

T.C
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK HALK EDEBİYATI ANABİLİM DALI

NİĞDE MASALLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

102163

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Faruk ÇOLAK

HAZIRLAYAN
Nedim BAKIRCI

NİĞDE-2000

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

..... ait adlı
çalışma, jürimiz tarafından
Anabilim dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

imza

Akademik Unvanı Adı Soyadı

Başkan

imza

Akademik Unvanı Adı Soyadı

imza

Akademik Unvanı Adı Soyadı

imza

Akademik Unvanı Adı Soyadı

imza

Akademik Unvanı Adı Soyadı

ÖZET

Nedim Bakırcı, **Niğde Masalları**, Niğde 2000, s. 467 + XV.

Niğde Masalları adlı bu çalışmada Niğde'den derlenen 50 masal metnine yer verilmiş ve bu metinler Stith Thompson (Tarihî-Coğrafi Metod) metoduna göre tasnif edilip incelenmiştir.

Giriş Bölümü'nde Niğde'nin tarihi, coğrafi konumu ve sosyal ve ekonomik yapısı üzerinde durulmuştur.

I. Bölüm'de masalın sözlük ve ansiklopedilerdeki tanımları, masalların şekil ve muhteva özellikleri, Türk masalları ve Niğde masalları üzerinde yapılan çalışmalar ele alınmıştır.

II. Bölüm'de 50 masalın motif sırası verilmiş ve bu masalların tip kataloglarındaki numaraları gösterilmiştir.

III. Bölüm'de Niğde masallarının motif ve formelleri incelenmiştir. Motifler, Thompson'un "Motif Index of Folk Literature" adlı eserindeki sıra esas alınarak çıkarılmıştır. Formeller ise beş ana başlık altında incelenmiş ve her ana başlık içindeki formeller kendi içinde tasnif edilmiştir.

IV. Bölüm'de Niğde masallarında yer alan halk kültürü unsurları tesbit edilmiştir. Tesbit edilen unsurlar; 1-Folklor, 2-Etnografya, 3-Meslekler, 4-Diğerleri başlıkları altında toplanmıştır.

Masallarda geçen Niğde coğrafyasına ait unsurlar verildikten sonra, renkler üzerinde durulmuştur.

Metinler kısmında verilen 50 masal metninde yöreye has deyimler ve kelimeler aynen korunmuş ve Lügatçe'de bu deyim ve kelimelerin manaları verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Niğde, masal, motif, formel, tip, kültürel unsur, folklor, etnografya, meslek, coğrafi unsur, renk.

SUMMARY

Nedim Bakırcı, **The Folktales of Nigde**, Nigde 2000, s. 467 + XV.

Fifty (50) tale texts which are gathered from Nigde have taken part in this study, named as Nigde Tales, and these texts have been searched by being classified according to the Stith Thompson Method.

In the introduction part the historical, geographic, social and economical, structures of Nigde have been searched.

In the first part the definitions of tale in dictionaries and encyclopedias, the form and content characteristics of tales, the studies on Turkish Tales and Nigde Tales have been mentioned.

In the second part the motif order of the 50 tales have been given and the number of these tales in the sort catalogues have been shown.

In the third part the motifs and forms of Nigde Tales have been searched. Motifs have been extracted according to the order in Thompson's written work; "Motif Index of Folk Literature". Forms are searched through five basic headlines and every form in each basic headline have been classified through themselves.

In the fourth part the folk cultural elements in the Nigde Tales have been determined. The determined elements have been gathered under the titles of Folklor, Ethnographia, Jobs, Others.

After giving the geographic characteristics about Nigde colours have been searched.

The local phrases and words have remained same in the 50 tale texts that are given in the texts part and the meanings of these phrases and words have been given in the Dictionary Part.

Key Words: Nigde, tale, motif, form, type, cultural elements, folklor, ethnographia, job, geographical elements, color.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
SUMMARY	IV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR	XIII
ÖN SÖZ	XIV

GİRİŞ

I-NİĞDE’NİN TARİHİ.....	1
II-NİĞDE’NİN COĞRAFİ KONUMU.....	5
III-NİĞDE’NİN SOSYAL VE EKONOMİK YAPISI.....	5

I. BÖLÜM

I-MASALLARA GENEL BİR BAKIŞ.....	9
A-MASAL NEDİR?	9
B-MASALLARIN ÖZELLİKLERİ	12
a-Şekil Özellikleri.....	12
b-Muhteva Özellikleri	15
II-TÜRK MASALLARINA GENEL BİR BAKIŞ.....	17
III-NİĞDE MASALLARINA GENEL BİR BAKIŞ.....	36

II. BÖLÜM

NİĞDE MASALLARININ TİP YAPISI	39

III. BÖLÜM

NİĞDE MASALLARININ MOTİF VE FORMEL YAPISI.....	83
I-MOTİF YAPISI.....	83
A. MİTOLOJİK MOTİFLER.....	84
B. HAYVANLAR	85
C. YASAK.....	88
D. BÜYÜ.....	89
E. ÖLÜM.....	93

F. HARİKULADELİKLER	94
G. DEVLER	99
H. İMTİHANLAR	101
J. AKILLILAR VE APTALLAR	104
K. ALDATMALAR	106
L. KADERİN TERS DÖNMESİ	107
M. GELECEĞİN TAYİNİ	108
N. ŞANS VE TALİH	109
P. CEMİYET	110
Q. MÜKAFATLAR VE CEZALAR	118
R. ESİRLER VE KAÇAKLAR	119
S. ZULÜM	120
T. EVLİLİK	121
U. HAYATIN TABİATİ	124
V. DİN	124
W. KARAKTER ÖZELLİKLERİ	126
Z. ÇEŞİTLİ MOTİF GRUPLARI	127
II-NİĞDE MASALLARININ FORMEL (KALIP SÖZLER) YAPISI	132
A-BAŞLANGIÇ (GİRİŞ) FORMELLERİ	133
a-Sade Başlangıç (Giriş) Formelleri	133
1) Bir Varmış'lı Başlangıç Formelleri	133
2) Evvel/Eski Zaman'lı Başlangıç Formelleri	134
3) Bir Varmış ve Evvel Zaman'lı Başlangıç Formelleri	134
4) Şimdi Bir ve Bir'li Başlangıç Formelleri	134
b- Tekerlemeli Başlangıç (Giriş) Formelleri	134
1) Tekerlemenin Sona Getirildiği Başlangıç Formelleri	135
2) Tekerlemenin Başa Getirildiği Başlangıç Formelleri	135
B-BAĞLAYIŞ (GEÇİŞ) FORMELLERİ	135
a- Masaldaki Olayın Geçtiği Yeri veya Kahramanı Değiştirmek İçin Kullanılan Bağlayış Formelleri	136
1) Bağlanılan Şahsın Hemen Söylendiği Formeller	136
2) Bağlanılan Şahsın Bir Soru İle Haber Verildiği Formeller	136

b- Dinleyicinin Dikkatini Arttırmak İçin Söylenen Bağlayış Formelleri	136
c- Uzun Zamanı Kısaca İfade Etmek İçin Kullanılan Bağlayış Formelleri	141
d- Masal Ortasında Geçiş Sağlayan Tekerlemeler	142
1) Az Gitmek'le Başlayan Tekerlemeler	142
2) Az Gelmekle Başlayan Tekerlemeler	142
3) Az Zaman (Gün) ile Başlayan Formeller	142
C- BENZER DURUMLARDA KULLANILAN FORMELLER	143
a- Karşılıklı İki Varlığın Konuşmaları	143
1) Soru Cevap Şeklinde Olan Formeller	143
2) Normal Konuşma Şeklinde Olan Formeller	144
b-Bir Varlığın Tanımı Tasviri ile Bir Hareketin Yapılışını Anlatan Formeller ...	144
1) Bir Varlığın Tasviri	144
1a. Kadın Aya Benzetilir	144
1b. Ay ile Konuşmalı Benzetmeler	145
1c. Ayla Konuşmalı ve Tasvirli Benzetmeler	145
2) Bir Hareketin Tasviri	145
c- Masalın Kahramanlarından Birinin Konuşması da Formel Olabilir	145
ç- Bir Olayın Masalcı Tarafından Anlatılması da Bir Formel Olabilir	145
D- BİTİŞ FORMELLERİ	146
a-Çıplak Bitiş	146
1) Yiyip İçmekle İlgili Bitiş Formelleri	147
2)Yiyip İçip Muradına Ermek (Göçmek)le İlgili Bitiş Formelleri	147
3) Murada Ermekle İlgili Bitiş Formelleri	147
4) Ceza Seçimi	148
5) Kırk Gün Kırk Gece Düğün Yapmak'la İlgili Bitiş Formelleri	148
6) Yedi Gün Yedi Gece Düğün Yapmak'la İlgili Bitiş Formelleri	148
b- Ani Bitiş Formelleri	148
c- Devam Eden (İleriye Giden) Bitiş Formelleri	149
d- Özetleyen Bitiş Formelleri	149
e- Şahsi Bitiş Formelleri	149
1) Gökten Elma Düşmesi	149
2) Olay Yerinden Gelmek (Teminat Formelleri)	149

3) Anlatıcının Kendisine veya Dinleyicilere İyi Dileklerde Bulunması	150
4) Diğerleri.....	150
E- ÇEŞİTLİ FORMEL UNSURLARI.....	150
a- Sayılar:	150
1) 3 Sayısı:	150
2) 7 sayısı.....	152
3) 40 sayısı.....	153
b- Renkler.....	155
1) Kırmızı-al.....	155
2) Beyaz-ak.....	155
3) Kara-siyah.....	156
4) Yeşil	156
5) Mavi	156
6) Sarı	157
7) Boz-Kır	157
c- Zaman Formelleri	157
d- Yer Formelleri.....	158

IV. BÖLÜM

I-NİĞDE MASALLARINDA HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI.....	160
A-FOLKLOR.....	160
a-Doğum	160
1)Doğum Öncesi.....	160
2)Doğum Anı.....	162
3)Doğum Sonrası.....	163
b-Ad Verme.....	163
c-Dünür-Evlilik.....	166
1)Dünür Öncesi	166
2)Dünür Anı	168
3)Dünür Sonrası	170
d-Ölüm Âdetleri.....	174
1)Ölümden Önce	175

2)Ölümünden Sonra	175
3)Cenaze Mezara Konulduktan Sonra	176
e-Halk Hekimliği	178
f-Misafirlik	181
g-Hamam ve Hamam Âdetleri.....	183
h-Harman ve Harman Âdetleri	184
ı-Değirmen ve Değirmene Gitme	186
i-Yaylacılık.....	188
k-Av ve Avcılık	189
l-Bulgur Kaynatma ve Çekme	192
m-Tuz-Ekmek Hakkı	193
n-Bağ ve Bağcılık	194
o-Ancılık	196
ö-Güreş.....	197
B-ETNOĞRAFYA.....	198
a-Halı-Halıcılık.....	198
b-Çömlek-Çömlekçilik.....	200
c-Semer-Semercilik	201
d-Keçe-Keçecilik	202
e-Çadır-Çadırcılık	204
f-Tandır ve Ekmek Yapma	205
g-Boyunduruk-Saban	206
h-Kirmen	207
ı-Gergef	207
i-Çıra	208
C-MESLEKLER	208
a-Çoban	208
b-Terzi	210
c-Berber	211
D-DİĞERLERİ	212
a-Geyik.....	212
b-At	215

II-NİĞDE COĞRAFYASINA DAİR UNSURLAR.....	216
A-BOR.....	216
B-ULUKIŞLA	216
C-GÜMÜŞLER KASABASI	217
D-ÜÇ KAPILI KÖYÜ	217
E-AZATLI KASABASI.....	218
F-GARAMEZ	218
G-EYREKLİ	218
H-SUSANDI.....	219
III-NİĞDE MASALLARINDA RENKLER	219
A-BEYAZ-AK.....	219
B-SİYAH-KARA.....	222
C-YEŞİL.....	225
D-KIRMIZI-AL (KIZIL).....	226

V. METİNLER

1. Tilki İle Canavar	230
2. Aslan, Tilki Ve Geyik.....	233
3. Horoz İle Diken.....	234
4. Tozlu Bey İle Tilki	235
5. Çiftçi İle Tilki Ve Canavar	239
6. Anadolulu Mehmet.....	242
7. Gangan Kuşu.....	252
8. Padişah Kızı İle Yedi Kardeş	256
9. Konuşan Bebek	261
10. Yılan Şahin İle Tilli Yusuf.....	264
11. Süllü Yusuf.....	267
12. Mavi Gözlü Kedi	273
13. Hz. Hızır Ve Üç Kardeş.....	277
14. Şehzade İle Çoban Kızı.....	281
15. Mağrurlanma Padişahım Senden Büyük Allah Var	287

16. Sarı İnek	290
17. Akkavak Kızı.....	294
18. Ne İdik, Ne Olduk, Ne Olacağız?.....	299
19. Keçi Kız	305
20. Tamahkâr Antikacı	307
21. İnsan Yiyen Kız.....	312
22. Onüç Mehmet.....	315
23. Yedi Kardeş.....	319
24. Reyhancı Kız.....	324
25. Çoban İle Üç Oğlu (Yüzük Yuvarlayan)	327
26. Altın Bülbül.....	332
27. Avcı Yusuf'un Oğlu İzzet.....	335
28. Ölüm-Derman Otu.....	344
29. Muradına Ermeyen Dilber	354
30. Boynuzlu Hint Padişahı	360
31. İftiraya Uğrayan Kız.....	362
32. Geyik Sütü	366
33. Tılsımlı Çocuk.....	374
34. Kuş Padişahının Kızı	376
35. Padişahın Oğlu İle Hint Padişahının Kızı	378
36. Oduncu İle Prenses	383
37. Akıllı Kardeş İle Deli Kardeş (Keloğlan)	387
38. Keloğlan.....	392
39. Keloğlan'ın Kargası.....	394
40. Ayna.....	396
41. Padişah İle Üç Hırsız	399
42. Köse.....	407
43. Ağa İle Köpü	418
44. Değirmenci Köse İle Çiftçinin Oğlu.....	423
45. Askere Giden Adam	425
46. Deli Zala.....	428
47. Deli Memed.....	434

48. Rastgele.....	436
49. Çingirdak Ali.....	442
50. Horoz İle Bey Oğlu.....	444
KAYNAKLAR.....	446
LÜGATÇE.....	458
HARİTA.....	467

KISALTMALAR

AaTh	: Antti Aarne-Stith Thompson'un "The Types of the Folk-tale" adlı eseri.
EB	: Wolfram Eberhard-Pertev Naili Boratav'ın "Typen Türkischer Volksmarchen" adlı eseri (TTV).
a.g.e.	: Adı geçen eser.
a.g.m.	: Adı geçen makale.
DTCF	: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi.
Haz.	: Hazırlayan.
Çev.	: Çeviren.
nr.	: Numara.
s.	: Sayfa.
C.	: Cilt.
Hz.	: Hazret-i.
b.	: Baskı.
vs.	: Vesaire.
vb.	: Ve benzeri.
TDED	: Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi.
TTV	: Typen Türkischer Volksmarchen.

ÖN SÖZ

“Niğde Masalları” adını taşıyan bu çalışmamız, Niğde’den derlenmiş masallar ile bu masalların incelenmesinden ibarettir.

Niğde Masalları, üzerinde şimdiye kadar böyle bir çalışma yapılmamış olması, bizi bu konu üzerinde ilmî inceleme yapmaya sevk etti.

Niğde Masalları birkaç talebe tezinin dışında derlenmemiş ve yazıya geçirilmemiştir. Biz de Niğde’den derlediğimiz 50 masal metnini bu çalışmamızla gün yüzüne çıkartmayı amaçladık. Bu masalların hepsi teybe kaydedilmek suretiyle derlenmiş ve yazıya geçirilmiştir.

Tezin başında yer alan “Giriş” bölümünde; Niğde’nin tarihi, coğrafi konumu ve sosyal ve ekonomik yapısı üzerinde kısaca durulmuştur.

Çalışmanın I. Bölümünde “Masallara Genel Bir Bakış” adıyla masalın sözlük ve ansiklopedilerdeki tanımları verildikten sonra masalların şekil ve muhteva özelliklerinden bahsedilmiştir.

“Türk Masallarına Genel Bir Bakış” başlığı altında Türk masal araştırmaları tarihi verilmiştir. Fransa Kralı XVI. Lui’nin mütercim ve sekreteri olan M. Digeon’un eserinden başlanıp Saim Sakaoglu’nun “Masal Araştırmaları” adlı eserine kadar getirilmiş ve 2000 yılında yapılan Yüksek Lisans tezlerine de yer verilmiştir.

Yine bu bölümde, “Niğde Masallarına Genel Bir Bakış” adıyla şimdiye kadar Niğde Masalları üzerinde yapılan derleme ve araştırmalara yer verilmiştir.

Çalışmamızın II. Bölümünde, Niğde’den derlenen 50 masal metninin motif sırası verilmiştir. Her masal için; 1-Masalın adı, 2-Masalın EB. ve AaTh. kataloglarındaki tip numaraları, 3-Masalın kimden ve nereden derlendiği, 4-Masalın temi. 5-Masalın motif sırası gibi bir yol takip edilmiştir.

Çalışmamızın III. Bölümünde, masallarda bulunan motifler, Thompson’ın “Motif Index of Folk-Literature” adlı eserindeki tasnife göre ele alınmış ve masallarda muayyen yerlerde bulunan formeller incelenmiştir.

Çalışmamızın IV. Bölümünde, masallarda bulunan halk kültürü unsurları, Niğde coğrafyasına ait unsurlar ve masallarda geçen ana renkler (beyaz, siyah, kırmızı, yeşil) üzerinde durulmuştur.

Çalışmamızın IV. Bölümünden sonra incelemeye esas olan 50 masal metni yer almaktadır. Metinlerden dördü (1, 2, 3, 4) hayvan masalı, kırk ikisi (5-48) asıl halk masalı, ikisi de (49, 50) zincirlemeli masaldır.

Çalışmamız; Kaynaklar, Lügatçe ve Harita ile nihayet bulmuştur.

Tezimin hazırlanmasında gerek ilmî gerekse insanî yakın alâka ve desteğini gördüğüm hususi kitaplığından kaynak teminini sağladığım sevgili hocam, **Doç. Dr. Ali Berat ALPTEKİN**'e minnet ve şükran borçluyum.

Konunun seçimi, araştırma yöntemi konularında ve tezin çalışılması sırasında karşılaşılan problemlerin çözümünde düşüncelerini aldığım rehber hocam, **Yrd. Doç. Dr. Faruk ÇOLAK**'a müteşekkirim. Ayrıca çalışmam esnasında bana rahat bir ortam hazırlayan ve fedakarlık eden eşim **Figen BAKIRCI**'ya ve yakın çalışma arkadaşım Araştırma Görevlisi **Hatice TOMAN**'a teşekkür ederim.

Nedim BAKIRCI

NİĞDE-2000

GİRİŞ

I-NİĞDE’NİN TARİHİ

Niğde’nin antik tarihine ait bilgileri bölgede yapılan Bahçeli Köşk Höyüğü; Altunhisar Pınarbaşı Höyüğü, Çamardı Celaller Höyüğü, Göllüdağ Örenyeri ve Divaralı Höyüğü kazılarında elde etmekteyiz. Bu bilgilere dayanarak Niğde tarihini M.Ö. 7000-5500’lü yıllardan itibaren başlatmamız mümkün olabilmektedir.

Yazılı kaynaklarda Niğde’nin tarih sahnesinde yer alışı bizzat kendi ismiyle değil ancak, şimdi kendi sınırları içerisinde bulunan Kemerhisar iledir. Tarihî metinlerde, M.Ö. 1200’lü yıllarda Tyana ismiyle rastlıyoruz.

Hitit sınırları içerisinde bulunan Kemerhisar; Tuana, Ana, Tyana gibi değişik adlarla anılmıştır. I. Hitit İmparatorluğu’nu sona erdiren Moşo Hititler, II. Hitit İmparatorluğu’nu kurmuşlar ve Tyana’yı hükümet merkezi yapmışlardır.

Dönemle ilgili kaynakların ifadelerinden, önce Frigyalıların, sonra da İranlıların bu bölgeyi işgal ettiklerini öğreniyoruz. Kısa süren Frigya işgalinin ardından İran hakimiyeti M.Ö. IV. yüzyıla kadar devam etmiştir. İran hakimiyetine Büyük İskender son vermiştir. Bundan sonra bölge, Asya-Anadolu (Bizans) krallıkları arasında bir mücadele alanı olmuştur.¹

Bölge; Hristiyanlığın ortaya çıkmasından sonra önce Doğu Roma İmparatorluğu’nun kontrolüne geçer. Havari S. Paul M.S. 50. yıldan itibaren bu civarda Hristiyanlığı yayma faaliyetlerine başlar.

Bölge M.S. VII. asırdan itibaren Bizans, İran / Sasani ve Araplar arasında hakimiyet mücadelesine sahne olur. 620 yılında Sasanilerin istilasına maruz kalan bölge, kısa sürede Bizanslılar tarafından geri alınır. 640 yılından itibaren Arap öncü akınlarına sahne olur.²

¹ Niğde İl Yıllığı, “Niğde Tarihi”, Niğde 1997, s. 9, 10.

² GEDİK, İlhan, 20. Yüzyıl Başlarında Niğde, Niğde 1996, s. 3.

Nihayet, ardı arkası kesilmeyen Arap akınları neticesinde bölge, M.S. 707-710 yıllarında Arapların hakimiyetine geçer. Arapların bölgeyi ele geçirme tarihinden itibaren Tyana önemini kaybetmeye başladı ve rolünü Niğde'ye devretti. ³

Niğde'nin ne zaman ve nasıl kurulduğu hakkında kesin bilgiler bulunmamakla birlikte Evliya Çelebi, bu kentin; "İstanbul'u onaran Kayser Rum; Kayseri, Niğde ve Konya'yı da yeniden kurdu." cümlesi ile Bizanslılar tarafından kurulmuş olabileceğine işaret etmektedir. ⁴

Bugüne kadar yapılmış olan araştırmalarda Niğde merkezinde eski çağa ait eserlere rastlanmaması Niğde merkezinin eski bir yerleşim yeri olmadığını göstermektedir. Texier, 1834 yılında Niğde'ye yaptığı ziyarette; "İslam eserlerinin çokluğuna rağmen eski çağa ait hiçbir eserin bulunmadığını söylemiştir. Bununla birlikte çevresinde bulunan yerleşim yerleri bütün tarihi devirleri ihtiva ettiğini söyleyebiliriz. Niğde'nin Nahita adlı bir kral tarafından kurulmuş olduğunu gösteren bir kitabe Andaval Kilisesi harabelerinde bulunmuştur.

Türklerin Niğde'ye ilk akınları Melikşah zamanına rastlar. 1094 yılında Malatya ve Sivas'ı zapteden Selçuklu ordusu buradan iki kol halinde ayrılarak; birinci Tokat, Niksar ve Amasya, ikinci ise Kayseri ve Niğde tarafına ilerlediler. Şah Torasan komutasındaki bu öncüler, bölgeye gelen ilk Türklerdir.

Niğde ve çevresi kısa zaman içinde Danişmend Gazi ve oğlu Emir Gazi tarafından fethedildi ve Melikşah tarafından ikta olarak bunlara verildi. Çok geçmeden II. Kılıçarslan bütün Danişmend ilini fethetmeye başladı.

1175 yılında Ulukışla dışında kalan Niğde bölgesini tamamen hakimiyeti altına aldı. Böylece Niğde, Konya Selçuklu Sultanlığı'na bağlandı. ⁵

Bu tarihten itibaren imâr ve iskan faaliyetleri başladı. Üçokların bazı boylarından olan Türkmen aşiretlerini yerleştirdi. Bu boyların Kınık, Avşar ve Yuva

³ Niğde İl Yıllığı, s. 11.

⁴ GEDİK, İlhan, a.g.e., s. 5.

⁵ Niğde İl Yıllığı, s.11, 12.

boyları olması kuvvetle muhtemeldir. Bu zaman zarfında Niğde, Anadolu Selçukluları'nın askerî merkezi durumuna geldi.⁶

Sultan II. Kılıçarslan'ın ölümünden (1181) sonra tahta oturan I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1182-1219) bölgede başlamış olan imâr ve iskan faaliyetlerine devam etti. Keyhüsrev'den sonra iş başına gelen İzzettin Keykavus (1211-1219) ve akabinden tahta çıkan Alaeddin Keykubat (1219-1237) zamanlarında da istikrar ve gelişme devam etti. Keykavus döneminde kalenin dış surları ve kalenin güneydoğusuna Sungur Bey Camii'nin hemen yanı başında Bedesten inşa edildi (1218). İnşasına başlanan kale surları Keykubat döneminde tamamlandı ve Niğde'ye zamanın standartlarına göre şehir olma özelliği kazandırıldı.

Ne yazık ki bu istikrar dönemi uzun sürmedi. Alaeddin Keykubat'ın ölümünden (1237) sonra tahta oturan II. Keyhüsrev, babasının mirasını iyi kullanamadı. Devletin yönetiminde bir otorite boşluğu ortaya çıktı ve giderek bütün bölgeye yayıldı. Devlete isyan baş gösterdi. Nihayet, 1240 yılında isyancı Baba İshak; Maraş, Sivas, Kayseri ve Niğde'yi işgal etti.⁷

Bundan kısa bir süre sonra Moğollar (İlhanlılar) bölgeye ulaştılar. 1243 yılında yaptıkları Köseadağ Muharebesi'nden sonra bölgenin kontrolünü ellerine geçirdiler.

Bölgenin kontrolü Moğollarda olmasına rağmen Anadolu Selçukluları'nın ortadan kalkmasına kadar bu bölgede iç hesaplaşmalar ve taht kavgalarının devam ettiğini görüyoruz. 1305 yılında Anadolu Selçukluları II. Mesud'un ölümünden sonra devlet fiilen sona ermiş ve bölgeyi İlhanlı valileri idareye başlamışlardı. Bu dönemde daha önce yaşanan imâr faaliyetlerinin devam ettiğine şahit oluyoruz. Nitekim Niğde'nin en güzel eseri olan Hüdavend Hatun Türbesi Selçuklular'ın son döneminin yadigarıdır.⁸

Bu dönemde bölgeyi gezen İbn-i Batuta, Niğde hakkında şunları söylemektedir: “Niğde büyük ve kalabalık bir şehirdir. Şehirde Karasu adında büyük bir nehir mevcuttur. Bu nehir şehri ikiye böler. Üzerinde birisi şehrin içinde, diğeri

⁶ GEDİK, İlhan, a.g.e., s.9.

⁷ Niğde İl Yıllığı, s.14.

⁸ GEDİK, İlhan, a.g.e., s.11.

şehrin dışında iki köprü mevcuttur. Şehrin iç ve dışına konan dolaplarla ırmaktan alınan su, bağ ve bostanlara verilir. Burada meyve çok boldur.”

Bölgedeki İlhanlı hakimiyeti, isim değiştirerek 1335’den 1366 tarihine kadar sürdü. Anılan tarihte İlhanlıların Anadolu valisi olan Alaeddin Eretna, devletten bağımsızlığını ilan etti. Kısa zaman içerisinde Orta Anadolu’nun tamamı ile Doğu Anadolu’nun büyük bir kısmında otoritesini tesis etti. 1352 yılında öldüğünde bütün bölge Eretna Devleti hakimiyeti altında idi. Bu hal, 1366 yılında Karamanoğlu Alaeddin Ali Bey’in Niğde ve Aksaray’ı ele geçirmesine kadar devam etti.⁹

Bu tarihten sonra bölgede Karamanoğulları Beyliği’nin ağırlığı hissedilmeye başlandı. Karamanoğulları önce selefleri Eretna Devleti ile bölgenin hakimiyetini ele geçirme ve idame ettirme hususunda uzun mücadelelere başladılar. Bu mücadeleler esnasında bölge istikrarı yeniden bozuldu ve daha önceki dönemlerde yaşanan gelişmeler bu dönemde vücut bulmadı.¹⁰

Bölgede yaşanan hakimiyet mücadeleleri ve istikrarsızlık 1470 yılına kadar devam etti. Bu tarihte bölgenin hakimiyeti Osmanlı Devleti’ne geçti.

Aslında Osmanlı Devleti’nin Niğde ve çevresiyle ilk teması I. Murat dönemine rastlamaktadır (1359). Bu dönemde yapılan seferler neticesinde 1372 yılında bütün Karamanlı şehirleri Osmanlı topraklarına dahil edildi. Ancak Karamanoğulları’nın Osmanlı’ya bağlılığını bildirmesi neticesiyle bölge tekrar Karamanoğulları’na iade edildi.

II. Murat devrinde (1421-1451) Anadolu’da devşirme meselesi yüzünden çıkan kargaşayı önlemek maksadıyla Malatya, Sivas, Kayseri ve Niğde’ye bazı müdahalelerde bulunuldu. II. Murat Hüdavendigâr’ın yerine tahta oturan Fatih zamanında (1451-1481) Niğde ve çevresi tamamen Osmanlı topraklarına dahil edildi.

Bölgedeki Osmanlı hakimiyeti bazı istisnalar hariç tutulursa Osmanlı Devleti’nin yıkılışına kadar devam etti.¹¹

⁹ Niğde İl Yıllığı, s. 15.

¹⁰ GEDİK, İlhan, a.g.e., s. 13.

¹¹ Niğde İl Yıllığı, s. 16.

XIX. yüzyılın ilk yarısında 1834 Charles Texier, şehrin harabe halinde bir hisarın etrafında yer aldığını, civar tepeler üzerinde ayrı mahaller meydana getirildiğini kaydeder. Onun ifadesine göre Niğde o sırada sadece bir mütesellim tarafından idare edilmekte idi.

Osmanlı döneminde de daha önce yapılan imar faaliyetleri devam etmiştir. 16. yüzyılın sonlarında Dışarı Camii, 1831 yılında Rahmaniye Camii inşa edilmiştir. Ayrıca bu dönemde daha önce yapılmış olanların iyi muhafaza edildiği ve yıprananların tamir edildiğine şahit oluyoruz. Akmedrese, Sungur Bey Camii ve Bedesten gibi mekanlar bu dönemde büyük onarım görmüştür.¹²

II- NİĞDE’NİN COĞRAFI KONUMU

Niğde, İç Anadolu’nun güneydoğusunda Kayseri Ulukışla demiryolu üzerinde, muntazam karayolları ile bağlı olduğu Kayseri’ye 130, Konya’ya 250, Ankara’ya 335, Adana’ya 210 ve Aksaray’a 110 km mesafede, deniz seviyesinden 1190 m. yükseklikte bulunur. Bu yükseklik Kale tepesinde 1250 m’dir.

Niğde. kuzeybatısındaki 2935 m. yükseklikteki Melendiz dağlarının güneydoğuya uzanan eteklerinde kuzeydoğu-güneybatı istikametindeki Kızılca su vadisini batı kolları üzerinde doğuya uzanan bir sırtta kurulmuştur.

Niğde, doğusu ve batısı yüksek dağlarla çevrili kuzey-güney istikametinde bir boğaz içinde devamlı soğuk hava cereyanlarına maruz kalan bir yerde bulunmaktadır. Son yıllarda büyük gelişme yaşanan şehirde, Bor ilçesine ve Kayseri’ye doğru bir gelişme izlenmektedir.

III- NİĞDE’NİN SOSYAL VE EKONOMİK YAPISI

Niğde’nin tarih içerisinde muhtelif devletlerin eline geçmesi nüfus yapısında hareketlilik meydana getirmiştir. Niğde sancağının nüfusu üzerinde elimizde bulunan ilk ciddi çalışma 1831 yılında yapılan genel nüfus sayımıdır. Pek çok eksikliklerine

¹² GEDİK, İlhan, a.g.e., s. 16.

rağmen bu sayım devletin nüfusunu doğru tahmin edebilmesinin en büyük dayanağıdır.

1831 genel nüfus sayımında Niğde sancağı merkez nüfusun toplam sayısı 59.976'dır. Bu sayının 14.703'ü gayr-i müslim, 45.273'ü de müslümandır. ¹³

1868 yılındaki Niğde sancağı nüfusu, 1869 yılında çıkarılan ilk Konya Vilayeti Salnamesi'nde kaza merkezleri ve köylerin toplam nüfusu 89.376'dır. Ürgüp ve Nevşehir kazası nüfusu çıkınca Niğde merkez ve nahiyelerin nüfusunun toplamı 35.985'dir.

1831 ile 1968 nüfus sayımı sonuçları karşılaştırıldığında, yıllık %1.28'lik bir nüfus artışı gözlenmektedir. ¹⁴

1899 yılı Niğde sancağı nüfusunun toplamı 212.131'dir. K. Karpat, aynı yıl için verdiği rakamlarda sancak nüfusunu 272.495 kişi olarak göstermektedir. ¹⁵

1919 yılında Niğde'nin nüfusu 291.117'dir. Bunun 222.100'ü müslüman, 64.017'si gayri müslimdir. ¹⁶

İl nüfus müdürlüğünden aldığımız bilgilere göre 1997 yılında Niğde merkezinin toplam nüfus sayısı 68.700 olarak tesbit edilmiştir. Bor, Altunhisar, Çamardı, Çiftlik ve Ulukışla ilçeleriyle birlikte toplam nüfus 322.446'dır.

Niğde sancağının etnik yapısını Türkler, Ortodoks Türkler, Ortodoks Rumlar ve Ermeniler oluşturmakta idi. Bu dört unsur içerisinde dikkatleri çeken en önemli etnik grup şüphesiz Ortodoks Türkler'dir. Bu bölgede gayr-i müslim adedinin Osmanlı Devleti ortalamasını üzerinde bir rakama tekabül etmesinin sebebi Niğde'nin Konya ve çevresini metropolitinin ikamet merkezi olmasıdır.

Kaynaklarda Rum diye bahsedilen fakat Türkçe'den başka dil bilmedikleri, kilisede Türkçe ibadet ettiklerini tesbit ettiğimiz bu insanlar Türkler'dir.

¹³ Niğde İl Yıllığı, s. 36.

¹⁴ GEDİK, İlhan, a.g.e., s. 80, 81.

¹⁵ GEDİK, İlhan, a.g.e., s. 85.

¹⁶ GEDİK, İlhan, a.g.e., s. 86.

J. H. Karamers bu konuda şunları yazmaktadır: “Karaman ahalisinin ekseriyeti Türk idi. Hatta Karamanlılar daha doğrusu Rum Ortodoks kilisesine bağlı Türkler, Rumca bilmezlerdi. Yunan harflerini kullanarak Türkçe yazarlardı.”

Karadeniz’in kuzeyinden Balkanlardan inen Türk boylarının, Rum ve Avrupalı misyonerler vasıtası ile Hristiyanlaştırıldıkları, daha sonra bu kitleyi Bizanslılar tarafından Anadolu’yu yavaş yavaş ele geçirmeye başlayan Müslüman Türklere karşı savunmak için Anadolu’nun çeşitli yerlerine yerleştirilmişlerdi. Bu insanlardan bir bölümü Niğde ve civarında iskan edilmiştir. Türkçe konuşan ancak dinleri ayrı olan gruba Türkçe konuşan Ortodokslar veya Hristiyan Türkler denilmektedir.

Niğde kazasında yaşayan etnik azınlıklardan birisinin de Ermeniler olduğunu biliyoruz. Ermenilerin genel toplam içerisindeki mevcutları yok denecek kadar azdır.¹⁷

93 (1977-78) Osmanlı-Rus Harbi’nden sonra yurtlarını terk etmek mecburiyetinde kalan Kafkas kökenli Türklerin de bölgeye yerleştirildiğini biliyoruz. Miktarı hususunda herhangi bir belgeye rastlayamadık ancak Şahna mahallesi ve yeni kurulan Orhaniye köyünde iskan edildiklerine dair bazı işaretler vardır. Gerek tabii yollardan gerekse iskan yollarıyla Niğde’ye yerleşmiş pek çok aşiret vardır.

Cumhuriyet döneminde bölgede bulunan en büyük aşiret Aydınli aşiretidir. Eğitim-öğretim hususunda her yerde olduğu gibi Niğde’de halk cahildi. Meşrutiyetten önce kasabalarda 5 yıllık, 7-8 yıllık okullar bulunmakta idi.

Sıbyan mektebinin yanında ilkokul ayarında yeni tarz okullar da bulunmakta idi. Niğde merkezinde ibtidai ve sultani mektepler mevcuttu.¹⁸

Niğde sancağının ekonomik yapısı, genel olarak ticaret, tarım, hayvancılık, dokumacılık, halıcılık, dericilik, maden işlemeciliği ve nakliyeciliğe dayanmakta idi.

Niğde sancağının ticareti ihracatta tarımsal ürünler: buğday, çavdar, üzüm, az miktarda haşhaş, endüstriyel ürün diyebileceğimiz kitre, ham ve işlenmiş deri ve kireç ile yerli sanayii mamülü halı, pamuklu veya yünlü kumaşa dayanıyordu.

¹⁷ Niğde İl Yıllığı, s. 42, 43.

¹⁸ Niğde İl Yıllığı, s. 47.

İthalatta ise hemen her türlü sanayi ürünü ve bazı tarımsal ürünlere isnad etmekte idi. Yeterli sermayesi bulunan insanlar ticaretle, bulunmayanlar ise İstanbul, İzmir, Adana gibi büyük şehirlere giderek buralarda amelelik, esnafılık, bakkallık ve ticaret gibi çeşitli hizmet ve mesleklerde çalışıyorlardı.¹⁹

Niğde sancağında dokumacılık küçük el tezgahları ile yapılmakta idi. Bazı kazalarda bu tezgahlara oranla daha büyük tezgahlarda dokumacılık yürütülüyordu.²⁰

Halıcılık Niğde’de uzun yıllardan gelen tecrübelerle kendine has desenleri boyaları ve dokunuş biçimiyle hatırı sayılır bir iş kolu durumunda idi.

Dericilik Niğde sancağının en eski sanayi kolu idi. Dericilik Bor’da daha fazla yaygındı. Kösele ve satyen yapılarak dışarıya ihraç edilmekte idi.²¹

Niğde’de kömür, gümüş ve kurşun gibi madenler çıkarılmaktaydı.²²

Sancak genelinde zirai bitkilerden; buğday, çavdar, arpa, burçak, bakla, fasulye, nohut, mercimek, mısır ve patates yetiştirilmekte idi. Sancağın hemen her tarafında soğan, sarımsak, domates, kavun, karpuz gibi sebzeler yetiştirilirdi.

Niğde kazasının merkez kasabası ile Fertek köyünde, Bor kazasının Kemerhisar köyünde meyvecilik ve üzümlük çok meşhûrdu.²³

Bu gün Niğde’de en çok patates üretimi yapılmaktadır. Elma da en fazla yetiştirilen meyvelerdendir.

Niğde’de yapılan büyük ve küçük baş hayvancılık; at, eşek, koyun, keçi, katır, koyun, manda, öküz, deve ve tavukla yapılırdı.²⁴

¹⁹ GEDİK, İlhan, a.g.e., s.183, 184.

²⁰ GEDİK, İlhan, a.g.e., s. 128.

²¹ GEDİK, İlhan, a.g.e., s. 230.

²² GEDİK, İlhan, a.g.e., s. 232.

²³ GEDİK, İlhan, a.g.e., s. 242, 243.

²⁴ GEDİK, İlhan, a.g.e., s. 246.

I. BÖLÜM

I- MASALLARA GENEL BİR BAKIŞ

A-MASAL NEDİR?

Masal üzerine pek çok kimse bir şeyler söylemiş ve tarifler yapmışlardır. Masal kelimesinin daha iyi anlaşılabilmesi için sözlük ve ansiklopedilerdeki tariflerini vermenin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Şemsettin Sami masalla ilgili şu tarifi vermektedir: “Adap ve ahlâk ve nasayihe müteallik küçük hikâye. (masal bundan galattır.)”²⁵

Ahmet Vefik Paşa Lehçe-i Osmânî’de “masal” maddesinde şöyle demektedir: “Mesel, hâlâ hikâye, dâsîtân, menkabe mânâsına fıkra ve kaziyyeden gayri.”

Muallim Naci, Lügât-i Naci’de masal değil de mesele yer verir: “Dâsîtân kıssa-i meşhûre. (Masal) bundan muharrefdir.”²⁶

Mustafa Nihat Özön masalın tarifini şöyle verir: “Olağanüstü olaylar hikâyesi, boş ve yalan söz.”²⁷

Türk Dil Kurumu’nun çıkardığı Türkçe Sözlük’te masal şöyle tarif edilir: “Çocuklara anlatılan ve çoğu olağanüstü olaylarla süslenmiş ilgi çekici öykü.”²⁸

Ferit Devellioğlu masalın tarifini şöyle yapar: “Terbiye ve ahlâka faydalı, yararlı olan hikâye.”²⁹

Büyük Lûgat’ın mesel maddesinde şu tarif verilmektedir: “Bir umumî kaideye delâlet eden meşhûr söz, ibretli ve küçük hikâye.”³⁰

²⁵ Şemsettin Sami, *Kamus-i Türkî*, İstanbul 1996, s. 1289.

²⁶ SAKAOĞLU, Saim, *Gümüşhane Masalları / Metin Toplama ve Tahlil*, Ankara 1973, s. 1.

²⁷ ÖZÖN, Mustafa Nihat, *Resimli Türk Dili Sözlüğü*, İstanbul 1967, s. 671.

²⁸ AĞAKAY, Mehmet Ali(Haz.), *Türkçe Sözlük*, Ankara 1979, s. 556.

²⁹ DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara 1993, s. 625.

³⁰ *Büyük Lûgat*, İstanbul 1990, s. 625.

Büyük Türkçe Sözlük'te masal şöyle tarif edilmektedir: “Fevkalade olay, macera, kahramanlara yer verilen hayalî sözle nakledilen ve daha çok çocuklara anlatılan hikâye, ibret verici kıssalı hikâye.”³¹

İslam Ansiklopedisi'nin masal maddesinde şunlar yazılıdır: “Aslında iştikakına göre Habeşçe mesl, messâle; Aramice masla ve İbranice masal gibi mukayese ve karşılaştırma ifade eder.”³²

Yeni Türk Ansiklopedisi'nde masal şöyle tarif edilmektedir: “Masal olağanüstü, olağandışı ve hemen hemen tamamı hayalî olaylara ve kahramanlara yer veren halk hikâyeleri, sözlü anonim halk edebiyatının bir türüdür.”³³

Yeni Rehber Ansiklopedisi'nde masalın tanımı şöyle verilmektedir: “Günlük hayattan sıyrılarak, insanların muhayyilelerinde tabiat ve gerçek dışı alemde yaşattığı kahramanların hikâyesi, sözlü nesir türü.”³⁴

Sözlük ve ansiklopedilerdeki masal tanımlarından sonra şimdi de masal üzerine çalışmalar yapan ilim adamlarından bazılarının tariflerini vermek istiyoruz:

Saim Sakaoğlu: “Kahramanlardan bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyenleri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür.”³⁵

Bilge Seyidoğlu: “Halk arasında yüzyıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağanüstü kişilerin, olağanüstü olayların bulunduğu, bir varmış bir yokmuş gibi klişe bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda yedi içti, muratlarına erdiler yahut onlar erdi muratlarına biz çıkalım kerevetlerine, gökten üç elma düştü, biri anlatana biri dinleyene, biri de bana gibi belirli sözlerle sona eren, zaman ve mekan kavramlarıyla kayıtlı olmayan bir sözlü anlatım türü kastedilmektedir.”³⁶

³¹ Büyük Türkçe Sözlük, Ankara 1990, s. 745.

³² İslam Ansiklopedisi, C. 8, İstanbul 1960, s. 120.

³³ Yeni Türk Ansiklopedisi, C. 6, İstanbul 1985, s. 2216.

³⁴ Yeni Rehber Ansiklopedisi, C. 13, İstanbul 1994, s. 276.

³⁵ SAKAOĞLU, Saim, a.g.e., s. 5.

³⁶ SEYİDOĞLU, Bilge, “Masal”, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 6, İstanbul 1985, s. 149.

Umay Günay: “Asırların birikmiş irfanını ve belirli bir hayat düzenini yaşamak zorunda olduklarımızla yaşamak istediklerimizi bir arada kendisine has bir atmosfer ve üslûpla kendi mantık silsilesi içinde geleneksel motiflerle anlatır.”³⁷

Pertev Naili Boratav: “Masal, nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamiyle hayal ürünü, gerçeğe ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı diye tanımlanır.”³⁸

Şükrü Elçin: “Bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait hadiselerin macerası, hikâyesi.”³⁹

Ali Öztürk: “Gerçek hayatta, mevcut çekişmelerin içinde hareket eden bir kahramanın hayatı etrafında yer alan olağanüstü, motif ve sembol tiplerin şekillendiği olaylarla, ideal hayatı sergileyen bir anonim türdür.”⁴⁰

Ignacz Kunos: “Masallar hem eski zamanların dinini ve bu dinlerin nasıl olduklarını hem de geçmişte yaşayanların edebiyatlarını, yargılarını, yazılmış tarihlerden fazla anlatır. Masal dediğimiz şey her milletin dönem aynasıdır. Bu aynaya bakacak olursak, hem eski zamanların ahlâkını da görmüş oluruz.”⁴¹

Stith Thompson: “Belirli bir uzunlukta bir takım motiflerden ve epizotlardan oluşmuş bir edebî şekil. Olay gerçek olmayan bir dünyanın bilinmez bir yerinde geçer; belirli karakterleri olmayan, fakat şaşırtıcı olaylarla dolu bir anlatım şeklidir.”⁴²

Buraya kadar verdiğimiz çeşitli tariflerden sonra biz de masalı şöyle tarif ettik: “Masal; olayları bilinmeyen bir zamanda geçtiği halde mekanı bazen belli olan bazen belli olmayan, kahramanlarından bazıları hayvanlar, tabiatüstü varlıklar ve insanlar olan, hayal mahsulü olduğu halde dinleyenleri inandırıp düşündüren, anlatılan yerin sosyal hayatından izler taşıyan, bazen sonunda konuya uygun bir darb-ı mesel bulunan bir sözlü anlatım türüdür.”

³⁷ GÜNAY, Umay, “Masal”, Türk Dünyası El Kitabı, C. 3, Ankara 1992, s. 321.

³⁸ BORATAV, Pertev Naili, 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, İstanbul 1992, s. 75.

³⁹ ELÇİN, Şükrü, Halk Edebiyatına Giriş, Ankara 1993, s. 368.

⁴⁰ ÖZTÜRK, Ali, Türk Anonim Edebiyatı, İstanbul 1986, s. 101.

⁴¹ KUNOS, Ignacz, Türk Halk Edebiyatı, (Haz. Tuncer Gülensoy), Ankara 1994, s. 88.

⁴² DONGAÇ, H. Ayhan. “Stith Thompson ve Masal (The Folktale) Adlı Kitabı”, Masal Araştırmaları / Folktale Studies I, (Haz. Nuri Taner), İstanbul 1988, s. 167.

Masal kelimesi XIX. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Ancak Anadolu’da masal adıyla birlikte “mesel, metel, hikiya, mesele, matal, hikâye, hekâ, heka, hika, hekaya”⁴³ adları kullanılmaktadır. Derleme bölgemizde masal kelimesinin karşılığı olarak “**metel**” kullanılmaktadır. Divanü Lûgati’t-Türk’te hikâye karşılığı olarak “ötkünç / ötükünç: (ötükünç ötkündi -hikâye söyledi)”⁴⁴ kelimesi kullanılmıştır. Bizce sadece hikâye değil anlatmaya dayanan ürünlerin tamamı bu ad altında toplanmıştır.⁴⁵

Türk dünyasında masal kelimesine karşılık olarak şu kelimeler kullanılmaktadır: Çorçok (Teleütler), erteği (Çağatay), ertek (Kazak-Kırgız), ımak (Sagay), nıbak (Şor), serçek (Şor)⁴⁶, nagıl (Azerbaycan), akiyat (Başkurt-Tatar), ertak (Özbek).⁴⁷

B-MASALLARIN ÖZELLİKLERİ

a-Şekil Özellikleri

1-Masallar genellikle nesir şeklindedir. Ancak az da olsa manzum kısımlara rastlanılır. Niğde masallarından 29 ve 31 numaralı masalda manzum parçalar vardır.

29 numaralı Muradına Eremeyen Dilber masalının bir yerinde şu mısralar geçer:

“Şu derenin söğüdü bildir bu zaman göğüdü

Kız geldim kız gidiyorum hiçbir adam yoğıdı”

31 numaralı İftiraya Uğrayan Kız masalında kız çocuklarına ninni söyler:

“Nenni guzum nenni

Hadi dedene gidelim.

⁴³ SAKAOĞLU, Saim, a.g.e., s. 7, 8.

⁴⁴ Divanü Lûgat-it Türk, (Çev. Besim Atalay), C. 1, Ankara 1998, s. 161.

⁴⁵ SAKAOĞLU, Saim, Masal Araştırmaları, Ankara 1999, s. 4.

⁴⁶ SAKAOĞLU, Saim, Gümüşhane Masalları, s. 10.

⁴⁷ Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, C. 1, Ankara 1991, s. 562, 563.

Nenni guzum nenni

Hadi dedene gidelim.”

Yine aynı masalda kız babasına şu mısraları söyler:

“Bağla babam bağla gavur imamı bağla,

Bağla babam bağla gavur arabı bağla.”

2-Masallarda dil sade, açık ve akıcıdır.

3-Masalların muayyen yerlerinde belirli vazifeler için söylenen ve formel adı verilen klişe sözler vardır.

Masalın başında kullanılanlar:

“Bir varmış bir yokmuş ... evvel zaman içinde kalbur zaman içinde develer tellal iken pireler berber iken ben anamın beşiğini sallar iken ...”(12)⁴⁸

“Bir varmış bir yokmuş, bunun gibi hiç yokmuş ...” (24)

“Bir varmış bir yokmuş, Allah’ın kulu çokmuş ...” (23)

Masalların ortasında kullanılanlar:

“Kız tavana asıla dursun biz haberi büyük kızdan verelim ...”(12)

“Gelelim padişahın köydeki durumuna ...”(21)

Masalın sonunda kullanılanlar:

“Yer içer muradına göçer ...” (4)

“Onlar ermiş muradlarına, darısı murad çekenlere ...”(8)

“Onlar erdi muratlarına, biz çıkalım kerevetine ...”(38)

“Gökten üç elma düştü, biri masalı anlatana, biri Rahime’ye, biri de dinleyenlerin başına ...”(12)

“İşte yemişler, içmişler öyleğinen, oradan üç tane elma aldıldım. Gelirken bir göleğe vardım. Kurbağa “vak vak” deyince bende bırak anladım orada bırakıverdim. İşte getirecektim elmaları ya getiremedim.”(31)

⁴⁸ Numaralar metinler kısmındaki masalların numaralarıdır.

4-Destan ve halk hikâyesi kadar olmasa da uzun metinlerdir.

5-Masallarda güzellerin ve çirkinlerin tasvirleri kalıplaşmış cümlelerle ifade edilir.

“Oğlan baksa ki, doğan aya “Doğma ben doğacağım” diyor gibi kız pırıl pırıl parlıyor.”(9)

“Dev aşağı iner, soyunuverir. Ayın on beşi gibi evi bir şavk alıverir.”(11)

“Kötü kız aşağı iner, dünya güzeli gibiymiş.”(17)

“Karı, kızı batırıyor batırıyor çıkarıyor. Kız ayın on beşi gibi güzelleşiyor.”(16)

6-Masallarda kahramanların hareketleri, bir yere gidişleri, bir olaydan başka bir olaya geçiş, uzun zamanı kısaca ifade etme vb. olaylar kalıplaşmış sözlerle ifade edilir.

“Uzatmayalım kâmeti kopartırız kıyâmeti.”

“Az gider uz gider ...”

“Aradan az zaman zor zaman geçer.”⁴⁹

7-Bir masal metninin içerisinde halk edebiyatının diğer örneklerine de rastlayabiliriz. (Atasözü, deyim, ninni, duâ, bedduâ vb.)

“Şehzade yalvarmaya başlar: ‘Yarabbi, ben yanlış yaptım, senin yazgın geçerlidir, hatamı özrümü kabul ediyorum, sen beni affet.’ ”(14)

“Mağrurlanma padişahım senden büyük Allah var.”(15)

“Kadın bir gün Allah’ a duâ etmiş: ‘Allah’ım bana bir çocuk ver. İster insan olsun ister hayvan olsun.’ ”(19)

“İyi hatun ev yaptırır kötü hatun kan yutturur.”(36)

“Nenni guzum nenni

Haydi dedene gidelim

⁴⁹ SAKAOĞLU, Saim, *Masal Araştırmaları*, s. 60.

Nenni guzum nenni

Haydi dedene gidelim.”(31)

8-Bazı masal metinlerinde iki masal metninin birleştirildiği görülür. (29)

b-Muhteva Özellikleri

1-Masallarda olağanüstü olaylar, kahramanlar ve yerler vardır.

2-Masallarda kaynak şahısların da etkisiyle sık sık dinî motiflere rastlanılır. Tamamı dinî unsurlara dayanan masallar da vardır. (13, 14, 15)

3-Masallarda zaman ve mekan belli değildir. Umumiyetle olaylar, masal ülkelerinden Yemen, Hint, Çin, Maçin ve Mısır’da geçer. Ancak kaynak şahıs bir masalı anlatırken olayları kendi yaşadığı yerde cereyan etmiş gibi anlatır. (14, 23, 25, 27, 28, 29, 37, 48)

4-Masallarda o masalı anlatan kaynak şahsın hayatı ile ilgili izler bulabiliriz. Masallarda kaynak şahsın yaşadığı bölgeyle ilgili (gelenek-görenek ve coğrafi isimler vb.) bilgiler elde edebiliriz.⁵⁰

5-Masallarda iyiliğin-kötülüğün, güzellik ile çirkinliğin, zenginlik ile yoksulluğun bir başka deyişle olumlu ile olumsuzun mücadelesi anlatılır. İyi olan başlangıçta başarısız gibi görünse de neticede zafere ulaşır. İyiler mükafatlandırılır, kötüler muhakkak cezalandırılır.

6-Masallarda cereyan eden hadiseler hayal mahsulü olmasına rağmen kaynak şahıs bunu olmuş gibi anlatır.

7-Masal ne kadar değişirse değişsin yine de eski Türk geleneklerinin izlerine rastlanabilir.

8-Masallarda kahramanlar tarafından söylenen duâ ve bedduâların muhakkak gerçekleştiği görülür.

⁵⁰ Bu konuyla ilgili geniş bilgi için tezin dördüncü bölümüne bakınız.

9-Kahramanların en zor anında pîr, ak sakallı ihtiyar, Hz. Hızır veya derviş yetişerek kahramana yardım eder.

10-Masallarda umumiyetle kahraman fakirdir. Ancak saray çevresinden olan kahramanlara da rastlanılır. Genellikle padişahın üç kızı veya üç oğlu vardır. Bunların en küçükleri masalın kahramanıdır. Hadiselerin üstesinden hep küçük kardeş veya küçük kız gelir.

11-Masallarda kaynak şahsın etkisi ile modern unsurlara rastlanılır.

20 numaralı masalda ziyafet yerine kokteyl verilir.

46 numaralı masalda kadın kocasını çağırmak için kocasının işyerine telefon açar. Doktor taksiyle evine gelir.

41 numaralı masalda hırsızlar İsviçre’de, Amerika’da yankesicilik üzerine staj görmüşlerdir.

12-Halk hikâyelerinde olduğu gibi masallarda da bade içilmeksizin rüyada âşık olma ve ilk görüşte âşık olma hadiselerine rastlanılır.

13-Destan ve halk hikâyelerinde olduğu gibi masalların da hususi anlatıcıları vardır. Bunlar umumiyetle kadınlardır. Ancak erkeklere de rastlanılır. Bu masal anlatıcı kadınlara “masal anası veya masalcı” adı verilir. Bunlar nerede, hangi formelleri kullanacaklarını çok iyi bilirler. Masal anlatma geleneği anadan kızı geçer.

14-Kahramanların zor işler başarmada Hz. Hızır’dan sonra en büyük yardımcılarını atar.

15-Kahramanlar insanların dışındaki varlıklarla konuşurlar.

16-Her masalın sonunda dinleyicileri olumlu yönde etkileyen bir mesaj vardır. Bu mesaj bazen bir atasözü veya vecize ile pekiştirilir.

17-Masallarda bazı tipler belirli karakterleri sembolize ederler. Keloğlan, saflık ile şansını temsil eder. Köse; zulüm ve kıskançlığı, tilki; kurnazlığı, ayı; ahmaklığı, aslan; gücü, kurt; güç ve kuvveti, karga; aptallığı, ejderha ve yılan; kötülüğü, geyik; saflık ve güzelliği, at; dostluk ve sadakati temsil eder.

II- TÜRK MASALLARINA GENEL BİR BAKIŞ

Türk halk kültürünü yansıtan sözlü anlatmalar içerisinde en anlamlı olanlardan biri de masallardır.

Türk masalları uzun yıllar sadece sözlü gelenekte anlatılmışlardır. Bu masalların derlenmesi ise son bir iki asırdan beri ilim adamlarınca söz konusu edilmiştir. Masalların derlenmesi daha çok yabancı masal bilimcilerinin ve Türkologlarının gayretleri ile gözle görülür bir hal almıştır.

Türk kültürü içerisinde müstesna bir yer işgal eden masallarımız, Cumhuriyet Dönemi'ne gelinceye kadar hayal ürünü, boş laf, uydurma söz olarak telakki edilmiştir. Ancak yabancı araştırmacıların faaliyetlerinden sonra masalların boş laf, safsata olmadığı şuuruna varılmış ve masallar derlenip yazıya geçilmeye başlanmıştır.

Masal motiflerini içinde barındıran ilk eserler, Uygur Türkçesi'yle ve Budizmin etkisiyle yazılmış olan kutsal kitaplardır. Bu dinî nitelikteki eserlerde iyilikten ve doğruluktan bahsedilirken masal motiflerinden faydalanılmıştır.

Türk müellifleri tarafından çoğu mensur olmak üzere yazılan bazı masal kitapları vardır. Bunlardan en önemlisi Dâsitân-ı Ahmet Haramî adlı mesnevîdir. VIII. yüzyılda yazıldığı tahmin edilmektedir. Anadolu'nun pek çok yerinde masallaşmış şekilleri anlatılmaktadır.

Bursalı Lamiî Çelebî'nin başlayıp ağır başlılığı ile uyuşmadığı için yarım bıraktığı eseri, oğlu Ahmet tamamlamıştır. Eserde pek çok halk anlatması vardır ve bunların bazıları masaldır. Bu eserde ayrıca hikâyelerle ilgili bir tasnif de verilmiştir.⁵¹

Ünlü hekimimiz İbni Sina'nın hayatı etrafında anlatılan bazı masallar vardır. XVI. asırdan başlayarak yazmalarda görülen bu masallar XIX. yüzyılın ortalarından itibaren basma eserlerde de görülür.

XVIII. yüzyılda yazılan eski, Binbir Gece, Binbir Gündüz hikâyelerinin taklidi durumundaki "Muhayyelât-ı Aziz Efendi" üç uzun hikâyeden oluşmaktadır.

⁵¹ SAKAOĞLU, Saim, *Masal Araştırmaları*, s. 14.

Türk masallarını içine alan en eski derleme Fransa Kralı XVI. Lui'nin mütercim ve sekreteri olan M. Digeon'un iki ciltlik eseridir. İlk cildinde anlatmaya dayalı türlerden örnekler yoktur. İkinci cilt 1781 tarihli olup beş masal metni yer almaktadır. Bu masalların üçü Türklere, ikisi Araplara aittir. Halil, Alaeddin, Le Dervis Che (Derviş), Le Cady le Volnar (Kadı ile Volnar), Le Marchand de Chirvan (Şirvan'lı Tüccar) adlarını taşıyan masallardan 1., 3. ve 5. masallar Türk masallarıdır.⁵²

Ünlü Rus Türkoloğu F. Wilhem Radloff, Türk boyları arasından derlediği malzemeleri "Proben der Volksliteratur der Türkischen Stamme" adı ile on ciltlik bir kitap serisinde toplar. İlk cilt 1866 yılında, sonuncu cilt ise 1907 yılında neşredilmiştir.

Proben'in son üç cildi öğrencileri tarafından derlenip yazıya geçirilmiştir.

Anadolu'dan derlenen ve seride sekizinci cilt olarak yer alan eser Ignacz Kunos'un 1885'ten sonra çıktığı geziler sırasında derlenen Türk Halk Edebiyatı ürünlerini içine almaktadır.⁵³ Bu eserde; Osmanlı Türklerinin Halk Edebiyatları Üzerine adı ile ön sözden sonra Meşhur Köroğlu Hikâyesi, Şah İsmail, Âşık Garip ve Âşık Kerem Türküleri, Osmanlı Türk Halk Masalları adıyla bir tekerleme, 25 masal, Karagöz, Hoca Nusreddin Efendi ve Bârma bölümleri yer almaktadır. Türk masallarına ilk dikkati çeken ve Türk masalları üzerinde en çok çalışan ilk insan Macar Türkolog Ignaz Kunos'dur. Kunos, Türkiye'de bulunduğu süre içinde pek çok derleme yapmış, daha sonra sınırlı da olsa değerlendirme ve yorumlama yoluna da gitmiştir. O, derlediği Türk masallarını bir kaç cilt tutan bir seri şeklinde ortaya koymuştur. İlki 1887 yılında neşredilen "Oszman-Török Nepköltesi Gyujtemeni I" dir.⁵⁴

Osmanlı Türklerinin Nesirleri adını taşıyan bu eserin birinci cildinin tamamı masallara ayrılmıştır. İkinci ciltte bulunan masallarla birlikte 98 masal yer almaktadır.

⁵² SAKAOĞLU, Saim, *Gümüşhane Masalları*, s. 48, 49.

⁵³ RADLOFF, W.-KUNOS, Ignacz, *Proben der Volksliteratur der Türkischen Stamme*, C. VIII, (Haz. SAKAOĞLU, Saim-ERGÜN, Metin), Ankara 1998.

⁵⁴ KUNOS, Ignacz, *Oszman-Török Nepköltesi Gyujtemeni I*, Budapeşte 1887; *II* Budapeşte 1889.

Kunos diğer masal kitaplarını 1905 yılında “Türkische Volksmarchen aus Istanbul”u⁵⁵, 1907’de iki cilt halinde “Türkische Volksmarchen aus Adakale”yi⁵⁶ yayımlar.

1913 yılında 44 masalın yer aldığı İ. K. imzasıyla “Fourty-four Turkish Fairy Tales”⁵⁷, 1923 yılında ise “Bosporuszi Tündervilag”⁵⁸ adlı eserler yayımlanır. Her iki eserde de Kunos “toplayan ve çeviren” olarak gösterilir.

Kunos’un 1925 yılında yayımladığı “Türk Halk Edebiyatı”⁵⁹ adlı eserinde İstanbul ve Ankara’da verdiği konferanslar yer almaktadır. Bu eser, 1994 yılında Tuncer Gülensoy tarafından yeniden neşredilmiştir.⁶⁰

Fransız oryantalist J. A. Decourdemanche tarafından 1888 yılında “Fables Turgues” adıyla Fransızca’ya çevrilen eserin içinde 149 masala yer verilmiştir.⁶¹

1889’da Türk masallarına yer veren “Traditions populaires de L’Asie Mineure” adlı eser Paris’te yayımlanır.⁶²

Kunos’un Macarca olarak neşrettiği “Oszman-Törük Nepköltesi Gyujtemeny” adlı iki ciltlik eserinden seçilmiş metinleri İngilizce olarak R. Nisbet Bain, “Turkish Fairy Tales and Folk Tales” adıyla bir kitapta toplar ve üç defa değişik yıllarda yayımlar.⁶³

1963 yılında Elenor Brockett, “Turkish Fairy Tales”⁶⁴ adıyla hazırladığı eser üç defa neşredilir. Bu eserde Ignacz Kunos’un dışında iki kayaktan alınan 15 masal metni yer almaktadır.

1987 yıllarında Gani Yener tarafından Ignacz Kunos’un derlediği masallardan yaptığı seçmeleri “Türk Masalları” adıyla yayına hazırlar.⁶⁵

⁵⁵ KUNOS, Ignacz, *Türkische Volksmarchen aus Istanbul*, Leipzig 1905.

⁵⁶ KUNOS, Ignacz, *Türkische Volksmarchen aus Adakale I, II*, Leipzig 1907.

⁵⁷ KUNOS, Ignacz, *Fourty-Four Turkish Fairy Tales*, Londra 1913.

⁵⁸ KUNOS, Ignacz, *Bosporuszi Tündervilag (Boğaziçi Perileri)*, Budapeşte 1923.

⁵⁹ KUNOS, Ignacz, *Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul 1925.

⁶⁰ KUNOS, Ignacz, *Türk Halk Edebiyatı*, (Haz. Tuncer Gülensoy), Ankara 1994.

⁶¹ DECOURDEMANCHE, Jean Adolphe, *Fables Turgues*, Paris 1888.

⁶² CARNEY, E. Henry –NİCOLAİDES, Jean, *Traditions Populaires de L’Asie Mineure*, Paris 1889.

⁶³ BAIN, Robert Nisbet, *Turkish Fairy Tales and Folk Tales*, Londra 1896, 1901, 1970.

⁶⁴ BROCKETT, Eleanor, *Turkish Fairy Tales*, Londra 1963, 1965, 1968.

⁶⁵ KUNOS, Ignacz, *Türk Masalları*, (Türkçeleştiren Gani Yener), İstanbul 1987.

George Jacob, 1906 yılında metinlerin nereden alındığı tebit edilemeyen “Xoroz Kardash (Bruder Hahn)” adıyla bir masal kitabı yayımlar.⁶⁶

1906 yılında Jean Nicalaides’in hazırladığı “Contes Licencieux de Constantinople et de L’Asie Mineure” adlı eserinde İstanbul’dan derlenen müstehcen masallara yer verilmiştir.⁶⁷

1907 yılında Friedrich Giese, yedi Türk masalına yer verdiği “Materialien zur Kenntnis der Anatolischen Türkisch I” adlı eserini yayımlar.⁶⁸

1910 yılından itibaren Türk masalları ile ilgili derleme faaliyetlerinde bir canlılık görülür.

1911 yılında İzzet Ulvi adında bir yazar “Türk Yurdu” dergisinde masalları yayımlar. Bu masallar, derleme masallardan çok yapma masallardır.⁶⁹

Türk masalları sahasında ilk eser 1912 yılında K. D. imzasıyla yayımlanan “Türk Masalları” dır. Bu kitapta on iki masala yer verilmiştir. Bu eserden ilk defa bahseden Ziya Gökalp, onu ilk defa tanıtan Pertev Naili Boratav’dır.⁷⁰

Allan Ramsey ve F. Mc. Cullagh, müşterek olarak hazırladıkları ve meddah geleneğinin en güzel örneklerinden seçtikleri masal, lâtife ve efsaneleri “Tales From Turkey” adıyla 1914 yılında yayımlarlar.⁷¹

1911 yılında İzzet Ulvi ile “Türk Yurdu” dergisinde başlayan derlemelerden sonra 1913 yılında Ahmetoğlu Kum imzasıyla masal derlemeleri bu dergide devam eder.⁷²

Türk masallarının derlenmesi ve nazma çekilmesi ile ilgili çalışmalarda önemli bir yeri olan şahıslardan biri de Ziya Gökalp’tir. Gökalp, Türkçülük Ülküsü doğrultusunda yazdığı manzum masalları 1914 yılında neşrettiği “Kızılelma” adlı

⁶⁶ JACOP, George, *Xoroz Kardash (Bruder Hahn)*, Berlin 1906.

⁶⁷ NİCOLAİDES, Jean, *Contes Licencieux de Constantinople et de L’Asie Mineure*, Paris 1906.

⁶⁸ GIESE, Friedrich, *Materialien zur Kenntnis der Anatolischen Türkisch I*, Paris 1907.

⁶⁹ SAKAOĞLU, Saim, *Masal Araştırmaları*, s. 34.

⁷⁰ SAKAOĞLU, Saim, *Gümüşhane Masalları*, s. 53.

⁷¹ RAMSEY, Allan-CULLAGH, Francois Mc., *Tales From Turkey*, London 1914

⁷² SAKAOĞLU, Saim, *Masal Araştırmaları*, s.36.

eserinde toplar.⁷³ O, 1922 yılında çıkardığı “Küçük Mecmua”da halk masallarını yayımlar. Bu masalları, 1923 yılında “Altın Işık” adı ile bir kitapta toplar.⁷⁴

Ziya Gökalp, derleme yaparken dikkat edilmesi ve uyulması gereken kuralları yine Küçük Mecmua’da açıklar.⁷⁵ Onun 1922 yılında tespit ettiği kurallar bugün aynen uygulanmaktadır.

1912 yılında K. D. imzasıyla yayımlanan “Türk Masalları” adlı kitapta yayınlanan “Ahmet’in Talihi” adlı masal, 1917 yılında “Ahmed’s Glück” adıyla Sebastian Beck tarafından neşredilir.⁷⁶

Türk masallarına derleme ve tercüme yoluyla katkısı olan yabancı araştırmacılarından biri de Theodor Menzel’dir. O, “Billur Köşk Masalları” adlı 14 masallık kitabı 1923 yılında “Türkisch Marchen” serisinin birinci kitabı olarak Almanca’ya tercüme eder.⁷⁷

1924 yılında Menzel, ikinci kitabı olan “Der Zauberspiegel”i yayımlar.⁷⁸ Bu eser Menzel tarafından bizzat derlenmiş 14 masalı ihtiva etmektedir. Eserin kapağında masalların “İlk defa toplanmış” olduğu kayıtlıdır. Fakat buradaki metinlerin bazılarının Billur Köşk Masalları’ndan birkaçının halk ağzından derlenmiş şekilleri olduğu gözden kaçmamaktadır. Masalların kimden ve nerede derlendikleri hususunda hiçbir bilgi verilmemiştir. Yalnız sonuncu masal için “Masal anası İncili Hanımın bir masalı” şeklinde bir not kaydedilmiştir.⁷⁹

Fredrich Giese, 1925 yılında “Türkisch Marchen” adıyla bir kitap neşreder.⁸⁰ Bu kitapta 66 Türk masalına yer verilmiştir. Buradaki masalların sadece üç tanesi ağızdan derlenmiştir. Diğerleri şu eserlerden alınmıştır: Billur Köşk, 14 masal; Türk Masalları, 4 masal; Tutînâme, 19 masal; Humâyunnâme, 23 masal; Kırk Vezir, 3

⁷³ GÖKALP, Ziya, *Kızılelma*, İstanbul 1914.

⁷⁴ GÖKALP, Ziya, *Altın Işık*, İstanbul 1923.

⁷⁵ GÖKALP, Ziya, “Usullere Dair-Hakıyyat I: Masallar”, *Küçük Mecmua*, 1 (18), 2 Teşrinievvel 1922; SAKAOĞLU, Saim, *Masal Araştırmaları*, s. 36, 37, 38, 39.

⁷⁶ BECK, Sebastian, *Ahmed’s Glück*, Heidelberg 1917.

⁷⁷ MENZEL, Theodor, *Billur Köschk (Der Kristal-Kiosk)*, Hannover 1923.

⁷⁸ MENZEL, Theodor, *Der Zauberspiegel*, Hannover 1924.

⁷⁹ SAKAOĞLU, Saim, *Gümüşhane Masalları*, s. 55.

⁸⁰ GIESE, Fredrich, *Türkisch Marchen*, Jean 1925

masal.⁸¹ Aynı yıl E. W. C. Sanders tarafından İngilizce'ye çevrilen masallar "Tales of Turkey" adıyla yayımlanır.⁸²

1929 yılında Hamit Zübeyr Koşay, Anadolu'dan derlediği ve çoğunun efsane özelliği taşıdığı metinleri "Dokuz Ötkünç" adıyla yayımlar.⁸³

Ayrıca aylık olarak Halk Bilgisi Derneği tarafından İstanbul'da 1 Kasım 1929 yılında Halk Bilgisi Haberleri adıyla bir dergi çıkarılır. 1942 yılına kadar yayın hayatına devam eden dergi masal açısından önemli bir derleme çalışması yapmıştır. Bu dergide pek çok tanınmış şahsiyetin derlediği masallar yayımlanır.

1930 yılında Bahtaver Hanım, halk ağzından derlediği dokuz metni "Türk Masalları" adıyla yayımlar.⁸⁴

1933 yılında Ali Dehri Dilçin, Çankırı'dan derlediği masalları "Çankırı Masalları" adıyla yayımlar.⁸⁵

1934 yılında Yusuf Ziya Demircioğlu, Yürüklerden derlediği malzemeleri "Yürükler ve Köylülerden Hikâyeler-Masallar" adıyla neşreder.⁸⁶

1935'te Hamit Zübeyr Koşay, ikinci kitabı olan "Ankara Budun Bilgisi" kitabını yayımlar.⁸⁷ Aynı yıl Suat Salih Arsal, öğrencilerine derlettiği masallardan seçtiği metinleri "Öz Türk Masalları" adıyla yayımlar.⁸⁸

Naki Tezel, daha önce Halk Bilgisi Haberleri dergisinde neşrettiği masalları 1936 yılında "Keloğlan Masalları" adıyla yayımlar.⁸⁹ O, aynı yıl Halk Bilgisi Haberleri Dergisi'nde İstanbul Masalları adıyla masal metinlerini yayımlar ve iki yıl sonra "İstanbul Masalları" adıyla da kitaplaştırır.⁹⁰

⁸¹ SAKAOĞLU, Saim, a.g.e., s. 55.

⁸² SANDERS, E. W. C., *Tales of Turkey*, London 1925.

⁸³ KOŞAY, Hamit Zübeyr, *Dokuz Ötkünç*, Ankara 1929.

⁸⁴ Bahtaver, *Türk Masalları*, İstanbul 1930.

⁸⁵ DİLÇİN, Ali Dehri, *Çankırı Masalları*, Çankırı 1933.

⁸⁶ DEMİRCİOĞLU, Yusuf Ziya, *Yürükler ve Köylülerden Hikâyeler-Masallar*, İstanbul 1934.

⁸⁷ KOŞAY, Hamit Zübeyr, *Ankara Budun Bilgisi*, Ankara 1935.

⁸⁸ ARSAL, Suat Salih, *Öz Türk Masalları*, Mersin 1935.

⁸⁹ TEZEL, Naki, *Keloğlan Masalları*, İstanbul 1936.

⁹⁰ TEZEL, Naki, *İstanbul Masalları*, İstanbul 1938.

Naki Tezel'in masalları "Türk Masalları" adıyla iki cilt halinde basılır. Daha sonra da aynı adla basımı devam eder.⁹¹

Ağız çalışmalarında da pek çok masal metni yer almaktadır. Ahmet Caferoğlu, Anadolu'nun pek çok yerinden derlediği metinleri ağız özelliklerine bağlı kalarak; Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme⁹², Doğu İlleri Ağızlarından Toplamalar⁹³, Anadolu Ağızlarından Toplamalar⁹⁴, Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar⁹⁵, Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar⁹⁶, Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar⁹⁷, Orta Anadolu Ağızlarından Derlemeler⁹⁸ ve Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler⁹⁹ adlarıyla bir seri halinde yayımlar.

1946 yılında Şevket Beysanoğlu, "Diyarbakır Folkloru II" adıyla bir eser yayımlar.¹⁰⁰ Burada masal metinlerine de yer verilmiştir.

1948 yılında Margery Kent, Naki Tezel'in "İstanbul Masalları" kitabından aldığı 33 masalı İngilizce'ye çevirerek "Fairry Tales From Turkey" adıyla yayımlar.¹⁰¹

Milton Rugoff, "A Harvest of World Folk Tales" adlı eserinde Türk masallarına da yer verilmiştir.¹⁰²

Ayrıca Naki Tezel, İstanbul Masalları adlı kitabından seçtiği 13 masal metnini Fransızca'ya tercüme ederek 1953 yılında "Contes Populaires Turcs" adıyla neşreder.¹⁰³

İlk halk anlatmaları doktoru diye anılan Mehmet Tuğrul, 1942 yılından itibaren ilk derlemelerini yapmaya başlamıştır. Masal metinleri neşrini Halk Bilgisi

⁹¹ TEZEL, Naki, **Türk Masalları**, 2 C. İstanbul 1971; Ankara 1997.

⁹² CAFEROĞLU, Ahmet, **Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme**, İstanbul 1940.

⁹³ CAFEROĞLU, Ahmet, **Doğu İlleri Ağızlarından Toplamalar**, İstanbul 1942.

⁹⁴ CAFEROĞLU, Ahmet, **Anadolu Ağızlarından Toplamalar**, İstanbul 1943.

⁹⁵ CAFEROĞLU, Ahmet, **Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar**, İstanbul 1944.

⁹⁶ CAFEROĞLU, Ahmet, **Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar**, İstanbul 1946.

⁹⁷ CAFEROĞLU, Ahmet, **Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar**, İstanbul 1946.

⁹⁸ CAFEROĞLU, Ahmet, **Orta Anadolu Ağızlarından Derlemeler**, İstanbul 1948.

⁹⁹ CAFEROĞLU, Ahmet, **Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler**, İstanbul 1951.

¹⁰⁰ BEYSANOĞLU, Şevket, **Diyarbakır Folkloru**, Diyarbakır 1946.

¹⁰¹ KENT, Margery, **Fairy Tales From Turkey**, London 1948.

¹⁰² RUGOFF, Milton, **A Harvest of World Folk Tales**, New York 1949.

¹⁰³ TEZEL, Naki, **Contes Populaires Turcs**, İstanbul 1953.

Haberleri dergisinde sürdürür. 1945 yılında Malatya’da derlediği masalları 1946 yılında “Malatya’dan Derlenmiş Masallar” adıyla yayımlar.¹⁰⁴ Bu derleme o güne kadar yapılan çalışmaların en iyisidir. Kitaptaki 12 masalın anlatıcıları hakkında ayrı ayrı bilgi verilmiştir.

Eserde derleme yapacaklara bazı kısa bilgiler de verilmektedir. Ayrıca “konu”, “şahıs”, “motifler”, “çevre”, “yaşayış”, “şekil ve dil”, “anlatış”, “yayıma ve değişimler” ve “karşılaştırmalar” başlıkları altında gerekli bilgiler verilmektedir.¹⁰⁵

1944 yılı ekiminde İstanbul’da Kemal Akça, İhsan Hınçer, Muzaffer Erdoğan ve Ferit Uğur tarafından “Folklor Postası” adıyla bir dergi çıkarılır. Bu dergide imzasız beş-altı masaldan başka masal metnine yer verilmemiştir.

Halkevleri tarafından yayımlanan dergilerde masal neşriyatı ön planda yer alır. Her dergi çıktığı ilde derlenen masallara yer vererek faydalı çalışmalar yapmıştır.

Mehmet Tuğrul, 1942-1946 yılları arasında hazırladığı “Mahmutgazi Köyünde Halk Edebiyatı” adlı doktora tezinde halk anlatmalarından örneklerle yer vermiştir. Bu çalışma 1969 yılında aynı adla neşredilir.¹⁰⁶ Doktora tezinde metin sayısı 158’dir. Ancak yayımlanan eserde masal ve fıkra metinlerine yer verildiği için bu sayı 98’dir.

Bu eserde Tuğrul, Mahmutgazi Köyü hakkında bilgi verdikten sonra; anlatıcılar, malzeme ve tasnif gibi bölümlere yer verir. Ayrıca masalların özetleri ve son bölümde masal metinlerinin tamamı verilmiştir.

Ağız incelemelerinde masal metinlerine yer veren isimlerden bir de Zeynep Korkmaz’dır. Korkmaz, “Güneybatı Anadolu Ağızları”¹⁰⁷ ve “Nevşehir Yöresi Ağızları”¹⁰⁸ adlarıyla iki kitap yayımlar. Bunların dışında “Bartın ve Yöresi Ağızları”¹⁰⁹ adıyla da yayımladığı kitapta iki masal metni yer alır.

¹⁰⁴ TUĞRUL, Mehmet, *Malatya’dan Derlenmiş Masallar*, Ankara 1946.

¹⁰⁵ SAKAOĞLU, Saim, a.g.e., s. 57.

¹⁰⁶ TUĞRUL, Mehmet, *Mahmutgazi Köyünde Halk Edebiyatı*, İstanbul 1969.

¹⁰⁷ KORKMAZ, Zeynep, *Güneybatı Anadolu Ağızları*, Ankara 1956.

¹⁰⁸ KORKMAZ, Zeynep, *Nevşehir ve Yöresi Ağızları*, Ankara 1963.

¹⁰⁹ KORKMAZ, Zeynep, *Bartın ve Yöresi Ağızları*, Ankara 1994.

Masal derleme çalışmalarında emeği olanlardan biri Eflatun Cem Güney'dir. Güney, çeşitli bölgelerden derlediği metinler üzerinde bazı tasarruflar yaparak onlara yeni şekiller vermiştir. Yeni şekiller vererek meydana getirdiği masalları "En Güzel Türk Masalları"¹¹⁰, "Bir Varmış Bir Yokmuş"¹¹¹, "Evvel Zaman İçinde"¹¹², "Gökten Üç Elma Düştü"¹¹³ ve "Az Gittim Uz Gittim"¹¹⁴ adlı kitaplarda toplar ve yayımlar.

Türk masal araştırmalarına en büyük katkıyı sağlayanlardan biri de Pertev Naili Boratav'dır. Boratav, ilk masal derlemelerine 1928 yılından itibaren başladığını belirtir.¹¹⁵ Boratav, çeşitli dillerde dört masal kitabı neşretmiştir. 1955 yılında Paris'te "Contes Turcs" adıyla bir masal kitabı yayımlayan Boratav, bir giriş bölümü, açıklamalar ve 22 Türk masalına bu eserinde yer verir.¹¹⁶

1958 yılında "Contes Turcs" adlı eserden aldığı 18 masal metnini "Zaman Zaman İçinde" adıyla İstanbul'da neşreder.¹¹⁷ Eserin başında bulunan "Giriş" bölümü son derece önemlidir.

1967 yılında Almanca olarak yayımladığı "Turkisch Volksmarchen" adlı eserine ön söz ve açıklamalar eklenmiş, ayrıca eserinde 40 masalın Almanca çevrisi ve sonunda Türk halk masalları üzerinde bir incelemeye yer verilmiştir.¹¹⁸ Bu kitaptaki masalların çoğunu annesinden dinlediğini "Notlar" kısmında belirtir.

Boratav, 1969 yılında Ankara'da yayımladığı "Az Gittik Uz Gittik" adlı eserinde, "Turkisch Volksmarchen" adlı eserinden seçtiği 21 masal metninin yanında daha önce hiç yayımlanmamış 27 masal metnine de yer vermektedir. Ayrıca kitapta Kara Tepeli fıkralarından 19 örnek de yer almaktadır.¹¹⁹ Bu kitap toplam 67 masal, kaynaklar-açıklamalar ve Türk masalı üzerine adlı bölümlerden oluşur.

Boratav'ın Türk masal tarihi içerisinde en önemli çalışmalarından biri Türk Masal Tipleri Katalogu olarak bilinen "Typen Türkischer Volksmarchen" adlı

¹¹⁰ GÜNEY, Eflatun Cem, *En Güzel Türk Masalları*, İstanbul 1948.

¹¹¹ GÜNEY, Eflatun Cem, *Bir Varmış Bir Yokmuş*, İstanbul 1956.

¹¹² GÜNEY, Eflatun Cem, *Evvel Zaman İçinde*, İstanbul 1957.

¹¹³ GÜNEY, Eflatun Cem, *Gökten Üç Elma Düştü*, İstanbul 1960.

¹¹⁴ GÜNEY, Eflatun Cem, *Az Gittim Uz Gittim*, İstanbul 1961.

¹¹⁵ BORATAV, Pertev Naili, *Zaman Zaman İçinde*, İstanbul 1958, s. 9

¹¹⁶ BORATAV, Pertev Naili, *Contes Turcs*, Paris 1955.

¹¹⁷ BORATAV, Pertev Naili, *Zaman Zaman İçinde*, İstanbul 1958

¹¹⁸ BORATAV, Pertev Naili, *Türkisch Volksmarchen*, Berlin 1969.

¹¹⁹ BORATAV, Pertev Naili, *Az Gittik Uz Gittik*, Ankara 1969.

eseridir.¹²⁰ Boratav, Eberhard ile beraber hazırladığı bu eserde, 378 masal tipleri, önce maddeler halinde motifleri verilmiş, daha sonra kaynakları ve kaynaklar arasındaki farklılıkları gösterilmiştir. Katalogun ikinci bölümünde bir kısmına motif diyebileceğimiz kavramlar “Motivindex” başlığı altında alfabetik olarak verilmiştir. Bu çalışma sonundaki motif listesiyle de Stith Thompson’ın motif indeksinde kaynak olarak kullanılmıştır.¹²¹

Tipler 1’den 378’e kadar numaralandırılmış ve arada sonradan bulunacak yeni tipler için boşluk bırakılmamıştır. Bu bir eksiklik olmasına rağmen Türk masalları için önemli bir kazançtır.

1956 yılında E. S. V. Kamphoevener, “Marchen und Geschichten Altürkischer Nomaden (Türk Göçebelerinin Masal ve Hikâyeleri)” adıyla bir masal kitabı yayımlar.¹²²

Aynı yazar 1966 yılında “Der Zedernbaun (Sedir Ağacı)” adıyla yayımladığı eserde “Eski Türkiye’den Masallar ve Hikâyeler” adıyla tanıtılan 17 masal metnine yer vermektedir.¹²³

1957 yılında Şekibe Yamaç ve Slaveyko Martinof’un birlikte hazırladıkları “Türk Masalları” adlı eserde 16 metne yer verilmiştir.¹²⁴ Bu metinlerden 12’si masal metnidir. Masallardan üç tanesi Eflatun Cem Güney’den alınmıştır.

Xavier de Planhol, 1958 yılında Paris’te Türk masallarına yer verdiği “Contes et Legendes des Peuples Turcs” adlı eserini yayımlar.¹²⁵

Hulusi Yetkin’in gayretleriyle Gaziantep’te başlatılan yarışmada masal derlemeleri anketine 1600’den fazla masal metni gönderilir. Bu masallar “Gaziantep Kültür” dergisinde yayımlanır. Daha sonra Hulusi Yetkin, 1962 yılında bu masalları “Gaziantep’te Derlenen Halk Masalları” adıyla bir kitapta toplar.¹²⁶

¹²⁰ EBERHARD, W.- BORATAV, Pertev Naili, *Typen Türkischer Volksmärchen*, Wiesbaden 1953.

¹²¹ THOMPSON, Stith, *Motif Index of Folk-Literature*, 2 b., C. I., Indiana 1955.

¹²² KAMPHOEVENER, Elsa Sophie Von, *Marchen und Geschichten Altürkischer Nomaden*, Hamburg 1956.

¹²³ KAMPHOEVENER, Elsa Sophie Von, *Der Zedernbaum*, Hamburg 1966.

¹²⁴ YAMAÇ, Şekibe-MARTİNOF, Slaveyko, *Türk Masalları*, Sofya 1957.

¹²⁵ PLANHOL, Xavier de, *Contes et Legendes des Peuples Turcs*, Paris 1958.

¹²⁶ YETKİN, Hulusi, *Gaziantep’te Derlenen Halk Masalları*, Gaziantep 1962.

Tahir Alangu, 1943 yılında masallarla ilgili bir bitirme tezi hazırlar. Yayımlanmamış olan bu eserin adı “Masal Araştırmaları Sahasına Toplu Bir Bakış ve Türk Halk Masallarının İç Yapısı ve Kahramanları Üzerinde Bir Deneme”dir.¹²⁷

Ayrıca Tahir Alangu, 1961 yılında “Billur Köşk Masalları”¹²⁸, 1967 yılında “Keloğlan Masalları”¹²⁹ adlı iki masal kitabı yayımlar. Keloğlan Masalları adlı eserin sonunda bir inceleme yer almaktadır.

Selma Ekrem, çocukluğunda dinlediği 12 masalı 1944 yılında “Turkish Fairy Tales” adıyla yayımlar.¹³⁰

Aynı yıl Eleonar Brockett, 15 Türk masalına yer verdiği “Turkish Fairy Tales” adıyla bir kitap yayımlar.¹³¹ Bu kitaptaki masalların çoğu Kunos’tan seçilmiştir.

1964 yılında Kars’ta “Karseli” dergisi yayımlanır. Bu dergi de gereği kadar masal yayımlarına önem vermiştir.

Türk Masal Araştırmaları açısından önemli bir yeri olan ilim adamlarından biri de Ahmet Edip Uysal’dır. Ahmet Edip Uysal, 1960 yılından sonra Amerikalı Profesör Warren S. Walker ile birlikte Türkiye’nin çeşitli yörelerinde yaptıkları masal derlemelerini “Tales Alive in Turkey” adlı eserde toplamışlardır.¹³² Bu eserde 63 masal ve fıkra yer verilmiştir. Ayrıca metinlerin nerede, ne zaman ve kimden derlendiği kayıtlıdır. Metinler yedi bölüm halinde sınıflandırılmıştır.

Otto Spies, “Dünya Edebiyatı Masalları” serisinde 1967 yılında yayımladığı “Turkisch Marchen” adlı eserinde 60 masal metnine yer vermiştir.¹³³ Metinlerden sonra “Sonsöz” adı altında Türk masalları üzerine yapılan çalışmaların kısa bir tarihçesini ihtiva eden bir bölüm yer alır. Son olarak da masalları EB ve AaTh kataloglarındaki numaraları bir cetvel halinde gösterilmiştir.

¹²⁷ ALANGU, Tahir, **Masal Araştırmaları Sahasına Toplu Bir Bakış ve Türk Halk Masallarının İç Yapısı ve Kahramanları Üzerinde Bir Deneme**, İstanbul 1943. (Yayımlanmamış Mezuniyet Tezi)

¹²⁸ ALANGU, Tahir, **Billur Köşk Masalları**, İstanbul 1961.

¹²⁹ ALANGU, Tahir, **Keloğlan Masalları**, İstanbul 1967.

¹³⁰ EKREM, Selma, **Turkish Fairy Tales**, New Jersey 1964.

¹³¹ BROCKETT, Eleonar, **Turkish Fairy Tales**, London 1964; 2. b., 1965; 3. b., 1968.

¹³² WALKER, W. S.-UYSAL, A. Edip, **Tales Alive in Turkey**, Cambridge 1966.

¹³³ SPIES, Otto, **Turkisch Marchen**, Düsseldorf-Köln 1967.

1968 yılında W. S. Walker'ın eşi Barbara K. Walker, 7 masal metnine yer verdiği "Once There Was and Twice There Wasan't" adıyla bir kitap neşreder.¹³⁴

1969 yılında Türk Folklor Kurumu tarafından İstanbul'da "Folklor" adıyla bir dergi yayımlanır. 1971 yılına kadar 30 sayı yayımlanan dergide değerli yazılar yanında da masala az yer verilmiştir.

Boğaziçi Üniversitesi yayın organı olan "Folklor Doğru" dergisi Ekim 1969 yılında çıkar. Halkbilimin kuramsal yanı ile ilgili yazılara ağırlık verilmiştir. Masal derlemeleri az sayıdadır.

1970 yılında Selahattin Olcay, "Doğu Trakya Yerli Ağzı" ile "Erzurum Ağzı" adıyla iki kitap yayımlar.¹³⁵ Birinci kitapta bir, ikinci kitapta üç masal metni yer alır.

1970 yılından sonra masal derlemelerinde ve incelemelerinde bir hareketlilik görülür. Mehmet Kaplan'ın Erzurum Atatürk Üniversitesi'ne gitmesiyle masallar üzerindeki çalışmalar hız kazanır.

1971 yılında Saim Sakaoğlu, "Gümüşhane Masalları / Metin Toplama ve Tahlil" adlı bir doktora çalışması hazırlar. Bu çalışma iki yıl sonra Ankara'da yayımlanır.¹³⁶ Bu eser, Gümüşhane ilinden derlenmiş 70 masal metni ve bu masalların incelenmesiyle hazırlanmıştır. Çalışmanın, "Giriş" kısmında kavram ve tür özellikleri, çeşitli ülkelerde masal kitapları, Türkçe masal kitapları ve halk masalları ile ilgili yayınlar hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde Gümüşhane Masallarının derleme şekli hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde Gümüşhane Masallarının tahlil ve tasnifi üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde masallar, kahramanlarına, temlerine, çevreye göre tahlil edilmiş, formeller hakkında bilgiler ve örnekler verilmiştir. Ayrıca masallarda yer alan âdet ve inanmalar değerlendirilmiştir. Dördüncü bölümde masal metinleri yer alır. Eser, İndeks, Lûgatçe ve Bibliyografya ile son bulur.

Bilge Seyidoğlu, 1972 yılında "Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar" adıyla bir doktora çalışması hazırlar. Bu eser, 1975 yılında

¹³⁴ WALKER, Barbara K., *Once There Was and Twice There Wasan't*, Şikago 1968.

¹³⁵ OLCAY, Selahattin, *Doğu Trakya Yerli Ağzı*, Ankara 1970; *Erzurum Ağzı*, Ankara 1970.

¹³⁶ SAKAOĞLU, Sami, *Gümüşhane Masalları / Metin Toplama ve Tahlil*, Ankara 1973.

yayımlanır.¹³⁷ Bu çalışma Erzurum'dan derlenen 72 masal metnini ve bu masalların incelenmesini ihtiva etmektedir. Kitabın “Giriş” bölümünde halk masalları üzerinde dünyada yapılan çalışmalar, halk masallarının kaynak münakaşaları, halk masallarını inceleme metodları hakkında bilgi verilmiştir. Türk masallarıyla ilgili çalışmalar birinci bölümde tanıtılmış, ikinci bölümde Erzurum masallarının genel özellikleri, bu masalların tipleri ve epizod özetleri verilmiştir. Üçüncü bölümde 72 masalın motifleri tesbit edilip Stith Thompson'ın kullandığı metoda göre tasnif edilmiştir.

Seyidoğlu'ndan iki yıl sonra Umay Günay, Elazığ masalları üzerinde bir çalışma yaparak 1975 yılında “Elazığ Masalları / Metin-İnceleme” adıyla yayımlar.¹³⁸ Bu çalışma, Elazığ ili merkezinden derlenmiş 70 masal metni ve bu metinlerin V. Propp tarafından hazırlanan yapısalılık metoduna göre tahlilini ihtiva etmektedir. Giriş bölümünde dünyada ve Türkiye’de masal derleme ve incelemeleri hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde masal incelemelerinde ve sınıflandırılmalarında kullanılan teori ve usûller hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde 70 masal metni Propp metoduna göre tahlil edilmiştir. Üçüncü bölümde, bu tahlil sonuçlarına göre Elazığ masallarının ortak yapı özellikleri tesbit edilmiştir. Sonuç bölümünde ise Elazığ masallarının dünya masalları ile aynı yapıya sahip oldukları tesbit edilmiş ve örneklendirilmiştir.

1973 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Halkbilim topluluğu tarafından “Halkbilimi” dergisi yayımlanır. Haziran 1979’da 52. sayı son sayısı olmuştur. Dergide derleme ve araştırmaların yanı sıra çevirilere de yer verilmiştir. Masal derlemeleri az sayıda neşredilmiştir.

Aynı yıl “Sivas Folkloru” adıyla İbrahim Aslanoğlu tarafından Sivas’ta bir dergi yayımlanır. Temmuz 1979 yılında 78. sayısında son bulmuştur. Sivas Folkloru’nda Halk Edebiyatı ağırlıkta olmak üzere yöresel derleme ve araştırmalara ağırlık verilmiştir. Masal hususunda önemli bir rol üstlenmiştir.

¹³⁷ SEYİDOĞLU, Bilge, **Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar**, Ankara 1975.

¹³⁸ GÜNAY, Umay, **Elazığ Masalları / Metin-İnceleme**, Erzurum 1975.

Amerika'nın Texas eyaletinde "Archive of Turkish Oral Narrative" adıyla bir masal arşivi kuran Ahmet Edip Uysal, bu arşivdeki ürünlerle ilgili biri ön katalog olmak üzere iki de kitap yayımlamıştır.¹³⁹

1975 yılında Ahmet Bican Ercilasun "Kars Ağızları" adlı eserini¹⁴⁰, Turgut Günay 1976 yılında "Rize İli Ağızları" eserini yayımlarlar.¹⁴¹ Bu eserlerde diğer ürünler yanında masallara da yer verilmiştir.

Saim Sakaoğlu, 1977 yılında "Türk Çocuklarına Masallar" adlı bir kitap yayımlar.¹⁴² Bu eserde; biri tekerleme, üçü hayvan masalı, üçü hayvanın ve insanın müşterek olduğu masal, üçü zincirleme masal, dördü Keloğlan masalı, beşi de asıl halk masalı olmak üzere 19 masal metnine yer verilmiştir.

Efrasiyap Gemalmaz, 1978 yılında "Erzurum İli Ağızları" adlı eserini yayımlar.¹⁴³ Bu eserde masal metinleri de bulunmaktadır.

1978 yılında Kayseri'de "Erciyes" dergisi yayın hayatına girer. İlmî çalışmalar yanında masal derlemelerine yer verilmiştir.

1979 yılında İstanbul'da ilk sayısı Ağustos ayında yayımlanan "Türk Folkloru" dergisi İbrahim Aslanoğlu tarafından çıkarılmıştır. Masal alanında çok önemli bir görevi üstlenen dergide değerli derlemeler yayımlanmıştır.

1980 yılında Ahmet Ali Arslan, "Kuzey-Doğu Anadolu (Kars) Türk ve Kuzey Britanya Halk Edebiyatında Masallar" adıyla Ahmet Edip Uysal yönetiminde bir doktora tezi hazırlamıştır. Bu çalışma 1998 yılında Ankara'da yayımlanmıştır.¹⁴⁴

1982 yılında Ali Berat Alptekin, Saim Sakaoğlu yönetiminde masallarla ilgili "Taşeli Platosu Masallarında Motif ve Tip Araştırması" adıyla bir doktora tezi

¹³⁹ UYSAL, Ahmet Edip, *Archive of Turkish Oral Narrative I*, 1975; II. C., 1988.

¹⁴⁰ ERCİLASUN, Ahmet Bican, *Kars Ağızları*, Ankara 1975.

¹⁴¹ GÜNAY, Turgut, *Rize İli Ağızları*, Ankara 1976.

¹⁴² SAKAOĞLU, Saim, *Türk Çocuklarına Masallar*, Ankara 1977.

¹⁴³ GEMALMAZ, Efrasiyap, *Erzurum İli Ağızları*, 3 C., Ankara 1978; Ankara 1995.

¹⁴⁴ ARSLAN, Ahmet Ali, *Kuzey-Doğu Anadolu (Kars) Türk ve Kuzey Britanya Halk Edebiyatında Masallar*, Ankara 1998.

hazırlar.¹⁴⁵ Bu çalışmada; Taşeli Platosu'ndan derlenmiş 70 masal metni ve bu metinlerin motif ve tip incelemesine yer verilmiştir.

Aynı yıl Ziyat Abdulmecit Akkoyunlu, “Binbir Gece Masallarının Türk Masallarına Tesiri” adıyla Umay Günay yönetiminde bir doktora tezi hazırlar.¹⁴⁶

1982 yılında Adellheid Uzunoğlu ve Ocherbaure, “Türkische Marchen” adıyla yayımladıkları kitapta 23 masala yer vermişlerdir.¹⁴⁷ Bu masalların dördü Gümüşhane Masalları'ndan alınmıştır.

Ali Berat Alptekin, Türk masalları üzerine üniversitelerde yapılmış talebe tezlerini bir makale olarak Türk masalları ile ilgili çalışma yapacakların hizmetine sunar.¹⁴⁸

1983 yılında Saim Sakaoğlu, Kıbrıs Türklerine ait 21 masalı “Kıbrıs Türk Masalları” adıyla yayımlar.¹⁴⁹ Eserde bir tekerleme, 21 masal ve bir “Sonsöz” yer almaktadır. Sonsöz bölümünde masal metinlerinin kaynakları hakkında bilgi verilmiştir.

Aynı yıl “Afyonkarahisar Masalları” adıyla bir kitap daha yayımlanır.¹⁵⁰

Nuri Taner, 1988 yılında masallar üzerine yazılan makaleleri ve kitap tanıtımlarını “Masal Araştırmaları / Folktale Studies I” adıyla bir kitapta toplar.¹⁵¹

Metin Ergun, 1988 yılında “Türkmen ve Anadolu Halk Masallarının Yapı ve Motif Açısından Mukayesesi Üzerine Bir Araştırma” adıyla Saim Sakaoğlu yönetiminde bir yüksek lisan tezi hazırlar.¹⁵²

¹⁴⁵ ALPTEKİN, Ali Berat, **Taşeli Platosu Masallarında Motif ve Tip Araştırması**, Erzurum 1982.(Yayınlanmamış Doktora Tezi)

¹⁴⁶ AKKOYUNLU, Ziyat Abdulmecit, **Binbir Gece Masallarının Türk Masallarına Tesiri**, Ankara 1982. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

¹⁴⁷ UZUNOĞLU, Adellheid-Ocherbaure, **Türkische Marchen**, Hamburg 1982.

¹⁴⁸ ALPTEKİN, Ali Berat, “Edebiyat Fakültelerinde Yapılan Talebe Tezlerindeki Masallar”, **Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi** (İzmir), II, 1983, 208-228.

¹⁴⁹ SAKAOĞLU, Saim, **Kıbrıs Türk Masalları**, Ankara 1983.

¹⁵⁰ AYGİN, Mehmet-BOZOK, Süleyman-GENÇ, Hüseyin, **Afyonkarahisar Masalları**, Afyon 1983.

¹⁵¹ TANER, Nuri (Haz.), **Masal Araştırmaları / Folktale Studies I**, İstanbul 1988.

¹⁵² ERGUN, Metin, **Türkmen ve Anadolu Halk Masallarının Yapı ve Motif Açısından Mukayesesi Üzerine Bir Araştırma**, Erzurum 1988. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Barbara Walker, “A Treasury of Turkish Folktales for Children” adıyla Amerika’da yayımladığı kitapta sekiz başlık altında 34 masal metnine yer vermiştir.¹⁵³

Barbara Walker bir yıl sonra “Turkish Folktales for Children” adıyla bir kitap daha yayımlar.¹⁵⁴ Bu eserde, Nasreddin Hoca fıkralarına, masallara ve halk hikâyelerine yer verilmiştir.

1989 yılında A. Bican Ercilasun ve A. Şekür Turan tarafından Uygurca’dan Türkiye Türkçesi’ne aktarılan “Uygur Halk Masalları” isimli bir kitap yayımlanır.¹⁵⁵

Prof. Dr. Saim Sakaoğlu’nun gayretleriyle “Selçuk Üniversitesi Türk Halk Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezi” adıyla bir arşiv kurulmuştur. Bu arşiv Türk kültürü açısından son derece önemlidir.

Esmâ Şimşek, Ali Berat Alptekin yönetiminde 1990 yılında “Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması” adıyla bir doktora tezi hazırlar.¹⁵⁶ Bu çalışmada 70 masal metnine ve bu metinlerin Thompson metoduna göre motif ve tip yapısı bakımından incelenmesine yer verilmiştir.

Barbara Walker, birinci cildi 1990’da; ikinci cildi 1991’de olmak üzere “The Art of Turkish Tale” adıyla yayımladığı eserinde masal metinlerine yer vermiştir.¹⁵⁷

1991 yılında Mehmet Yardımcı, Malatya masallarını ihtiva eden “Yaşayan Malatya Masalları / Metinler ve İncelemeler” adlı bir yüksek lisans tezi hazırlar. 1996 yılında yayımlanır.¹⁵⁸

Ali Berat Alptekin, “Hayvan Masalları” adıyla 1991 yılında bir kitap yayımlar.¹⁵⁹ Bu eserde; iki tekerleme ve 77 hayvan masalı metnine yer verilmiştir. Ayrıca kitabın sonunda metinlerin alındığı kaynaklar ve kaynak şahıslar hakkında bilgi verilmiştir.

¹⁵³ WALKER, Barbara, *A Treasury of Turkish Folktales for Children*, ABD 1988.

¹⁵⁴ WALKER, Barbara, *Turkish Folktales for Children*, Ankara 1989.

¹⁵⁵ ERCİLASUN, Ahmet Bican-TURAN, A. Şekür, *Uygur Halk Masalları*, Ankara 1989.

¹⁵⁶ ŞİMŞEK, Esmâ, *Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması*, Elazığ 1990. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

¹⁵⁷ WALKER, Barbara, *The Art of Turkish Tale I*, 1990; *II*, 1991

¹⁵⁸ YARDIMCI, Mehmet, *Yaşayan Malatya Masalları / Metinler ve İncelemeler*, Malatya 1996.

¹⁵⁹ ALPTEKİN, Ali Berat, *Hayvan Masalları*, Ankara 1991.

Saim Sakaoglu ve Metin Ergun müsterek olarak 1991 yılında “Türkmen Halk Masalları” adıyla bir kitap hazırlarlar.¹⁶⁰ Bu kitap; “Önsöz” ve “Türkmen Halk Masalları Hakkında”ki girişten sonra 42 masal metninin Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesi’ne çevrilmiş örneklerini içine almaktadır.

1992 yılında Mehmet Özçelik, “Afyonkarahisar Masalları Üzerine Bir Araştırma” adlı bir doktora tezi hazırlar.¹⁶¹ Bu çalışma Saim Sakaoglu tarafından yönetilmiştir.

Muhsine Helime Yavuz, 1992 yılında “Cigaramın Üstünde Bir Topal Karınca” adıyla bir kitap hazırlar.¹⁶² Bu eserde; Anadolu’nun çeşitli yerlerinden derlenmiş 88 masal metni yer almaktadır. Aynı yıl Yavuz, “Kim Uyur Kim Uyanık” adıyla ikinci masal kitabını yayımlar.¹⁶³

Barbara Pflegerl, çeşitli masal kitaplarından seçtiği 34 masal metnini 1992 yılında “Es War Einmal, Es War Keinmal / Türkische Volksmarchen” adıyla yayımlar.¹⁶⁴

1993 yılında Rasim Deniz, “Kayseri Masalları” adlı bir yüksek lisans tezi hazırlar. Tuncer Gülensoy yönetiminde hazırlanan bu tez 1996 yılında basılmıştır.¹⁶⁵

1994 yılında masallarla ilgili iki tane yüksek lisans tezi hazırlanır. Biri Mehmet Yılmaz tarafından hazırlanmış olan “Kırgız Halk Masalları / Motif Index ve Tercüme”¹⁶⁶, diğeri ise Meriç Güven tarafından hazırlanmış “Binbir Gece Masalları Üzerinde Motif Araştırması”dır.¹⁶⁷

¹⁶⁰ SAKAOĞLU, Saim-ERGUN, Metin, *Türkmen Halk Masalları*, Ankara 1991.

¹⁶¹ ÖZÇELİK, Mehmet, *Afyonkarahisar Masalları Üzerine Bir Araştırma*, Konya 1992.(Yayınlanmamış Doktora Tezi)

¹⁶² YAVUZ, Muhsine Helimoğlu, *Cigaramın Üstünde Bir Topal Karınca*, Ankara 1992; 2. b., 1994.

¹⁶³ YAVUZ, Muhsine Helimoğlu, *Kim Uyur Kim Uyanık*, Ankara 1992.

¹⁶⁴ PFLEGERL, Barbara, *Es War Einmal, Es War Keinmal / Türkische Volksmarchen*, İstanbul 1992.

¹⁶⁵ DENİZ, Rasim, *Kayseri Masalları*, Ankara 1996.

¹⁶⁶ YILMAZ, Mehmet, *Kırgız Halk Masalları / Motif Index ve Tercüme*, Erzurum 1994.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

¹⁶⁷ GÜVEN, Meriç, *Binbir Gece Masalları Üzerinde Motif Araştırması / Metin-İnceleme*, Balıkesir 1994. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Mehmet Tekin ile Bülent Nakip müşterek olarak Dr. Edip Kızıldağı'nın Hatay'dan derlediği masalları 1994 yılında "Dr. Edep Kızıldağı'nın Derlediği Hatay Masalları" adıyla yayımlarlar.¹⁶⁸

1995 yılında Behiye Köksal, "Gaziantep Masalları Üzerine Bir İnceleme" adıyla bir doktora tezi hazırlar.¹⁶⁹ Yine aynı yıl Yılmaz Önay, "Van Masalları Üzerine Bir Araştırma" adıyla bir doktora tezi hazırlar.¹⁷⁰ Bu iki tez Saim Sakaoğlu tarafından yönetilmiştir.

Suna Pamir Bildik, "Yıldızeli Atıf Bildik'ten Derlenen Masallar Üzerine Bir Araştırma"¹⁷¹ adıyla ve Mustafa Sever ise "Erciyes Yöresi Masallarında Tipler"¹⁷² adıyla 1995 yılında yüksek lisans tezi hazırlarlar.

Nuri Taner, 1995 yılında Yalova'dan derlenen masalları "Yalova Masalları" adıyla yayımlar.¹⁷³

1996 yılında masallarla ilgili üç doktora tezi hazırlanır. İlki Seyit Emiroğlu tarafından hazırlanan "Meram İlçesi (Konya) Masalları Üzerinde Bir İnceleme"dir.¹⁷⁴ İkincisi "Erzincan Masalları" adıyla Ruhi Kara hazırlamıştır.¹⁷⁵ Üçüncüsü ise Şahin Köktürk tarafından hazırlanan "Azerbaycan ve Türkiye'den Derlenmiş Masalları Karşılaştırma Denemesi" adlı çalışmadır.¹⁷⁶

¹⁶⁸ TEKİN, Mehmet-NAKİP, Bülent, **Dr. Edep Kızıldağı'nın Derlediği Hatay Masalları**, Antakya 1994.

¹⁶⁹ KÖKSAL, Behiye, **Gaziantep Masalları Üzerine Bir İnceleme**, Konya 1995. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

¹⁷⁰ ONAY, Yılmaz, **Van Masalları Üzerine Bir Araştırma**, Van 1995. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

¹⁷¹ BİLDİK, Suna Pamir, **Yıldızeli Atıf Bildik'ten Derlenen Masallar Üzerine Bir Araştırma**, Elazığ 1995. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

¹⁷² SEVER, Mustafa, **Erciyes Yöresi Masallarında Tipler**, Ankara 1995. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

¹⁷³ TANER, Nuri, **Yalova Masalları**, İstanbul 1995.

¹⁷⁴ EMİROĞLU, Seyit, **Meram İlçesi (Konya) Masalları Üzerinde Bir İnceleme**, Konya 1996. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

¹⁷⁵ KARA, Ruhi, **Erzincan Masalları (Metinler ve İncelemeler)**, Erzurum 1996. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

¹⁷⁶ KÖKTÜRK, Şahin, **Azerbaycan ve Türkiye'den Derlenmiş Masalları Karşılaştırma Denemesi**, Samsun 1996. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

1997 yılında Halil Altay Göde “Yalvaç Masalları Üzerine Bir İnceleme” adlı bir yüksek lisans tezi hazırlar.¹⁷⁷ Aynı yıl Metin Karadağ ile Mehmet Akkaya müşterek olarak “Kazdağı Masalları” adlı kitabı yayımlarlar.¹⁷⁸

Bir edebiyat öğretmeni olan Halis Şener, 1999 yılında Tokat ilinden derlediği 6 masal metnini “Anadolu Masalları” adıyla yayımlar.¹⁷⁹

Saim Sakaoğlu, 1999 yılında “Masal Araştırmaları” adıyla bir kitap yayımlar.¹⁸⁰ Bu eserin “Giriş” bölümünde masalın tanımı, masalların kaynakları, sınıflandırma çalışmaları, yabancı kültürlerin önemli masal kitapları, Türk masalları ve masallarda kullanılan kalıp sözler / formeller üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde tip, motif ve formel ile ilgili makaleler, masal anlatıcıları ve geleneği, masallarda hakimiyet ve devlet fikri, eski kaynaklarda masal, Tanzimat’tan Milli Edebiyat’a masal ve değişik konular gibi başlıklar altında değerlendirmeler yapılmıştır. İkinci bölümde bibliyografyalara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde Türkiye’den ve Türkiye dışından derlenen metinler verilmiştir. Dördüncü bölümde ekler kısmından sonra masal derleyicilerine kısa bilgiler verilmiş ve masal derlerken sorulacak sorularla kitap nihayet bulmuştur.

Bu eserin Giriş bölümündeki bilgiler “Gümüşhane Masalları / Metin Toplama ve Tahlil” adlı eserin aynı bölümünün gözden geçirip genişletilmiş şeklidir.

2000 yılında Fırat Üniversitesi’nde R. Eda Eser “Türk Masallarında Çocuk Motifi”¹⁸¹, Suzan Çelik “Türk Masallarında Ölüm ve Yas”¹⁸² ve Çiğdem Çorbacı “Türk Masallarında Yardımcı İhtiyar”¹⁸³ adlarıyla birer yüksek lisans tezi hazırlamışlardır.

¹⁷⁷ GÖDE, Halil Altay, *Yalvaç Masalları Üzerine Bir İnceleme*, Isparta 1997. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

¹⁷⁸ KARADAĞ, Metin-AKKAYA, Mehmet, *Kazdağı Masalları*, Ankara 1997.

¹⁷⁹ ŞENER, Halis, *Anadolu Masalları*, İstanbul 1999.

¹⁸⁰ SAKAOĞLU, Saim, *Masal Araştırmaları*, Ankara 1999.

¹⁸¹ ESER, R. Eda, *Türk Masallarında Çocuk Motifi*, Elazığ 2000. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

¹⁸² ÇELİK, Suzan, *Türk Masallarında Ölüm ve Yas*, Elazığ 2000. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

¹⁸³ ÇORBACI, Çiğdem, *Türk Masallarında Yardımcı İhtiyar*, Elazığ 2000. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

III- NİĞDE MASALLARINA GENEL BİR BAKIŞ

Niğde Masalları üzerinde böyle bir araştırma yapmaya karar verdiğimiz zaman yaptığımız bibliyografya tesbiti neticesinde Niğde coğrafyasında ilk masal neşri Halkevlerinin Niğde’de çıkardığı Akpınar Dergisi’nde olmuştur.¹⁸⁴ Bu derginin iki sayısında bir masal metni yayımlanmıştır. Bir masal dışında masal neşrine yer verilmemesi Niğde açısından büyük kayıp.

W. Eberhard-Pertev Naili Boratav, TTV’de inceledikleri 2500’den fazla masalın 21 tanesini Niğde’den derlendiğini kaydetmişlerdir.¹⁸⁵

1940-1951 yılları arasında Anadolu illerinde derleme faaliyetlerine başlayan Ahmet Caferoğlu; eserlerinde Niğde’den derlediği masallara da yer vermiştir. Caferoğlu, derlediği masallardaki ağız özelliklerine bağlı kalarak konuşmaları konuşma çizgisiyle ayırmıştır.

“Anadolu Ağızlarından Toplamalar” adlı eserde; Kastamonu, Çorum, Çankırı, Amasya ve Niğde İlbaylıkları ağızlarından derlediği 28 masal metnine yer vermiştir. Bu eserde bir Niğde masalı neşredilmiştir.¹⁸⁶

“Orta Anadolu Ağızlarından Derlemeler” adlı eserde ise Niğde, Kayseri, Kırşehir, Yozgat ve Ankara Vilayetleri ile Afşar, Saçıkara ve Karakoyunlu Uruklarının ağızlarından 26 masal metnine yer vermiştir. Bu masallardan 6 tanesi Niğde’den derlenmiştir.¹⁸⁷

Caferoğlu, ayrıca metinlerin sonunda masalın kimden ve nereden derlendiğine ait bilgiler verir.

Müstakil olarak bu kitapların dışında Caferoğlu, “Niğde Ağızlarından Örnekler” adıyla TDİD bir makale yayımlar.¹⁸⁸ Burada iki masal metni yer almaktadır.

¹⁸⁴ Akpınar Dergisi, Şubat-Mart-Nisan 1940, s. 13-16; 2. Teşrin 1. Kanun 1940, s. 15-16.

¹⁸⁵ EBERHARD, W.-BORATAV, Pertev Naili, *Typen Türkischer Volksmärchen*, Wiesbaden 1953, s. 4.

¹⁸⁶ CAFEROĞLU, Ahmet, *Anadolu Ağızlarından Toplamalar*, s. 179-181.

¹⁸⁷ CAFEROĞLU, Ahmet, *Orta Anadolu Ağızlarından Derlemeler*, s. 3-40.

¹⁸⁸ CAFEROĞLU, Ahmet, “Niğde Ağızlarından Örnekler”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. I. (nr.5-4), İstanbul 1946, s. 12.

Ankara Üniversitesi'nin Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ile Atatürk ve 9 Eylül Üniversiteleri Fen-Edebiyat Fakülteleri Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencilerinin hazırladıkları bitirme tezleri arasında Niğde'den derlenmiş malzemelerden oluşan çalışmalar da vardır.

DTCF'de hazırlanan mezuniyet tezleri şunlardır:

1956 yılında Mehmet Öztürk, "Fertek Ağzının Gramer Hususiyetleri" adıyla bir tez hazırlar.¹⁸⁹ Bu çalışma içerisinde masal metinleri de yer almaktadır.

C. Oktay Çağlar, 1965 yılında Niğde'den derlediği malzemelere yer verdiği "Bor Ağzı" adlı tezi hazırlar.¹⁹⁰

1972 yılında İlhan Şimşek, "Altay Köyü Ağzı (Niğde Ulukışla İlçesine Bağlı)" adıyla hazırladığı bitirme tezinde Altay Köyünde yaşayan Kazak Türklerinden derlediği metinlere yer vermiştir.¹⁹¹ Bu malzemeler içinde masal metinleri de vardır.

1973 yılında A. Sühendan Örsal, "Niğde Folkloru" adıyla hazırladığı tezde diğer folklor malzemeleri yanında 6 masal metnine de yer vermiştir.¹⁹²

Turhan Soylu "Güllüce Köyü" adıyla, Şerafettin Akerken "Niğde Çamardı ve Havalisi Yörük Ağzıları" adıyla ve Serpil Soyluer "Niğde Folkloru" adıyla birer bitirme tezi hazırlarlar.¹⁹³ Bu çalışmalarda çeşitli halk edebiyatı ve folklor örneklerinin yanında masal derlemelerine de yer verilmiştir.

Atatürk Üniversitesi'nde yapılan bitirme tezleri şunlardır:

1973 yılında Eyüp Tekeli, Saim Sakaoğlu yönetiminde "Çukurkuyu Kasabası (Bor) Folkloru" adıyla bir çalışma yapar.¹⁹⁴

¹⁸⁹ ÖZTÜRK, Mahmut, *Fertek Ağzının Gramer Hususiyetleri*, Ankara 1956. (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi)

¹⁹⁰ ÇAĞLAR, C. Oktay, *Bor Ağzı*, Ankara 1965. (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi)

¹⁹¹ ŞİMŞEK, İlhan, *Altay Köyü Ağzı (Niğde Ulukışla İlçesine Bağlı)*, Ankara 1972. (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi)

¹⁹² ÖRSAL, A. Sühendan, *Niğde Folkloru*, Ankara 1973. (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi)

¹⁹³ SOYLU, Turhan, *Güllüce Köyü*, Ankara ?; AKARKEN, Şerafettin, *Niğde Çamardı ve Havalisi Yörük Ağzıları*, Ankara ?; SOYLUER, Serpil, *Niğde Folkloru*, Ankara?. (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezleri)

¹⁹⁴ TEKELİ, Eyüp, *Çukurkuyu Kasabası (Bor) Folkloru*, Erzurum 1973. (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi)

Bu tezde Çukurkuyu Kasabası'nın tarihi ve ekonomisinden sonra kasabanın folklorundan örnekler verilmiştir. İnceleme kısmında 10 masal metninin tasnifi yapılmış, motif sırası verilmiş ve formelleri incelenmiştir. Bilmece, mani, türkü, ve tekerlemeler şekil bakımından ele alınmış, sözlük ve bibliyografya ile çalışma nihayet bulmuştur.

Aynı yıl yine Saim Sakaoglu yönetiminde Ahmet Tuğrul tarafından “Niğde Masalları” adıyla bir tez hazırlanmıştır.¹⁹⁵ Bu çalışmada 20 masal metni verildikten sonra metinlerin tasnifi yapılmıştır. Bu masalların motif sırası ve formelleri incelenmiştir. Bu bölümlerden sonra sözlük ve bibliyografyaya yer verilmiştir.

Bu iki bitirme tezinde ele alınan Niğde Masallarının ilmî metotlarla incelenmiş olması büyük önem taşır.

Erzincan Eğitim Fakültesi'nde Zekeriya Bolat tarafından hazırlanan “İnli Kasabası Folkloru” adlı bitirme tezindeki masallar, A. Sühendan Örsal'ın bitirme tezinden ve sonra üzerinde duracağımız Gülşen Yıldız'ın bitirme tezinden alınmıştır.¹⁹⁶

9 Eylül Üniversitesi'nde Gülşen Yıldız, Fikret Türkmen yönetiminde “Niğde Folkloru ve Halk Edebiyatı Ürünleri” adıyla bir tez hazırlar.¹⁹⁷ Yıldız, diğer ürünlerin yanında 8 masal metnine yer verir. Ancak bu masal metninden 3'ü A. Sühendan Örsal'dan alınmıştır.

¹⁹⁵ TUĞRUL, Ahmet, **Niğde Masalları**, Erzurum 1973. (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi)

¹⁹⁶ BOLAT, Zekeriya, **İnli Kasabası Folkloru**, Erzincan 1998. (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi)

¹⁹⁷ YILDIZ, Gülşen, **Niğde Folkloru ve Halk Edebiyatı Ürünleri**, İzmir 1991. (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi)

II. BÖLÜM

NİĞDE MASALLARININ TİP YAPISI

İncelememize dahil ettiğimiz 50 Niğde Masalını Antti Aarne-Stith Thompson tasnifini esas alarak sınıflandırdık. Tasnifte her guruba giren masalların numaraları şu şekilde sıralanmıştır:

1. Hayvan Masalları: 1, 2, 3

2. Asıl Halk Masalları: 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48

3. Fıkralar: -

4. Zincirlemeli Masallar: 49, 50

Niğde Masalları içerisinde fıkralar gurubuna girecek metin yoktur. Derleme yaparken fıkra metinlerine rastlayamadık. Bu yüzden fıkra metnine yer vermedik.

Niğde Masallarının motif sırası verilirken Eberhard-Boratav ve Aarne-Thompson tip kataloglarında yer alan tip numaraları verilmiştir. Bu iki tip katalogunda yer almayan masalların tip numaraları boş bırakılmıştır. Niğde Masallarının motif sırasında şu yol takip edilmiştir:

1-Masalın adı

2-Masalın EB ve AaTh kataloglarındaki tip numaraları

3-Masalı anlatanın adı ve bulunduğu yer

4-Masalı temi

5-Masalın motif sırası

BİRİNCİ MASAL

1-Tilki ile Canavar

2-EB. 1, AaTh. 41

3-Emine Demiryel, Niğde-Merkez

4-Canavar ile tilkinin arkadaşlığı boyunca kurnaz tilkinin oynadığı oyunlar neticesinde canavarı mağlup etmesi.

5-Motif sırası:

1-Tilki ile canavar arkadaş olurlar.

2-Tilki ile canavar beraber bir bağa giderler ve mümkün olduğu kadar çok üzüm yeme için sözleşirler.

3-Tilki bir müddet sonra burun deliklerine üzüm tanesi sokup üzüm tanesi yemekten vazgeçer ve canavar üzüm yemeye devam eder.

4-Tilki bağırıp bağ sahibini çağırıp canavara bir güzel dayak attırır ve canavar tilkiden ödünü almak için tilkiye dövüşmeyi teklif eder.

5-Tilki kısa değneği, canavar uzun değneği alıp mağarada dövüşe tutuşmuşlar, sonra dışarıda uzun değneği tilki, kısa değneği canavar alır ve her iki halde de canavar dayak yer.

6-Sonra bir tarlaya varmışlar, tilki bütün ağır malzemeyi canavara yükletir, kendisi kayış ve çiviği alır.

7-Tilki ile canavar su kenarından geçerken tilkinin kuyruğu suya değer ve buz tutar. Bunu gören canavar sabaha kadar kuyruğunu suda bekletir ve sonunda buz tutan kuyruk kopar.

İKİNCİ MASAL

1-Aslan, Tilki ve Geyik

2-EB. -, AaTh. -

3-Necati Yılmazer, Beyazkışlakçı-Çamardı.

4-Tilkinin kurnazlığı neticesinde geyiğin aslana yem olması.

5-Motif sırası:

1-Bir aslan, bir tilkiyi çağırıp yiyecek bir şey getirmesini ister.

2-Tilki gidip bir geyik bulur. Aslanın çok hasta olduğunu helalleşmek için bütün hayvanları çağırdığını söyler.

3-Tilkinin sözlerine kanan geyik aslanın inine girince aslan saldırır, geyik elinden kurtulup kaçar.

4-Aslan, geyiği getirmesi için tilkiyi tekrar gönderir.

5-Tilkinin kurnazlığı sayesinde geyiği kandırıp tekrar getirir.

6-Aslan geyiği parçalayıp yemeğe başlar. Tilki de geyiğin beynini yer. Aslan tilkiye geyiğin beynini sorar. Tilki de “Beyni olsaydı tekrar gelir miydi?” der.

ÜÇÜNCÜ MASAL

1-Horoz ile Diken

2-EB.19 , AaTh. 1655

3-Mefail Tosun, Niğde-Gölcük

4-Emanete ihanet edenler ve başlarına gelenler.

5-Motif sırası:

1-Bir horoz küllükte eşinirken bir altın bulur ve altını dikene emanet eder.

2-Diken altını ineğe emanet verir, inek kasaba verir, kasap damada verir.

3-Horoz damattan altını alamayınca gelini kaçıtır.

DÖRDÜNCÜ MASAL

1-Tozlu Bey ile Tilki

2-EB. 34-36, AaTh. 545B

3-Halil Öztürk, Keçikalesi-Altunhisar

4-Tilkinin yardımıyla bir değirmencinin padişah olması ve iyiliğin takdir edilmemesi.

5-Motif sırası:

1-Bir tilki, çok fakir olan değirmencinin mallarını çalar ve sonunda yakalanır. Fakat değirmenciye dünya malına gark edeceğini söylemesi üzerine serbest bırakılır.

2-Tilki, devlerin sarayından en güzel elbiseleri alıp gelir ve değirmenciye giydirir.

3-Tilki Fit padişahına giderek “Tozlu Bey” in zenginliğini över ve bu padişah için kızını ister.

4-Tilki, padişaha perişan bir halde gelir ve yolda bir felaketle karşılaştıklarını, Tozlu Bey’in perişan olduğunu söyler.

5-Tozlu Bey ile tilki, Fit padişahının sarayından ayrılarak devler muhitine varırlar ve tilki devleri yakarak saraylarına sahip olur.

6-Tilki bir gün değirmenciye bir oyun oynar, ölmüş görünür ve değirmenci tilkinin leşini tuttuğu gibi dışarı atar.

7-Tilki değirmenciye fakir haline geri dönderir, değirmenci yalvarır yakarır tilki değirmenciye tekrar saraya getirir.

8-Bir gün tilki essahtan ölür, değirmeci, kokuncaya kadar tilkiyi odanın içinde bekletir.

BEŞİNCİ MASAL

1-Çiftçi ile Tilki ve Canavar

2-EB. 39,40,48 IV, AaTh. 154

3-Zülbiye Arslan, Çardak-Çiftlik

4-Kurnaz tilki sayesinde çiftçinin canavardan kurtulması

5-Motif sırası:

1-Canavar tilkiden bir kürk yapmasını ister.

2-Canavar on gün sonra geldiğinde tilki canavarı kızdırıp deliğe girer, öteki taraftan çıkar ve canavar da peşinden deliğe girince sıkışır, kalır.

3-Çiftçi olanları görür, canavar çiftçiye olanları kimseyi söylememesini tembih eder.

4-Çiftçi, tilkinin yardımıyla canavarı korkutur ve bu esnada çiftçinin karnı guruldar, canavarın korkusu daha da artar.

5-Canavar korkudan kaçıp gider ve çiftçi canavardan kurtulur.

ALTINCI MASAL

1-Anadolulu Mehmet

2-EB. 71, AaTh. 570 A

3-İbrahim Dabak, Gümüşler-Niğde

4-Sihirli bir tas sayesinde bir fakirin padişaha damat olması.

5-Motif sırası:

1-Niğde'den İstanbul'a gelen Anadolulu Mehmet yeşil bir balık avlar.

2-Bir Yahudi, bu balığın içindeki fincanı rüyasında gördüğü için onu elde etmek ister.

3-Balığın karnından suyu altın eden bir fincan çıkar.

4-Padişahın kızı bu fincana sahip olmak için kendisini Anadolulu Mehmet'e teslim eder.

5-Hamile kalan kızı babası idam ettirmek istese de vezir İncili Çavuş engel olur.

6-Vezir bir sandık yaptırıp kızı içine koyarak mezada götürür, Anadolulu Mehmet sandığı satın alıp Niğde'ye annesine gönderir.

7-Annesi kızı yakalar, Mehmet'e haber salar ve Mehmet Niğde'ye gelir.

8-Padişah kızını özler ve kızının bulunduğu yere gelir ve fincana sahip olmak ister. Mehmet ise kendisine teslim olursa verebileceğini söyler.

9-Padişah ile veziri Mehmet'e teslim olmak ister, o sırada kız içeri girip kendisini tanıtır ve çocuklarıyla kocasını alıp İstanbul'a dönerler, padişah damadını kendisine baş vezir olarak tayin eder.

YEDİNCİ MASAL

1-Gangan Kuşu

2-EB. 72, AaTh. 301 A

3-Hüseyin Arslan, Çardak-Çiftlik

4-Büyük kardeşleri tarafından kötülüğe maruz bırakılan şehzadenin iyiliği sayesinde başına gelen felaketlerden kurtulması.

5-Motif sırası:

1-Bir padişahın bahçesi devler tarafından yenir ve oğullarını sırayla nöbete gönderir.

2-En küçük oğlan devi yaralamayı başarır.

3-Yaralı devi takip eden oğlan devin arkasından bir kuyuya inip devi öldürür ve orada üç kıza rastlar, onları yukarıya çıkarır.

4-En küçük kız bu oğlana kıl verir, onları birbirine sürtünce bir kara koçla bir ak koç peyda olur ve ak koça bineceğine kara koça binip yedi kat yerin dibine gider.

5-Yerin dibinde Gangan Kuşu'nun yavrularını yiyen yılanı öldürür.

6-Orada bir dev yaşamış, her sene bir kız yiyip suya salarmış, sıra padişahın kızıdır. Oğlan ejderhayı öldürüp kızı kurtarır.

7-Oğlan padişahıtan kırk tuluk su kırk tuluk et alarak Gangan Kuşu'nun sırtına binip yeryüzüne çıkar.

8-Tam yeryüzüne çıkacakken et biter, oğlan bacağından kestiği eti kuşa verir, kuş eti yemez ve bu eti oğlanın bacağına koyup yalayınca iyileşir.

9-Bir terzinin yanında çırak durur. Kızın istediği yapılmayacak şeyleri yapıp kıza gönderir.

10-Düğün günündeki cirit oyununda oğlan, ağabeylerini yener ve başından geçenleri babasına anlatıp kızla evlenir.

SEKİZİNCİ MASAL

1-Padişah Kızı ile Yedi Kardeş

2-EB. 77, AaTh. 301 B-513 A

3-Ali Gündoğan, Niğde-Merkez

4-Olağanüstü bir varlıkla evlenen kızın çeşitli sıkıntılardan sonra saadete kavuşması.

5-Motif sırası:

1-Padişahın kızının beslediği bir bit büyür, kuş gibi olur. Bunu bilen biriyle evleneceğini ilan eder.

2-Kızın besleyip büyüttüğü biti tabiatüstü bir adam bilir ve onunla evlenir.

3-Kocasını kızını bir değirmene hapseder ve kız bir gün kocasına yalvarır, dışarı çıkar.

4-Kız değirmenin önünde otururken babasının güvercinleri gelip yanına konar. Kız bir name yazıp babasına gönderir.

5-Padişahın kızını yedi kardeş kurtarır.

a-Birincisi, yere vurduğu zaman ateşten bina olur.

b-İkincisi, bir avuç toprağı mağrife, bir avuç toprağı maşrıka atar.

c-Üçüncüsü ve dördüncüsü, iyi ok atarlar.

d-Beşincisi, yeri dinler, ne olursa duyar.

e-Altıncı, ineğin karnından buzağıyı alır, ineğin haberi olmaz.

f-Yedincisi, bir insanı parmağıyla havaya atıp tutar.

6-Padişahın kızını delikanlılardan birisiyle evlendirilir.

DOKUZUNCU MASAL

1-Konuşan Bebek

2-EB. 86, AaTh. 402-513

3-Elmas Çavuş, Sofular-Çiftlik

4-Geline göz koyan ahlaksız bir padişahın neticede taş olup cezalandırılması.

5-Motif sırası:

1-Bir beyin üç oğlu, ok atışı yaparak okların düştüğü yerdeki kızlarla evlenecekler.

2-Büyük oğlanlara iki kız çıktığı halde küçük oğlana bir akrep çıkar. Bu akrep çok güzel bir peri kızıdır.

3-Annesi kocasına, kızın kendisine layık olduğunu söyler.

4-Baba oğluna ceza vermek için zor işe gönderir.

5-Peri kızı olan karısı buna yardım eder ve halıyı baldızından gidip ister.

6-Halıyı getirdikten sonra babası bütün ahali yediği halde bitmeyen bir salkım üzüm ister, onu da baldızından ister.

7-Baba, sakalı iki karış, boyu bir karış, konuşan bir çocuk ister.

8-Baldızı tarafından verilen çocuk, beyi sırasıyla dizine kadar, sonra beline kadar ve daha sonra tamamen taş eder.

ONUNCU MASAL

1-Yılan Şahin ile Tilli Yusuf

2-EB. 93, AaTh. 434

3-Elmas Çavuş, Sofular-Çiftlik

4-Fakir bir kızın tabiatüstü iki insana yardım ederek ikisinden birini tercih edip saadete kavuşması.

5-Motif sırası:

- 1-Bir kadın bir gün Allah'a duâ eder ve bir yılan doğurur.
- 2-Yılan on beş yaşına gelince evlenmek ister. İki kız isterler ve iki kızı da öldürür.
- 3-Yılana üçüncü olarak çobanın kızını isterler, çobanın kızı dervişin verdiği akılla yılanı insan yapar.
- 4-Evvelki kızların ana-babaları bir cazı karısı gönderirler, cazı karısı kızı aldığı gibi bir örene kapatır.
- 5-Kız orada cinlerin hapsettiği Tilli Yusuf'la münasebette bulunup hamile kalır.
- 6-Tilli Yusuf, kızı oradan kurtarıp babasının evine gönderir.
- 7-Oğlanın annesi bu kızı yanlarına alır, geceleri kocası onu ziyarete gelir.
- 8-Hizmetçiler bu durumu görüp anne-babayı haberdar ederler, gelin olarak kabul edilir ve çocuğunu doğurur.
- 9-Oğlanın kurtulması için usturadan bir konak yaptırırlar. Tilli Yusuf ve bütün güvercinler usturadan konağın ayağını koparırlar, oğlan kurtulur.
- 10-Yılan Şahin bu hadiseyi duyup Tilli Yusuf'un yanına gelir.
- 11-Kız, ikisi arasından Tilli Yusuf'u seçer ve kırk gün kırk gece düğün yaparlar.

ON BİRİNCİ MASAL

- 1-Süllü Yusuf
- 2-EB. 98, AaTh. 313 A
- 3-Zülbiye Arslan, Çardak-Çiftlik
- 4-Fakir bir ailenin tabiatüstü özelliğe sahip oğlunun başına gelen felaketlerden padişah kızının kurtarması ve saadete ulaşması.

5-Motif sırası:

1-Fakir kadın bir gün Allah'a duâ ederek bir evlat ister ve sonunda bir dev doğurur.

2-Bu dev padişahın kızı ile evlenir.

3-Devin sırrı ifşa olduğu için bir güvercin olup devlerin memleketine uçup, gider.

4-Padişah kızı, kocasını bulmak için ayağına demir çarık, eline demir değnek alarak yedi yıl yol yürür.

5-Devlerin memleketine varan kız, devlerden kocasını sorar, yerini öğrenir.

6-Dev, kocasını kurtarmak için kızıdan üç şeyi yerine getirmesini ister:

a-Kuş tüyünden yatak yapmasını ister.

b-Gözyaşı ile kazanları doldurmasını ister.

c-Başka devin evinden oklava ile bişirgeci getirmesini ister.

7-Dev, kızı başlık yerine satar, ancak kocasının verdiği akılla bundan kurtulup gelir.

8-Oğlan ile kız güvercin olup uçarak kaçarlar. Dev arkadan asker gönderir. Yolda oğlanla kız önce çeşme olurlar sonra çalı olurlar.

9-Devlerden kurtulan oğlanla kız memleketlerine gelip yedi gün yedi gece düğün tutarlar.

ON İKİNCİ MASAL

1-Mavi Gözlü Kedi

2-EB. 102-157, AaTh. 312-428

3-Rahime Yılmaz, Niğde-Gölcük

4-Kaderine razı olan üç kızın tabiatüstü bir varlıkla evlenmeleri ve en küçük kızın bu tabiatüstü varlığı yok edip diğer kardeşleriyle birlikte saadete ulaşması.

5-Motif sırası:

1-Üç kızı olan bir adam seyahate çıkmadan önce kızlarının isteklerini sorar.

2-En büyük kız; omuzları tutulunca etekleri, etekleri tutulunca omuzları sallanan bir elbise, ortanca kız; dünyada eşi benzeri olmayan bir eşarp, en küçük kız; bir mavi gözlü kedi ister.

3-En küçük kızının istediğini gittiği yerde bulur. Ortanca kızın isteğini bir devden, büyük kızın isteğini yılanlar padişahından alır. Ancak bunların isteğini kabul eder.

4-Aradan bir yıl geçince yılanlar padişahı gelip ortanca kızı alıp gider, dev de gelip büyük kızı götürür.

5-Dev, kızın önüne üzerinde el olan bir pilav getirir. Kız eli yemez, çöpe atar. Bunun üzerine dev, kızı tavana asar.

6-Yılanlar padişahının götürdüğü kıza, bir pîr kızın kurtulması için bir tarak, bir iğne ve bir sabun verir.

a-Tarağı atınca her yer ağaç olacak.

b-İğneyi atınca her yer diken, çalı olacak

c-Sabunu atınca her yer sabunlu su olacak

7-Kız yılanlar padişahından kurtulup evine gelir. Dev bu kızı da gelip götürür.

8-Bu kız da önceki kızın akıbetine uğrar.

9-Dev, en küçük kızı gelip götürür. Kız parmağı gizlice kediye verir.

10-Devin uyuduğu bir sırada kız, devin saçında kırk tane anahtar bulur.

11-Kız kapıları tek tek açar, kırkıncı odada kardeşlerini bulur.

12-Kızlar kaynayan yağı devin üstüne döküp öldürürler ve devin sarayına ve mallarına sahip olurlar.

ON ÜÇÜNCÜ MASAL

1-Hz. Hızır ve Üç Kardeş

2-EB. 110, AaTh. 750 D

3-Emine Demiryel, Niğde-Merkez

4-Üç kardeşin Hz. Hızır tarafından imtihan edilmesi ve en küçük kardeşin bu imtihanda muvaffak olup zengin olması.

5-Motif sırası:

1-Üç erkek kardeş, mal istemek maksadıyla Allah'ı aramaya çıkarlar. Yolda Hz. Hızır'a rastlarlar. Hızır her kardeşin isteğini yerine getirir.

a-Büyük kardeş derebeylik ister.

b-Ortanca kardeş bir çiftlik ister.

c-Küçük kardeş helâl süt emmiş bir kadın ister.

2-Hz. Hızır, yalnız helâl süt emmiş bir kadın tanır ve o da evlenmek üzeredir.

3-Hz. Hızır ve oğlan yola koyulup köye varırlar.

4-Hz. Hızır bir salkım üzüm getirir, kim bunu bitirirse kız onun olacak, bitiremezlerse oğlana alacak.

5-Hz. Hızır gelini, kızı oğlana alır.

6-Bir gün Hz. Hızır kardeşleri ziyaret etmek ister. Büyük kardeşten bir at ister. Ortanca kardeşten yün ister. Bunlar vermek istemeyince Hz. Hızır bütün mallarını ellerinden alır.

7-Hızır, en küçük oğlanın yanına gelir ve ondan çocuğunu pişirip getirmesini ister.

8-Oğlan karısı ile birlikte dervişin istediğini yaparlar. Derviş yedi kulplu kazana çocuğu bırakır ve ortadan kaybolur ve gidip baktıklarında çocuğun kazan içerisinde altın karıştırdığını görürler.

ON DÖRDÜNCÜ MASAL

1-Şehzade ile Çoban Kızı

2-EB. 124, AaTh. 930 A

3-İbrahim Dabak, Niğde-Gümüşler

4-Kaderin önüne geçilmemesi

5-Motif sırası:

1-Bir şehzade avlanmak için dağa çıkar ve bir yeşillik yerde bir ihtiyara rastlar.

2-Şehzade bu ihtiyardan kiminle evleneceğini öğrenir.

3-Şehzade, Niğde'nin Gümüşler Kasabasında Çoban İbrahim'in kızıyla evleneceğine çok üzülür.

4-Şehzade, kızı öldürmek için pîrin dediği yere gider ve kızı ağır yaralar.

5-Bu yaralar kızı iyileştirir ve şehzadenin bıraktığı altınlarla Çoban İbrahim zengin olur.

6-Şehzade, bu kızı tanımaksızın ona âşık olur ve kızla evlenir.

7-Düğün gecesı kızın vücudundaki yaralardan daha önceki kız olduğu anlaşılır ve şehzade, Allah'tan af diler.

ON BEŞİNCİ MASAL

1-Mağrurlanma Padişahım Senden Büyük Allah Var

2-EB. 125-126, AaTh. 930 I

3-Ayşe Ceylan, Beyazkışlakçı-Çamardı

4-Kaderin önüne geçilmemesi

5-Motif sırası:

1-Padişahın biri veziriyle gezerken bir çobanın oğlu ile kızının evleneceğini öğrenir.

2-Padişah, bu yazgıyı bozmak için çocuğu kama ile vurup suya atar.

3-Sürüdeki bir inek ölmeyen çocuğu emzirir ve ineğin sahibi kadın bunu fark edip çocuğu evlatlık edinir.

4-Padişah ile veziri kadının evine misafir olurlar ve vezir oğlanı tanır.

5-Padişah, oğlanı öldürülmesini emreden bir name ile saraya gönderir.

6-Delikanlının uykuya daldığı bir sırada padişahın kızının yazıyı değiştirmesi ve evlenmeleri karşısında padişah, bu fikrinden vazgeçer.

ON ALTINCI MASAL

1-Sarı İnek

2-EB. - , AaTh. –

3-Hüseyin Arslan, Çardak-Çiftlik

4-Genç bir kızın tabiatüstü varlığın yardımıyla saadete ulaşması

5-Motif sırası:

1-Bir kıza annesinden miras bir inek kalır.

2-Kız ineği güderken bir cazı karısına rastlar. Cazı karısına iltifat sonucu cazı karısı, kızı güzelleştirir.

3-Üvey anne kızının da gidip güzelleşmesini ister. Bu kız da cazı karısına rastlar. Cazı karısına kötü söz söylediği için kız iyece çirkinleşir.

4-Üvey ana ineğin kesilmesini ister.

5-Kız ağlayarak ineğin yanına gelir. İnek kıza ağlamamasını ve kızıdan kemiklerinin irilerini bir yalağa, ufak kemiklerini bir yalağa gömmesini ister.

6-Ana ve kızı düğüne giderler. Kız, yalaktaki kemikleri çıkarınca kemiklerden birinden güzel kumaş, ötekinin de altın ve para olduğunu görür. Kız, elbiseleri giyip düğüne gider.

7-Üvey ana bu kızın azad edilmesini kocasından ister. Baba kızını bir dağa bırakır.

8-Kız ıssız dağda armudun dibini eşerken çeşitli şeyler bulur, en sonunda bir saraya ulaşır. Oradaki oğlanla evlenir ve üç çocuğu olur.

9-Üvey ana kızı ziyarete gelince kızın çok zengin olduğunu görür. Kocasından kendi kızını da azad etmesini ister. Kız orada hayvanlara yem olur.

ON YEDİNCİ MASAL

1-Akkavak Kızı

2-EB. - , AaTh. –

3-Zülbiye Arslan, Çardak-Çiftlik

4-Tabiatüstü güce sahip olan bir kızın başına gelen felaketler neticesinde saadete ulaşması.

5-Motif sırası:

1-Bir bey oğlu, bir çaydan akan üç karpuzu tutar, keser. Biri kara, biri sarı, biri dünya güzeli çıkar.

2-Kız kavağa çıkar. Bey oğlunun halayığı suya gelince kızın şavkını suda görür. Halayık kızın yanına varır.

3-Dünya güzelinin sırrını öğrenen halayık kızın kafasındaki tüyü koparınca kız güvercin olup uçar.

4-Bey oğlu halayıkla düğün yapıp evlenir.

5-Kız, güvercin şeklinde gelip bahçeye konar. Bahçıvana bey oğlunu sorar. İyi dileklerinin bey oğluna ulaştırmasını bahçıvan söylese de ulaştırmaz, bu sebepten kızın konduğu dallar kurur.

6-Bey oğlu kuruyan dalların sırrını öğrenince bahçivana güvercini vurmasını söyler.

7-Güvercinin kanı kapının önüne damlar, bir gül olup açar, çok güzel kokar.

8-Halayığın isteği üzerine gül kesilip ata eşik, çocuğa beşik yapılır.

9-Gülün kamkalarını bir koca karı alıp evine getirince kamka kız olur.

10-Bey oğlu herkese bakması için at dağıtırken bir tane de koca karı alır ve kız atı besler.

11-Bey oğlunun dağıttığı bütün atlar ölür. Bir kızın baktığı at ölmez.

12-Bey oğlu atın sırrını öğrenir. Kız, başından geçenleri Bey oğluna hikâye eder. Bey oğlu kızı evine davet eder.

13-Herkes metelini anlatır. Her şey ortaya çıkanca Bey oğlu halayığı kızın beslediği ata bağlar, halayık parça parça olur.

14- Bey oğlu, kıza yedi gün yedi gece düğün yapıp evlenirler.

ON SEKİZİNCİ MASAL

1-Ne İdik, Ne Olduk, Ne Olacağız?

2-EB. 137, AaTh. 883 C

3-İbrahim Dabak, Niğde-Gümüşler

4-İffetli bir kadının bazı felaketlerden sonra saadete ulaşması.

5-Motif sırası:

1-Padişahın kızı bahçede uyurken bir yılan ağzından karnına girip kızın hamile olmasına sebep olur.

2-Padişah kızının bu halinden dolayı akıl danelerine danıştıktan sonra kızı bir dağ başına götürüp bıraktırır.

3-Kızı bir çiftçi bulup evine getirir.

4-Kız bir gün süt kaynatırken yılan, ağzından kayıp dışarı çıkar.

5-Çiftçi, kız ile oğlunu ile evlendirir ve bunların üç tane çocukları olur.

6-Gezmeye çıkan padişahla veziri kız görüp tanır ve evine misafir olarak davet eder.

7-Çocukların adları padişahın dikkatini çeker ve ne sebeple bu adların verildiğini öğrenir.

8-Padişah, hatasını anlayıp pişman olur, mührünü damadına vererek kendi yerine damadını padişah yapar.

ON DOKUZUNCU MASAL

1-Keçi Kız

2-EB. - , AaTh. –

3-Elmas Çavuş, Çiftlik-Sofular

4-Doğuştan yarı insan yarı keçi olan bir kızın bey oğlu ile evlenip saadete ulaşması.

5-Motif sırası:

1-Bir kadının çocuğu olmadığından Allah'a duâsı neticesinde bir keçi kız doğurur.

2-Keçi kız esvap yıkarken Bey oğlu kızın güzelliğini görüp âşık olur ve annesini dünür olarak gönderir.

3-Kız postunu çıkarıp evi barkı temizler. Oğlanın, anası-bacısı keçi kızıdan dolayı oğlana sitem ederler.

4-Anasının bacısının düğüne gittiğini gören oğlan kızın postunu çıkarmasını ve düğüne gitmesini ister.

5-Kızın postunu oğlan yakar, annesi gelinin çok güzel bir kız olduğunu görünce çok sevinir.

YİRMİNCİ MASAL

1-Tamahkâr Antikacı

2-EB. 139, AaTh. 736

3-İbrahim Dabak, Niğde-Gümüşler

4-Tamahkârlığın kötü sonucu.

5-Motif sırası:

1-Oduncu Necip, geçimini ormandan odun kesip satarak temin eder.

2-Bir gün odun keserken uykuya dalar, kalktığına kurtlar tarafından eşeğinin yendiğini görür.

3-Necip eve gelirken yolda üç çocuğun bir taş için kavga ettiğini görür, çocuklara cebindeki kozalakları verir ve taşı alarak eve gelir.

4-Cemile ırmak kenarındayken ırmağa düşen bir beyin çocuğunu kurtarır, bey bunları mala gark eder.

5-Bir antikacı bu taşı fark eder. Pahalı bir fiyatla onu satın alır ve uzak diyarlarda çok büyük paraya satar.

6-Antikacı, bir davet verip Necip'i heyecandan öldürmek ister. Ancak Necip'in söylediklerine aldırış etmediğini gören antikacı orada ölür. Antikacının bütün paraları Necip'e kalır.

YİRMİ BİRİNCİ MASAL

1-İnsan Yiyen Kız

2-EB. 148, AaTh. 315 A

3-Ayşe Gencer, Altunhisar-Çömlekçi

4-Kötü ruhlu tabiatüstü bir varlığın feci akıbeti.

5-Motif sırası:

1-Bir padişahın dokuz oğlu vardır. Bir gün Allah'a duâ ederek Allah'tan bir kız çocuğu vermesini ister.

2-Padişahın bir kız olur ve bu kız ahırdaki hayvanları, atları, gizlice yemeye başlar.

3-Bunu öğrenen küçük oğlu babasını ikna edemediği için oradan ayrılır.

4-Ormanda giderken bir aslan ve kaplan yavrusuna rastlayan oğlan, onları alıp büyütür.

5-Tekrar köyüne döndüğü zaman kardeşinden başka canlı göremez.

6-Önce atını yiyen kardeşinin kendisini de yiyeceğini anlayan delikanlı evin önündeki selvi ağacına çıkar ve aslan ve kaplan imdadına yetişip kızı parçalar.

7-Bütün köylüyü tekrar köye çağırıp kırk gün kırk gece düğün yaparlar.

YİRMİ İKİNCİ MASAL

1-Onüç Mehmet

2-EB. 160, AaTh. 328

3-Hayriye Zabar, Niğde-Sazala

4-Kurnaz bir kahramanın çeşitli hilelerle olağanüstü bir mahlûku yok etmesi.

5-Motif sırası:

1-Çalışmaya giden on üç kardeş gide gide bir devin evine varırlar.

2-Dev, bunlara ikramda kusur etmez.

3-Onüç Mehmet, devin niyetini anlar ve kardeşleri uyur o uyumaz.

4-Onüç Mehmet, çeşitli bahaneler öne sürerek devin tavuklarını, ineğini, öküzünü kestirip kardeşleriyle yer.

5-Onüç Mehmet, devin altınlarının yerini öğrenip devi kalbur ile su getirmesi için suya gönderir.

6-Onüç kardeşlerini alarak oradan uzaklaşırlar ve Onüç, altınları almak için tekrar devin evine gelip damda sesler çıkarır.

7-Dev, Onüç Mehmet'i yakalar ve bir kafese hapseder.

8-Bir hile ile devi Onüç Mehmet öldürür ve devin altınlarını, mallarını alıp dönerler.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ MASAL

1-Yedi Kardeş

2-EB. 166, AaTh. 451

3-Zülbiye Arslan, Çiftlik - Çardak

4-Yedi kardeşe sahip bir kızın başına gelen felaketler sonucunda saadete ulaşması.

5-Motif sırası:

1-Yedi oğlu olan bir kadın hamile kalır.

2-Oğlan doğurursa al bayrak, kız doğurursa yeşil bayrak asmasını anasına söylerler, kadın kız doğurur. Ancak bir komşu yeşil bayrağı indirip al bayrağı çeker.

3-Büyüyen kız, kardeşlerini aramaya gider, kardeşlerinin yaşadığı yere varır.

4-Yerde bir üzüm tanesi bulan kız, taziye üzümü vermediği için tazi ateşi söndürür. Kız ateş ararken devlerin evine varır.

5-Devlerden ateşi alan kız doğru evine gelir, dev uyanır kızı takip ederek gelir, yüzük takma bahanesiyle kızın parmağını soğurup bayıltır.

6-Kardeşleri keklik kanını kızın ağzına damlatarak canlandırırlar.

7-Kız başından geçenleri anlatınca kardeşler devi öldürür ve yedi avradını alırlar.

8-Devin avratları kıza yılanlı kurbağalı su içirirler. Karnı şişen kızı kardeşleri azad ederler.

9-Kıza bir avcı rast gelir ve kızla evlenir. Üç tane çocuğu olur.

10-Kardeşler bir gün ava çıktığında bu çocuklara rastlarlar. Kız, kardeşlerini görünce tanır. Kardeşler hatalarını anlayarak devin karılarını cezalandırırlar.

YİRMİ DÖRDÜNCÜ MASAL

1-Reyhancı Kız

2-EB. 192. AaTh. 879

3-Zülbiye Arslan, Çiftlik -Çardak

4-Fakir kızın bazı oyunlarla padişahın oğluyla evlenmesi.

5-Motif sırası:

1-Fakir bir kız bahçede reyhan sularken padişahın oğlu kızı görür. Kıza suladığı bitkinin ne kadar dalı olduğunu sorar, kız da buna mukabil gökte kaç yıldız olduğunu sorar.

2-Bey, bir balıkçı kılığına girerek bir öpücük karşılığı bir balık satar.

3-Bey, kızın kendisine teslim olmasını, bir balık karşılığı öpmesini alay konusu yapar.

4-Kız, annesinin aklıyla bey oğluna geceleri Azrail olarak görünür ve üzerinde ciğer kıyar.

5-Oğlan, kızın cesaretine hayran kalır ve onunla evlenir.

6-Bey oğlu kızın üç avuç kanını içeceğine dair yemin eder, kız bunu öğrenir.

7-Kız saklanarak bir pekmez tuluğunu gelin edip oğlanın yanına bırakır.

8-Oğlan, kamayı çekip tuluğu yarar.

9-Sonra yaptığına pişman olur, ağlarken kız ortaya çıkar, gülüp oynarlar.

YİRMİ BEŞİNCİ MASAL

1-Çoban ile Üç Oğlu (Yüzük Yuvarlayan)

2-EB. - , AaTh. -

3-Zülbiye Arslan, Çiftlik - Çardak

4-Büyük kardeşleri tarafından kötülüğe maruz bırakılan kahramanın tabiatüstü güçler sayesinde felaketlerden kurtulması.

5-Motif sırası:

1-Bir çoban dağda bir yumurta bulup padişaha getirir. Padişah da bu çobandan yumurtanın kuşunu bulmasını ister.

2-Çobanın üç oğlu kuşu aramaya çıkarlar, bir tepeye çıkan oğlanlar birer yüzük yuvarlayıp kendilerine yön tayin ederler. Büyük kardeşin yolu Garamez, ortanca kardeşin yolu Susandı, küçük kardeşin yolu Erenler yoluna düşer.

3-Küçük kardeş, bir deniz kenarına varınca namaz kılıp ekmek yemek ister. Bu esnada bir köpek peyda olur.

4-Denizi geçmek isterken köpek bir insan olup karşısına çıkar ve oğlanı denizden geçirir.

5-Oğlan, Arapdan gideceği yeri öğrenip kırk haramilerin konağına varır.

6-Kuşu bulan oğlan, Arabın söylediklerini unutup kuşun çiftini almak ister. Haramiler uyanıp dayak atarlar.

7-Haramiler kuşu vermek için oğlandan bir at isterler. Arabın yardımıyla atı bulur. Arabın sözlerini unutup altın semeri ata vurunca haramiler uyanıp oğlana dayak atarlar.

8-Haramiler filan padişahın kızını getirirse atı vereceklerini söylerler. Arabın yardımıyla kızı bulup getirir.

9- Oğlan kız kılığına giren Arabı, haramilere verir kızı kurtarır. Arap at olur atı haramilerden kurtarır. Arap kuş olur kuşu haramilerden kurtarır. Arabın yardımıyla denizi geçer.

10-Kardeşleri oğlanı kuyuya atıp kuşu, atı ve kızı padişaha götürürler.

11-Oğlan kırk gün kuyuda durur. Arabın yardımıyla kuyudan çıkan oğlan bir terzinin yanına çırak olarak girer.

12-Kızın isteklerini yerine getir:

a)Makas değmedik ceviz kabuğu içinde gelinlik diker.

b)Zemheri ayında çiçeği burnunda hıyar getirir.

c)Sakalı kırk arşın, boyu bir arşın yedi tane cüce getirir.

13-Kızın isteği üzerine cirit oynanır. Oğlan çıkıp ağabeylerini attan aşağı düşürür. Padişah delikanlıyı yakalatır.

14-Padişaha her şeyi anlatan delikanlı kırk gün kırk gece düğünle kız ile evlenir, padişah diğer oğlanları cezalandırır.

YİRMİ ALTINCI MASAL

1-Altın Bülbül

2-EB. 206, AaTh. -

3-Dürdane Dünder, Hacıabdullah-İnli-Niğde

4-Büyük kardeşleri tarafından kötülüğe maruz bırakılan şehzadenin başına gelen felaketlerden kurtulması.

5-Motif sırası:

1-Bir padişahın yaptırdığı camide altın bülbülün eksik olduğunu bir ermiş padişaha söyler.

2-Padişah üç oğlunu bu bülbülü getirmek için gönderir. Büyük oğullar bu işi beceremezler ve gittikleri yerde basit işlere girerler.

3-Küçük şehzadeye ihtiyar yardım eder.

4-Bir kuyudan çıkan bir ok dile gelir ve ona üç değnek verir, bu değnekler yardımıyla bülbülü bulur ve alır

5-Kardeşlerini de çalıştıkları yerden kurtarır ve memleketlerine dönerler. Yolda oğlana zehirli su içirirler, zehir tesir etmeyince oğlanı kuyuya atarlar.

6-Altın bülbül ötmez.

7-Kuyuda iki balık peyda olur ve oğlanı kuyudan çıkarırlar

8-Yolda yine ihtiyarla karşılaşan şehzade başından geçenleri anlatır.

9-Küçük oğlan saraya varınca bülbül ötmeye başlar.

10-Padişah, oğlu için Şahsenem'e dünür gider. Kız tarafı bazı isteklerde bulunur:

- a)El değmedik kırk altın isterler.
- b)Kırlık değmedik kırk koyun isterler.
- c)Çekiç değmedik kırk takunya isterler.

11-Oğlan tarafı bu istekleri yerine getirip düğünü yaparlar.

YİRMİ YEDİNCİ MASAL

1-Avcı Yusuf'un Oğlu İzzet

2-EB. 207, AaTh. 513 B

3-İbrahim Dabak, Niğde- Gümüşler

4-Padişaha evlenmek için kız getiren avcı, kızın yardımıyla padişah olur.

5-Motif sırası:

1-Avcı Yusuf, öleceği zaman karısına oğluna söylemesi için vasiyette bulunur.

2-Annesi oğlunun avcı olmasını istemediği için silahı saklar, ancak İzzet silahı bulup ava gider.

3-Kadın, oğlunun durumuna üzülüp kocasının vasiyetini oğluna anlatır.

4-İzzet, babasının söylediği yerden avladığı hayvanın derisini padişaha verir.

5-Vezirin kışkırtmasıyla padişah İzzet'ten fıl dışından bir saray yapmasını ister.

6-Babasının vasiyeti üzerine göle şarap dökerek filleri sarhoş eder ve fillerin dişlerini hızarla kestirir.

7-Padişahın bir istediği daha vardır; Hint padişahının kızı gelecek.

8-Yolda karşılaştığı insanların -olağanüstü güçlere sahip- yardımcılarıyla bütün güçlükleri yenerek ve kızı padişaha getirir.

a)Irmak yutan, ırmağın yönünü değiştirir.

b)Dağları tartan, sarayın önündeki dağı kaldırır.

c)Çoban da padişahın koyun sürüsüne dur dediği zaman dururlar git dediği zaman giderler.

9-Bunları yerine getiren İzzet, kızı alır, gelir.

10-İzzet, kızın yardımıyla padişahı ve veziri öldürür, kızla evlenip o diyara padişah olur.

YİRMİ SEKİZİNCİ MASAL

1-Ölüm-Derman Otu

2-EB. 220, AaTh. 300

3-Rahmi Bayhan, Çardak-Çiftlik

4-Padişahın kızının hayatını kurtaran bir fakir gencin saraya damat olması.

5-Motif sırası:

1-Kardeşinin bulduğu, yüreği ile ciğerini yiyeni zengin eden kuşu, diğer kardeş elinden alır. Fakat kuşun yüreği ile ciğerini kuşu bulanın çocukları yer.

2-Amca, yeğenlerinin öldürüleceğini söyleyince baba çocuklarını azad eder.

3-Çocukları bulan bir avcı bunları büyütür ve akılları başlarına gelince hadiseyi anlatır. Ayrılan kardeşler ormanda tavşan, tilki derken on tane yavru alarak yollarına devam ederler. Ağaca sapladıkları kılıç, işaret paslanırsa tehlike olduğu anlaşılacak.

4-Kardeşlerden biri, daima kız kurban edilmesini isteyen ve sıra padişahın kızına gelen bir şehirdeki yedi başlı ejderhayı öldürür.

5-Kızı almak isteyen vezir, gencin kafasını keser ve şehre döner.

6-Tavşanın bulduğu ölüm-derman otu, genci diriltir ve şehre döndükleri zaman iş anlaşılır, kızla evlenir.

7-Bir av esnasında “Buraya giden bir daha dönmez.”denilen dağdaki bir cadı bunu taş eder, kardeşi işareti görüp yardıma gelir.

8-Bunu damatları sanıp saraya alırlar; meseleyi anlayan kardeşi doğa gidip diğer taş olanlarla beraber kardeşini de kurtarır.

9-Oğlan başından geçenleri anlatırken sarayda yengesiyle aynı odaya konulduğunu da söyler, öteki kardeş buna kızar ve kardeşinin kafasını kılıçla vurur.

10-Tavşan ölüm-derman otunu bulur ve bu kardeş de canlandırılır. Birlikte şehre, saraya dönerler

11-Padişah, diğer kızını da diğer kardeşe verir.

YİRMİ DOKUZUNCU MASAL

1-Muradına Ermeyen Dilber

2-EB. 240, AaTh. -

3-Zülbiye Arslan, Çardak-Çiftlik

4-Fedakarlık edip babasının yerine çalışmaya giden ve bazı meziyetlere sahip olan, fakat daha sonra başına felaketler gelen fakir bir kızın bey oğlu ile evlenmesi.

5-Motif Sırası:

1-Yaşlı bir adamın en küçük kızı babasının yerine çalışmaya gider.

2-Bir padişahın yanına çırak duran kızın erkek olmadığını padişahın oğlu anlar. Bunun kız olduğunu babasına anlatmaya çalışır.

3-Babası oğluna yanlarında çalışan oğlanın kız olup olmadığını anlaması için:

a-İnci Dağ'a gidip inci toplamalarını ister.

b-Kösüre Dağı'na gidip elmas toplamalarını ister.

c-Sidik yarışı yapmalarını ister.

4-Hepsini kız kazanır ve bir mektup yazarak memleketine döner.

5-Oğlan mektubu bularak kızın memleketine gidip dünür olur.

6-Kızı gelin götüren cazı karısı verdiği tuzlu ekmeklerle susatır ve gözleri karşılığında su verir.

7-Ana karının çirkin kızı onun yerine geçer.

8-Kızı attıkları yerde bulan çoban kız sayesinde zengin olur.

9-Güllerin olmadığı bir zamanda gülen kızın açan güllerini babası saraya gözleri karşılığında satar ve kız görmeye başlar.

10-Padişahın oğlu sarayda gülü koklayınca kız evinde hamile kalır.

11-Kızın yaşadığını anlayan ana karı bir cazı vasıtasıyla kızın kolundaki bilezikleri çıkarır. Kızın öldüğünü zanneden babalığı onu kapısı açılıp kapandığı zaman “Muradına ermeyen dilber” diye ses çıkaran yıkık bir viraneye kor.

12-Zamanla kız, çocuk doğurur; dağlarda ava çıkan şehzade sesi duyar ve çocuğu alıp saraya döner.

13-Çocuk sarayda oynarken kızın kolunda annesinin bileziklerini görür, ağlar. Kadın, kocasının korkusundan bilezikleri çocuğa verir. Çocuk bilezikleri alıp sürüne sürüne yola çıkar.

14-Bileziklerin vücuduna değmesi üzerine kız canlanır ve mesele anlaşılır. Kötüler cezalandırılır.

OTUZUNCU MASAL

1-Boynuzlu Hint Padişahı

2-EB. 242, AaTh. 783

3-Kazım Ünver, Egnelli-Çamardı.

4-Sırrının ifşa edilmesini istemeyen bir padişahın bütün berberleri cezalandırılması ve neticede bir kamış tarafından sırrının ifşa edilmesi.

5-Motif Sırası:

1-Bir padişahın hayvan gibi boynuzları vardır. Bütün berberleri, tıraştan sonra sırrını ifşa etmesinler diye öldürtür.

2-Memleketin son berberi, bu sırrı kimseye söylemeyeceğine söz verir.

3-Belli bir süre sonra berberde bir hastalık hasıl olur. Buna çare olarak sırrı ifşa etmesi gerektiği söylenir.

4-Berber, bu sırrı bir kuyu kazıp içine üç defa bağırır ve toprakla üstünü örter. Bu kuyuda kamış biter.

5-Dağda bir çoban bu kamıştan bir kaval yapar. Bu kaval çalındıkça “Hint padişahının boynuzu var.” diye ses çıkarır.

6-Bu hadiseyi padişah duyar ve sır saklanmayacağını anlar.

OTUZ BİRİCİ MASAL

1-İftiraya Uğrayan Kız

2-EB. 245, AaTh. 883 A

3-Hacı Salim Aytekin, Şeyhler-Çiftlik

4-Başına gelen bütün felaketlere rağmen iffetini muhafaza eden bir kadının sonunda saadete ulaşması.

5-Motif Sırası:

1-Bir baba oğlu ve karısı ile Hicaz’a giderken kızını bir hocaya emanet eder.

2-Kıza âşık olan hoca kıza zorla sahip olmak ister. Kız hocanın kafasını sabunlayınca tekme vurup kaçır.

3-Kızın babası Hicaz’dan dönünce hoca kızının itle zina edip yoldan çıktığını babasına anlatır.

4-Baba, kızını öldürmesi için oğlunu gönderir, kardeşinin suçsuz olduğunu anlayan ağabey kardeşini dağda bir pınarın başına bırakır ve gömleğini kuş kanıyla boyayıp babasının yanına döner.

5-Kız rastladığı bir beyin oğluyla evlenir, üç çocuğu olur.

6-Kız babasının memleketine gitmek ister; bey oğlu karısını ve çocuklarını arapla gönderir.

7-Yolda arap kadından yakınlık istese de kabul edilmez, bunun üzerine de arap üç çocuğu öldürür.

8-Kız bir fırsatını bulup arabın elinden kurtulur.

9-Kız bir çobandan aldığı karınla keloğlan olur ve babasının memleketine gelip babasının yanına çırak durur.

10-Bu adamın oğlunun düğünü olur, düğüne bey oğlu ve arap da gelir.

11-Herkes bir masal anlatır ve keloğlan da başından geçenleri bir bir nakleder.

12-Başından karnı çıkaran kız kendisini tanıtır ve kocasına kavuşur, kötüler cezalandırılıp kırk gün kırk gece düğün yapılır.

OTUZ İKİNCİ MASAL

1-Geyik Sütü

2-EB. 257, AaTh. 428, 530, 532, 550

3-Rahmi Bayhan, Çardak-Çiftlik

4-Akıllı bir kahramanın yaptığı işler neticesinde padişaha damat olması.

5-Motif sırası:

1-Padişah, oğlunun okumamasına kızar ve oğlan sırasıyla herkesle vedalaşarak gurbete çıkar.

2-Oğlan, bir kasaphaneden kafasına deri geçirerek keloğlan olur ve padişahın kazlarını güder.

3-Kızlar, keloğlanla babalarına üç tane karpuz gönderip evlenmek istediklerini belirtirler.

4-Padişahın en küçük kızı elmayı kaz çobanı keloğlanın, tepesinden aşağı atıp onunla evlenir.

5-Padişah kızının bu davranışından rahatsız olup hastalanınca diğer damatlar ilaç olarak geyik sütünü bulmaya giderler.

6-Geyik sütünü temin etme şerefi, kabiliyetinden dolayı, yalnız hor görülen adama nasip olur.

7-Hor görülen damat, iki bacağına bu sütü (su karıştırılmış süt) satar ve onların götlerine birer mühür vurur.

8-Bacanaklarının getirdiği sütün hiçbir faydası olmaz. Keloğlanın getirdiği süt padişahı iyileştirir.

9-Padişahın girdiği bir savaşta keloğlan büyük cesaretle orduyu helâk eder.

10-Padişahın bu delikanlının kim olduğunu öğrenmek için önüne geçer ve delikanlı başından geçenleri hikâye eder. Diğer damatlarda bulunan mühürleri gören padişah bu damadının değerini anlar, diğer damatları memleketten kovar.

OTUZ ÜÇÜNCÜ MASAL

1-Tılsımlı Çocuk

2-EB. -, AaTh. –

3-Sevim Karadağ, Gölcük-Niğde

4-Rüyasında gördüğü padişah kızına âşık olan fakir bir kahramanın padişaha damat olması.

5-Motif sırası:

1-Bir delikanlı rüyasında gördüğü padişah kızına âşık olur ve üvey annesinden kıza dünür gitmesini ister.

2-Oğlan ile üvey anne saraya giderken bir bahçeden geçerler. Üvey anne oğlandan meyve getirmesini ister.

3-Oğlan bahçede aslanlarla karşılaşır, onları öldürüp yavrularını alarak annesine getirir.

4-Annesi oğlanın başındaki üç beyaz kılın tılsımlı olduğunu öğrenir ve bu kılları fırsatını bulup çeker.

5-Oğlan bir kör kuyuya atılır.

6-Bir çoban oğlanı kuyudan çıkarır. Oğlan başından geçenleri çobana anlatınca çoban oğlanı saraya götürür.

7-Padişahın yanına çırak olarak girer ve sonunda padişahın kızıyla kırk gün kırk gece toyla evlenir.

8-Oğlan üvey annesini cezalandırıp kuyuya atar ve sonra affeder.

OTUZ DÖRDÜNCÜ MASAL

1-Kuş Padişahının Kızı

2-EB. -, AaTh. –

3-Zülbiye Arslan, Çardak-Çiftlik

4-Fakir bir kahramanın tabiatüstü bir güç vasıtasıyla padişah olması.

5-Motif sırası:

1-Memleketin birinde bulunan mezardaki ölüleri bir kuş yer.

2-Bir gün padişahın kızı ölünce padişah tellal çığırıp kızının mezarını bekleyeni dünya malına gark edeceğine söyler.

3-Fakir bir sığır çobanı silahını alıp padişahın kızının mezarını beklerken bir kuş gelir ve oğlan kuşu yaralar.

4-Padişah,, oğlana kuşu bulamazsa başını cellat edeceğine söyler.

5-Oğlan, kuşları bulmak için yola çıkar ve kuşları bulur. Kuş aslında kuşlar padişahının kızıdır.

6-Oğlan, kızla padişahın yanına varınca padişah bayılır. Kızın bedduâsı neticesinde padişah taş kesilir ve oğlan, üç kızla evlenip padişahın konağına oturur.

OTUZ BEŞİNCİ MASAL

1-Padişahın Oğlu ile Hint Padişahının Kızı

2-EB. -, AaTh. -

3-Rahmi Bayhan, Çardak-Çiftlik

4-Evinden ayrılan bir kahramanın hayvanların yardımıyla Hint padişahının kızıyla evlenmesi.

5-Motif sırası:

1-Bir kadın Hacca giden kocasını aldatır.

2-Kadın hasta olduğunu söyleyerek kocasından oğlunun atını kesmesini ister.

3-Oğlan atına atlayarak evi terk edip yolda giderken bazı hayvanlarla karşılaşır ve onları yanına alır.

4-Hayvanlar kendi aralarında istişare yaparak efendilerine Hint padişahının kızını getirmeyi kararlaştırırlar.

5-Ayının nöbeti sırasında cazı karısı kızı bir küpün içinde memleketine götürür. Ancak hayvanlar kızı tekrar kaçırıp getirirler.

6-Hint padişahı, kızını kurtarmak için ordu gönderir. Hayvanlar kendi cinslerinden bütün hayvanları savaşa çağırırlar.

7-Hayvanlar, askerleri bozguna uğratırlar ve oğlan kızı alarak memleketine dönüp padişah olur.

OTUZ ALTINCI MASAL

1-Oduncu ile Prenses

2-EB. 286, AaTh. 700

3-İbrahim Dabak, Gümüşler-Niğde

4-Fakir bir oduncunun prensesin yardımıyla zengin olması.

5-Motif sırası:

1-Geçimini odun satarak temin eden bir oduncu ve iki karısı vardır.

2-Padişah, pazarda gezerken bu oduncuya rastlar.

3-Prences bu oduncunun karılarının tutumsuz olduğunu söyler ve babası onu oduncuya verir.

4-Kız, diğer kadınları da alarak oduncuyla birlikte oduna giderler. Ormandaki yünleri toplar, eğirir, satar. Oduncu rahata kavuşur.

5-Kız, bir gün oduncudan ormana giderek odun kesip stok etmesini ister.

6-Oduncu odunları getirmeye gittiğinde mağarada odunların yanıp kül olduğunu görür. Mağaradan kül diye getirdiği taşlar som altın çıkar.

7-Kız, bu altınları götürüp kuyumcudaki babasının parasından yaptırır.

8-Kız, babasının sarayına benzer saray yaptırır. Bir arsa meselesiyle babasını saraya çağırır.

9-Padişah, kızının bu hale gelişine hayret eder. Zenginliğinin sebebini öğrenir. “İyi hatun ev yaptırır, kötü kadın kan yutturur.” der.

OTUZ YEDİNCİ MASAL

1-Akıllı Kardeş ile Deli Kardeş (Keloğlan)

2-EB. 323-324, AaTh. 1600-1643-1653 C

3-Zülbiye Arslan, Çardak-Çiftlik

4-Keloğlanın kurnazlığı sayesinde zengin olması

5-Motif sırası:

1-İki kardeş mallarını bölüşürler. Akıllı olanı hile yaptığı için diğerine sadece bir ahırla bir kötü dana düşer.

2-Keloğlan, bu kötü danayı kuyuya atıp köylüye hocalarının öldüğünü söyler. Bu hadiseyi tekrarlar.

3-Keloğlan kalkıp bir padişahın yanında çırak olarak çalışır:

a)Padişahın davarlarını keser.

b)Padişahın kazlarını keser.

c)Padişahın çocuğunu öldürür.

4-Keloğlandan kurtulmak isterler, muvaffak olamazlar.

5-Keloğlan bir çobanı öldürüp sürüsünü alarak köye gelir.

6-Köylüler kendilerini denize atarlar ve köylülerin çoğu denizde boğulur.
Kurtulan gelip Keloğlana dayak atar.

7-Keloğlan çuvallara hayvan pisliği koyup üzerine de tatlı sürer, satar.

8-Keloğlan bir kadınla karşılaşır, ona cehennem dibine gittiğini söyleyip para alır.

9-Keloğlan yolda bir çiftçiyle karşılaşır. Keloğlan, çiftçiye kandırır ve malzemelerini elinden alıp çiftçiye kavağa çıkarır.

10-Köylüler gelir çiftçiye döverler, Keloğlan da oradan ayrılp köyüne döner.

OTUZ SEKİZİNCİ MASAL

1-Keloğlan

2-EB. - , AaTh. -

3-Tabiye Erbaş, Gölcük-Niğde

4-Güvercin olan şehzadeyi kurtaran Keloğlanın padişaha damat olması.

5-Motif sırası:

1-Padişahın oğlu. vezir tarafından büyü yaptırılarak güvercine dönüştürülür.

2-Padişah rüyasında oğlunun ayna, ayva ve yedi başlı devin kanına sürülen bir mendil sayesinde eski haline döneceğini öğrenir.

3-Padişah ülkede tellal çağırır. Üç köy, üç kasaba ve üç şehir gezdikten sonra bir Keloğlan bulunur.

4-Keloğlan, padişahın: üç şişe, bir mum, bir kılıç ve bir mendil ister.

5-Keloğlan, şehzadeyi ararken yedi başlı devle karşılaşır ve devini öldürüp mendili kana bular.

6-Keloğlanın omzuna bir güvercin konar, ayna ve ayvayı nasıl bulacağını Keloğlana söyler. Keloğlanın yedi kapıyı geçmesi gerekir.

7-Keloğlan, ikinci kapıda ak sakallı bir ihtiyarla karşılaşır ve Keloğlana üçüncü kapının yerini gösterir. Çeşitli mücadelelerden sonra yedinci kapıya varır. Şehzadeyi kurtaran Keloğlan, padişahın kızıyla evlenip kırk gün kırk gece düğün yapar.

OTUZ DOKUZUNCU MASAL

1-Keloğlanın Kargası

2-EB. - , AaTh. -

3-Hüseyin Arslan, Çardak-Çiftlik

4-Keloğlanın, kargası sayesinde zengin olması

5-Motif sırası:

1-Keloğlan, köylerde çırak durmak için kargasını da yanına alarak yola çıkar ve bir eve misafir olur.

2-Keloğlan, kargasını bahane ederek evdeki yiyecekleri isteyip yer.

3-Keloğlan, bir fırsatını bulunca evde ne var ne yok toplayıp kaçarken ev sahibi peşine düşer.

4-Keloğlan, karganın altın yumurtladığını söyleyerek sürü karşılığında kargayı çobana satar.

5-Ev sahibi, çobanı Keloğlan sanıp denize atarak öldürür.

6-Keloğlan, sürüyü alıp köye gelir ve annesini murada erdirir.

KIRKINCI MASAL

1-Ayna

2-EB. - , AaTh. -

3-Hüseyin Arslan, Çardak-Çiftlik

4-Fakir bir kahramanın ayna vasıtasıyla zengin olup padişahın kızıyla evlenmesi.

5-Motif sırası:

1-Bir delikanlı baba mesleğinin avcılık ve terzilik olduğunu öğrenir, fakat ikisini de yapamaz.

2-Memleketinden ayrılıp iş bulmaya giderken üç tane canavarla karşılaşır. Canavardan ayna alıp eve döner.

3-Bir cazı karısı gelip oğlana misafir olunca aynayı çalar.

4-Oğlan hapse götürülürken bir kedi yavrusunu da beraberinde götürüp orada büyütür.

5-Kediden rahatsız olan fareler oğlanın isteği olan aynayı getirirler.

6-Hapisten çıkan oğlan, cazı karısını pencereden aşağı atıp öldürür.

7-Oğlan aynanın yardımıyla padişahın kızıyla evlenir ve kırk gün kırk gece düğün yapar.

KIRK BİRİNCİ MASAL

1-Padişah ve Üç Hırsız

2-EB. 344, AaTh. 951 A

3-Muzaffer Çavuş, Sofular-Çiftlik

4-Hırsız olmalarına rağmen doğrulukları sayesinde padişah tarafından kahramanların mükafatlandırılması

5-Motif sırası:

1-Bir memlekette üç hırsız açmadık kasa bırakmaz.

2-Padişah da bu hırsızları yakalamak için tebdil-i kıyafet gezerek hırsızları bulur, onlarla arkadaş olur.

3-Biri gece gördüğünü gündüz, gündüz gördüğünü gece tanır, biri kelpelerin dilinden anlar, biri de vardığı kasayı muhakkak açar.

4-Hırsızlardan biri sarayın hazinesini yarmayı teklif eder ve teklif kabul edilir.

5-Sekiz torba para bulunan hazineden dört torba alırlar.

6-Padişah bütün vezirlerini toplar, rüyasında hazinenin soyulduğunu anlatır. Bunun üzerine vezirler hazinedeki dört torba parayı alırlar.

7-Padişah asker gönderip hırsızları saraya getirtir. Hırsızlar doğruluklarının mükafatını alıp vezir olurlar, vezirler ise cezalandırılırlar.

KIRK İKİNCİ MASAL

1-Köse

2-EB. 351, AaTh. 1535-1539

3-Ali Rıza Deliaslan, Karacaören-Bor

4-Kendisine yapılan haksızlıklara karşılık intikam almak gayesiyle bir kahraman, kötü adamlara çeşitli oyunlar oynaması.

5-Motif sırası:

1-Köse öküzünü satmak için pazara götürür, kasapların oynadığı oyunla öküzü ucuza satar.

2-Bir eşeğin kıcına birkaç tane altın sokar ve eşeği kasaplara satar. Onlara da eşeği ahırda bir hafta saklamalarını söyler ve eşek ölür.

3-Kasaplar, Köseyi tarlada bulurlar. Onları yemeğe davet eder. Tavşana hangi yemeğin yapılacağını söylemek için eve gönderir. Eve geldiklerinde tavşanın aynısının evde olduğunu görürler ve bu hayvanı pahalı bir fiyata satın alırlar. İlk teşebbüste hilekarlığı anlarlar.

4-Köse karısını hile ile öldürür. sonra onu düdükle tekrar canlandırır. Kasaplar düdüğü satın alırlar, karılarını öldürürler fakat onları tekrar diriltemezler.

5-Köse kasapların kendini öldüreceğini bildiği için karısının elbiselerini giyer. Kasaplar bunu gelin olarak götürürler; fakat Köse buradan kasaplara bir hile yaparak kaçır.

6-Kasaplar onu suya atmak için bir sandığa koyarlar. Bir ara sandığı yalnız bırakırlar. Köse oradan geçen bir çobana zoraki padişahın kızıyla evlendirilmek istendiğini söyler. Çoban Köse ile yer değiştirir ve kasaplar çobanı suya atarlar. Köse sürüyü alarak uzaklaşır.

7-Kasaplar, Köseye sürüyü nerede bulduğunu sorarlar. Köse de denizin dibinden çıkardığını söyler.

8-Kasaplar da oğullarını götürüp suya atarlar. Çocukların hepsi boğulur.

9-Kasaplar bacadan Kösenin yemeğine pislik atmak isterler. Köse, bunların pisliğini sacda pişirir ve bir çocukla bunlara göndererek yedirir.

KIRK ÜÇÜNCÜ MASAL

1-Ağa ile Köpü

2-EB. 357, AaTh. 1000-1012-1029-1120-1132

3-Hayriye Zabar, Sazlıca-Niğde

4-Köpü'nün hileyle ağadan intikam alması

5-Motif sırası:

1-Bir ağa yanına çırak durması için Köpü'yü alır. Anlaşmaya göre kim kızarsa onun derisi yüzülecek.

2-Köpü ağayı kızdırmak için çeşitli hilelere başvurur.

a)Ağanın aldığı aynayı kırar.

b)Ağanın eşeğini öldürtür.

c)Ağanın öküzlerini keser.

d)Ağanın çocuğunu kuyuya atıp öldürtür.

3-Köpüyü öldürmek için plan kuran ağa muvaffak olamaz.

4-Ağa gizlice karısıyla evi terk etmek ister. Köpü bir fıçının içine gizlenerek onlarla birlikte gider.

5-Ağa ve karısı Köpüyle gölün kenarından geçerken Köpüyü suya atıp boğmak isterler. Fakat yapmış olduğu bir kurnazlık sayesinde Köpü, ağayı suya atıp kadının yanında uyur.

6-Köpü, ağanın karısına el koyar ve ağanın neyi var neyi yok alır, zengin olur.

KIRK DÖRDÜNCÜ MASAL

1-Değirmenci Köse ile Çiftçinin Oğlu

2-EB. 358. AaTh. 1920 C-1920 H-1960 D-1960 E

3-Necati Yılmaz, Beyazkışlakçı-Çamardı.

4-Kösenin oynadığı oyunu çiftçinin oğlunun kazanması ve ekmeğini geri alması.

5-Motif sırası:

1-Bir çiftçi ölüm döşeğinde oğluna nasihat eder.

2- Birgün una ihtiyaç hasıl olur. Oğlan buğdayı alarak değirmene gider, değirmenci köse çıkar. Buğdayını öğütür ve onunla arkadaş olur.

3-Öğüttükleri undan bezdirme yapıp yemeğe karar verirler. bütün unu kullanırlar.

4-Değirmenci köse, bir teklif sunar; bu teklife göre en saçma hikâyeyi anlatan, ekmeği alacak.

5-Köse; bir atı olduğunu bu atın İstanbul'a gidip ne haber varsa getirdiğini söyler.

6-Çiftçinin oğlu öyle bir hikâye anlatır ki; bu hikâyenin sonunda tilki ile arı boğuşurken oğlan yetişir, tilkiye vurduğu gibi ölür. Tilkinin karnından bir kağıt çıkar. Kağıtta; “Bok yeme Köse dayı hak un sahibinindir.” yazmaktadır.

7-Oğlan, ekmeği alıp köyüne döner.

KIRK BEŞİNCİ MASAL

1-Askere Giden Adam

2-EB. -, AaTh. --

3-Hayriye Zabar, Sazlıca-Niğde

4-Askere giden bir adamın başından geçen hadiselerin anlatılması.

5-Motif sırası:

1-Bir adam askere giderken bir köyde konaklar.

2-Bir adamın kavağını on lira karşılığında kesmeye gider, kavağı keserken kavak adamın eşeğinin üzerine düşer ve eşek ölür.

3-Yolda giderken bir adama rastlar, adamın eşeğinde yüklü pekmez tenekesini istemeyerek delince oradan kaçır.

4-Bir eve misafir olur. Kedi, ağzı kapalı kabın içindeki eti görünce yemek ister. Adam, kediye taş atar ve taş pekmez küpüne değer, küp kırılır.

5-Kadının kocası eve gelince kadın olanları anlatır, adam da yolda olanları anlatır. Adam bunları duyunca oradan kaçır.

6-Adam bir bağda yatmak ister. Hırsızlar bal küpü diye adamı torbaya koyup kaçırlar. Yolda hırsızlara iğne batırarak onlardan kurtulur.

7-Birliğine teslim olunca gecikmesinin sebebini sorarlar, o da sebebini hikâye eder.

KIRK ALTINCI MASAL

1-Deli Zala

2-EB. 368, AaTh. 1750.

3-Harbiye Zabar, Sazlıca-Niğde

4-Herkes tarafından deli bilinen bir kadının aklıyla güçlükleri alt etmesi.

5-Motif sırası:

1-Deli Zala, kendisini ölen kadının kardeşi olarak tanıtıp bir eve misafir olur.

2-Kız, gece kefen giyip eline de ciğeri alıp adama Azrail gibi gözüktür ve kendini ölü karısının kız kardeşi ile evlenmeye mecbur eder.

3-Deli kız, bir ağanın karısının kazlarını gütmeye başlar.

4-Kız, kazları tek tek yedikten sonra ağa karısına gelip kazların hepsini terbiye ettiğini ancak birini terbiye edemediğini anlatır.

5-Kız, mezardan bir çocuk cesedi çıkartır. Tüccarın yanına gider ve çocuğu tüccara teslim eder. Kız geri döndüğünde çocuğun ölmüş olduğunu tüccara anlatınca tüccar da kızdan kumaş parası almaktan vazgeçer.

6-Kız, oğlanla evlendikten sonra aynanın karşısında hayat hikâyesini anlatırken kaynanası duyar.

7-Kız, kaynanasının dilini öpmek maksadıyla ısırarak koparır ve kadını bir doktora zehirlettirir.

8-Doktor, kızdan parasını istemeye gelince kızın kocası doktoru öldürür.

KIRK YEDİNCİ MASAL

1-Deli Memed

2-EB. - , AaTh. –

3-Halil Aksoy, Gümüş Köyü-Ulukışla

4-Bir kahramanın çeşitli hilelerle tabiatüstü güçleri yok etmesi.

5-Motif sırası:

1-Bir memlekette devler bir kız verilmesi karşılığında insanlara su verirler.

2-Kız verme sırası padişaha gelince Deli Memed ortaya çıkar, devleri öldürür. Padişahın kızı, devlerin kanına eline batırıp Deli Memed'in sırtına vurur.

3-Padişah kızını başarısından dolayı Deli Memed'le evlendirir.

4-Deli Memed, üç kız kardeşini aslanların, kaplanların ve kuşların efendisiyle evlendirir.

5-Deli Memed'in karısı, devlerin akrabası su aygırları tarafından kaçırılır.

6-Deli Memed, enişterinin yardımıyla karısını kurtarıken ölür, karısı aygırlar tarafından yeniden kaçırılır.

7-Kuşların efendisi bir iksirle Deli Memed'i diriltir.

8-Deli Memed, iksir sayesinde karısını kurtarıp aygırları helâk eder.

KIRK SEKİZİNCİ MASAL

1-Rastgele

2-EB. - , AaTh. -

3-İbrahim Dabak, Gümüşler-Niğde

4-Bir delikanlının bir pîr yardımıyla Bağdat'a gidip saadete ulaşması ve o vilayete yönetici olması.

5-Motif sırası:

1-Bir delikanlı, babasıyla anlaşamayınca evden ayrılıp bir ağacın altında dinlenir.

2-Bir pîr yanına gelip tayy-ı zaman tayy-ı mekanla oğlanı Bağdat'a götürür.

3-Pîr ona "Rastgele" ismini verir.

4-Bağdat valisinin karısıyla Rastgele hülle usulüyle evlenir.

5-Padişah tebdil-i kıyafet gezerken Bağdat valisinin hakaretine maruz kalır.

6-Derviş kıyafetindeki padişaha Rastgele yardım eder.

7-Padişaha bir dilekçe gönderen valiyi, padişah görevden azledip yerine Rastgele'yi vali yapar.

KIRK DOKUZUNCU MASAL

1-Çingirdak Ali

2-EB. 24-27, AaTh. 720-2031

3-Hüseyin Arslan, Çardak-Çiftlik

4-Çingirdak Ali'nin ricasıyla yerine getirilmeyen isteğinin zorla yapılması.

5-Motif sırası:

1-Çingirdak Ali, giderken bir çalıya takılıverir, ateşe gidip çalıyı yakmasını ister.

2-Ateş bunu yapmaz, Çingirdak Ali ateşi söndürmesi için suya gider.

3-Su, bunu istemediği için, suya karşı camızı çağırır.

4-Camız, bunu istemediği için, camıza karşı canavarı çağırır.

5-Canavar, bunu yapmaz, Çingirdak Ali, itten canavarı yemesini ister.

6-İt bunu yapmaz, karıdan iti kovalamasını ister.

7-Karı bunu yapmaz, kocadan karıya varmasını ister.

8-Koca, harman savurduğu için bunu yapmaz, Çingirdak Ali bir yel, bir kıyamet getirir ve yel harmanı savurur, koca karıya varır, karı iti taşlar, it canavarı kovalar, canavar camızı yemeye gider, camız suyu soğurur, su ateşi söndürür, ateş çalıyı yakar.

ELLİNCİ MASAL

1-Horoz ile Beyoğlu

2-EB. 54, AaTh. 545 A

3-Mefail Tosun, Gölcük-Niğde

4-Emanete ihanet eden Bey oğlunun başına gelenler.

5-Motif sırası:

1-Bir Bey oğlu, horozun bulduğu altını ister.

2-Horoz, Bey oğlundan altını almak için yola koyulur.

3-Yolda giderken; tilkiye, kurda, sele rastlar ve bunları ağzına sokmak suretiyle yanına alır.

4-Horoz, Beyin yanına varır, altınını ister.

5-Bey, altının kümeste olduğunu söyleyince horoz tilkiyi salar, tilki tavukları yer.

6-Bey oğlu, altının ineklerde olduğunu söyleyince horoz kurdu salar, kurt inekleri yer.

7-Bey oğlu, altının evlerin altında olduğunu söyleyince horoz seli salar, sel evleri yıkar, altını bulamaz.

8-Horoz, tekrar küllüğe dönüp küllüğü eşeler ve altını bulur.

III. BÖLÜM

NİĞDE MASALLARININ MOTİF VE FORMEL YAPISI

I-MOTİF YAPISI

Masalların yapısını oluşturan “motif” adını verdiğimiz unsurlar, masalların incelenmesinde ve motif araştırmasında son derece önemlidir. Bir anlatmada motif olabilmesi için o anlatmanın olağanüstü bir özeliğe sahip olması gerekmektedir. Bu olağanüstülük sadece olayda değil masalın bütün unsurlarında karşımıza çıkar.

Motifin pek çok tanımı yapılmıştır. Biz ikisini vermekle yetiniyoruz:

Thompson, motifi “Eskiden beri yaşama kabiliyetine sahip olan, masalın en küçük unsurudur” diye tanımlar.

Max Lüthi ise motifin tanımını şöyle yapar: “Kendisini gelecekte koruma gücüne sahip olan hikâye etmenin en küçük unsurudur.”¹⁹⁸

Motifle ilgili hacimli bir çalışma olan ve Stith Thompson tarafından hazırlanan “Motif Index of Folk Literature”¹⁹⁹ adlı eser son derece önemlidir. Niğde Masallarının motif yapısını Stith Thompson’un bu eserine göre tasnif ettik. Thompson, motif gruplarını birer harfle göstermiş olup bunların sıralanışı şöyledir:

- A. Mitolojik Motifler
- B. Hayvanlar
- C. Yasak
- D. Büyü
- E. Ölüm
- F. Harikuladelikler
- G. Devler
- H. İmtihanlar

¹⁹⁸ SAKAOĞLU, Saim, *Masal Araştırmaları*, s.15

¹⁹⁹ THOMPSON, Stith, *Motif Index of Folk Literature*, 6.C., Indiana University, USA 1955-1958.

- J. Akıllılar ve Aptallar
- K. Aldatma
- L. Kaderin Ters Dönmesi
- M. Geleceğin Tayini
- N. Şans ve Kader
- T. Cemiyet
- Q. Mükafatlar ve Cezalar
- R. Esirler ve Kaçaklar
- S. Anormal Zulümler
- T. Evlilik
- U. Hayatın Tabiatı
- V. Din
- W. Karakter Özellikleri
- X. Mizah
- Z. Çeşitli Motif Grupları

Thompson'un **Motif Index**'inde bulunan motiflerin dışında Türk veya Niğde Masallarına ait olan çok sayıda yeni motif tespit edilmiş olup bunların bir kısmını (T) şeklinde göstererek uygun bölümlere yerleştirdik. Index'te uygun yere yerleştiremediğimiz motifleri ise (...) şeklinde sıralamayı uygun bulduk.

A.MİTOLOJİK MOTİFLER

- A 196.1. Kader, Tanrıların kontrolü altındadır
- A 463.1. Kader
 - Kız, kaderine razı olup yılanla evlenir. (8, 10)
 - Kız, kaderim diyerek dev ile evlenir. (11)

Şehzade, kaderine razı olmaz, çobanın kızını öldürmek ister. (14)

Padişah, kızının kaderine razı olmaz, oğlanı öldürmek ister. (15)

Kızın ağladığı yerde altın saçıldığı için fakir çoban zengin olur. (29)

B.HAYVANLAR

B 16.1.3.1. İnsan, at etini yer

Doktor, adama karısının at eti yiyince iyileşebileceğini söyler. (35)

B 172. Sihirli kuş

Saf adam altın yumurtlayan bir kuşun yumurtasını bulur. (28)

B 175. Sihirli balık

Yeşil balığın karnında suyu altın eden bir fincan çıkar. (6)

Küçük kardeşin karşısına iki balık çıkar ve oğlanın kuyudan çıkmasına yardım eder. (26)

B 211. İnsan gibi konuşan hayvanlar

Geyik insan gibi tilki ile konuşur. (2)

Horoz insan gibi tilki ile konuşur. (3)

Tazı, kıza yerde ne bulduğunu sorar. (23)

İki kardeş tam tavşanı vuracakları sırada tavşan konuşur. (28)

Geyik, kendisini kurtaran oğlanla insan gibi konuşur. (32)

Akbaba, Deli Memed'in öldüğünü kuşların efendisine söyler. (47)

Camız, insan gibi konuşur. (49)

İt, insan gibi konuşur. (49)

Horoz insan gibi konuşur. (50)

B 211.1.5. Konuşan inek

İnek horozla konuşur. (3)

- İnek, kıza ağlamamasını söyler. (16)
- B 211.2.2. Konuşan aslan
- Aslan insan gibi konuşur. (2)
- Aslan, oğlanın köye gitmemesini söyler. (21)
- B 211.2.4. Konuşan kurt (canavar)
- Canavar insan gibi konuşur. (1, 5, 40, 49)
- Kurt horoza nereye gittiğini sorar. (50)
- B 211.2.5. Konuşan tilki
- Tilki insan gibi konuşur. (1, 2, 4, 5, 28)
- Tilki oğlana selâm verir. (35)
- Tilki horoza nereye gittiğini sorar. (50)
- B 211.2.8. Konuşan fare
- Fareler oğlana gelerek kendisini bağlamasını söyler. (40)
- B 211.3. Konuşan kuş
- Kuş başından geçenleri öbür kuşa anlatırken oğlan bunları dinler.(34)
- Kuş, tilkiye kızı getirmeye bir daha gitmeyeceğini söyler. (35)
- B 211.3.5. Konuşan güvercin
- Güvercin bahçeye gelip bahçıvanla konuşur. (17)
- Güvercin, Keloğlana nereye gitmesi gerektiğini söyler. (35)
- (T)B 211.6.1. Konuşan yılan
- Yılan annesine evlenmek istediğini söyler. (10)
- Yılanlar karşılıklı insan gibi konuşurlar. (23)
- B 300. Yardımcı Hayvan
- Kız, kedinin yardımıyla asılmaktan kurtulur. (12)
- İnek kıza kemiklerini gömmesini ve sonra çıkarmasını söyler (16)

Kız bulduğu şeyleri kedi ile paylaşınca kedi de kıza yardım eder.(16)

Tavşan, ölüm-derman otunu getirip oğlanı diriltir. (28)

B 401. Yardımcı at

At sayesinde dev, Onüç Mehmet'i yakalar. (22)

At, sütü getirmede ve savaşta oğlana yardım eder. (32)

Oğlan durumları hep attan öğrenir. (35)

B 421. Yardımcı köpek

Köpek insan kılığına girerek oğlana yardım eder. (25)

B 431.2. Yardımcı aslan

Aslan kızı parçalayarak oğlanı kurtarır. (21)

Aslan kuyudaki oğlana ölmemesi için yiyecek getirir. (33)

B 435.1. Yardımcı Vahşi hayvanlar

Tilki değirmenciye yardım ederek zengin olmasını sağlar. (4)

Tilki çiftçiye yardım eder. (5)

Kaplan kızı parçalayarak oğlanı kurtarır. (21)

Tilki horoza yardım eder. (50)

B 435.3. Yardımcı kurt

Kurt horoza yardım eder. (50)

B 437.1. Yardımcı sıçan (fare)

Fareler oğlanın aynasını cazi karısından alıp oğlana getirirler. (40)

B 450. Yardımcı kuşlar

Bir akbaba, Memed'e köşkün yerini bildiğini söyler. (47)

B 457.2. Yardımcı güvercin

Kız güvercinin ayağına bir name bağlayıp babasına gönderir.(8)

Keloğlana güvercin gideceği yeri söyler. (35)

(T)B 496.11. Yardımcı Zümrüdüanka kuşu

Gangan kuşu oğlanı yeryüzüne çıkarır. (7)

C.YASAK

C 420. Sırları açıklama yasağı

Kız kimden hamile kaldığını annesine söylemez. (6)

Berber, padişahın sırrını açıklamayacağına dair padişaha söz verir.(30)

(T)C 422.3. Kimliğin açıklanması yasaktır.

Dev şeklindeki oğlan, kıza kimliğini açıklamamasını tembih eder.(11)

Tebdil-i kıyafet gezecek olan padişah karısına kimseye söylememesini tembih eder. (41)

C 423. Harikuladeliklerin ifşa edilmesi

Kızın yalvarmalarına rağmen oğlan anne ve babasını davet edince kızın sırrı ifşa olur. (9)

Keçi kızın sırrını kocası açıklar. (19)

Oğlan babasının mesleğini öğrenmek için annesine sorar ve annesi gerçeği söyler (27, 49)

C 610. Yasaklanan Bölge

Mehmet, yasak olan padişahın sarayına girer.(6)

Adam kızın değirmenden çıkmasını yasaklar.(8)

Geyik, oğlan “Buraya giden bir daha dönmez” denilen yere götürür.(28)

C 751. Belli zamanlarda bazı şeyleri yapma yasağı

Arabada kızın yanına cazı karısı ve kızının dışında kimse binmez.(29)

C 755. Bir işi muayyen bir zamanda yapma

Tilki kürkü yapmak için canavardan on gün mühlet ister.(5)

Adam üç gün üst üste kuşu bulmak için gider.(28)

Kız altı ay padişahın yanında çalışıp geri döner.(29)

Padişah, kuyuda üç ay kalan kadını affeder.(33)

Köse, eşiği sattığı kasaplara ahıra bir hafta girmemelerini söyler.(42)

C 943. 2. Gözün kaybolması

Kız, iki bardak su karşılığında gözünü kaybeder. (29)

D.BÜYÜ

D 9.1. Alt dünyaya açılan kapı

Devi takip ederek oğlan, arkasından kuyuya girerek oradan aşağı iner.(7)

D 154.2. İnsanın güvercin olması

Tilli Yusuf, güvercin olup pencereye konar. (10)

Oğlan ak güvercin olup uçar. (11)

Kara halayık kızın başındaki ak tüyü çekine kız güvercin olup uçar.(17)

Şehzade, padişahın veziri tarafından güvercine dönüştürülür. (38)

D 231. İnsanın taşa dönüşmesi

Konuşan bebeğin bedduâsıyla adam taş kesilir. (9)

Kız padişaha bedduâ ederek padişahın taş kesilmesine sebep olur.(34)

D 300-309. Hayvanın insana dönüşmesi

Oğlan denizi nasıl geçeyim diye düşünürken köpek bir adam olur, oğlanın önüne çıkar. (25)

D 350. Kuş-insan

- Kuşlar yeleklerini çıkarınca insan olurlar. (34)
- D 391. Yılanın insana dönüşmesi
- Kızın evlendiği adam yılan çıkar. (8)
- Kız ihtiyarın yardımıyla yılanı insana dönüştürür. (10)
- D 700-799. Sihrin bozulması
- Keloğlan dördüncü kapıdan içeri girip şehzadeyi eski haline döndürür.(38)
- D 771. Sihirli nesneler ile sihrin bozulması
- Usturadan yapılan saray sayesinde Tilli Yusuf cinlerden kurtulur.(10)
- Oğlan kadının sihirli değneğiyle taş kesilen insanları canlandırır.(28)
- Çocuğun elindeki bilezik baygın yatan annesine değince annesi ayılır.(29)
- D 835. Sihirli objeyi alıncaya kadar ağlayan çocuk
- Padişahın karısının kolundaki bilezikleri gören çocuk ağlamaya başlar.(29)
- D 931. Sihirli taş
- Necip'in çocuklarından aldığı taş çok değerli bir mücevherdir. (20)
- D 950. Sihirli Ağaç
- Kesilen gül fidanının kamkasından tekrar kız olur. (17)
- Kız, "eğil kavağım eğil" dediği zaman kavak eğilir. (17)
- D 975.2. Sihirli Gül
- Kız gülünce yanağında güller açılır. (29)
- D. 981.8. Sihirli Üzüm
- Oğlanın getirdiği bir salkım üzümü bütün ahali yediği halde tükenmez.(9)
- Dervişin yere ektiği çubuk, hemen büyüüp üzüm verir.(13)

- D 985.3. Sihirli fındıklar
Kız, sındı değmeden dikilen bir gelinliği ceviz içinde ister. (25)
- D 991. Sihirli Kıl
Oğlan kılı birbirine sürtünce bir at gelir. (25)
Oğlanın başında üç tane tılsımlı kıl vardır. (33)
- D 1013. Hayvanların sihirli kemiği
Kız, ineğin kemiklerini yalaktan çıkarınca büyük kemiklerin elbise, küçük kemiklerin altın, para olduğunu görür. (16)
- D 1021. Sihirli Tüy
Oğlan tüyleri birbirine sürtünce bir ak koçla bir kara koç ortaya çıkar.(7)
Kızın canı başındaki sihirli ak tüydedir. (17)
Oğlan, aslan ve kaplanın tüylerini birbirine sürtünce aslan ve kaplan gelir. (21)
- D 1040. Sihirli içecekler
Oğlan görünmez yapan şişedeki şeyi içer. (28)
- D. 1956. Sihirli gömlek
Oğlan postu vermeyince kız oğlanla evlenmeyi kabul eder. (19)
- D. 1069. Sihirli seccade (halı)
İhtiyar seccadenin ucunu kaldırıncı bir alev püskürür. (14)
- D. 1069.1. Sihirli mendil
Güvercin bir mendil getirerek kızın parmağına sarar. (38)
- D 1072.1. Sihirli Tarak
Kız tarağı atınca her yer orman olur.(12)
- D 1081. Sihirli kılıç

Avcı çocuklara bir kılıç vererek onu ayrılacakları yere saplamalarını kime bir şey olursa kılıcın paslanacağını söyler. (29)

D 1150. Sihirli eşyalar

Oğlan, atın çok güzel olan eğerini görünce almak ister ve haramilerden dayak yer. (25)

Arap at olunca oğlana yular bağını haramilere vermemesini söyler.(25)

D 1163. Sihirli ayna

Keloğlan aynaya elini uzatınca ayna havalanarak eline gelir. (38)

Keloğlan altıncı kapıdan içeri girerek prensese verip onu iyileştirir.(38)

Oğlan sihirli aynayı canavarlardan alarak evine gelir. (40)

D 1181. Sihirli iğne

Kız iğneyi atınca her yer diken, çalı olur. (12)

D 1242.1. Sihirli su

Cazı karısı kızı sihirli su ile yıkar. (16)

D 1244. Sihirli sıvı (kan)

Güvercinin damlayan kanından bir gül fidanı olur ve nevir nevir kokar.(17)

D 1254. Sihirli değnek (baston)

Kadının değneği oğlanı ve hayvanları taş yapar. (28)

D 1310. Harikulade bilgi veren sihirli nesneler

Kuyudan kova ile birlikte bir ok çıkar ve oğlana yolu söyler. (26)

D 1610. Sihirli konuşan nesneler

Çobanın yaptığı kaval “Hint padişahın boynuzu var” diye ses çıkarır.(29)

- D 1835. Sihirli kuvvetlerin kazanılması
Kızın ağladığı yerde altın saçılır, güldüğü yerde gül açılır, gezdiği yerde çayır çimen biter. (29)
- D 2093. Sihirle yarılan tavan
Kız duâ edince tavandan indirilen şey adam olur. (10)
- D 2178.1. Sihirli yapılar ve şehirler
Kara koça binen padişahın oğlu, yedi kat yerin dibindeki şehre gider.(7)

E.ÖLÜM

- E 11. Tekrar dirilme
Sihirli bir iksirle Deli Memed tekrar canlanır. (47)
- E 63. Sihirli obje ile dirilme
Tavşan ölüm-derman otunu getirip oğlanı diriltir. (28)
- E. 113. Kanla dirilme
Yedi kardeş keklğin kanını kardeşlerinin ağzına akıtınca kız kendine gelir.(23)
- E... Ölüm
Tamahkar antikacı, Necip'i öldüreyim derken kendisi ölür. (20)
Silahşörler, padişahı öldürüp torbaya doldururlar. (27)
Silahşörler, vezirin kafasına vurup öldürürler. (27)
Vezir oğlanın başını keser. (28)
Kardeş kardeşi öldürür. (28)
Arap, kadının üç çocuğunu öldürür. (31)
Doğum esnasında kadın ölür. (33)

Keloğlan adamın çocuğunu bacaklarından yararak öldürür. (37)

Keloğlan, çobanı öldürüp sürüsüne el koyar. (37)

Doktor, kadını zehirleyerek öldürür. (46)

Adam, annesini öldüren doktoru öldürür. (46)

F.HARİKULADELİKLER

F 53.6.6. Devlerin evleri

Dev evlendiği kızı evine götürür. (12)

On üç kardeş ışığı takip ederek devlerin evine varırlar. (22)

Kız ateş bulmak için devlerin evine gider. (23)

F 80-109. Alt dünya

F 90. Alt dünyaya açılan kapı

Devi takip eden padişahın en küçük oğlu, yer altına iner. (7)

F 92. Kuyuya giriş (Aşağıdaki dünya)

Devi takip eden kardeşlerden en küçüğü, kuyudan aşağı iner. (7)

F 98. Alt dünyaya hayvan sırtında inme

Kara koça binen padişahın oğlu, yedi kat yerin dibindeki şehre gider.(7)

F 101.6. Alt dünyadan hayvan sırtında yukarıya çıkma

Padişahın oğlu, Gangan kuşunun sırtına binerek, tekrar dünya çıkar.(7)

F 122. Devlerin yeryüzüne seyahati

Dev, her yıl padişahın bahçesini yer. (7)

F 156.8. Diğer Dünya

Devi takip eden oğlan kuyuya inerek yer altındaki dünyaya gider. (7)

- Oğlan güvercin olup devlerin ülkesine gider. (11)
- F 220. Perilerin ülkesi
- Cinler kızın hapsedildiği yerde yaşar. (10)
- F 300. Perilerle evlenme veya irtibat kurma
- Beyin oğlu akrep (peri kızı) ile evlenir. (9)
- Oğlan üç peri kızıyla evlenir. (34)
- F 420. Cinler
- Cinler, Tilli Yusuf'u bebekken kaçırlar. (10)
- F 500-599. Olağanüstü insanlar
- Süllü Yusuf, olağanüstü güce sahiptir. (11)
- F 531.5. Devler ve insanlar
- Süllü Yusuf devlerle yaşar. (11)
- Kız devle birlikte yaşar. (12)
- On üç kardeş devin evinde kalırlar. (22)
- Oğlan devin memesini emince devin oğlu olur. (26)
- F 565.2. Fevkalade güçlü kahraman
- Çoban olağanüstü güce sahiptir. (27)
- Adam ırmağa ağzını dayayıp hepsini içer. (27)
- Adam bir avucuna bir dağı öteki avucuna bir dağı alarak dağları tartar.(27)
- Oğlan bir orduyu yenecek kadar güçlüdür. (32)
- F 575.1. Çok güzel kız
- Cazı karısı kızı kırmızı köprülü suya batırıp çıkarınca ayın on beşi gibi güzelleşir. (16)
- Karpuzdan çıkan kız dünya güzeli gibidir. (17)

- F 575.3. Güzel çocuk
Kadın çocuğun güzelliğine hayret eder. (15)
- F 610. Çok kuvvetli insan
Adam çok kuvvetlidir. (8)
- F 751. Harikulade dağlar
Kız ile padişahın oğlu inci toplamak için İnci Dağ'a giderler. (29)
Kız ile padişahın oğlu elmas toplamak için Kösüre Dağı'na giderler.(29)
- F 760. Olağanüstü şehir
Padişahın oğlu, yedi kat yerin altındaki şehre gider. (7)
- F 770. Harikulade binalar ve eşyalar
Tilki devleri yakarak öldürüp saraylarına el koyar. (4)
Mehmet, padişahın sarayına benzer bir saray yaptırır. (6)
Tilli Yusuf, babasının usturadan bir saray yaptırması gerektiğini kıza söyler. (10)
Kız, padişahın sarayına benzer çok güzel bir saray yaptırır. (36)
Aygırların suyun altında bir köşkü vardır. (47)
- F 771. Olağanüstü saray
Padişah fil dışından saray yapmasını oğlandan ister. (27)
- F 800. Harikulade kayalar ve taşlar
Ahmet'in mağaradan getirdiği kömür aslında altındır. (36)
Necip'in çocuklardan aldığı taş aslında çok değerli bir mücevherdir.(20)
- F 813. Olağanüstü meyveler
Karpuzun birinden dünya güzeli bir kız çıkar. (17)

- F 825. Olağanüstü yüzük
Üç kardeş yüzük yuvarlayarak yönlerini tesbit ederler. (25)
- F 826. Olağanüstü mücevher
Kızın ağladığı yerde altın saçılır. (29)
- F 833. Olağanüstü kılıç
Kardeşlerden biri turu tamamlayıp dönünce kılıcın bir tarafının paslandığını görür. (28)
- F 894.4. Olağanüstü ayna
Oğlan aynayı çevirince içinden bir arap çıkar. (40)
- F 900. Kerametler-Olağanüstü hadiseler
Hz. Hızır bir üzüm çubuğu dikip hemen üzüm elde eder. (13)
Bahçıvan kızın söylediklerini bey oğluna söylemediği için kızın konduğu dallar kurur. (17)
Padişah oğlu gülü koklayınca kız hamile kalır. (29)
Cazı karısı kızın kolundaki bilekliği çıkarınca kız bayılır. (29)
Çoban yaptığı kavala üfleyince "Hint padişahının boynuzu var." diye ses çıkarır. (30)
- F 950. Olağanüstü tedaviler
Padişah geyik sütü içerse hastalıktan kurtulacaktır. (32)
- F 960. Harikulade hünerler (marifetler)
Yedi kardeş;
-Yere vurduğu zaman ateşten bina olur.
-Bir avuç toprağın birini mağribe birini maşrıka atar.
-Ok atınca hiç hedefi şaşmazlar.
-Yeri dinler, ne olursa bilir.

-İneğin haberi olmadan karnından buzağıyı alır.

-Bir insanı parmağıyla havaya atar. (8)

Arap ilk önce kız olur, sonra at olur, sonra da kuş olur. (25)

Çoban hayvanlara dur dediği zaman durur, git dediği zaman gider.(27)

Adam ağzını ırmağa dayayıp su içer. (27)

Adam bir eline bir dağ öteki eline de bir dağ alıp tartar. (27)

Üç hırsız;

-Gece gördüğünü gündüz, gündüz gördüğünü gece tanır.

-Bir adamın ne yaptığını kelpin dilinden bilir.

-Dokuz kapı arkasındaki kasayı açar. (41)

F 989. Olağanüstü balık

Oğlanı kuyudan iki balık kurtarır. (26)

F 1068. Realist rüya

Yahudinin birisi rüyasında bir yeşil balığın karnında suyu altın yapan bir fincan olduğunu görür. (6)

Oğlan rüyasında padişahın kızını görür ve ona âşık olur. (33)

Padişah rüyasında oğlunun güvercine dönüştüğünü ve tekrar eski haline dönmesi için ayna, ayva ve yedi başlı devin kanına sürülmüş mendin getirilmesi gerektiğini görür. (38)

Padişah vezirlere bir rüya gördüğünü söyler. (41)

F... Göz karşılığında verilen gül

Çoban, kızın gülmesi neticesinde elde ettiği gülleri göz karşılığında satar.(29)

G.DEVLER

G 11.2. İnsan yiyen dev

Dev, her gün bir insan yer. (7)

Dev dişlerini karıştırırken bir insan kafası dişlerinin arasından çıkar.(23)

Bir ülkede ejderha her gün bir kız yer. (28)

Su başını tutan dev her gün bir insan yer. (47)

G 10. Yamyamlık

Derviş, küçük kardeşin çocuğunu yemek ister. (13)

Padişah kızı tavlada bulunan atları yer. (21)

Kız köydeki bütün insanların kanını emerek öldürür. (21)

Dev, kapı deliğinden uzatılan kızın parmağını soğurur. (23)

G 200. Büyücü (cadı)

Kızı öldürmek için cazı karısı gönderilir. (10)

G 210.0.1. Cadı karısının görünüşü

Cadı yaşlı bir kadın olarak oğlanın karşısına çıkar. (28)

Koca karı görünüşündeki cadı, kız kaçırmak için oğlanın muhitine gelir.(35)

Ana karı görünüşündeki cazı karısı oğlanın evinin önüne gelir. (40)

(T)G 241.4.5. Küpe binen cadı

Koca karı küpe binerek kızı kaçıtır. (35)

G 400. Devin hakimiyetine girme

Dev, adamın üç kızıyla evlenir. (12)

G 410. Devin hakimiyetini kıran insan

Kız, ihtiyarın verdiği objelerle devlerden kurtulur. (12)

- Onüç Mehmet, bazı hilelerle devi alt eder. (22)
- Küçük kardeş dişi devin sağ memesini usulce yakalar. (26)
- Deli Memed devlerin hakimiyetini kırar. (47)
- G 420. Dev tarafından yakalanma
- Onüç Mehmet'i dev yakalar. (22)
- Deli Memed'in karısını su aygırları kaçıtır. (47)
- G 500. Yenilen dev
- Kız; tarak, iğne ve sabunun yardımıyla devleri yener. (12)
- Keloğlan, devleri yener. (38)
- Deli Memed, devleri tek tek öldürüp yener. (47)
- G. 512. Devlerin öldürülmesi
- Tilki, mağaraya giren devleri yakarak öldürür. (4)
- Kız uyuyan devin üzerine kızgın yağı dökerek öldürür. (12)
- Onüç Mehmet, devin başını balta ile keser. (22)
- Oğlan, ejderhayı öldürüp padişahın kızını kurtarır. (28)
- G 512.1. Devlerin kılıçla öldürülmesi
- Keloğlan devin üç gözüne kılıcı saplayarak kafasını keser. (38)
- Keloğlan üç kör devi kılıcıyla öldürür.(38)
- G. 530. Devin akrabalarının kahramana yardım etmesi
- Oğlana devin üç kızı yardım ederek altın bülbulün yerini gösterirler.(26)
- G... Ölülere yiyen kuş
- Bir köyde mezardaki ölülere bir kuş yer. (34)

H.İMTİHANLAR

- H 11.1. Baştan geçeni hikâye etme
- Çiftçi, tilki ile canavarın yaptıklarını karısına anlatır. (5)
- Kız başından geçenleri annesine anlatır (6)
- Oğlan başından geçenleri yer altı şehrinin padişahına anlatır. (7)
- Oğlan başından geçenleri padişaha anlatır. (7)
- Şehzade olanları babasına anlatır. (14)
- Oğlan başından geçenleri karısına anlatır. (14)
- Kız başından geçenleri halayığa anlatır. (17)
- Bahçıvan olanları bey oğluna anlatır. (17)
- Kız başından geçenleri bey oğluna anlatır. (17)
- Cemile olanları Necip'e anlatır. (20)
- Kız, kardeşlerine olanları anlatır. (23)
- Oğlan olanları padişaha anlatır. (25)
- Dişi dev olanları kocasına anlatır. (26)
- Oğlan ihtiyara başından geçenleri anlatır. (26)
- Oğlan başından geçenleri kızlara bir bir anlatır. (26)
- Hayvanlar oğlana olanları anlatır. (28)
- Kız olanları babasına anlatır. (28)
- Kız başından geçenleri çobanın karısına anlatır. (29)
- Oğlan başından geçenleri çobana anlatır. (33)
- Kuş olanları diğer kuşa anlatır. (34)
- Padişah başından geçenleri karısına anlatır. (41)
- Oğlan akşam olanları annesine anlatır. (46)
- Oğlan başından geçenleri kadına anlatır. (48)

- H 80. İşaretle tanıma
- Devin kanını takip eden oğlan onu kuyuda yakalar. (7)
- Kız, elini devin kanına basıp oğlanın sırtından vurur. (7)
- Şehzade kızı soyunca bıçak izlerinden tanır. (14)
- Oğlan, Ali'nin kız olduğunu ellerinin ve kollarının güzelliğinden anlar.(29)
- Oğlan kızı dişinin arasındaki inci tanesinden tanır. (32)
- Oğlan padişahın damatlarının götüne mühür vurur. (32)
- Padişah kızı, Memed'in sırtına elini kana batırıp sürer. (47)
- H 300- 499. Evlilik imtihanları
- Padişahın kızları, evlenecekleri erkekleri elma atarak seçeceklerdir.(32)
- H. 502.1. Dinî imtihanın öğrenilmesi
- Karı koca, evlerine gelen ihtiyarın Hz. Hızır olduğunu anlarlar. (13)
- H 548. Bilmece imtihanları
- Üç karpuz;
- a)Büyük adına kesilen karpuz su olmuş, evlilik zamanının geçtiğine
- b)Ortanca adına kesilen geçmek üzere, evlilik zamanının geçmek üzere olduğuna
- c)Küçük kız adına kesilen yeni yeni olgunlaşmış, evlilik çağının geldiğine yorumlanır. (32)
- H 600. Sembolik manalar
- Kız çocuklarına “Ne İdik, Ne Olduk, Ne Olacağız” isimlerini verir.(18)
- Kız çocuklarına “N’olmuş, N’olacak, Daha n’olacak” adlarını koyar.(23)

- H 1069. Bir gecede gölü kurutma
İzzet yolda ırmağı ağzına akıtan bir adam görür. (27)
- H 1315.2. Keloğlan
Kız kafasını tıraş ettirip erkek kılığına girerek çalışmaya gider. (29)
Kız başına işkembe geçirerek kel kılığına girer. (31)
Oğlan kasaphaneden bir kuzu karnı alıp kafasına geçirerek kel kılığına girer. (32)
- H 1550. İmtihanların karakteri
Babası oğlundan;
a) Bir halı getirmesini
b) Bütün ahali yiyince bitmeyecek bir salkım üzüm yetirmesini
c) Sakallı iki karış boyu bir karış konuşan bir bebek getirmesini ister. (9)
Kız yılanla evlenmek için;
a) Yedi kat ev yapılmasını
b) Yedi kat elbise yapılmasını ister. (10)
Devlerin padişahı kızdan;
a) Kuş tüyünden yatak yapmasını,
b) Göz yaşıyla kazanları doldurmasını
c) Diğer devlerden bişirgeç ve oklava getirmesini ister. (11)
- H 1563. Hüner imtihanları
İhtiyar kılığına giren Hz. Hızır, üç kardeşi de dener. (13)

J.AKILLILAR VE APTALLAR

J 34.3. Gurbete çıkma

Mehmet çalışmak için İstanbul'a gider. (6)

Padişah ile veziri kızını bulmak için gurbete çıkarlar. (6)

Kız ayağına demir lalik giyip eline bir demir değnek alıp kocasını aramağa çıkar. (11)

Şehzade evleneceği kızı öldürmek için yola çıkar. (14)

Padişah vezirlerini yanına alarak yalya yayla dağ dağ gezer. (18)

Padişahın oğlu köyünü terk edip gider. (21)

On üç kardeş çalışmak için gurbete giderler. (22)

Çobanın üç oğlu kuşu aramak için yola çıkarlar. (25)

İzzet, Hint padişahının kızını getirmek için yola çıkar. (27)

İki kardeş avcı olduklarını kanıtlamak için dünya turuna çıkarlar.(28)

Küçük kız para kazanıp babasının borcunu ödemek için gurbete çıkar.(29)

Padişahın oğlu, kızı aramak için köy köy dolaşır. (29)

Oğlan annesiyle birlikte saraya gider. (33)

Oğlan padişahın kızlarının ölüsünü yiyen kuşları bulmak için yola çıkar.(34)

Oğlan ata binip tur atar, geri dönmez. (35)

Avcılığı ve terziliği yapamayan oğlan memleketinden ayrılır. (40)

Ağa ve karısı Küpü'nün yaptıklarından dolayı köyü terk ederler. (43)

Babasıyla kavga eden delikanlı köyünü terk edip Bağdat'a gider.(48)

J 154. Ölmek üzere olan babanın vasiyeti

J 154.0.1. Babanın nasihatı

Yusuf öleceği zaman karısını çağırarak vasiyette bulunur.(27)

Ölüm döşeğinde yatan baba, oğluna “köse adamın değirmeninde buğdayını öğütmeyesin” diye vasiyette bulunur.(44)

J 155. Kadından öğrenilen akıl

Kadın kocasına çifte gitmemesini söyler.(5)

Kadın, oduncu Ahmet’e odun kesip stok etmesini söyler.(36)

J 155.4. Kadının nasihati

Kadın, Necip’e taşı ucuza satmamasını söyler.(20)

Annesi oğluna fil dışından nasıl saray yapılacağını anlatır.(27)

Annesi oğluna avlayacağı hayvanın nerede olduğunu söyler.(27)

J 1100. Akıllılar

On üç Mehmet akıyla devî yener.(22)

Akıllı kardeş, saf kardeşine bulduğu yumurtanın altın yumurtlayan kuşun yumurtası olduğunu söyler.(28)

Oğlan zekasını göstererek çok iyi yalan söyleyip onu almaya hak kazanır.(44)

J 1700. Aptallar (ahmaklık)

Keloğlan cehennemden geldiğini söyleyince kadın altınlarını vererek annesine göstermesini ister.(37)

J 2347. Hilekarların işi

Reyhancı güzeli, bey oğlu ile evlenince, önce odaya bir pekmez tuluğunu gelin yaparak bırakır.(24)

Oğlan göle su yerine şarap doldurunca, bütün filler sarhoş olur.(27)

Necip, üç çocuğa cebindeki kozalakları vererek ellerinden tacı alır.(20)

Köse, eşeğin kıcına birkaç altın tikiştirip altın fabrikası diye eşeği kasaplara satar.(42)

Köse, tavşan için her haberi yerine ulaştırır diyerek kasaplara satar.(42)

Hanımının karnına dışardan davar karnı sarıp bıçaklayan Köse, düdüğü çalıp karısını canlandırır, bunu gören kasaplar düdüğü satın almak ister.(42)

Deli Zala, ölmüş çocuğu, bir mağazaya bırakıp çocuğu onların öldürdüğünü ileri sürer.(46)

K.ALDATMALAR

K 1812. Tebdil-i kıyafet gezen padişah

Padişah ile veziri kızı aramak için derviş kılığında dolaşırlar.(6)

Padişah ile vezir sözlerinin tutulup tutulmadığını görmek için tebdil-i kıyafet gezerler.(15)

Padişah ile vezirleri derviş kıyafetinde gelirler.(18)

Padişah hırsızları yakalamak için kıyafet değiştirerek şehirde gezer.(41)

Padişah tebdil-i kıyam diyar diyar gezerek Bağdat'a varır.(48)

K .2015. Evlat sahibi olma

Kadın çocuğu alarak evlat edinir. (15)

Avcı, çocukları evine götürüp evlat edinir.(28)

K 2110. İftira

Devin karıları. yedi kardeşe kız kardeşlerinin zina yaptığını söylerler.(23)

Hoca, kızın babasına kızının it ile zina ettiğini söyler. (31)

- Kadın, kocasına annesini öldürenin doktor olduğunu söyler. (46)
- K 2112. Kötü yolda olmakla itham edilen kadın
- Padişah kızının hamile olduğunu öğrenince onu öldürmek ister. (8)
- Yedi kardeş, kardeşlerinin zina ettiğini sanırlar. (23)
- Baba, kızının kötü yola düştüğüne inanır. (31)
- K 2213. Hain eş
- Beyin oğlu, evlenmiş olduğu “Reyhancı Kızı”nı öldürmek ister.(24)
- K. 2246. Hain akrabalıklar
- Akıllı kardeş, saf kardeşin bulduğu kuşa sahip olmak ister.(28)
- K. 2250. Hain Hizmetçi
- Halayık, kızı güvercin yaparak bey oğlu ile kendisi evlenir.(17)
- K 2300-2399. Diğer aldatmalar
- K... Yalan söyleme
- Oğlanlar padişaha yalan söylerler.(7)
- Vezir, padişaha ejderhayı öldürüp kızı kurtardığını söyler.(28)
- K... Hile
- Kız oğlanın koynundaki nameyi değiştirip onunla evlenmeyi sağlar.(15)
- K... Hain yenge
- Kıza yengeleri kurbağalı, yılanlı su içirip onun hamile olduğunu kardeşlere söylerler.(23)

L.KADERİN TERS DÖNMESİ

- L 111.1 Gurbete gidiş ve dönüş
- Kadın, İstanbul’a bir ulak göndererek oğlunu getirtir.(6)

Mehmet İstanbul'dan Niğde'ye gelir. (6)

Padişah oğlanla kızı alarak İstanbul'a döner. (6)

Kız ayağına demir lalik giyip eline bir demir değnek alıp kocasını aramaya çıkar. (11)

Şehzade, pirin söylediği kızı bulmak için yola çıkar. (14)

Oğlan memleketine geri döner. (35)

Keloğlan annesinden ayrılarak para kazanmak için yola çıkar. (39)

L.113.5. Odun kesen kahraman

Necip odun keserek geçimini temin eder. (20)

Adam, geçimini odun keserek temin eder. (36)

L... Kader derviş sayesinde önceden belli olur.

Derviş, şehzadenin kiminle evleneceğini söyler. (14)

Vezir, padişahın kızının kiminle evleneceğini önceden bilir. (15)

M.GELECEĞİN TAYİNİ

M 101. Kaderin değişmezliği

Şehzade kendine yazılan kızı öldürmek için teşebbüste bulunur, fakat kız ölmez ve şehzade bu kızla evlenir.(14)

Padişah kızı ile evlenecek olan çocuğu bur iki yerden kamalayarak suya atar.(15)

M 300. Kerametler

Adam, oğlanı göz açıp kapayınca kadar denizden getirir.(25)

M 361. Geleceği önceden taktir edilen kahraman

Şehzadenin kiminle evleneceği pîr tarafından bilinir.(14)

Vezir, padişahın kızının kiminle evleneceğini bilir.(15)

- M 411. Bedduânın yerine getirilmesi
 Konuşan bebeğin bedduâsıyla padişah taş kesilir.(9)
 Güvercin bahçıvana gelerek kara halayığa bedduâ eder ve kızın
 konuştuğu dallar kurur.(17)
 Padişah, kuşun (kızın) bedduâsıyla taş kesilir.(34)

N.ŞANS VE TALİH

- N 256.6. Yaşlı adam
 Hz. Hızır ihtiyar kılığına girerek, üç kardeşin yanına gelir.(13)
- N.812.2. Yardımcı devler
 Padişahın en küçük oğlu devle konuşur.(7)
- N 825.1. Çocuk sahibi olamayan kahramanlar
 Kadın Allah'a duâ ederek bir çocuğunun olmasını ister.(10, 11)
- N 825.2. Yardımcı ihtiyar
 Kızın derdini öğrenen pîr, kıza; iğne tarak ve sabun verir.(12)
 İhtiyar adam, üç kardeşin de dediklerini yerine getirir.(13)
 İhtiyar şehzadenin evleneceği kızın nerede olduğunu oğlana
 söyler.(14)
 Oğlan yolda bir ihtiyarla karşılaşır, ihtiyar oğlana yol gösterir.(26)
- N 825.3. Yardımcı Yaşlı Kadın
 Yaşlı kadın kızın güzelleşmesi için kıza yardım eder.(16)
- N 844. Derviş
 Kıza bir derviş yardım eder.(10)
 Hz. Hızır derviş kılığında üç kardeşe yardım eder.(13)
- (T)N 844.3. Yardımcı, ak sakallı ihtiyar

Pîr kızın derdini anlayarak ona yardım eder.(12)

Ak sakallı bir ihtiyar Keloğlana üçüncü kapının yerini söyler.(38)

Pîr, oğlanı göz açıp kapayıncaya kadar Bağdat'a götürür.(48)

(T)N 844.4. Yardımcı Hızır

Hızır, küçük kardeşin ömrü boyunca rahat yaşamasını sağlar.(13)

Camiye gelen bir ermiş kişi, padişaha caminin bir eksigi olduğunu söyler.(26)

(T)N 890. Olağanüstü yardımcı

Arap oğlanı kuyudan çıkarır.(25)

Çoban, kızıdan elde ettiği altınlarla zengin olur.(29)

Keloğlana bir Arap yardım eder.(32)

Arap, oğlana her müşkülünde ortaya çıkıp yardım eder.(32)

P.CEMİYET

P 10. Padişah

Mehmet padişahın sarayına girmek ister.(6)

Bir padişahın bir bahçesi vardır.(7)

Padişahın bir kızı vardır.(8)

Padişahın kızı bir gün kül atmaya çıkar.(11)

Zamanın birinde bir padişah ve oğlu vardır.(14)

Bir padişah ile veziri vardır.(15)

Padişah kızını cezalandırır.(18)

Bir padişah vardır.(21, 32, 34, 38)

Bir padişah ile oğlu vardır.(24)

Çoban yumurtayı getirip padişaha gösterir.(25)

Padişah ülkesine bir cami yaptırır.(26)

Vezirle oğlan arasındaki hadiseyi padişah duyar.(27)

Ejderhaya kız verme sırası padişaha gelir.(28)

Kız padişahın maiyetinde çalışmaya başlar.(29)

Hint padişahının hayvan gibi boynuzları vardır.(30)

Hayvanlar Hint padişahının kızını getirmeye karar verirler.(35)

Padişah pazarda oduncu ile karşılaşır.(36)

Keloğlan padişahın yanına gidip çırak durur.(37)

Hırsızlar tarafından soyulan memleketin bir padişahı vardır.(41)

Padişah ülkeyi dolaşır.(48)

P 30.

Şehzade

Şehzade ihtiyardan evleneceği kızı öğrenir.(14)

Padişahın oğlu bahçede gezerken ana karının kızını görür.(24)

Padişahın bir oğlu vardır.(32)

Padişah kızını oduncuya vermeye ahdedir.(36)

Bir padişahın bir kızı ve bir oğlu vardır.(38)

(T)P 43.

Hoca

Adam kızını hocaya emanet eder.(31)

Berber derdine deva bulmak için hocaya gider.(30)

Adam karısının derdine derman bulmak için hocaya gider.(35)

P 110.

Padişahın vezirleri

Padişahın İncili Çavuş isminde bir veziri vardır.(6)

Vezirler padişaha kızını yedi kardeşin kurtarabileceğini söylerler.(8)

Padişah bir gün veziriyle gezmeye çıkar.(15)

Vezirler padişaha akıl verirler.(18)

Oğlan avladığı avı vezire vermez.(27)

Padişahın yanında bir vezir vardır. (28)

Padişahın bir veziri vardır. (30)

Padişahın veziri oğlanın arkasından saraya çıkar. (32)

Padişahın veziri padişah olmak ister. (38)

Padişahın vezirleri vardır. (41)

Vezir gidip dilekçeyi getirir. (48)

P 150. Zengin adamlar

Yılana istedikleri kızlar zenginlerin kızlarıdır. (10)

Çoban İbrahim, şehzadenin bıraktığı altınlarla zengin olur. (14)

Ağa çok zengin bir adamdır. (43)

P 233. Baba ve oğlu

Bir padişah ve oğlu vardır. (14, 32)

Çiftlikte ihtiyar adam ve oğlu yaşar. (18)

Padişahın üç oğlu vardır. (26)

Yusuf'un bir oğlu olur. (27)

Saf adamın iki çocuğu vardır. (28)

Padişahın bir oğlu vardır. (29)

Bir adam ve bir oğlu vardır. (35)

Bir adamın bir oğlu vardır. (40, 47)

P 234. Baba ve kızları

Çoban İbrahim'in kızı hastadır. (14)

Padişahın kızı gülzârda gezintiye çıkar. (18)

Bir padişahın bir kız çocuğu olur. (21)

Bir adamın üç kızı vardır. (29)

- Padişahın üç kızı vardır. (32)
- P 251.5. İki erkek kardeş
İki kardeşten biri akıllı biri saftır. (28)
Biri akıllı biri deli iki kardeş vardır. (37)
- P 251.6. Çeşitli erkek kardeşler
Bir kadının yedi oğlu vardır. (8)
Bir padişahın dokuz oğlu vardır. (21)
Bir adamın on üç oğlu vardır. (22)
- P 251.6.1. Üç erkek kardeş
Bir beyin üç oğlu vardır. (9)
Bir üç erkek kardeş vardır. (13)
Sığır çobanın üç oğlu vardır. (25)
Padişahın üç oğlu vardır. (26)
- P 251.6.3. Altı yedi erkek arkadaş
Bir memlekette yedi oğlan kardeş yaşar. (8)
Bir kadının yedi oğlu vardır. (23)
- P 252. Kız kardeşler
Bir adamın üç kızı vardır.(29)
- P 252.2. Üç kız kardeş
Adamın üç kızı vardır.(12)
- P 282. Üvey anne
Üvey anne kocasından kızı dağa götürmesini ister.(16)
Oğlan, babası ölünce üvey anası ile baş başa kalır.(33)
- P 320. Misafir ve ev sahipleri
Padişah ile veziri oğlanı büyüten kadına misafir olurlar.(15)

Padişah ile veziri kızın evine misafir olurlar.(18)

Necip güzel bir ev yaptırıp gelen giden yolcuğu evinde misafir eder.(20)

Oğlan, koca karyı misafir eder.(35)

Keloğlan kargasıyla birlikte bir eve misafir olur.(39)

Cazı karısı, oğlanın evine misafir olur.(40)

Adam, bir koca karının evine misafir olur.(45)

P 360.

Hizmetçi

Oğlan uykudan uyandığında mektubu padişahın hizmetçilerine verir.(15)

Padişahın kızının yanında cariyeler vardır.(18)

Oğlan saraya hizmetçi olarak girer.(33)

P 412.

Çoban

Yılana dana çobanın kızını isterler.(10)

Küçük kardeş bir köye yerleşerek sığır çobanlığı yapar.(13)

İhtiyar, şehzadeye çoban İbrahim'in kızını yazar.(14)

Bir sığır çobanı vardır.(25, 29))

İzzet, yolda bir çobanla karşılaşır.(27)

Dağdaki kamışı bir çoban kesip kaval yapar.(30)

Kız, Arap'tan kurtulunca yolda bir çobana rastlar.(31)

Oğlan, padişahın yanında kaz çobanlığı yapar.(32)

Aslanların sesini bir çoban duyarak oğlanı kuyudan çıkarır.(33)

Fakir bir sığır çobanı padişahın kızlarının mezarını bekler.(34)

Keloğlan denizin öte tarafına gidip çobanı öldürür.(37)

Keloğlan yolda kaçarken çobana rastlar.(39)

Çoban, Köseyi sandıktan çıkarıp kendisi sandığa girer.(42)

Kız, kaz çobanlığı yapar.(45)

P 414.

Avcılık

Adam taşı değirmenin arkasına koyup ava gider. (8)

Şehzade avlanmak için saraydan çıkıp sahraya gider. (14)

Bey oğlu ava çıkar. (19)

Yedi kardeş ava giderler. (23)

Kızı bir avcı bulup evine götürür. (23)

Yusuf geçimini avcılıkla temin eder. (27)

Avcı çocukların hıçkırıklarını duyar. (28)

Oğlan her gün ava gider. (35)

Oğlan tüfeğini alarak dağa ava çıkar. (40)

P 424.

Doktor

Şehzade kızın babasına kendisini cerrah olarak tanıtır. (14)

Kız babasına kızını doktora, hekime götürüp götürmediğini sorar.(18)

Padişah hastalanınca doktora gider. (32)

Kadının kırığı doktordur. (35)

Doktor fazla vakit geçmeden gelir. (46)

P 431.

Tüccar

Mehmet, padişaha tacirlik ve bezirganlık yaptığını söyler. (4)

Adam ticaretle uğraşır. (12)

Kız oğlana ticareti öğretir. (18)

Kız bir tüccarın yanına gider. (46)

P 441.

Terzi

Oğlan kuyudan kurtulunca bir terziye çırak olur. (7, 25)

Oğlan avcılığı yapamayınca terziliğe başlar. (40)

P 461.

Asker

Padişah kızını kurtarmak için adamın üstüne askerleri gönderir. (8)

Dev askerlerini kız ile oğlanın peşine salar. (11)

Hint padişahı, oğlanın üstüne asker gönderir. (35)

Vezirler padişahın söylediği yere asker gönderirler. (41)

Adamın akranları askere gider. (45)

P 485.

Bilgin kişi

Berberin hastalığının şifasını gittiği hoca bilir. (30)

P 555.

Savaşta mağlup olma

Dev askerlerini kızla oğlanın peşine salar. (11)

Hint padişahı, kızını kurtarmak için asker gönderir. (35)

P 600.

Gelenekler

Padişah davul zurna çaldırır. (8)

Bağdat valisi karısını boşadığı için hülle yapması gerekir. (48)

P 604.

Ziyafet

Antikacı, Necip'i öldürmek için bir ziyafet verir. (20)

P 634.

Düğünler

Helal süt emmiş kızın düğünü olur. (13)

Şehzade ile kıza düğün yaparlar. (14)

Bey oğlu, bir köy düğünü yapar. (17)

P 681.

Yasla ilgili adetler

Kız, kırk gün yas tutar. (7)

Padişah kızını ejderhaya verecekleri için halk yastadır. (28)

P 475.

Harami

Oğlana, haramiler uyanınca dayak atar. (25)

P... Oduncu

Geçimini odun keserek sağlayan bir adam vardır. (20)

Memleketin birinde bir oduncu vardır. (36)

Keloğlan eşekle dağa gidip odun getirir. (39)

P... Antikacı

Nacep'in evine bir anahtarcı misafir olur. (20)

P... Kasap

Kösenin öküzünü kasaplar satın almak ister. (42)

P... Berber

Anadolulu Mehmet berberde tıraş olur. (6)

Berber padişahı tıraş etmeye gelir. (30)

P... Pekmezci

Adam, eşeğine pekmez yükleyip evine giden birine rastlar. (45)

P... Bahçıvan

Bey oğlunun bir bahçıvanı vardır. (17)

Padişahın bahçesini düzenleyen bir bahçıvanı vardır. (31)

P... Bacanak

Oğlan çadırda otururken bacanakları gelir. (32)

P... Elçi

Hint padişahı bir name yazarak elçi ile oğlana gönderir. (35)

P... Kuyumcu

Kız. Ahmet'in getirdiği som altını kuyumcuya götürüp altın yaptırır.(36)

Q.MÜKAFATLAR VE CEZALAR

- Q 112.0.1. Krallık vererek mükafatlandırma
- Padişah, damadını kendine baş vezir olarak tayin eder. (6)
- Padişah, damadını kendi yerine padişah yapar. (18)
- Padişah, valiyi görevden alıp Rastgele'yi vali tayin eder. (48)
- Q 200-399. Cezalandırılmış işler
- Üvey ananın kızı cazı karısına hakaret edince onu çirkinleştirir. (16)
- Padişah, yalan söyleyen oğullarını cezalandırır. (26)
- Q 211. Öldürme cezalandırılır
- Padişah, kimden hamile kaldığını söylemeyen kızının idam edilmesini ister. (6)
- Kızın babası arabın kafasını ezerek öldürür. (31)
- Oğlan cazı karısını aşağı atar ve sıcak su kaynatıp cazı karısının üzerine dökerek öldürür. (40)
- Q 254. Hamile kalan genç kız cezalandırılır.
- Padişah, hamile kalan kızını idam ettirmek ister. (8)
- Padişah, hamile kalan kızını bir dağ başına bıraktırır. (18)
- Yedi kardeş, kız kardeşlerini dağa bırakırlar. (23)
- Q 260 Hile cezalandırma
- Tilki hile ile canavarı bağ sahibine dövdürür, kendisi döver ve canavarın kuyruğunun kopmasını sağlar. (1)
- Tilki hile ile geyiği aslana yem yapar. (2)
- Tilki hile ile canavarı deliğe sıkıştırır. (5)
- Tilki hile ile çiftçiyi canavardan kurtarır. (5)
- Q 281. Nankörlük eden adamın canlandırılması

Padişah nankörlük eden vezirlerini atırır. (41)

Q 433. Hapsederek canlandırma

Oğlanı hapse atarlar. (40)

Q 416.2.1. Atın kuyruğuna bağlayarak cezalandırmak

Kara halayık, atın arkasına bağlanarak cezalandırılır. (17)

Yedi kardeş, kızın haklı olduğunu görünce yedi avradı ata bindirip her bir pincikleri bir yerde kalır. (23)

Oğlan, cazı karısı ve kızını bir atın kuyruğuna bağlayarak cezalandırır. (29)

Kızın babası hocayı doru atın kuyruğuna bağlayarak cezalandırır.(31)

Q 451.4. Dilin kesilerek cezalandırılması

Deli Zala, anlattıklarını dinleyen kaynanasının dilini dişleyerek kopartır.(46)

Q 465.3. Kuyuya atarak cezalandırma

Padişahın en küçük oğlu kuyuya hapsedilerek cezalandırılır. (7)

Kardeşler, küçük kardeşi kuyuya atarlar. (25)

Padişah, oğlanın anasını kuyuya atar. (33)

Q... Ceza

Yedi kardeşler, avratlarının sözlerine kanıp kardeşlerini dağa bırakırlar.(23)

Padişah doğruları öğrenince diğer oğlanları köyden kovarak cezalandırır.(25)

R.ESİRLER VE KAÇAKLAR

R 11.3. Devlere esir olma

Süllü Yusuf devlerin ülkesinde esir olur. (11)

- Dev iki kızı da tavana asarak hapseder. (12)
- R 40. Esirlerin kapatıldığı yerler
Adam, padişahın kızını değırmene kapatır. (8)
- R 41.3.4. Kuyuya hapsetme
Kardeşleri küçük oğlanı kuyuya atarlar. (26)
Üvey anne, oğlanı kör bir kuyuya atar. (33)
- R 49. Başka yerlere hapsetme
Vezir, padişahın kızını bir sandığın içerisinde mezatla sattırır. (6)
Cazı karısı kızı bir örene hapseder. (10)
Kasaplar Köseyi yakalayıp sandığa hapsederler. (42)
- R 122. Çeşitli kurtarmalar
Yedi kardeş padişahın kızını adamın elinden kurtarır. (8)
Küçük kız kırkıncı odadaki ablalarını kurtarır. (12)
- R 315. Mağaraya sığınma
Kız bir süre mağarada yaşamak zorunda kalır. (18)

S.ZULÜM

- S 11. Zalim baba
Padişah kızının hamile kaldığını öğrenince onu cezalandırır. (8)
- S 12. Zalim anne
Oğlanın annesi gelinin kocasına eş olmasını ister. (9)
- S 21.6. Zalim erkek kardeşler
İki kardeş en küçük kardeşin kuyuda kalmasına sebep olurlar. (7)
- S 31. Zalim üvey anne
Üvey anne kıza zulmeder. (16)

Üvey anne oğlanı öldürmek ister. (33)

S 143. Ormana terketme

Baba kızını götürüp ormana bırakır. (16)

S 165. Çıkarılan gözler

Kız, cazı karısına bir gözünü vererek bir bardak su alır. (29)

S 562. Canavara belli zamanlarda verilen kurban

Yerin yedi kat altında bulunan deve her gün bir kurban verilir. (7)

T.EVLİLİK

T 11.3 Rüyada âşık olma

Oğlan, rüyasında gördüğü padişahın kızına âşık olur. (33)

T 15. İlk görüşte âşık olma

Padişahın oğlu Ali'nin kız olduğunu bildiği için ona âşık olur. (29)

Padişahın kızı oğlanı görünce hemen âşık olur. (33)

T 130. Evlenme âdetleri

Padişah davul zurna çaldırır. (8)

Devin kızını gerdeğe tıkarlar. (11)

Adam oğlanla kızı evlendirir. (18)

Kızı gelin götürürler. (19)

Yedi kardeş devin yedi avradıyla evlenir. (23)

Padişah karısı gidip Reyhancı kızı oğluna ister. (24)

Kıza üç tane çeyiz sandığı hazırlanır. (27)

Oğlanla kıza nişan yapılır. (29)

Bey oğlu dağda bulduğu kızla evlenir. (31)

Hayvanlar oğlana Hint padişahının kızını kaçırlar. (35)

Oğlan aynanın yardımıyla padişahın kızını getirir ve onunla evlenir.(40)

T 131.

Evlenme şartları

Kız beslediği kuşun ne olduğunu bilen adamla evlenir. (8)

Beyin oğulları attıkları ok kime düşerse onunla evlenecektir. (9)

Oğlan kızın istediği şeyleri yerine getirir:

- a) Sındı değmedik ceviz içerisinde gelinlik yapar.
- b) Zemheri ayında çiçeği burnunda hıyarı bulur.
- c) Sakalı kırk arşın boyu bir arşın yedi cüce bulur. (25)

Kızı alması için oğlandan üç şey istenir;

- a) El değmedik kırk altın getirmesi
- b) Kırklık değmedik kırk koyun getirmesi
- c) Çekiç değmedik kırk takunya getirmesi(26)

Hint padişahı kızını vermek için İzzet'ten;

- a) Sarayın önündeki kayanın kaldırılmasını,
- b) Irmağın yönünün padişahın arazisine çevrilmesini
- c) Koyun sürüsüne dur denildiği zaman duran bir çoban bulunmasını ister. (27)

Kadın (Köse) evlilik şartı olarak kasaptan yirmi sarı lira, cumhuriyet altını ve otuz batman yün almalarını ister. (42)

T 131.1.

Dünür olma

Tilki, değirmenciye Fit padişahının kızını istemeye gider. (4)

Dev, anasını padişahın kızına dünür gönderir. (11)

Padişah oğluna Türkmen Beyi olan İbrahim'in kızını ister. (14)

Bey oğlu kızı istemek için anasını dünür olarak gönderir. (19)

Padişah küçük oğlu için Şahsenem'e dünür gider. (26)

Padişah İzzet'i Hint padişahının kızına dünür olarak gönderir. (27)

Oğlan kendisi için kıza dünür olur. (29)

(T) T 131.10. Elma atarak evlenen şehzade

Padişahın kızları elma kimin kafasına düşerse onunla evleneceklerdir.(32)

T 135. Düğün merasimi

Kızla oğlana düğün yaparlar. (11)

Bey oğlunun annesi, kıza düğün yaparak oğluyla evlendirir. (24)

Vezir düğün için hazırlık yapmak ister. (28)

Kızın kardeşinin düğünü olur. (31)

Kasaplar düğüne başlarlar. (42)

T 136. Düğünde eğlence

Üvey ana ve kızı düğüne eğlenmeye giderler. (16)

Ana ve kızı düğüne gidip eğlenirler (19)

Düğün çalgılıdır. (42)

T 145.0.1. Birden fazla eşe evlilik

Oduncunun iki tane hanımı olduğu halde prensesle de evlenir. (36)

T 230. Evlilikte sadakatsizlik

Adam hacca gidince kadın kırığıyla anlaşır. (35)

T 251. Şirret Kadın

Deli Zala, adama hileli işler yapar. (46)

T 254. Sadakatsiz kadın

Kadın kocasını doktorla aldatır. (35)

T 411.1. Kızı ile evlenmek isteyen baba

- Bey, karısının teşvikiyle gelini ile evlenmek ister. (9)
- T 526. Duâ neticesinde hamile kalma
- Kadın Allah'a duâsı neticesinde hamile kalır. (19)
- Padişah, Allah'a duâ eder, bir kız çocuğu olur. (21)
- Çocukları olmayan karı kocanın bir gün çocukları olur. (33)
- T 596. Çocuklara ad verme
- Padişah üç oğluna üç ad verir. (26)

U.HAYATIN TABİATI

- U... Evlilik öncesi ilişki
- Padişah kızı fincan almak için Mehmet'e kendini teslim eder. (6)

V.DİN

- V 10. Dini kurbanlar
- Deli Memed, iki kurban kesip aygırlar için kanını denize akıtır. (47)
- V 50. Duâ
- Kadın Allah'a duâ ederek bir çocuğunun olmasını ister. (10, 11, 19)
- Kız duâ edince tavanda asılı şey adam olur. (10)
- Keloğlan korktuğu için duâ eder. (38)
- V 56.4. Sabah Namazı
- Çocuklar sabah namazında yola çıkarlar. (28)
- V 56.7. Akşam Namazı
- Oğlan ejderha ile akşam namazına kadar savaşıyor. (28)
- (T) V 56. Namaz
- Sütlü Yusuf, namaz kılacağından devin kızının yatmasını ister. (11)

Ak güvercin (kız) abdestini alır, namazını kılar. (17)

Oğlan deniz kenarına varınca namaz kılar. (25)

Küçük kardeş ihtiyarla birlikte abdest alıp namaz kılar. (26)

Kız abdest alıp namaz kıldıktan sonra gözlerini takar. (29)

(T) V 58.6. Abdest alma

Ak güvercin (kız) abdestini alır, namazını kılar. (17)

Küçük kardeş abdest almak için kuyuya kovayı salar. (26)

Kız abdest alıp namaz kıldıktan sonra gözlerini takar (29)

V 112.2. Cami

Padişah bir cami yaptırır. (26)

V 233. Azrail

Reyhancı kız, Azrail kılığına girerek padişahın oğlunun yanına gider ve sırtında ciğer doğrar. (24)

V 254. Selâmlaşma

Askerler yedi kardeşe selâm verirler. (8)

Yedi kardeş padişaha selâm verir. (8)

Şehzade çoban İbrahim'e selâm verir. (14)

Şehzade ihtiyara selâm verir. (14)

Oba halkı şehzadeye selâm verirler. (14)

Şehzade ihtiyara selâm verir. (14)

Necip, Rıza Bey'e selâm verir. (20)

Adama dönüşen köpek oğlanla selâmlaşır. (25)

İzzet, çobanla selâmlaşır. (27)

İzzet, dağ tartan adamı görünce selâm verir. (27)

İzzet, yolda karşılaştığı ırmak yutana selâm verir. (27)

Tilki oğlana selâm verir. (35)

Kasaplar, köse ile selâmlaşırlar. (42)

İhtiyar, delikanlı ile selâmlaşıır. (48)

(T)V 304. Çeşitli dinî inanışlar

Bey oğlu, kızın üç avuç kanını içeceğine dair yemin eder. (24)

Ölen kızın kırkı ve elli ikinci günü dolar. (46)

Bu delikanlı sadakayı fitreyi veren hayrı seven bir gençtir. (48)

Padişah dilenci kılığında validen sadaka ister. (48)

(T)V 532. Mekke'ye giderek hacı olma

Kızın anası, babası ve kardeşi hacı olmak için Hicaz'a giderler. (31)

Kadının kocası hacca gider.(35)

(T)V...

Ezan okuma

Akşam ezanı vakti yakındır. (45)

W.KARAKTER ÖZELLİKLERİ

W 33. Kahramanlık

Oğlan, padişahın kızını yiyecek olan devi öldürür. (7)

Oğlan, Gangan kuşunun yavrularına saldıran yılanı öldürür. (7)

Onüç Mehmet, devi öldürüp mallarına el koyar. (22)

Yedi kardeş, bacılarını öldürmek isteyen devi yok eder.(23)

Kız korkmadığını babasına gösterir (29)

W 35. Doğruluk

Çoban İbrahim, şehzadenin bıraktığı altınlara bir müddet elini sürmez.(14)

Hırsızlar doğruluklarından dolayı padişah tarafından mükafatlandırılırlar.(41)

W 136. Sahtekar

Antikacı, Necip'i kandırıp taşı ucuza satın alır. (20)

W 154. Nankörlük

Üç kardeşin ikisi zengin olduktan sonra dervişin iyiliğini unuturlar.(13)

Antikacı, Necip'in karısını almak için onu öldürmek ister. (20)

Hazinede kalan paraları vezirler aralarında paylaşırlar. (41)

W 181. Kıskançlık

Kadın, oğlunun karısını kıskanır. (9)

Üvey anne, oğlanın padişah kızıyla evlenmesini istemez. (33)

W... İntikam alma

Kız intikam almak için oğlanı öldürmek ister. (21)

Z.ÇEŞİTLİ MOTİF GRUPLARI

Z 71.4. Formülistik sayılar: 2

Yahudi iki yıl balıkçıların tuttuğu balıkları alır. (6)

Mehmet iki mendil altın sarıp cebine koyar. (6)

Mehmet birinci kapıyı geçip ikinci kapıya varır. (6)

Bu meyanda iki ay geçer. (6)

İki tane çocukları olur.(6)

Bir iki ay zarfında Niğde'ye ulaşırlar.(6)

Aradan bir iki yıl geçer. (14)

Kız ciğeri oğlanın sırtında iki saat kıyar. (24)

Saf adamın iki çocuğu vardır. (27)

Oğlan avda iki kuş vurur. (35)

Biri akıllı biri deli iki kardeş vardır. (37)

Z 71.1. Formülistik sayı: 3

Mehmet üç beş ay tuttuğu balıkları yahudiye verir. (6)

Yahudi fincanı almak için üç beş adam gönderir. (6)

Mehmet, fincana suyu doldurup suyu serpince su üç tane altın olur.(6)

Mehmet üç beş ay daha İstanbul'da kalır. (6)

Padişahın üç oğlu vardır. (7)

Oğlan, içeri girince üç tane kız görür. (7)

Adamın üç kızı vardır. (12)

Padişah üç gün sonra gelir. (15)

Bunların üç tane çocukları olur. (17, 18, 31)

Çaydan üç karpuz akar. (17)

Necip, ormanda üç tane çam kozalağı bulur. (20)

Bey oğlu, kızın üç avuç kanını içmek ister. (24)

Necip, üç çocuğun kavga ettiğini görür. (20)

Çobanın üç çocuğu vardır. (25)

Padişah üç oğluna üç ad verir. (26)

Ok, oğlana üç değnek verir (26)

Bir adamın üç kızı vardır (29)

Berber üç defa çukura doğru bağırır. (30)

Padişahın üç kızı vardır (32)

Keloğlan pazardan üç tane karpuz alır. (32)

Kadın kuyuda üç ay kalır. (33)

Oğlan üç avratla evlenir(35)

Üç köy üç kasaba üç şehir dolaşılır. (38)

Keloğlan üç şişe ister. (38)

Keloğlan, üç kör devi öldürür. (38)

Üç hırsız vardır. (41)

Köse, karısından üç kişilik ve üç çeşit yemek yapmasını ister. (42)

Ağanın üç tane kızı vardır. (43)

Deli Mehmet'in üç kız kardeşi vardır. (47)

Z 71.5. Formülistik sayı: 7

Oğlan, yedi kat yerin dibine gider. (7)

Padişah bunlara yedi gün yedi gece düğün yapar. (7)

Yedi kardeş, padişahın kızını kurtarmaya giderler. (8)

Kız yedi kat ev yaptırılmasını ister. (10)

Kız, yedi yıl yol yürür. (11)

Yedi gece yedi gündüz düğün tutarlar. (11, 17, 29, 34)

Derviş, çocuğu yedi kulplu kazanın içine oturtur. (13)

Şehzade, kızı yedi yerinden hançerler. (14)

Padişah, yazdığı mektubu yedi zarfın içine koyar. (15)

Yedi sekiz kız metel anlatır. (17)

Yedi kardeş, yedi avratla evlenir. (23)

Arap, yedi gece yer altında, yedi gündüz yer üstünde durur. (25)

Padişah, İzzet'e "Atının başına yedi düvel sarılsın" der. (27)

Keloğlan yedi kapılı yere gelir. (38)

Hırsız, hırsızlık sanatını öğrenmek için yedi yıl, yedi sene çalıştığını söyler. (41)

- Z 71.6. Formülistik sayı: 9
Padişahın dokuz oğlu vardır. (21)
- Z 71.12. Formülistik sayı: 40
Padişahın kızının yanına varmak için kırk kapı geçmek gerekir. (6)
Kızın kırk tane halayığı vardır. (6)
Oğlan, padişahın kırk tuluk su, kırk tuluk et ister. (7)
Kız kırk gün yas tutar. (7)
Yumakta kırk anahtar vardır (12)
Sıra kırkıncı odaya gelir. (12)
Kuş, kırk hırsızın konağından uçup gelmiştir. (25)
Oğlan kırk gün kuyuda kalır. (25)
Kız, sakalı kırk arşın boyu bir arşın olan yedi cüce ister. (25)
Oğlan, padişahın kırk katır yükü şarap , kırk eli hızarlı işçi ve kırk tane yük hayvanı ister. (27)
Padişah kırk yaşındadır. (27)
Keloğlan kırk davarla köye gelir. (37)
Ölen kızın kırk dolar. (46)
- Z 71.12.0.1. Kırk gün kırk gece düğün
Kırk gün kırk gece düğün yaparlar. (8, 21, 40)
Kız ile Tilli Yusuf'a kırk gün kırk gece düğün yaparlar. (10)
Kırk gün kırk gece düğünden sonra damadı dünya evine sokarlar.(14)
Kızla oğlana kırk gün kırk gece düğün yaparlar. (25)
Kırk gün kırk gece düğün dövülür. (26)
Adam kızına kırk gün kırk gece düğün yapar. (31)
Oğlanla kıza yeniden kırk gün kırk gece düğün, toy yaparlar. (32)

Sarayda iki gence kırk gün kırk gece düğün, toy yaparlar. (33)

Yedinci kapıda şehzade ile sevgilisine ve Keloğlan ile şehzadenin kız kardeşine kırk gün kırk gece düğün yapılır. (38)

Z 140.

Sembolik renkler

Kara çalıyı isteyen tilki, devleri yakar. (5)

Mehmet'in ağına yeşil bir balık takılır. (6)

Oğlan kara kara düşünerek eve gelir. (9)

Oğlan, ak güvercin olup uçar. (11)

Adam, kara kara düşünüp gelirken bir ağacın dibine oturur. (12)

Oğlan epey bir müddet gittikten sonra bir yeşillik yer görür. (14)

Karpuzlardan biri kara biri sarı biri de dünya güzeli çıkar. (17)

Kızın başında ak bir tüy vardır. (17)

Oğlanın al değneği al kapıya yeşil değneği yeşil kapıya mavi değneği mavi kapıya vurması gerekir. (26)

Çoban, ak koyunun ak taş kara koyunun kara taş olmasını ister. (27)

Keloğlan yolda giderken omzuna bir beyaz güvercin koyar. (38)

Ağa kara kara düşünür. (43)

(T) Z 101.

Ölüm Sembolü Kanlı Gömlek

Kızın kardeşi kanlı gömleği getirip babasına göstererek kızın öldüğünü ispatlar. (31)

II- NİĞDE MASALLARININ FORMEL (KALIP SÖZLER) YAPISI

Masalın bünyesinde muayyen vazifelere ve muayyen bir şekle sahip olan kalıplaşmış ifadelerle “formel” denir.²⁰⁰ Bu formeller masalın birer parçasıdır. Formeller masalın bünyesinden çıkarılınca masalda bir eksiklik hâsıl olur. Zira formellerin masalda muayyen vazifeleri vardır. Bir ihtiyaçtan doğduğu için geliş güzel kullanılamazlar. Yerinde kullanılmayan formoller masalın güzelliğini bozabilir.

Usta bir masal anlatıcısı muhakkak masalı anlatırken bu tür kalıp ifadelerle baş vurur. Bütün masalarda ortak olarak kullanılan kalıp sözler yanında usta anlatıcıların kendilerine has masalın akışı içerisinde uygun buldukları yerde kullandıkları kalıp sözler de vardır.

Niğde Masallarında tespit ettiğimiz formelleri beş bölümde toplamayı uygun bulduk:

A-BAŞLANGIÇ (GİRİŞ) FORMELLERİ

B-BAĞLAYIŞ (GEÇİŞ) FORMELLERİ

C-BENZER DURUMDA KULLANILAN FORMELLER

D-BİTİŞ FORMELLERİ

E-ÇEŞİTLİ FORMEL UNSURLARI

²⁰⁰ Bu hususta daha geniş bilgi için aşağıdaki kaynaklara bakılabilir.

ALANGU, Tahir, *Masal Araştırmaları Sahasına Toplu Bir Bakış ve Türk Halk Masallarının İç Yapısı ve Kahramanları Üzerinde Bir Deneme*, İstanbul 1943. (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi)
TUĞRUL, Mehmet, *Mahmutgazi Köyünde Halk Edebiyatı (Menkabe, Hikâye, Masal, Fıkra)*. İstanbul 1969.

AKİDİL, İnci, “Alman ve Türk Masallarında Formel İfadeler”, *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2 (1), Mart 1970, s.36-47.

BORATAV, Pertev Naili, *Le ‘Tekerleme’*, Paris 1963; İstanbul 2000.

SPIES, Otto, *Türkische Marchen*, Düsseldorf 1967.

SAKAOĞLU, Saim, *Gümüşhane Masalları / Metin Toplama ve Tahlil*, Ankara 1973, s.314-322

SAKAOĞLU, Saim, “Formel Kavramı ve Türk Masallarında Benzer Durumlarda Kullanılan Formeller”, *I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri* / 14 Ekim 1973, Ankara 1974, s.148-194.

GÖKTÜRK, Şahin, “Azerbaycan Masallarında Kalıp Sözler ve Deyimler”, *V. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri*, Ankara 1997, s.89.

KAZIMOĞLU, Samir, “Azerbaycan Masallarında ‘Desant Cümle’ Anlayışı”, *III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri*, Ankara 1997, s.35.

THOMPSON, Stith, *Motif Index of Folk Literature*, Bloomington, London 1958, 5.C., s.540, 552, 559, 560.

Bu formel gruplarının hepsi aşağıda örnekleriyle birlikte sırasıyla incelenirken bu formellerin alt bölümlerine de yer verilmiştir.

A-BAŞLANGIÇ (GİRİŞ) FORMELLERİ

Masalda asıl hadiselerle geçilmeden önce anlatıcı tarafından dinleyicileri masala hazırlamak amacıyla başvurulmuş kalıp sözlere “Başlangıç (Giriş) Formelleri” adı verilir. Genellikle kısa ve sade formellerle başlayan Niğde Masallarında kısa ve sade formellere tekerlemeler eklenerek anlatılan metinler de vardır. Bu formeller anlatıcı tarafından masallarda kullanılmasına sebep; dinleyiciye daha kolay ve daha çok tesir etmektedir.

a-Sade Başlangıç (Giriş) Formelleri: Genellikle “Bir varmış...” ve “Evvel zaman içinde...” diye başlarlar. Bazen de bu iki sade başlangıç formelleri birleşerek tek bir formel haline gelirler. Bunların dışında “Şimdi bir ... varmış” gibi ifadelerle de masala başlanılmıştır.

1) Bir Varmış’lı Başlangıç Formelleri:

Bir varmış bir yokmuş. Bir ... varmış: 9,17,19,29,45,46.

Bir varmış bir yokmuş. Allah’ın kulu çokmuş. Bir ... bir ... varmış: 7.

Bir varmış bir yokmuş. Allah’ın kulu çokmuş. Bir ... hiç ... olmazmış: 10.

Bir varmış bir yokmuş. Bunun gibi hiç yokmuş. Bir ... varmış: 16,50.

Bir varmış bir yokmuş. Allah’ın kulu çokmuş, ... varmış: 23,34,41.

Bir varmış bir yokmuş. Bunun gibi hiç yokmuş. Bir ... bir ... varmış: 24,40.

Bir varmış bir yokmuş. Allah’ın kulu çokmuş. Bir ... ile ... varmış: 39.

Bir varmış bir yokmuş. Bunun gibi hiç yokmuş, ...varmış: 37.

2) Evvel/Eski Zaman'lı Başlangıç Formelleri:

Evvelden bir ... varmış: 2,32,35.

Evvelden ... varmış: 28.

Zamanın birinde ... ve ... varmış: 14.

Zamanın birinde bir ...: 18.

Zamanın birinde ... diye biri yaşarmış: 27.

Zamanın birinde ... bir ... varmış: 42.

Vaktin birinde, İç Anadolu olsa gerek, bir ... varmış: 6.

Vakti zamanında ... varmış: 30.

Vaktin birinde bir ... varmış: 31.

3) Bir Varmış ve Evvel Zaman'lı Başlangıç Formelleri:

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde bir ... varmış: 3,21,33,43,50.

4) Şimdi Bir ve Bir'li Başlangıç Formelleri:

Şimdi bir ... varmış, bir de ... varmış: 1.

Şimdi ... varmış: 13.

Memleketin birinde ... bir ... varmış: 36.

Bir ... ile ... varmış: 15.

Bir ... diye birisi varmış: 20.

b-Tekerlemeli Başlangıç (Giriş) Formelleri: Sade başlangıç (giriş) formellerinin sonuna tekerleme ve yalanlama ağırlıklı iç kafiyeli cümlelerin eklenmesiyle meydana gelen formellerdir. Burada söylenen olmayacak şeylerle dinleyiciyi masala hazırlanmakta ve akabinde meydana gelen, anlatılan olayların

hayal mahsulü olduğu da dinleyiciye hissettirilmektedir. Bu ifadeler bazen sade giriş formellerinin başına, bazen de sonuna eklenmiştir.

1) Tekerlemenin Sona Getirildiği Başlangıç Formelleri:

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde develer tellal iken pireler berber iken ben anamın beşigini sallar iken ... birinin ... varmış: 12.

Evvel zaman içinde kalbur zaman içinde develer berber iken ben babamın beşigini tıngır mıngır sallar iken bir ... bir ... ve bir ... varmış: 38.

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur zaman içinde deve tellal iken pire berber iken bir ... varmış: 47.

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde develer tellal iken pireler berber iken ... birinde bir ... varmış: 22.

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde develer tellal iken pireler berber iken bir ... ve ... varmış: 26.

2) Tekerlemenin Başa Getirildiği Başlangıç Formelleri:

Zaman zaman içinde kalbur saman içinde, deve tellal iken pire nalbant iken zamanın birinde bir ... varmış: 8.

B-BAĞLAYIŞ (GEÇİŞ) FORMELLERİ

Masallarda bir olaydan başka bir olaya geçişi sağlayan bağlayış formelleri, anlatıcının dinleyiciler üzerindeki tesirini her an canlı tutar. Bu formellerin masallarda mühim bir yeri vardır.

a- Masaldaki Olayın Geçtiği Yeri veya Kahramanı Değiştirmek İçin Kullanılan Bağlayış Formelleri:

1) Bağlanılan Şahsın Hemen Söylendiği Formeller:

Kız tavana asıla dursun biz haberi ... dan verelim: 12.

Gelelim padişahın köyündeki duruma: 21.

Biz haberi ... dan verelim: 26.

Bunlar araya dursun biz haberi öbür ... dan verelim: 28.

Adam uğraşa dursun gele gele bir ...ya rast gelmiş: 45

2) Bağlanılan Şahsın Bir Soru İle Haber Verildiği Formeller:

Niğde masallarında bu tür formellere rastlanılmamıştır.

b- Dinleyicinin Dikkatini Arttırmak İçin Söylenen Bağlayış Formelleri:

Gelse baksa ki bir tilki içeriye girmiş: 4.

Bakar ki hanımı ağlıyor: 4.

Padişah bir bakar ki muazzam bir saray: 4.

Ne kadar açıldıysa da fazla balık tutamaz: 6.

Fakat İstanbul'un asayişine bakar dürüst karakterli kız bulmasına imkan yok:6.

Kız bakar ki havuzun başında bir genç oturuyor: 6.

Kız bakar ki aynı babasının parası: 6.

Padişahla vezir bakarlar ki konak çok düzenli: 6.

Altını alıp bakarlar ki aynı padişahın sikkesi gibi: 6.

Bakmış ki oğlan kuşun yavrusunun ötüşüne: 7.

Babası bakmış bakmış bilememiş: 8.

Açmışlar bakmışlar ki padişahın kızından mektup: 8.

Üçüncü ve dördüncüsü öyle ok atarlar ki hiç hedefi şaşmazlar: 8.

Oğlan baksa ki doğan aya: 9.

Baksalar ki bir akrep bu kadar bohça göndermiş: 9.

Baksalar ki dünya güzeli bir kız: 9.

Öyle öyle kızın yanına gelse ki çırpınıp bir babayiğit olmuş: 10.

Pencereden eğilir ki etraf aydınlık gibi: 11.

Bakar ki Yusuf yok: 11.

Yedi kulplu kazanın ağzını açsalar ki ne görsünler çocuk kazanın içinde altın karıştırıyor: 13.

Dışarı çıkıp bakmışlar ne derviş var ne kimse var: 13.

Sağa sola bakar ne kız var ne çocuk: 14.

Çıkarlar bakarlar ki misafir gitmiş: 14.

Kız bunu söyler söylemez şehzade bunun bileğinden yakalar: 14.

Baksalar ki davetsiz misafir var: 14.

Şehzade kızı soyar bakar ki essahtan bıçak vurduğu yerlerin izleri var yedi yerinde:14.

Gezseler ki bir evde ışık ışıyormuş: 15.

Kadın bakmış ki inek milin üstünde yatmış: 15.

Baksa ki bir çocuk var: 15.

Varsa baksa ki bir oğlan yatıyormuş havuzun başında: 15.

Kız bir hafta sonra açmış bakmış ki iri kemiğinde giyecek kumaş, ufak kemiğinde altın, para, pul...: 16.

Bakıyor ki ne babası var ne bir şey: 16.

Eşerek meşerek bir ev çıkıyor ki aynı altın, urba oraya gelmiş: 16.

İçeri bakmış ki bir herif yatıyor: 16.

Bakıyorlar ki acayip zenginler: 16.

Eşerek meşerek bir karınca çıkıyor ki kızın üstüne çullanıverip yiyor: 16.

Gidiyor bakıyorlar ki kızın kemikleri orada duruyor: 18.

Bakar hakikaten karnı şiş: 18.

Mağaraya varır bakar ki hakikaten mağaraya izler inmiş, çıkmış: 18.

Kız bakmış on üç - on dört yaşlarında bir delikanlı: 18.

Bakarlar ki yılan: 18.

Bakarlar ki köyün yapıları çok değişik: 18.

Bakmış ki derede bir kız var: 19.

Baksa ki postu yok: 19.

Kalksa baksa ki merkebin kurt yemiş: 20.

Adam bakıyor taşı paylaştırmaya imkan yok: 20.

İçeriye bakıyor ki yeni yeni halılar serilmiş: 20.

Necip bakar ki aynı kendi taşları gibi: 20.

Adam bakar bakmaz adamın gözleri fal taşı gibi açılır: 20.

Oğlan eve geliyor ki babası ocağın başına oturmuş, külü eşip duruyor: 21.

Kız gelmiş bakmış ki kardeşi yok: 21.

Bakmışlar ki içerde bir dev var: 22.

Dev gelir bakar ki diğer kardeşleri uyuyor: 22.

Dev gelip bakmış ki ahırda kimse yok: 22.

Bu arada Onüç'e çok iyi bakmış ki etlensin: 22.

Çıkarlar bakarlar ki al bayrak dikili: 23.

Sağa bakar -abilerine yemek pişirecek- sola bakar çoban yok, çoluk yok: 23.

Kız bakar ki dev arkasından geliyor: 23.

Kız sağına bakar kimse yok, soluna bakar kimse yok, öptürür: 24.

Bir dayak atarlar, bir dayak atarlar ki sorma: 25.

Anası bakmış ki oğlu avdan pek istifade edemiyor: 27.

Kadın şöyle bir bakmış yürek ile ciğer yokmuş: 28.

Bakıyor aynı kuş aynı gösterge: 28.

Aşağı inse baksa ki iki çocuk birbirine sarılmış, hıçkırıyorlar: 28.

Bakıyorlar dönseler baksalar ki tavşan arkalarından geliyor: 28.

Uyansa baksa ki beyinin kafası kesik ablaları yok: 28.

Kafasını eğse baksa ki -hani kızın mücevherleri boğazında ya- tavşan: 28.

Padişah hayvanların boğazına baksa ki kızın mücevherleri: 28.

Bakıyor ki kızın dişindeki inciye görüyor: 29.

Bakmış ki kapı gıcır gıcır ağlarmış kendi başına: 29.

Bakar ki bir kadın orada ölü olarak yatıyor: 29.

Öttürürse ki "Hint padişahının boynuzu var." diye bağırmasın mı?: 30.

Arap gidiyor bakıyor bir şavk var: 31.

Bey oğlu geliyor bakıyor ki yukarıda kız var: 31.

Bakmış ki bir aslan, geyiği yakalamış, geyik bağılıyor: 32.

Baksalar ki fiyakalı bir adam: 32.

Baksalar ki oğlanın mührü aynı: 32.

Bakmış ki ne baksın kuyuda bir oğlan: 33.

Kız gelse baksa ki sekiz-on tane hayvan: 35.

Kalkıyorlar bakıyorlar ki kız yok: 35.

Kız bakar ki öbür hanımlar yerinde oturur, hiçbir iş görmezler: 36.

Bakar ki bütün odunları yanmış, kül olmuş: 36.

Kız silip bakar ki som altın: 36.

Padişah bakar ki Keloğlan bir kötü toklu ile geliyor: 37.

Kadın bakar ki Keloğlan: 37.

Cazı karısı bakıyor ki evde her şey var: 40.

Baksalar ki silli sifilli biri: 41.

Bakıyorlar ki o günün parası, mücevher, altın ... : 41.

Varsalar baksalar ki üç kişi: 41.

Baksa ki ahırın kapısının deliğinde bir parlaklık var: 42.

Baksalar ki ahır boş, eşek ölmüş: 42.

Kasaplar baksalar ki kapının arkasında tavşan bağlı: 42.

Gelip baksalar ki Köse: 42.

Karı suyun kenarında bekler ki sürü çıksın: 42.

Ağa hemen gelip ahıra koşup bakıyor ki essahtan altın gibi parlıyor: 43.

Bakıyorlar ki eşek ölmüş: 43.

Baksa ki öküzlerin hepsi ölmüş: 43.

Dağdan aşağı inip bakmışlar ki dana: 43.

Fıçıyı açsalar ki içinde Köpü: 43.

Sabah olunca avrat baksa ki Köpü kucağında: 43.

Kız eve doğru gelirken bakmış ki bir çocuk ölmüş: 46.

Uyandıklarında oğlan bakar ki yattıkları yerde değiller: 48.

Hanım bakar centilmen, dal gibi bir babayiğit: 48.

c-Uzun Zamanı Kısaca İfade Etmek İçin Kullanılan Bağlayış Formelleri:

Gün geçtikçe karnı şişiyor: 6.

Bu meyanda iki ay geçer: 6.

Nihayetinde kadın kızı yakalar: 6.

Nihayet anasının gönderdiği ulak İstanbul'a yetişmiş: 6.

On beş-yirmi gün yol yürür. Nihayet Niğde'ye varır: 6.

Derken bir-iki ay zarfında Niğde'ye ulaşırlar: 6.

Giderek miderek dev bir kuyuya iniyor: 7.

Öyle böyle derken oğlan kızı da çıkarıyor: 7.

Bit, zaman geçtikçe kuş gibi bir hal almış: 8.

Aradan zaman geçtikten sonra ayağı çarıklı uzun boylu bir adam gelmiş: 8.

Bunlar giderken giderken bir değirmene denk gelmişler: 8.

Derken değirmenin kapısına yaklaşmışlar: 8.

Epey gittikten sonra memleketlerine varmışlar: 8.

Zaman geçmiş bu kadın hamile kalmış: 10.

Günü tamam olunca bu kadın bir yılan doğurmuş: 10.

Vara vara varır devlerin memleketine: 11.

Kaç kaçma mısın, kaç kaçma mısın?: 11.

Kop kopma mısın, kop kopma mısın?: 11.

Aradan bir müddet zaman geçmiş: 12.

Gün geçtikçe kızın karnı şişmiş: 18.

Günden güne kızın benzi düzelir: 18.

Bir müddet geçtikten sonra bunların hali vakti yerine gelir: 18.

Bunlar zaman geçtikçe büyümüş delikanlı olmuşlar: 22.

Bunlar gide gide, gide gide yorulmuşlar: 22.

Git gitme misin, git gitme misin? Vara vara bir deniz kenarına varır: 25.

Vara vara kardeşlerinin yanına varır: 25.

Derken yaz mevsimi gelir: 36.

d-Masal Ortasında Geçiş Sağlayan Tekerlemeler: Tekerlemeleri, masalın başından başka ortasında da görürüz. Bunların masal içerisindeki görevleri bir yerden bir yere geçişi sağlamaktır. Daha çok “Az gittiler” ile başlayan bu formellerde yapılan iş çok uzun görünmekle birlikte yapılan iş az olarak ifade edilir.

1) Az Gitmek’le Başlayan Tekerlemeler:

Az giderler uz giderler köye varırlar: 13.

Az gider uz gider bir dağın yanına varır: 26.

Az gider uz gider, dere tepe düz gider: 26.38.

Yolda az gitmişler uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler: 33.

Gide gide önlerine bir Hızır çıkmış: 13.

Gide gide bir pınara varırlar : 34.

Gide gide bir çiftçinin yanına varır: 37.

2) Az Gelmekle Başlayan Tekerlemeler:

Gele gele köye gelirler: 34.

3) Az Zaman (Gün) ile Başlayan Formeller:

Gel zaman git zaman bir yıl göz açıncaya kadar geçmiş: 12.

C-BENZER DURUMLARDA KULLANILAN FORMELLER

Bu formellerde aynı masalda veya farklı masallarda benzer şekilde meydana gelen olaylar ve konuşmalar anlatılır. Kalıp aynen korunmakla birlikte anlatıcıdan anlatıcıya değişimler olabilir.

a-Karşılıklı İki Varlığın Konuşmaları

1) Soru Cevap Şeklinde Olan Formeller:

İn misin, cin misin?

Gel sana söyleyeyim: 6.

Sen in misin cin misin?

Ne inim ne cinim, ben de senin gibi insanoğluyum ana: 6.

Sen ne arıyorsun burada? İs misin, cis misin?

Ne isim. ne cisim. seni yaradan Allah'ın kuluyum: 10.

Padişahım söyledip de mi assınlar, söyletmeden mi assınlar?

Söyledip de asın: 7.

El el neredesin?

Pis bir çöpün içindeyim: 12.

El el nerdesin

Sıcak bir yerdeyim: 12.

Kızım ananın kafası mı iyi, benim kafam mı?

Anamın kafasına itler yapmaz, senin kafana canım kurban: 16.

Kızım ananın çöreği mi iyi, benim çöregim mi?

Anamın çöregini itler yemez, senin çöregine canım kurban: 16.

Necisin? İs misin cis misin?

Ne isim ne cisim, seni yaradan Allah'ın kuluyum: 16, 23, 29.

A kız reyhanın dalı kaç?

Sen bey oğlusun gökte yıldız kaç: 24.

Sen kimsin?

Ben ne inim ne cinim, ben sizin kardeşinizim: 25.

Dile benden ne dilersen?

Padişahım sağlığını dilerim: 47.

2) Normal Konuşma Şeklinde Olan Formeller:

Yiğitsen bir daha vur

Ben anamdan bir kez doğdum: 23.

Dile dileğini

Sağlığını dilerim padişahım: 7.

Yiğitsen bir daha vur.

Yiğitlik bir olur. Ben anamdan bir kez doğdum: 23.

b-Bir Varlığın Tanımı ve Tasviri ile Bir Hareketin Yapılışını Anlatan Formeller:

1) Bir Varlığın Tasviri: Umumiyetle güzel kadınlar bu formellerle tasvir edilir. Kadınlar, genellikle aya ve onun on beşine benzetilir.

1a. Kadın Aya Benzetilir:

Ayın on beşi gibi evi bir şavk almış: 11.

Kız ayın on beşi gibi güzelleşiyor: 16.

1b. Ay ile Konuşmalı Benzetmeler:

Doğan aya “Doğma ben doğacağım” diyor gibi kız parıl parıl parlıyor: 9.

1c. Ayla Konuşmalı ve Tasvirli Benzetmeler:

Kız dünya güzeli gibiymiş: 17.

Anadan doğma parıl parıl parlıyormuş: 19.

2) Bir Hareketin Tasviri: Daha çok kadınların hareketleri tasvir edilir.

Ak güvercin abdest alırmış, namaz kılarmış. Abdest aldığı yerde çayır çemen büyütmüş, yeşillik olurmuş: 17.

c-Masalın Kahramanlarından Birinin Konuşması da Formel Olabilir:

Bu formellerde bir temenni, bir iyi dilekte bulunma, bir kesinliğin ifadesi veya bir emrin bildirmesi gibi ifadeler yer alır.

Hiç sağına soluna bakma: 11.

Bey oğlu ata bir eşik yapar, çocuğa bir beşik yapar. At eşikte çatlar, çocuk beşikte çatlar: 17.

Ben yine senin sağlığını dilerim: 18.

İt ürür, kervan geçer, yel kayadan ne alır geçer: 24.

Burada insan kokusu alıyorum: 26.

Padişahım sağlığını dilerim: 47.

ç-Bir Olayın Masalcı Tarafından Anlatılması da Bir Formel Olabilir:

Eski insanlar ne kadar fakir de olsa misafirperver olurlarmış: 14 .

Ayağına demir lalik giyer. Eline bir demir değnek alır. Çıkar, gider. Yedi sene yol yürütür: 11.

Eski adamlar sadık olur, emin olurmuş: 14.

Padişah ne de olsa bir devletin başkanı, haber gönderir: 14.

Çalıyı keser, çalı büyür böyle orman gibi: 17.

Yılanlar süte âşıktır, süt kokusuna tahammülleri yoktur: 18.

Yapılan bu inşaat aynı kendi sarayına benzer: 18.

Muhiddin'in urbası gibi bir urba giyer: 24.

Böyle bizim bura gibi engin bir yermiş: 24.

Padişah köyün muhtarı ya!: 25.

Bu yapılacaklar insan gücüyle olacak şeyler değil. Allah'ın inayeti ve yardımıyla olacak şeyler: 27.

Aynı siyaset meydanı gibi bir yer: 27.

Öyle şiddetli tipi çıkıyor ki sana nasıl tarif edeyim: 28.

Aynı bizim Kıbrıs davası gibi karşısına bir şey çıkıyor: 32.

Er getire hak yetire: 36.

Aynı babasının sarayına benzer bir saray yaptırır: 36.

Kelle dili gibi kopmuş: 46.

D- BİTİŞ FORMELLERİ

Olayların bir noktada birleştirilmesinden sonra kaynak şahıs, masalı uygun bir şekilde bitirir. Bu bitiş formelleri bazen kısa ve öz bazen de uzun olur. Niğde Masallarının bir çoğu çıplak bitiş formelleri ile nihayet bulur. Niğde masallarının 9 tanesinde bitiş formeli yoktur.

a-Çıplak Bitiş: Masadaki olaylar basit bir şekilde bitirilir. Masalarda iyiler mükafatlandırılırken kötüler de muhakkak cezalandırılır.

1) Yiyip İçmekle İlgili Bitiş Formelleri

Orada yiyip içip burada bitiriliyor işi de: 28.

2)Yiyip İçip Muradına Ermek (Göçmek)le İlgili Bitiş Formelleri

Yer içer muradına göçer. Masal burada biter: 49.

Yer içer muradına göçer: 4,14,20,34,37.

Yerler içerler muradına göçerler: 5.

Orada yer içer muradına göçer: 6.

Yiyip içip muradına göçerler: 7.

Yemiş içmiş muradına göçmüşler: 10.

Bunlar yemiş içmiş muradına ermişler: 13.

Yiyip içip muratlarına göçüyorlar. Bu da bu kadar: 16.

Böylelikle yiyip içip muratlarına ererler: 18.

Bunlar yemiş içmişler muratlarına göçmüşler: 22.

Yer içer muradına göçerler: 23, 24.

Yer içer muradına göçer. Bu da bu kadar:25.

Yer içer muradına erer: 29.

Yiyip içip muradına göçüyor: 35,39,40.

Yiyip içip muradına göçüyorlar: 41.

3) Murada Ermekle İlgili Bitiş Formelleri:

Onlar ermiş muradlarına, darısı murat çekenlere: 18.

Muratlarına ererler: 11.

Murada erer: 17.

Oğlan ile kız mutlu bir hayat sürüp muratlarına ermişler: 19.

Böylelikle muradına erer: 27.

Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine: 33,43,46.

Onlar erdi muradına biz çıkalım kerevetine: 38.

Onlar ersin muratlarına biz çıkalım kerevetine: 47.

4) Ceza Seçimi:

Doruya mı kayılsın sokuya mı?

Doruya kayılım: 31.

Doruya mı kayılsın sokuya mı?

Sokuya kayılım: 31.

5) Kırk Gün Kırk Gece Düğün Yapmak'la İlgili Bitiş Formelleri:

Kırk gün kırk gece düğün, toy yaparlar: 8, 10, 14, 21, 25, 26, 31, 32, 33, 38,

40.

6) Yedi Gün Yedi Gece Düğün Yapmak'la İlgili Bitiş Formelleri:

Yedi gün yedi gece düğün yaparlar: 7, 11, 17, 29, 34.

b-Ani Bitiş Formelleri

Bu masal da bu kadar: 2.

Masal burda bitmiş: 3.

Masal da burda bitmiş: 5.

Bu masal da burada sona eriyor: 21.

Her şey burda biter ve masal sona erer: 26.

Bu da burada bitiyor: 32.

Bu iş böylece sona ermiş: 42.

Bu da bu kadar: 44, 45.

Bundan sonra karısıyla mutlu bir hayat sürer: 48.

c-Devam Eden (İleriye Giden) Bitiş Formelleri: Masallarda bu formele rastlanmamıştır.

d-Özetleyen Bitiş Formelleri:

Nihayete ermekte olan bir masala bir ahlaki görüş, bir nasihat veya masalı özetleyen bir cümle eklenir.

Mağrurlanma padişahım senden büyük Allah var: 15.

Demek ki sır saklanmazmış: 30.

“İyi hatun ev yaptırır, kötü hatun kan yutturur.” sözü oradan kalmıştır: 36.

e-Şahsi Bitiş Formelleri

1) Gökten Elma Düşmesi:

Gökten üç elma düştü; biri masalı anlatana, biri Rahime'ye, biri de dinleyenlerin başına: 12.

Gökten elma düşmüş böyle bir murad isteyenlere: 33.

2) Olay Yerinden Gelmek (Teminat Formelleri)

İşte yemişler içmişler öyleliğinen. Oradan üç tane elma aldıldım. Gelirken bir göleğe vardım. Kurbağa “vak vak” deyince ben de bırak anladım. Orada bırakıverdim. İşte getirecektim elmaları ya getiremedim: 32.

3) Anlatıcının Kendisine veya Dinleyicilere İyi Dileklerde Bulunması:

Cenab-ı Allah her şeye sabır. Onlar verseydi o mertebeye onlar da ererlerdi. Vermemişler erememişler: 13.

4) Diğerleri:

Tilki canavara yapacağını yapmış, tilki kurnazlığını göstermiş. Tilki işte böyle:1.

E-ÇEŞİTLİ FORMEL UNSURLARI

Kaynak şahıs, masalın çeşitli yerlerinde sayı ve renk bildiren, zaman ve renkle ilgili formelleri kullanarak anlatımı güçlendirir. Dinleyici muhayyilesinde bazı kalıplaşmış ifadeleri anlatıcıdan bekler. Bu formeller bir nevi masalın süsüdür.

a-Sayılar:

1) 3 Sayısı:

3 Kardeş:

Kız kardeşler: 7, 12, 26, 32, 34, 43, 47.

Erkek kardeşler: 9, 13, 16, 18, 20, 25, 26, 31.

Zamanla ilgili olanlar:

3 ay: 6, 33

3 gün: 15, 30, 31, 42, 44, 45

3 sene: 14

3 saat: 27

3 yıl: 41, 48

3 gece: 42

3 gündüz: 42.

Tabiatüstü varlıklar:

3 peri kızı: 34.

3 kör dev: 38.

3 canavar: 40.

Yiyecek ve içeceklerle ilgili:

3 karpuz: 17, 32

3 elma: 32

3 avuç pekmez: 24

3 yumurta: 25

3 çeşit yemek: 42

İnsanlarla ilgili olanlar:

3 avrat: 34

3 kişi: 6, 41, 42

3 adam: 6

3 evlilik: 36

3 göz: 38

3 hırsız: 41, 45

Eşya ile ilgili olanlar:

3 değnek: 26

3 sandık: 27

3 şişe: 38

İş yapma:

3 avuç kan içmek: 24

3 müşkül: 27

3 defa bağırmaq: 30

3 adım yürümək: 32

Diğərleri:

3 kuruş: 6, 48.

3 altın: 6.

3 tane tarla: 20.

3 tane kış: 21.

3 çam kozalağı: 20.

3 ad: 26.

3 değışik yol: 26.

3 beyaz kıl: 33.

3 köy: 38.

3 kasaba: 38.

3 şehir: 38.

3. ilə ilgili olanlar:

3. sefer: 8, 9.

3. gün: 32.

3. kapı: 38.

3. dev: 38.

3. düdük: 42.

2) 7 sayısı:

Zamanla ilgili olanlar:

7 gece, 7 gündüz (dügün) : 7, 17, 29, 34.

7 sene: 11, 41.

7 yıl: 41

7 gece: 25.

Tabiatüstü varlıklar:

7 tane cüce: 25.

7 başlı ejderha: 28.

7 başlı dev: 38.

İnsanlarla ilgili olanlar:

7 kardeş: 8, 23.

7 kız: 17.

7 avrat: 23.

Eşya ile ilgili olanlar:

7 kat elbise: 7, 10.

7 kulplu kazan: 13.

7 tane zarf: 15.

İş yapma:

7 yerinden bıçaklamak: 14.

Diğerleri:

7 kat ev: 10.

7 düvel: 27.

7 kapı: 38.

7. ile ilgili olanlar:

7. kapı: 38.

3) 40 sayısı:

Zamanla ilgili olanlar:

40 gün 40 gece (dügün): 8, 10, 14, 21, 25, 26, 31, 32, 33, 38, 40.

40 gün: 25.

İnsan ile ilgili olanlar:

40 halayık: 6.

40 hırsız: 25.

40 işçi: 27.

Eşya ile ilgili olanlar:

40 tane anahtar: 12.

40 takunya: 26.

Hayvanlarla ilgili olanlar:

40 koyun : 26.

40 tane yük hayvanı: 27.

40 tane davar: 37.

Yiyecek ve içeceklerle ilgili olanlar:

40 tuluk su: 7.

40 tuluk et: 27.

40 katır yüklü şarap: 27.

Diğerleri:

40 kapı: 6.

40 gün yas: 7.

40 arşın: 25.

40 altın: 26.

40 yaş: 27.

40 40 saymak: 42

40'ı dolmak: 45.

40. ile ilgili olanlar:

40. oda: 12.

b-Renkler

1) Kırmızı-al:

Kırmızı su: 16.

Kırmızı lira: 20.

Al bayrak: 23.

Al değnek: 26.

Al kapı: 26.

Kırmızı kapı: 26.

Kırmızı değnek: 26.

2) Beyaz-ak

Ak koç: 7.

Beyaz urgan : 12.

Ak su: 16

Ak kavak: 17 .

Ak güvercin: 11,17.

Ak tüy: 17.

Ak kız: 17.

Ak koyun: 27.

Ak taş: 27.

Beyaz kıl: 33.

Beyaz dağ: 38.

3) Kara-siyah:

Kara çalı: 4.

Kara koç: 7.

Kara yılan: 8.

Kara su: 16.

Kara halayık: 17.

Kara köpek: 25.

Kara koyun: 26.

Kara taş: 26.

4) Yeşil:

Yeşil balık: 6.

Yeşillik yer: 14.

Yeşil bayrak: 23.

Yeşil değnek: 26.

Yeşil kapı: 26.

Yeşilli köy: 41.

5) Mavi:

Mavi gözlü kedi: 12.

Mavi değnek: 26.

Mavi kapı: 26.

6) Sarı

Sarı inek: 16.

Sarı su: 16

Sarı lira: 28, 42.

7) Boz-Kır:

Kır at: 7.

Doru at: 31.

c-Zaman Formelleri

Saat:

3 Saat: 27.

Gün:

3 gün: 15, 28, 31, 42, 44, 45.

3. gün: 32.

3 gündüz: 42.

40. gün: 25.

40 gün yas: 7.

Gece:

3 gece: 42.

7 gece: 25.

Gün-gece:

7 gece 7 gündüz: 7, 11, 17, 29, 34.

40 gün 40 gece: 8, 10, 14, 21, 25, 26, 31, 32, 33, 38, 40.

Yaş:

40 yaş: 27.

Yıl-sene:

3 yıl: 41, 48.

3 sene: 14.

7 sene: 11, 41.

7 yıl: 41.

d-Yer Formelleri:

Niğde Masallarında olayların cereyan ettiği memleketler sayı olarak az olmakla birlikte olayın geçtiği yerler sıkça zikredilir. Niğde Masallarında masal ülkelerinin dışında Amerika, İsviçre gibi yabancı ülkelerden de bahsedilmiştir.

İstanbul: 6.

Niğde: 4, 6, 14, 28, 48.

Adana: 6.

Aksaray: 25, 29.

Konya: 29.

İzmir: 32.

Türkiye: 41, 48.

Anadolu: 6.

Hint: 27,30, 35.

Bağdat: 48.

İran: 48.

Hicaz: 31.

Kıbrıs: 32.

Mısır: 36.

İsviçre: 41.

Amerika: 41.

Bor: 4.

Ulukışla: 4.

Gümüşler: 14, 48.

Çavuşlu: 23.

Garamez: 25, 37.

Susandı: 25, 28.

Erenler: 25.

Gümüşler Yaylası: 27.

Taşpınar: 27.

Üç Kapılı Köy: 27.

Kartal Pınarı: 27.

Erekli: 28.

Azatlı: 37.

Kodular Köyü: 45.

IV. BÖLÜM

NİĞDE MASALLARINDA HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI NİĞDE COĞRAFYSINA AİT UNSURLAR-NİĞDE MASALLARINDA RENKLER

I-NİĞDE MASALLARINDA HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI

Niğde Masallarında geçen halk kültürü unsurlarını;

A-FOLKLOR

B-ETNOGRAFYA

C-MESLEKLER

D-DİĞERLERİ

gibi alt başlıklar halinde tasnif ettik. Bu tasnif içerisinde yer alan kavramlar incelenirken bu kavramlar hakkında geniş bir bilgiden sonra masallarda geçen kısımları sıraladık.

A-FOLKLOR

a-Doğum

1)Doğum Öncesi

Türk hayatında aile, toplumun en küçük fakat en sağlam çekirdeğini oluşturmuştur. Bu çekirdeğin devamı ve sürekliliğini doğum sağlar. Bu sebeple genellikle kadınlardan kaynaklandığı zannedilen doğum ve çoğalmaya bağlı bazı olumsuzlukların önüne geçmek için uyulması gereken bir takım yasaklar ile uygulanması gereken bazı kurallar mevcuttur. Günümüzde bu inanç ve pratiklerin ya aynı şekillerini yahut da değişik biçimlerde ortaya çıkarak Anadolu'da pek çok yerde yaşadığını görmekteyiz.

Çocuğu olmayan kadınlar elmayı hocalara okutup yarısını kendileri yer, yarısını da kocalarına yedirirler. Bunun neticesinde çocuğun olacağına inanırlar.

Ayrıca bazı yerlerde çocuğu olmayan kadınlarımız yatırlara giderek duâ ederler. Kutsal bildikleri ağaçlara bez bağlayarak dileklerinin kabul olacağına inanırlar.

Elazığ-Harpur'ta bulunan Beşik Baba yatırına çocuğu olmayan kadınlar giderek, oyuncak beşik yapıp duâ ederler. Fetih Ahmet Baba yatırında ise kutsal bilinen bir ağaca bağlanan bezler sonucunda çocuğun olacağına inanılır.

Çocuğu olan kadınlar, pek çok yörede ulu ve bilge kişilerin türbe ve mezarlarını ziyaret ederler. Böylelikle hamilelik döneminin sağlıklı geçeceği inancı yerine yetirilmiş olur.

Elazığ yöresinde doğum öncesine ait bazı pratikler vardır ki onlar da, doğacak çocuğun fiziki yapısına, cinsiyetine, huy, kişilik ve karakterine doğrudan tesir edeceğine inanılan ve bu münasebetle yerine getirilen bir takım uygulama ve yasaklardır. Nitekim kadın hamileliği döneminde renkli gözlü, olumlu ve güzel çocuklara veya huyu, ahlakı, kişiliği toplum tarafından beğenilen şahıslara, ayrıca aya bakarsa, ayva yerse, çocuğun bu kişi ve varlıkların özelliklerine sahip olacağına inanılır. Kadın, ekşi yerse kız, tatlı yerse veya rüyasında salatalık, biber gibi sebzeleri görürse çocuğun oğlan olacağına dair inançlar mevcuttur.²⁰¹

Niğde'de de doğum öncesi yapılan bazı pratiklere rastlanılır.

Ateşe biraz şap atarlar, şap yanarken kabarırsa doğacak çocuk erkek, kabarmazsa kızdır.

Gebelik süresi sekiz ay olunca kadının memesinden bir damla süt bir bardak suya damlatılır. Süt dağılırsa kız, dağılmaz ise erkek olacağına inanılır.

Ayrıca hamile olan kadın adına niyet tutulur. Bir hayvan kellesi ütülür. Sonra alt ve üst çene birbirinden ayrılırken üst çene kemiği etli çıkarsa kız, etsiz çıkarsa çocuğun erkek olacağına inanılır.

²⁰¹ ARAZ, Rıfat, Harpur'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği, Ankara 1995, s.95,96.

Bir de hamile kadının karnı sivri ise erkek, kalçası genişlemişse kız olacağına inanılır.

Türklerde çocuğu olmayanlar hoş karşılanmaz. Onların kargışlandığına inanılır. Nitekim Dede Korkut Hikâyeleri'nden Dirse Han Oğlu Boğaç Boyı'nda; "Bayındır Han bir yere ak otağı, bir yere kızıl otağı, bir yere kara otağı kurdurmuş idi. Kimin ki oğlu kızı yok kara otağa kondurun, kara keçe altına döşeyin, kara koyun yahnisinden önüne getirin yerse yesin yemezse kalkıp gitsin. Oğlu olanı ağ otağa, kızı olanı kızıl otağa koyun. Oğlu kızı olmayanı Allah Taala kargamıştır. Biz dahi kargarız böyle bilsin" der. Dirse Han'ın oğlu olmadığı için onu götürüp kara çadıra koyarlar. Kara keçe altına serip önüne kara koyun yahnisi koyarlar.²⁰²

Niğde Masallarında genellikle çocuğu olmayanların çocuğu duâ neticesinde olur.

11 ve 21 numaralı masallarda duâ neticesinde padişah veya kadın çocuk sahibi olur.

11 numaralı masalda bir kadının hiç çocuğu olmaz. Allah'a duâ eder. Duâ neticesinde kadın bir oğlan doğurur.

21 numaralı masalda padişah bir kız çocuğu olması için Allah'a duâ eder ve duâ neticesinde karısı hamile kalır. Günü gelince bir kız çocuğu doğurur.

29 numaralı masalda padişahın oğlu gülü koklayınca kız hamile kalır. Günü tamam olunca harabede kız bir oğlan doğurur.

6, 18 ve 31 numaralı masallardan 6. masalda kızın iki diğer masallarda kızın üç tane çocuğu olur.

2)Doğum Anı

Kadınların doğum sırasında güçlükleri gidermek onların kolay doğum yapmalarını sağlamak amacıyla bir takım çarelere ve pratiklere başvurulur. Kadının

²⁰² ERGİN, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı*, C. I, Ankara 1997, s.78.

saç bağları çözülür. Kilitli kapılar, sandılar ve kapalı pencereler açılır. Kolay doğum yapmış kadınlar, gebe kadının sırtını sıvazlar.²⁰³

Niğde masallarında doğum anı ile ilgili herhangi bir hadise geçmemektedir.

3)Doğum Sonrası

Çocuğa doğum sonrası birtakım pratikler yapılmaktadır. Bunlar yöreden yöreye değişiklik arz etmektedir.

Elazığ'da yeni doğan çocuğun kesilen göbeği; çocuk eğer kız ise evin muhtelif yerlerine, çocuk eğer erkek ise cami veya okul bahçesine gömülür. Kız için yapılan işlemde ileride iyi bir ev hanımı olmasını istemektendir. Erkek için yapılan işlemde ise ileride okuyup büyük adam olmasını istemektendir.

Ayrıca göbek kesilirken makas, jilet ve bıçak gibi aletler kullanılır. Bu aletler lohusa kadının yatağı altında kırk gün bekletilir. Bunun sebebi ise demirin koruyucu vasfı sayesinde Al karısının lohusa kadına yaklaşması önlenmiş olur.

Bununla birlikte lohusa kadın ile çocuğun al karısından korumak için onların bulunduğu yere süpürge, Kur'an, soğan, sarımsak ve nazarlık asılır. Ayrıca çocuğun veya kadının yastığının altına ekmek konulur. yastığa iğne ve çuvaldız sokulur.

Niğde Masallarından 11 numaralı masalda Tilli Yusuf'un karısı doğum yapınca çocuk sarıp sarmalanır ve yatağa yatırılır.

23 numaralı masalda yedi kardeşlerin annesi hamiledir. Oğlanlar ava çıkarken eğer kız doğurursa yeşil bayrak, oğlan doğurursa al bayrak dikmesini annelerinden isterler. Kadın bir kız çocuğu doğurur. Komşularından biri yeşil bayrağı alıp al bayrak diker.

b-Ad Verme

Ad, insanın sosyal ve ferdî şahsiyetini belirten bir semboldür. Dünyaya ilk insanın geldiği günden beri her insana bir isim verilmiştir. Buna göre yeni doğan

²⁰³ ÖRNEK, Sedat Veyis, *Türk Halk Bilimi*, Ankara 1995, s.140

çocuklara ad seçimi yapılır. Çocuğa gelişi güzel ad verilmemeye dikkat edilir. Çünkü çocuğun adı, onu şahsiyetini, geleceğini, başarısını ve cemiyet içindeki yerini belirler.

Yeni doğan çocuğa ad seçmek ailenin büyüğü olan dede ve ninelere aittir. Konulan adlar daha çok ataların adlarıdır.

Çocuğa ad verilirken çocuğun sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okunduktan sonra üç kez ismi zikredilir.

Bazı yörelerde çocuğa ad verildiği gün konu-komşu ve akrabalar davet edilir. Akşam namazından sonra yemek yenilir. Yemek duâsından sonra namaz kılınır. Daha sonra çocuğa üç defa ismi söylenir.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgemizde çocuğun kulağına ezan okuyan hoca adı koyduktan sonra bilgili ve uslu olması için ağzına hafifçe tükürür.

Türk halk nesri içerisinde destanlarda ve hikâyelerde ad verme hadisesi oldukça fazladır. Yaratılış Destanında Tanrı, yarattığı varlığa kendi ad verir. Kayra Han kendisi gibi bir varlık yaratır ve buna “Kiji” adını verir. Tanrı kayıp olan kişiye de “Erlık” adını vermektedir.²⁰⁴

Şu destanında Zülkarneyn yolda rastladığı yirmi iki kişiye “Türkmânend” adını vermiştir.²⁰⁵

Oğuz Kağan, ağaç kovuğunda bulunan insana “Kıpçak”, karlı dağdaki evi açana “Kal-aç”, yayı verdiği üç oğluna “Boz ok”, oku bulan üç oğluna “Üç ok” ilk hanımından doğan çocuklara “Gün, Ay, Yıldız”, ikincisinden olanlara ise “Gök, Dağ, Deniz” gibi adlar vermektedir.²⁰⁶

Manas Destanında Cakıp Han çocuğuna “Manas”, Kıyas, Ayçörek’in oğlunu kendi evladı sayıp “Seytek”, Altınay yeni doğan çocuğuna “Almambet”, Kökatay ise bulduğu çocuğa “Bokmurun” adını vermektedir.²⁰⁷

²⁰⁴ RADLOFF, W., *Sibirya’dan II*, (Çev. Ahmet Temir), Ankara 1956, s. 6-7.

²⁰⁵ ATSIZ, Hüseyin Nihal, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1992, s. 47.

²⁰⁶ TOGAN, Zeki Velidi, *Oğuz Destanı/Reşidüddin Oğuznamesi Tercüme ve Tahlil*, İstanbul 1972.

²⁰⁷ İNAN, Abdülkadir, *Manas Destanı*, Ankara 1985, s. 15, 37, 60, 211.

Dede Korkut Hikâyeleri'nde "Av avlayıp, kuş kuşlamayan, baş kesmeyen çocuğa ad verilmez" mutlaka yiğitlik göstermesi gerekir. Dirse Han'ın oğlu boğa ile güreşip "Boğaç Han" ismini alır. Pay Püre Beyin oğlu atlanıp ava çıkar. Av avlarken babasının tavlmasının üzerine gelir. Tavlacı başı karşılayıp misafir eder. Evnük Kalesi kafirler tarafından işgal edilince Beyrek atına atlayıp kafirleri yener. Bu kahramanlık neticesinde Dede Korkut gelir ve oğlana "Bamsı Beyrek" ismini verir.²⁰⁸

Halk hikâyelerimizde çocuklara neye göre ad verildiğini şöyle sıralayabiliriz:

a-Ad verme işini Hz. Hızır yapmaktadır. (Razınıhan ile Mahfiruze, Melikşah ile Güllühan, Asuman ile Zeycan)

b-Ad verme işini Derviş "Aksakallı İhtiyar" yapmaktadır. (Bey Böyreğ, Eşref Bey, Şah İsmail, Elif ile Mahmut, Tahir ile Zöhre, Varaka ile Gülşah, Kirmanşah, Latifşah)

c-Ad verme işi meslek gruplarıyla ilgilidir. (Demircioğlu)

ç-Ad verme işi vücuttaki bir azanın noksanlığına bağlı olarak verilir. (Köroğlu, Yaralı Mahmut)

d-Ad verme işi kahramanın memleketine bağlıdır. (Kiziroğlu Mustafa Bey, Bolu Beyi, Kenan Kolu)

e-Ad verme işi kahramanın gurbete çıkmasıyla ilgilidir. (Âşık Garip)

f-Ad verme işi kesilen kurbanla ilgilidir. (Kurbanî)

g-Ad verme işi din farklılığı üzeredir. (Kerem ile Aslı)

h-Ad verme işini anne ve baba yapmaktadır.²⁰⁹

Niğde Masallarında ad verme beş yerde geçmektedir.

16, 17 ve 18 numaralı masallarda kahramanın üç tane çocuğu olur. Kız üç çocuğuna; N'olmuş, N'olacak, Han'olacak (16), Ne İdik, Ne Olduk, Ne Olacağız (17), N'olmuş, N'olacak, Dahan'olacak (23) isimlerini koyar.

²⁰⁸ ERGİN, Muharrem, a.g.e., s. 82, 121.

²⁰⁹ ALPTEKİN, Ali Berat, "Halk Hikâyelerinde Kahramanlara Nasıl Ad Verilmektedir?", *Milli Kültür*, sayı 70, Mart 1990, s. 36-39.

27 numaralı masalda Avcı Yusuf'un bir oğlu olur ve çocuğunun adını İzzet koyar.

48 numaralı masalda Pîr, oğlana “Rastgele” ismini verir ve daima bu ismi kullanmasını söyler.

c-Dünür-Evlilik

1)Dünür Öncesi

Evlenme çağı gelen delikanlının evlendirilmesi anne ve babanın en başta gelen gayelerinden biridir. Kız beğenme hadisesi, bu gayenin gerçekleşmesi için bir başlangıçtır.

Evlenme çağına gelen gençler evlenme isteklerini çeşitli yollarla ailelerine bildirirler. Delikanlıların evlenme arzularını şöyle sıralayabiliriz:

- 1-Gece eve geç gelir.
- 2-Sofraya gelen yemekleri beğenmez.
- 3-Pilava kaşık saplayıp sofrayı terk eder.
- 4-Yemek kaplarını kırar.
- 5-Gurbete gideceğini söyler.
- 6-Çoraplarını değişik renklerde giyer.
- 7-Babasının ayakkabısını eşiğe çiviler.

Kızlarda çok az görülen bu isteğin ortaya konuluş şekli şöyledir:

- 1-Sık sık su getirmeye gider.
- 2-Allah'ın canını alıp kendisini kurtarmasını söyler.
- 3-Hırçınlaşıp itaatsizleşir.
- 4-Bulaşıklarla, süpürgeyle dövüşür.

Oğullarının beğendiği bir kız varsa kız beğenmeye oradan başlanılır. Eğer oğlanın beğendiği kız yoksa eşe-dosta haber salınır. Böylelikle oğulları için bir kız bulunur.

Anadolu’da yaygın olmamakla birlikte “beşik kertme” âdeti vardır. Doğan iki çocuğa büyüdüleri zaman evlendireceklerine dair iki aile birbirine söz verir.

Kız beğenmeye gencin annesi, yakın akraba ve komşulardan bazılarını da alarak gider. Bu gidiş için eve haber gönderilmez böylece kızın günlük işleri ne dereceye kadar vaktinde yapıp yapmadığı görülecektir.

Gelenler her ne kadar niyetlerini söylemezlerse de ev sahipleri onların ne için geldiklerini anlar. Dünür öncesi kız beğenmeğe gidenler bazı uygulamalar yaparlar. Oğlanın annesi kızıdan bir bardak su ister. Hem kızın çabukluğu hem de bardağın temizliği kontrol edilmiş olur. Bir kadın iğneyi yere atar. Kızıdan bulmasını ister. İyi görüp görmediği tespit edilir. Kadınlardan biri yavaşça kıza bir şey söyler. Kızın duyup duymadığı tespit edilir. Bazen de halıların veya kilimlerin altına bakılır. Kızın temizlik anlayışı ölçülmüş olur. Dede Korkut Hikâyelerinden Bamsı Beyrek Hikâyesi’nde Banu Çiçek, Bamsı Beyrek’in beşik kertme nişanlısıdır.²¹⁰ Halk hikâyelerinden Arzu ile Kamber ve Kerem ile Aslı hikâyelerinde de Çavuşun oğlu ile Arzu, Kerem ile Aslı beşik kertmesidir.²¹¹

Niğde Masallarında dünür öncesi evlenme isteği ile ilgili motifler vardır.

32 numaralı masalda kızlar evlenme isteklerini babalarına bildirmek için Keloğlanla her kız adına alınmış birer karpuz gönderirler. Büyük kıza alınan karpuz geçmiş, ortanca kıza alınan karpuz geçmek üzere, küçük kız için alınan karpuz yeni olgunlaşmıştır. Vezir bu hali padişaha yorumlar.

Yine aynı masalda kızlar sarayın altından geçenlere elma atar, kimin başına düşerse onunla evlenirler.

²¹⁰ ERGİN, Muharrem, a.g.e., s. 117.

²¹¹ ALPTEKİN, Ali Berat, *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*, Ankara 1997, s. 378.

9 numaralı masalda beyin, üç oğlu evlenmek için ok atarlar. Ok nereye giderse oradaki kızla evlenirler.

2)Dünür Anı

Kız beğenildikten sonra oğlanın babası ile ailenin ileri gelenleri kız evine giderler. Kız “Allah’ın emri Peygamber’in kavliyle” istenir. Kız verildikten sonra söz kesilir. Erkekler odada otururken kadınlar içerde kızın istekleri olan eşyaları liste halinde yazarlar. Söz kesmenin daha kuvvetli olması için hazırlanan yemekler yenir.

Söz kesme sırasında evliliğin tatlı olmasını sağlamak amacıyla sadece şerbet içildiği de olur. Şerbetin malzemelerini erkek tarafı temin eder. Bazı bölgelerde tatlı niyetine lokum ve bisküvi ikram edilir. Bu tür merasimlere “ağız tadı” veya “ağız tatlısı” adı verilir.

Bazı yörelerde damat söz kesimi merasimine katılmazken, bazı yörelerde söz kesimine damat iştirak eder.

Gelinlik kızın istediği şeylere Anadolu’da başlık veya mehir-mihr adı verilir.

Eski Türkler’de “Kalın” şeklinde söylenen bu terim Anadolu’da az da olsa “galing”, “galın” ve “galım” şekillerinde hâlâ yaşamaktadır.

“Başlık” kız babasının düğünde harcamak için oğlan tarafından istediği paradır. Bazı yerlerde bu para oğlan tarafından alınıp kızın masrafları için kullanılır. Bazı yerlerde ise bu parayı kızın babası kendisi için kullanır.

Dede Korkut Hikâyelerinden Bamsı Beyrek’te; Banu Çiçek’i Beyrek’e istemeye Dede Korkut dünürü olarak gider.²¹²

Dede Korkut’ta başlık iki hikâyede yer alır. Bamsı Beyrek Hikâyesinde; Dede Korkut, Deli Kaşar’dan Banu Çiçek’i isteyince, abisi de başlık olarak; dişi deve görmemiş bin erkek deve, hiç kısrakla çiftleşmemiş bin aygır, bin tane koyun görmemiş koç, kulaksız kuyruksuz bin köpek ve bin pire ister.²¹³

²¹² ERGİN, Muharrem, a.g.e., s. 125.

²¹³ ERGİN, Muharrem, a.g.e., s. 126, 127.

Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi'nde ise; Selcen Hatun'un kalınlığı üç canavardır. Bu üç canavarı kim öldürürse o, Selcen Hatun'la evlenme hakkına sahip olacaktır.²¹⁴

Halk hikâyelerinden Eşref Bey, Varaka ile Gülşah, Hurşit ile Mahımihri, Şah İsmail, Asuman ile Zeycan, Kerem ile Aslı, Sürmeli Bey, Ferhat ile Şirin, Leyla ile Mecnûn ve Razınıhan ile Mahfiruze hikâyelerinde dünür olma motifinin önemli bir yeri vardır.²¹⁵

Niğde Masallarında dünür olma ile ilgili motifler oldukça fazladır. 13 masalda geçmektedir.

4 numaralı masalda tilki Tozlu Bey'e Fit padişahının kızını istemek için dünür gider.

10 numaralı masalda yılanı dana çobanının kızını isterler ve çoban kızı verir.

Yine aynı masalda kız, Yılan Şahin'le evlenmeden önce şart olarak yedi kat elbise dikmelerini ve yedi kat ev yapmalarını ister.

11 numaralı masalda dev, annesini padişahın kızını istemesi için dünür gönderir.

Aynı masalda dev, kızının düğününde Süllü Yusuf'un karısını başlık yerine satmak ister.

14 numaralı masalda padişah kızını vermesi için İbrahim'e haber salar. Kırk gün kırk gece düğün yaptıktan sonra damadı dünya evine tıkarlar.

19 numaralı masalda bey oğlu, dereye gördüğü keçi kıza anasını dünür olarak gönderir. Kızı verirler ve kızı gelin edip götürürler.

24 numaralı masalda oğlan, annesini kızını istemeye gönderir.

25 numaralı masalda kız evlenme şartı olarak; sındı değmedik bir gelinlik diktirilmesini, zemheri ayında çiçeği burnunda hıyar getirilmesini ve sakalı kırk arşın, boyu bir arşın yedi cüce bulunup getirilmesini ister.

²¹⁴ ERGİN, Muharrem, a.g.e., s. 185.

²¹⁵ ALPTEKİN, Ali Berat, a.g.e., s. 380.

26 numaralı masalda masal kahramanı için halk hikâyesi kahramanı Şahsenem'e dünür olunur. Padişah küçük oğlu için Şahsenem'e dünür gider. Kız tarafı el değmedik kırk altın, kırklık değmedik kırk koyun, çekiç değmedik kırk takunya isterler. Bunlar yerine getirilir. Kırk gün kırk gece düğün dövülür.

27 numaralı masalda padişah İzzet'i Hint Padişahının kızına dünür gönderir. Hint Padişahı kızını vermek için İzzet'ten sarayın önündeki kayayı kaldırmasını, ırmağın yönünün arazisine çevrilmesini ve koyun sürüsünü güdecek bir çoban bulmasını ister.

29 numaralı masalda oğlan, kızı aramak için köy köy dolaşır. Sonunda kızı bulan oğlan, kıza dünür olur.

32 numaralı masalda oğlan ile üvey anası padişahın kızını istemek için saraya doğru yola çıkarlar.

35 numaralı masalda hayvanlar kendi aralarında istişare ederek efendilerine Hint Padişahının kızını kaçırmaya karar verirler. Kuş ile tilki birlikte Hint muhitine gidip kızı kaçırlar.

42 numaralı masalda kadın (Köse), kasaplardan çeyiz olarak yirmi cumhuriyet altını ve otuz batman yün ister.

3)Dünür Sonrası

Kız verildikten sonra nişan merasimi yapılır. Nişan bazen küçük bir toplantı şeklinde yapılırken bazen de gösterişli bir şekilde yapılır. Bazı aileler hem nişanı hem de düğünü bir arada büyük merasimlerle yaparlar. Nişanın nikahtan sonra yapıldığı bölgelerimiz de vardır.

Elazığ'da kız istenilip söz kesildikten sonra nişan için oğlan evinden kız evine "Dilbağı" gönderilir. Söz kesiminin kesinleşmesi için bunun gönderilmesi şarttır. Dilbağı olarak bir yüzük, bir değirmi yazma, bir beşibirlik alınır. Bu hediyeleri oğlanın annesi kaynana veya kız kardeşi (görümce) götürüp kıza takar. Böylece kız ile oğlunu (kardeşini) nişanlamış olur.

Nişan takmada fazla kalabalık bulunmaz. Her iki tarafın en yakınları bulunur. Uzun müddet nişanlı kalmak pek hayırlı sayılmadığı için hemen düğün hazırlığına başlanılır.

Köylerde yapılan düğünlerde hayvanlar kesilir, yemekler hazırlanır. Davul zurna çalınır. Eskiden düğünler Perşembe, Cuma günleri yapılırdı. Günümüzde Cumartesi-Pazar günleri yapılmaktadır.

Düğünden önce oğlan tarafı kızı hamama götürür. Damat ise sağdıç ve arkadaşlarıyla birlikte hamama giderler. Sağdıç genellikle damadın arkadaşlarından ve evli olan kişilerden seçilir. Genç yaşta evlenen damadın en büyük yardımcısı sağdıçtır. Damadın kaçırılmasını önlemek için bütün tedbirleri alır.

Düğün akşamı kız evinde kına gecesi yapılırken oğlan evinde de düğün devam eder. Kına gecesinde gelin kıza kına yakılır. Sonra kınalar gelen misafirlere dağıtılır. Ayrıca kız evine oğlan tarafı kına gecesi için şeker, leblebi ve fındık götürür.

Kız tarafı genellikle müzik ihtiyacını kasetle sağlarken oğlan tarafında davul, gırnata, zurna, cümbüş gibi aletlerden meydana gelen bir saz takımı yörenin oyun havalarını çalar.

Sabah olunca gelin almaya gidilir. Evvelden atla getirilen gelin günümüzde otomobillerle getirilir. Kız evinden alınan gelin gezdirildikten sonra eve getirilir. Gelin attan veya arabadan inerken başına kırmızı bir eşarp örtülür. Gelin kapıdan içeriye girerken çeşitli işlemler yapılır. Damat gelin kapıdan içeri girerken bozuk para ve buğdayı havaya fırlatır. Bazen gelin arabadan inerken kaynana elindeki testiye yere vurarak kırar. Bazen gelinin ağzına bal sürülür ki dili tatlı olsun. Bazen gelin kızın kucağına erkek veya kız çocuğu verilir. Bazen gelin eve girerken büyük bir ayna tutulur.

Akşam, sağdıç damadı alarak yatsı namazını kılmak için camiye gider. Yatsı namazı kılındıktan sonra gençler tarafından tekbirlerle damat gerdek odasına götürülür. Sabah gelin ile damat anne ve babanın ellerini öperler.

Sabah, damat sağdıç tarafından evden alınır. Hamama götürülür. Gelin için ise subası veya yüz açımı denilen bir merasim yapılır. Konu-komşu çağırılır. Gelin

ortada oturtulur. Gelen misafirlerin getirdikleri hediyeler sesli olarak söylenerek geline takılır.

Bazı yörelerde ise sabah toplanan konu-komşuya gelinin getirdiği hediyeler dağıtılır.

Aradan on beş gün geçtikten sonra damat ile gelin kız tarafına el öpmeye giderler. Oğlan ve kız tarafı birbirlerine hınami veya dünür diye hitap ederler.

Bamsı Beyrek Hikâyesinde; Bamsı Beyrek okunu atar. Okun düştüğü yere gerdek çadırını diker. Banu Çiçek, Bamsı Beyrek'e bir kırmızı kaftan gönderir. Otuz dokuz kız için ok atılır ve okun arkasından gidilir.²¹⁶

Kanglı Koca Oğlu Kan Turalı Boyı'nda; Kan Turalı ile Selcen Hatun döndükten sonra yeşil alana çadır dikilir, attan aygır, deveden buğra, koyundan koç kesilir ve düğün yapılır.²¹⁷

Uşun koca Oğlu Segrek Boyı'nda; Seyrek, kardeşi Eğrek'i aramaya gidince düğünü yapılır.²¹⁸

Halk hikâyelerinden Âşık Garip Hikâyesi²¹⁹, Mahmut ile Nigar Hikâyesi²²⁰, Yaralı Mahmut Hikâyesi²²¹, Tahir ile Zühre²²², Gül ile Ali Şir Hikâyesi²²³, Nergis Hanım Hikâyesi²²⁴, Âşık Mahiri²²⁵, Leyla ile Mecnûn²²⁶, Aslı ile Kerem²²⁷,

²¹⁶ ERGİN, Muharrem, a.g.e., s. 129.

²¹⁷ ERGİN, Muharrem, a.g.e., s. 192, 193.

²¹⁸ ERGİN, Muharrem, a.g.e., s. 228.

²¹⁹ TÜRKMEN, Fikret, *Âşık Garip Hikâyesi / İnceleme-Metin*, Ankara 1995, s. 188, 193.

²²⁰ KAYA, Doğan, *Mahmut ile Nigar Hikâyesi Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, Ankara 1993, s. 147.

²²¹ ASLAN, Ensar, *Halk Hikâyelerini İnceleme Yöntemleri-Yaralı Mahmut Hikâyesi Üzerine Bir İnceleme*, Diyarbakır 1990.

²²² TÜRKMEN, Fikret, *Tahir ile Zühre*, Ankara 1983, s. 210.

²²³ KARADAĞ, Metin, *Erzurum ve Çevresinde Derlenen Halk Hikâyeleri Üzerinde Araştırmalar*, C. II, Erzurum 1984, s. 195.(Yayınlanmamış Doktora Tezi)

²²⁴ KARADAĞ, Metin, a.g.e., s. 235.

²²⁵ KARADAĞ, Metin, a.g.e., s. 259.

²²⁶ ŞENOCAK, Ebru, *Leyla ile Mecnûn Hikâyesi Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma*, Elazığ 2000, s. 213.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

²²⁷ DUYMAZ, Ali, *Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*, Elazığ 1992, s. 307.(Yayınlanmamış Doktora Tezi)

Kirmanşah Hikâyesi²²⁸ ve Şah İsmail Hikâyesi'nde²²⁹ düğün merasimi ve eğlence yer almaktadır.

Niğde Masallarında dünür sonrası ile ilgili motifler bir hayli kabarıktır.

3 numaralı masalda horoz, damattan altınını alamayınca altının yerine gelini alıp gider.

4 numaralı masalda tilki ile Tozlu Bey gelini alıp saraya gelirler.

6 numaralı masalda padişah oğlanla kıza yedi gece yedi gündüz düğün tutar.

8 numaralı masalda yedi kardeş, dinleyici kardeşle kıza kırk gün kırk gece düğün yaparlar.

Bu masalda düğünde çalınan çalgılardan bahsedilir. Padişah davul zurna çaldırır.

9 numaralı masalda toy düğün yapılır ve güveği getirip kapıdan içeriye tıkarlar.

10 numaralı masalda kızla Tilli Yusuf'a kırk gün kırk gece düğün yapılır.

11 numaralı masalda Yusuf'la kız devlerin elinden kurtulup düğün yaparlar. Sonra bunları gerdeğe sokarlar.

13 numaralı masalda kahraman Hz. Hızır'dan helâl süt emmiş bir kız ister. Hızır, dünya yüzünde bir tane bulunduğunu ve onun da düğünü olduğunu oğlana söyler.

14 numaralı masalda padişah İbrahim'in kızını ister. Kırk gün kırk gece düğün yaptıktan sonra damadı dünya evine sokarlar.

17 numaralı masalda bey oğlu, akkavak kızı diye kara halayığa bir köy düğünü yapar ve alıp gider.

25 numaralı masalda kızla oğlana kırk gün kırk gece düğün tutarlar.

²²⁸ ALPTEKİN, Ali Berat, *Kirmanşah Hikâyesi*, Ankara 1999, s. 269.

²²⁹ ÇOLAK, Faruk, *Şah İsmail Hikâyesi Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma*, Kayseri 1994, s. 196. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

28 numaralı masalda padişah kızını kurtaran veziri ile kızının düğün şenliğini başlatır.

29 numaralı masalda oğlan, kıza yedi gece yedi gündüz düğün tutarak yeniden evlenir.

31 numaralı masalda iftiraya uğrayan kız keloğlan kılığında babasının evine geldiğinde kardeşinin düğünü olmaktadır.

32 numaralı masalda padişah oğlanla kızına tekrar kırk gün kırk gece toy, düğün yapar.

33 numaralı masalda sarayda iki gence kırk gün kırk gece toy yaparlar.

34 numaralı masalda kahraman kardeşlerinin kurduğu tuzaktan kurtulup üç avradı alarak yedi gece yedi gündüz düğün yaparlar.

38 numaralı masalda Keloğlan yedinci kapıya varır. Orada şehzade ile sevgilisinin ve Keloğlan ile şehzadenin kız kardeşinin kırk gün kırk gece düğünleri yapılır.

40 numaralı masalda kahraman aynaya emir vererek padişahın kızını yanına getirmesini söyler. Ayna padişahın kızını oğlanın yanına getirir ve kırk gün kırk gece düğün tutup evlenirler.

42 numaralı masalda Köse gelin kılığına girerek gelin olur. Düğün kurulup çalgı çalınır ve gelin ata bindirilerek oğlan evine götürülür.

46 numaralı masalda kızla oğlan nişanlanır. Kızın koluna bilezikler takılır, saçı başı yapılır ve giyinip kuşanır.

47 numaralı masalda Deli Memed, üç kız kardeşini kaplanların, aslanların ve kuşların efendileri ile evlendirir.

d-Ölüm Âdetleri

Bu günkü cenaze merasimlerinin yerini eski Türklerde “yuğ” törenleri tutmaktaydı. Bu gün ölümden sonra Anadolu’nun çeşitli yerlerinde saçların yolunması, saç örgülerinin dağıtılması, mezarda ateş ve mum yakma gibi âdetlerin

esas İslamiyet'in dışındaki eski Türk dinlerinden gelmektedir. Demek ki, İslamî bir havaya büründürölmek istenen eski âdetler ile İslamî emirler kaynaşarak bir bütün halinde Anadolu'da hâlâ yaşamaktadır.

1)Ölümnden Önce

Ani ölümler dışında beklenen ölüm hadiselerinde hastanın veya ölecek kişinin durumuna göre davranılır. Hastanın yanı başında yakın akrabalar beklerler. Eğer hastanın evlatlarından birisi Kur'an okumasını biliyorsa onun başında devamlı Kur'an okur. Yakınlardan Kur'an okuyan yoksa o zaman imam çağrılır.

Ağırlaşan hastanın durumuna göre ağzına pamukla su damlatılır. Eğer hastanın bilinci yerindeyse tövbe ettirilip kelime-i şehadet getirilir.

2)Ölümnden Sonra

Hasta ruhunu teslim ettikten sonra aile fertleri cenaze ile ilgili ağıtlar söylemeye başlarlar. Ağıtların söyleyicisi çoğunlukla kadınlardır. Erkekler ağlasalar da pek belli etmezler.

Ölüm hadisesini duyurmak için birkaç erkek konu-komşuya haber verir. Anadolu'nun pek çok yerinde imam selâ okuduktan sonra camide cenazenin kimliğini açıklar.

Hasta ruhunu teslim ettikten sonra bazı işlemler yapılmaktadır. İlk önce ölenin gözleri kapatılır. Sonra çenesi bir tülbentle bağlanır. Böylece çenesinin sarkması önlenir. Ölünün başı kıbleye çevrilir, ayakları birleştirilir ve elleri vücudun yanına uzatılır. Daha sonra elbiseler çıkarılır. Elbiselerin çıkarılma işi mevtanın fazla yıpratılmaması ve hırpalanmaması için yırtılarak çıkartılmaktadır.

Ölünün yatağı değiştirilip üzerine ince çarşaf örtölür. Sonra kefenlik bez hazırlanır. Anadolu'nun birçok yerinde kefenlik daha evvelden alınarak saklanır. Çünkü insanımız "ölümün ve misafirin ne zaman geleceğı belli olmaz" düşüncesiyle hareket eder. Bir yandan cenaze yıkama işlemi yapılırken bir yandan da mezar kazma işlemi yapılır. Cenaze yıkanır, sonra güzel kokular sürölerek kefenlenir ve cenaze

tabuta konur. Tabut cenaze namazı için eller üzerinde camiye getirilip musalla taşına konur. İmam tarafından cenaze namazı kıldırılır. Mezarlık yakınsa eller üzerinde tabut taşınır. Eğer uzaksa tabut bir cenaze arabasına konur. En önde cenaze arabası onun arkasında ise diğer araçlar sıralanarak mezarlığa gidilir.

Cenaze arabadan indirilip mezarın yanına götürülür. Mezarın içerisine cenaze sahiplerinden birkaç kişi iner. Mevta tabuttan çıkarılarak başı kibleye gelecek şekilde çukura yerleştirilir. Üzerine ağaçtan yapılmış kalın tahtalar yerleştirilir. Tahtaların üzerine naylon veya hasır çekilir. Sonra toprakla kapatılır. Ayak ve baş ucuna bazen taştan bazen tahtadan yapılmış mezar taşı yerleştirilir. Bir tür balbal taşıdır. Duâlar okunur ve mezardan ayrılarak taziye evine gelinir.

3)Cenaze Mezara Konulduktan Sonra

Mezarlıktan ayrılan cemaat taziye evine gelir burada ölünün yakınlarına başsağlığı dilenilir.

Ölen kişinin elbiseleri ve eşyaları fakirlere dağıtılır.

Bundan sonra ölünün yedinci, kırkinci ve elli ikinci günleri ile ilgili merasimler yapılır. Ölünün yedinci gününde ölü adına helva dağıtılır, duâlar okunur.

Ölünün kırkinci gününde mevlit okutularak gelenlere yemek verilir.

Ölünün elli ikinci gününde hatim indirilir, duâlar okunur, yemek ve tatlı ikram edilir.

Ölen kişinin arkasından yas tutulur. Bu yas süresi üç gün ile yedi yıl arasında değişmektedir. Anadolu'da daha çok kırk gün tercih edilir. Yas için kara elbiseler giyilir.

Alp Er Tunga Destanında; Alp Er Tunga ölünce, herkes kurt gibi uluşur, yakasını yırtarak bağrışırlar.²³⁰

²³⁰ BANARLI, Nihat Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C. I, İstanbul 1998, s. 14.

Manas Destanında yasla ilgili âdetler bir hayli fazladır.²³¹

Kam Pürenin Oğlu Bamsı Beyrek Boyı'nda; Beyrek'in esir olması üzerine babası yakasını yırtar, annesi ve Banu Çiçek yüzünü yırtar. Banu Çiçek ve kız kardeşleri kara elbiseler giyer. Beyrek'in kırk arkadaşı sarıklarını yere çalarak böğüre böğüre ağlarlar.²³²

Kazan Beğ Oğlu Uruz Beğin Tutsak Olduğu Boy'da; Uruz'un kaybolması üzerine herkes akları çıkarıp karalar giyerler.²³³

Uşun Koca Oğlu Seyrek Boyı'nda; Eğrek'in esir olduğu duyulunca Uşun Koca Oğlu akı çıkarıp kara giyer.²³⁴

İç Oğuza Taş Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Boy'da; Beyrek'in öldüğünü duyan yakınları, akları çıkarıp karalar giyerler, Ak Boz atın kuyruğunu çekerler, yiğitler kara giyip mavi sarınırlar, sarıkları yere vururlar.²³⁵

Kırmanşah Hikâyesinde; Mahperi, dev tarafından karşılanınca bütün halk karalara bürünerek yas tutar.²³⁶

Âşık Garip Hikâyesinde; Tiflis'ten gelen Garip pınar başında karalara bürünmüş kız kardeşiyle karşılaşır.²³⁷

Kaçak Nebi Hikâyesinde; Nebi ölünce Hacer ve delileri ağıt yakarlar.²³⁸

Niğde Masallarında ölüm âdetleri dört yerde geçmektedir.

7 numaralı masalda kız, padişaha evlenmek istemediğini kırk gün yas tutacağını söyler.

17 numaralı masalda halayık, kavaktaki kıza nasıl öldüklerini anlatır. Allah'tan bir hastalık gelip öldüklerini, hocanın gelip yıkayarak mezara götürüp gömdüklerini söyler.

²³¹ İNAN, Abdülkadir, *Manas Destanı*, Ankara 1992.

²³² ERGİN, Muharrem, *a.g.e.*, s. 130, 131.

²³³ ERGİN, Muharrem, *a.g.e.*, s. 159.

²³⁴ ERGİN, Muharrem, *a.g.e.*, s. 226.

²³⁵ ERGİN, Muharrem, *a.g.e.*, s. 249.

²³⁶ ALPTEKİN, Ali Berat, *Kırmanşah Hikâyesi*, Ankara 1999, s. 213.

²³⁷ ALPTEKİN, Ali Berat, *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*, s. 222.

²³⁸ ŞİMŞEK, Esmâ, *Kaçak Nebi Hikâyesi Üzerine Bir Çalışma*, Erzurum 1986 (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi).

28 numaralı masalda ejderhaya kız verme sırası padişaha geldiği için halk yas tutar.

46 numaralı masalda ölen kızın kırkı dolar ve elli ikinci gecesi okutulur.

e-Halk Hekimliği

Halkın olanakları bulunmadığı için ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne “halk hekimliği” diyoruz.²³⁹

Anadolu’da Allah’tan geldiğine inanılan bir bela, kötü kişilerin yaptıkları büyü, sihir nazar gibi usullerle ortaya çıkan bir dert yahut ateş, ocak, eşik gibi kutsal varlıklara karşı gösterilen bir saygısızlığın neticesinde aileye gelen bir felaket olarak değerlendirilen muhtelif hastalıklar vardır.²⁴⁰

Bu hastalıkların teşhis ve tedavisinde öteden beri etkisinin olduğuna inanılan hastaların şifa bulacağına mutlak gözüyle bakılan ocaklar mevcuttur. Her ocak gördüğü işleve göre adlandırılır: Sarılık ocağı, karıncalık ocağı, uçuk ocağı, efsun ocağı, dağlama ocağı ...²⁴¹

Bu ocaklarda muhtelif usuller ve esaslar geçerlidir. Karıncalık olan yere duâlar okunup, mürekkep kalemle Kur’an harfleri yazılınca geçeceğine inanılır. Ayrıca vücudun muhtelif yerlerinde çıkan siğiller için siğil sayısı kadar arpadan her biri için üç İhlas ve bir Fatiha okunarak bir çiğ yumurtanın içine bırakılır, toprağa gömülür. Yumurta içerisindeki arpaların çürümesiyle birlikte bu hastalığın geçeceği kanaati yaygındır.

Elazığ merkeze bağlı Mürüdü Köyü yakınlarında sarılık ocağı diye bilinen bir pınar vardır. Bu pınarın suyuyla yıkanan hastanın şifa bulduğuna inanılır. Bu yıkama işleminin ocakta olması gerekir. Ayrıca Elazığ’ın Karakoçan ilçesi yakınlarında bulunan Golan kaplıcalarının her derde şifa verdiğine inanılır ve yöre halkı sık sık gidip orada yıkanır.

²³⁹ BORATAV, Pertev Naili, 100 Soruda Türk Folkloru, İstanbul 1994, s. 122.

²⁴⁰ ARAZ, Rıfat, a.g.e., s. 158.

²⁴¹ ARAZ, Rıfat, a.g.e., s. 158-163.

İnsan vücudunun herhangi bir bölgesinde çıkan yara dağlamak suretiyle tedavi edilir.

Vücutta çıkan çiban üzerine pişirilmiş soğan bırakılır. Kolda veya bacakta meydana gelen şişkinliklerin üzerine hamur ve yeni kesilmiş hayvan derisi konulur.

Ocaklardan sonra halk hekimliğinde kullanılan yatırlar vardır. Bu yatırlar Anadolu'nun hemen hemen her yerinde mevcuttur. Olağanüstü güçleri olduğuna inanılan adlı adsız evliyalara halk türlü hastalıklarını sağaltmak için başvururlar. Kimi yatırlar bir hastalığın uzmanıdır; ama çoğunda birkaç hastalığı kiminde ise bütün dertleri sağaltma gücüne inanılır.²⁴²

Oraya gidenlerde bu uluların manen daha güçlü ve kudret sahibi oldukları inancından hareketle “bunların yüzü suyu hürmetine” her türlü dert ve belanın yok olacağı inancı vardır.

Elazığ'da Beşik Baba²⁴³ çocuğu olup da yaşayamayanların ziyaret yeri olarak bilinir. Uryan Baba²⁴⁴ murat ve şifa isteyenlerin uğrak yeridir. Ceviz büyüklüğünde bir tesbih bulunan türbede murat ve şifa isteyenler bunun içinden geçerler.

Ayrıca Arap Baba, Nadir Baba, Ankuz Baba, Mansur Baba, Fetih Ahmet Baba²⁴⁵ gibi yatırlar halkın şifa bulmak için sık sık geldiği yerlerdir.

Ankara'nın Ayaş ilçesinde Isparta'da “sıtma dedesi”, Keskin'de Haydar Dede, Ankara'nın Nallıhan ilçesinde Bacı Sultan²⁴⁶ gibi yatırlar sıtma ve sinir hastalıkları için sık sık ziyaret edilen yerlerdir.

Halk hekimliğinde kullanılan diğer bir unsur ise dağlarda yetişen yaban bitkileri kullanılarak elde edilen ilaçlardır. Halk arasında koca karı ilaçları adıyla adlandırılır. Koca karı ilaçlarının malzemelerini temin etme işini şehirlerde baharatçılar üstlenmiştir. Köylerde ise olumlu etkilerini unutmamış olan eski kuşağa mensuplar halk hekimliğini sürdürmekte ve yeni kuşaklara miras olarak bırakmaktadır.

²⁴² BORATAV, Pertev Naili, a.g.e., s. 124.

²⁴³ SUNGUROĞLU, İshak, Harput Yollarında, C. I, İstanbul 1958, s. 324.

²⁴⁴ SUNGUROĞLU, İshak, a.g.e., s. 38.

²⁴⁵ SUNGUROĞLU, İshak, a.g.e., s. 314-333-322-331-325.

²⁴⁶ BORATAV, Pertev Naili, a.g.e., s. 124.

Koca karı denilen ilaçların bazen modern tıpta da kullanıldığı bilinmektedir.

Patatesin soyularak ağrıyan göze konulması ve çayın deminin bir pamukla göze tampon yapılması göz ağrılarına iyi geldiği halk arasında bilinmektedir.

Ebegömeceği bitkisi kaynatılıp suyu aç karnına içildiğinde böbrek hastalığına iyi geldiğine; pekmez ile kara biber kaynatılarak içildiğinde soğuk algınlığına iyi geldiğine, meyan kökünün mide ağrılarına iyi geldiğine inanılır.

Dede Korkut Hikâyelerinde halk hekimliğine ait unsurlar mevcuttur. Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyı'nda; Dirse Han kırk namerde kanıp oğlunu okla yaralar. Hz. Hızır, Boğaç Han'ın yarasını üç kez sıvazlar. Bu yaradan kendisine ölüm olmadığını dağ çiçeği ile anasını sütünün yarasına melhem olacağını söyleyerek kaybolur.

Boğaç Han, anasına yarasının dermanını söyler. Kırk kız dağ çiçeği toplar ana memesini iki kez sıkarak üçüncüsünde süt ile kan karışık akar. Boğaç Han'ın kırk günde yarası iyi olur.

Bamsı Beyrek esirlikten kurtulunca babasına haber verilir. Ağlamaktan gözleri görmez olan Pay Pürenin gözlerine Beyrek'in serçe parmağının kanı silinmiş bir mendil sürülünce Allah Taala'nın kudreti ile gözleri açılır.²⁴⁷

Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Boy'da; Karaçur Çoban, kafirlerle savaş neticesinde yaralanır. Çakmak çakıp ateş yakar. Kepeneğini (Keçesini) ateşe atıp yakar. İslî külünü yarasına basar.²⁴⁸

Halk hikâyelerinde Yaralı Mahmut Hikâyesi'nde; Mahbub'un yaraladığı sevgilisi Mahmut'u Gülşen iyileştirir. Gülşen yedi dağın çiçeği ile melhem yaparak Mahmut'un yarasına sürer Mahmut kırk gün içerisinde iyileşir.²⁴⁹

Niğde Masallarında altı yerde geçmektedir.

²⁴⁷ ERGİN, Muharrem, a.g.e., s. 77, 95.

²⁴⁸ ERGİN, Muharrem, a.g.e., s. 98, 99.

²⁴⁹ ASLAN, Ensar, a.g.e., s. 131.

14 numaralı masalda şehzade kızı öldürmek için gittiği evde kız hasta yapmaktadır. Şehzade kızı yedi yerinden hançerler. Kızın vücudunda oluşan iltihaplar süzülüp vücudundan çıkınca kız iyileşir.

17 numaralı masalda kız bahçede uyurken bir yılan ağzından içeri girer. Kızın karnı gün be gün şişince padişah kızını bir dağ başına bıraktırır. Dağda bir çiftçi bunu görür ve evine getirir. Kız süt kaynatırken sütün kokusunu alan yılan kızın ağzından kazanın içindeki süte süzülüp iner.

23 numaralı masalda yedi kardeş, kız kardeşlerinin yerde yattığını görünce keklikleri kesip kanını kızın ağzına akıttıklarında kız kendisine gelir.

28 numaralı masalda vezir tarafından başı kesilen oğlana tavşan ölüm-derman otunu yedirerek oğlanı iyileştirir.

32 numaralı masalda padişah hastalanınca hekimler hastalığının şifasının geyik sütünde olduğunu söylerler. Küçük damadı geyik sütünü bulup getirir ve padişah sıhhatine kavuşur.

47 numaralı masalda kuşlar pîri, Deli Memed'in yeniden hayata dönmesi için gerekli olan iksiri buldurur ve ölen Deli Memed iksir sayesinde yeniden hayata döner.

f-Misafirlik

Türk milleti gözü tok, gönlü açık bir millettir. Aynı zamanda misafir ağırlamayı kendine bir görev sayar. Evine gelen misafire nesi var nesi yok ikram eder. Onun için misafiri memnun etmek her şeyden evladır. Çünkü o Tanrı misafirdir. Misafirin Tanrı tarafından gönderildiği kabul edilir. Evin bereketi sayılır. “Misafir dokuz kismetle gelir. Birini yer sekizini ev sahibine bırakır.” sözü buna delildir.

Türk insanı yolcu, darda kalanı, felakete uğrayanı asla kapıda bırakmaz.

Özellikle Ramazan ayında davette ve misafir etmede insanımız adeta yarışmaktadır.

Dede Korkut Hikâyelerinin mukaddime kısmında Dede Korkut kadınlardan bahsederken Türk kadının ne kadar misafirperver olduğunu belirtir. “Ozan evin dayağı odur ki kırdan yavandan eve bir misafir gelse, kocası evde olmasa o ona yedirir içerir, ağırlar, azizler gönderir. O Aişe, Fatıma soyundandır. Hanım onun bebekleri yetişsin ocağına bunun gibi bir kadın gelsin.”²⁵⁰

Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyı'nda; Bayındır Han bir ziyafet tertip edip Oğuz Beylerini misafir eder.²⁵¹

Halk hikâyelerinden Âşık Garip Hikâyesi'nde; Garip ve ailesi Tiflis'e gittiklerinde evleri olmadığı için bir müddet Canım Hoca'nın ve Hoca Sinan'ın evlerinde misafir olarak kalırlar. Yalnız Canım Hoca'nın karısı misafirlere pek iyi davranmaz.²⁵²

Emrah ile Selvihan Hikâyesi'nde; Emrah bir müddet Yakup Han'ın annesinin misafiri olur. Kadın çok misafirperverdir. Emrah'ı Tanrı misafiri olarak kabul eder.²⁵³

Niğde Masallarında altı yerde geçmektedir.

6 numaralı masalda padişah ile vezirini Anadolulu Mehmet misafiri olarak evine davet eder.

7 numaralı masalda kahraman yer altı şehrinde ana karının evine misafir olur.

9 numaralı masalda oğlan hazırlıkları tamamlayıp anne ve babasını eve davet eder.

13 numaralı masalda kahraman Hz. Hızır'ı evine götürür. Karısına eve misafir getirdiğini söyleyince karısı da gelen Tanrı misafiridir diyerek Hz Hızır'ı içeri alır.

15 numaralı masalda padişah ile veziri bir köye gidip çocuğu büyüten kadının evine misafir olurlar.

²⁵⁰ ERGİN, Muharrem, a.g.e., s .76.

²⁵¹ ERGİN, Muharrem, a.g.e., s. 77-78.

²⁵² TÜRKMEN, Fikret, Âşık Garip Hikâyesi / İnceleme-Metin, Ankara 1995.

²⁵³ BALI, Muhan, Emrah ile Selvi Han Hikâyesi / Varyantlarının Tesbiti ve Halk Hikâyeciliği Bakımından Önemi, Ankara 1973.

20 numaralı masalda Necip, güzel bir ev yaptırıp gelen geçen yolcuları evinde misafir eder.

g-Hamam ve Hamam Âdetleri

Hamamın Türk kültür hayatındaki yeri önemlidir. Temizliği seven bir millet olduğumuzdan inşa edilen her caminin yanında bir hamam da yapılmıştır. Ancak bu gelenek her geçen gün yok olmaktadır.

Hamamın menşei hakkında şöyle bir efsane anlatılır: “Niğde’de Ali Paşa isminde bir zât bir cami inşa ettirmiş, cami inşaatı devam ederken bir gün bir işçi taşı kaldırır, taş elinden düşer. Bu durumu fark eden Ali Paşa durumu öğrenmek ister. Ustabaşını çağırıp işçinin niye böyle yaptığını sormasını söyler. Ustabaşı gidip işçiye sorar. İşçi de özürlü olduğunu ve taşı taşımak istemediğini anlatır.

Bu durumu öğrenen Ali Paşa cami inşaatını durdurup bu hamamı inşa ettirir.”²⁵⁴

Haftanın her günü açık olan hamamların en kalabalık günü Cuma günüdür. Cuma günü Müslümanlar için kutsal bir gündür. Bugün insanlarımız sabah erken kalkar, hamama gider. Yıkayıp temizlendikten sonra Cuma namazını eda etmek için beklemeye koyulurlar. Günümüzde bu âdetin de ortadan kalktığı görülür.

Eskiden hacca giden bir adam gelip hamamcıdan para almış. Onun parasının daha bereketli ve helâl olduğuna inanılmış.

Bazı yörelerde hafta sonları kadınlar bir araya gelerek çoluk çocukla birlikte hamama giderler. Haftalık temizlik ihtiyaçlarını giderirler. Kadınlar oğullarına kız beğenmek için hamama gider ve orada kız beğenirlerdi. Ayrıca eskiden genç kız düğünden bir gün önce hamama götürülürdü.

Ramazanda bazı bölgelerde hamamlar gündüz ve akşam açıkken bazı bölgelerde gündüz kapalı gece açık olur.

²⁵⁴ Bu metin otuz yıldır hamam işletmeciliği yapan 1940 doğumlu Recep Çelik’ten Niğde Merkezde tarafımızdan derlenmiştir.

Hamam; göbek taşı, kurna (sıcak su doldurulan kap) ve musluklardan ibarettir. Hamama giden bir kişi göbek taşında yatar. Kirleri yumuşadıktan sonra temiz suda yıkanır. İsteğe bağlı olarak tellaklar kese de yapar.

Ramazana girmeden kadınlar, kadınlar hamamına; erkekler, erkekler hamamına giderler. Bayrama bir gün kala yani arife gününde hamama gitme geleneği her bölgelerde devam etmektedir. Ancak zamana bağlı olarak topluca hamama gidilip eğlenme âdeti kaybolmuştur.

Halk hikâyelerimizden Tahir ile Zühre Hikâyesi'nde; Zühre düğünün olacağı günün sabahı hamama götürülür.²⁵⁵

Niğde Masallarında bir yerde geçmektedir.

4 numaralı masalda Tozlu Bey yolda çamura düşer. Padişah da emir verir. Damadı (Tozlu Beyi) alıp hamama götürürler.

h-Harman ve Harman Âdetleri

Türkiye büyük ölçüde bir tarım ülkesidir. Bu sebepten dolayı ekin harman ve danenin eve taşınmasıyla ilgili çeşitli âdetler vardır. Ülkemizin her bölgesinde ekin ve harmanla ilgili çeşitli âdetler mevcuttur. Ekim işiyle uğraşanlara rençber denir.

Ekim her bölgede değişik zamanlarda yapılmaktadır. Hasat tarlalardan kaldırıldıktan sonra tarla sürülür. Umumiyetle Eylül ve Ekim aylarında ekim başlar. Eskiden tarlalar Salı ve Cuma günlerinin dışında bir günde ekilmeye başlanılmaktaydı. Tarlaları sürmede eskiden at, öküz, katır gibi hayvanlar kullanılırdı.

Teknoloji ilerledikçe hayvanların yerini traktör almıştır. Başaklar olgunlaştıktan sonra derme işine geçilir. Bu genellikle Temmuz sonu ile Ağustos başı olur. Derme işinde orak ve tırpan kullanılır. Yine teknoloji sayesinde bugün orak ve tırpanın yerini orak makineleri ve biçer-döver almıştır.

²⁵⁵ TÜRKMEN, Fikret, a.g.e.,220.

Ekim derme, bazı bölgelerde özel merasimlerle başlar. Bazı bölgelerde tarla sahibi dericilere kurban keser. Kurban öğle istirahatinde yenir. Tarlada her biçilen bölüme evlek ismi verilir ve her alışta ele geçen sapa pırnat denir. Buğdayların bir kucağa sığacak kadar birikimine ise deste adı verilir. Tarla bitmek üzereyken son pırnatta niyet tutulur ve fâtiha okunur. Bu niyetin kabul olunacağına inanılır. Bazen ekin derenler arasında yarış yapılır. Bu ekin derme işini hızlandırır.

Tarlanın derme işi bitince eğer harman tarlada yapılacaksa desteler tarlanın büyüklüğüne göre birkaç yere toplanır. Bu toplanan buğdaylara yığın adı verilir. Yığında buğdayların başak kısmının iç tarafa, kökünün dış tarafa gelmesine dikkat edilir. Böylelikle hayvanların buğday başaklarını yemesi önlenir. Bazen harman tarlada değil de özel harman yerlerinde yapılır. Buğday sapları harman yerine taşınır. Taşıma işi bittikten sonra patosa verme başlar. Eskiden buğdaylar harman yerine serilirdi. Elazığ'da gem adı verilen bir alet hayvanın arkasına bağlanır. Bazı yerlerde bu aletin ismi düvendir. Gemin üzerine ya bir kaç kişi biner ya da bir ağırlık bırakılır. Buğday üzerinde düven sürekli gezdirilir. Daha sonra buğdaylar rüzgara karşı savrulur. Tane ile saman ayrıştırılır.

Günümüzde elemeli patoslarla buğday saptan ayrılır. Umumiyetle patos gece vurulur. Elekten düşen kırık buğdaylar tavuklara yem yapılır. Buna Elazığ yöresinde “kut” adı verilir. Buğdaylar ambara doldurulur. Samanlar ise merak denilen evlerin alt katlarına yerleştirilir. Tarla sahibinin hayvanları yok ise samanlar harman yerinde satılır.

Niğde Masallarında harman ve harman âdetleri altı yerde geçmektedir.

4 numaralı masalda tilki, devleri yakmak için çobanları çağırarak kara çalıyı çürük samanı getirmelerini ister.

5 numaralı masalda çiftçi çift sürerken tilkinin canavara yaptıklarını görür.

11 numaralı masalda yeni doğan dev çocuğu ahıra götürürler ve samanın üstüne yatırıp önüne de saman koyarlar.

17 numaralı masalda padişahın kızı oğlanla evlendikten sonra bilinçli bir şekilde onlara rençberliği öğretir. Ekip biçtiklerini satıp zengin olurlar.

20 numaralı masalda Rıza Bey, Necip'e yirmişer dönüm tarla, bir çift at, pulluk, saban, düven, at arabası ve atların götüreceği kadar ambardan tohumluk buğday verir.

49 numaralı masalda Çingirdak Ali, harman savuran adama gidip kadına varmasını söyler.

ı-Değirmen ve Değirmene Gitme

Türk köylüsü, yazın hasat bittikten sonra satacağı buğdayı arpayı, çavdarı vs. satar. Geri kalan kışın yiyecek olan buğdayı çuvallara doldurarak bir çeşme başına veya akarsu kenarına yıkamaya götürürler. Burada varsa önce arpa yıkanır. Çünkü arpa buğdaya göre geç kurur. Arpa fazla öğütülmez. Hatta bazı yörelerde sadece hayvanlara verilen arpa yıkanmaz. Buğdaylar su başında yıkandıktan sonra savan veya çarşaf denilen geniş bezler üzerine serilerek damlarda kurutulur. Buğdayın iyice kuruması şarttır.

Zahire kurutulduktan sonra çuvallara veya torbalara doldurulur. Daha önce ya değirmenciden sıra alınarak gidilir ya da gelişigüzel bir vakitte yükler değirmene yıkılır.

Değirmen üç çeşittir; yel değirmeni, su değirmeni, elektrikli değirmen.

Değirmende buğdayın öğütülmek için doldurulan kısmına tekne adı verilir. Silindir şeklinde iki taş bulunur. Alt taş sabit üst taş çark vasıtasıyla döner. Götürge adı verilen kısımda unun ince ve kalınlığı ayarlanır. Unun dağılmaması için taşların etrafına tahta veya saç kafes yapılır. Unun torbaya dolması için torba geçirilen kısma kubur adı verilir.

Eskiden elektrik yaygınlaşmadan önce en yaygın olan değirmen su değirmeni idi. Ancak şimdi elektrikli değirmenler daha yaygındır. Su değirmenlerinde suya para verilmediği için daha ucuz öğütme işi yapılabilmektedir. Bunun yanında su değirmenlerinde unun yanması yoktur. Oysa elektrikli değirmenlerde taşın devrinin fazla olmasından dolayı unun özü kaçabilmektedir.

Değirmen “damına” gelindiği zaman ilk iş değirmenciden sıranın öğrenilmesidir. Halkımız arasındaki “Nöbet değirmen damında olur.” sözü bunun en güzel örneğidir. Nöbet sırası gelince zahire sahibi, teneke veya çap dediğimiz ölçek ile buğdayı ölçerek değirmenin sandığına doldurur. Değirmenci öğüttüğü una karşılık ya belli bir miktar para alır ya da undan (buğdaydan) belli bir ölçek kendine ayırır.

Öğütülen buğdaylar çuvallara veya un torbalarına doldurularak çuvaldızla ağızları dikilir. Değirmenci muhakkak değirmende ip ve çuvaldız bulundurur. Unlar öğütüldükten sonra hayvanlara yüklenerek evin yolu tutulur. Eve varınca çuvallardaki unlar ya küplere ya da sacdan yapılan büyük un depolarına basılır. Böylece çetin kış için en büyük ihtiyaç olan un hazırlanmış olur.

Halk hikâyelerimizden Yetim Esmâ Hikâyesi’nde; Yetim Esmâ, kocası tarafından bir değirmenciye bırakılır ve daha sonra değirmenci ile Yetim Esmâ evlenirler.²⁵⁶

Ayrıca Kirmanşah Hikâyesi’nde; Mahperi kendisini boğulmaktan kurtaran değirmencinin evinde yaşar.²⁵⁷

Niğde Masallarında değirmen ve değirmenci üç yerde geçmektedir.

4 numaralı masalda bir değirmencinin değirmenine bir tilki dadanır ve değirmenci tilkiyi yakalamak için değirmende nöbet tutar.

Yine aynı masalda anlatıcı eskiden su değirmenlerinin olduğunu belirtir.

8 numaralı masalda padişahın kızı ile evlendiği adam yolda giderken bir değirmene rastlarlar ve değirmende konaklarlar.

44 numaralı masalda oğlan buğday öğütmek için değirmene gidince değirmencinin köse olduğunu görür. Babasının vasiyetini hatırlar. Ötekine gider, o da köse. Geri gelip ilk değirmende ununu öğütür.

²⁵⁶ KARADAĞ, Metin, *Erzurum ve Çevresinde Derlenen Halk Hikâyeleri Üzerine Araştırmalar*, C. 2, Erzurum 1984.

²⁵⁷ ALPTEKİN, Ali Berat, a.g.e., s.257.

i-Yaylacılık

Ülkemizde hayvancılığa bağlı olarak yaylacılık varlığını sürdürmektedir. Yaylaya göçün zamanı bölgelere göre değişmektedir. Yaylaya göçte ilk önce yer tespit edilir. Tespit edilen yer herhangi bir kişiye veya şahsa aitse köyün muhtarı veya şahısla görüşülür. Şayet umuma açık bir mera ise bu izne ihtiyaç yoktur.

Akşamdan hazırlık yapıp sabahın kuşluk vaktinde varsa kağnılarla yoksa at ve merkeplerle yola çıkılır. İlk önce koyun sürüleri yaylaya götürülür. Ardından kuzular götürülür.

Anadolu'da bu şekilde yaşayan pek çok aşiret vardır. Beritan da Doğu Anadolu'da hayvancılıkla uğraşan konar göçer yaşayan aşiretlerden biridir.

Yaylaya intikal edildiğinde ilk iş çadırları kurmak için uygun yer bulmaktır. Daha sonra sürülere ve kuzulara ayrı ayrı ağıllar yapılır. Yaylaya tam anlamıyla yerleştikten sonra hayvanlardan sağılan sütlerden peynir, yağ ve çökelek yapılır. Sürünün sağılması oldukça zordur. Bir ağıla doldurulan hayvanlar tek tek ağılin kapısında sağılıp dışarı bırakılır. Böylelikle hangi hayvanın sağıldığı tesbit edilmiş olur.

Yaylada bazı hayvanlar kaybolur. Göçebeler arasında bu iş için "kurt ağzı" yapılmaktadır. Herhangi bir alete duâ okunduktan sonra kapatılır. Bu genellikle bıçak olur. Ta ki kaybolan mal bulununcaya kadar açılmaz. Eğer açılırsa kurdun ağzının açılacağına inanılır.

Yaylada kalma zamanı hayvanların süttten kesilmesiyle sona erer.

Niğde Masallarda yaylacılık iki yerde geçmektedir.

5 numaralı masalda tilki yaylada gezerken bir kürk bulur.

14 numaralı masalda İbrahim, şehzadenin bıraktığı altınlarla bir mera satın alıp hayvancılıkla uğraşır.

k-Av ve Avcılık

Türkler için av eğlenceleri önemli bir unsurdur. Türkler için savaşların av eğlencelerinden ve av eğlencelerinin de savaşlardan farkı yoktur. Av Türklerin hayatında o kadar önemlidir ki, geleneksel olarak av merasimleri düzenlenir.

Av mevsimlerinden ilki “Sığır” merasimidir. Sığır, yani dinî sürgün avı Türkler arasında Totem devrinden beri yaşayan bir törendir.

Bir çok Türk boylarının ecdâd bildikleri bozkurt bir totemdir. Bilhassa Oğuz Türkleri arasında sığır da bir totemdir. İşte Türkler bu mukaddes sığırı avlamak için yılda bir defa umumî sürgün avına çıkar ve dinî bir tören halinde yaparlardı.

Av törenlerine savaşa gider gibi hazırlanır; bütün erler atlanır. Beyler altın işlemeli elbiseler giyer. Işıldayan silahlar kuşanırlardı. Sürgün avına bütün hanlar çağrılır. Hepsi Hanlar Hanı ile birlikte törende bulunurlardı. Avcı bölükleri avları sürerek av yerine getirirlerdi. Hanlar, o zaman davranır, meydana giren avlara ilk oku Hanlar Hanı atardı.

Bununla beraber, totemleri yaralamak, dolayısıyla öldürmek uğursuzluk olduğundan onlar türlü usullerle, daha tehlikeli şartlar içinde diri diri avlanırdı.

Av merasimlerinden ikincisi “Şölen” merasimidir. Totem devrinde her Türk klanının özel totemi olur. klanlar totemlerinin etini yemezlerdi.

Ona ok atmaz, onu incitmezlerdi. Yalnız yılda bir defa dinî büyük tören yaparak totemi “kurban” ederlerdi. Tabi kurban edilen totem yerine yeni avlanmış bir başka totem konurdu. İşte totemlerin kurban edildikleri günlerde verilen dinî ziyafetlere şölen denirdi.

Törenlerden üçüncüsü ise “Yuğ” törenidir. Bu törenler ölen bir kahraman için düzenlenir, bir kahraman veya bir Türk beyi hayata göz yumdu mu, halk arasında bir acı dalgalanır, yas tutulur, haykıra haykıra ağlanırdı.

Ölen vücut çadıra konur. Önce yakın akrabası türlü kurbanlar keserek bu çadırın önüne dizerlerdi. Sonra avlayıcılar matemcilerle birlikte atlara biner ve çadırın çevresinde yedi defa dönerlerdi. Beyler atlarını yorarlar, kaygı onları

zayıflatır, yüzleri safran sürülmüş gibi sararırdı. Kurtlar gibi ağlaşır, yakalarını yırtar, ağlamaktan sesleri kısılır, gözleri yaşlarla örtülürdü.²⁵⁸

Divanü Lûgati't-Türk'te de av ve avcılıkla ilgili üç parça yer almaktadır.

Üç dörtlükten oluşan ilk şiirde; bir gece bir kurt sürüsüne rastlayan bir adamın köpeği ile birlikte kurtlarla mücadelesi ve onları öldürmesi hikâye edilmektedir.

Üç beyitten oluşan ikinci şiirin birinci beytinde bir gencin veya bir adamın avcılığını, avcılıkta ustalığını anlatmaktadır.

İkinci beyitte bir şahsın yaman bir ördek avcısı olduğu abartılı bir şekilde anlatılır. Üçüncü beyitte ise; avcının oka dokundukça ellerini yara bere içinde koyduğunu, bu yüzden bataklıkta yüzmede zorluk çektiğinden bahsedilmektedir.

Üçer dörtlükten oluşan üçüncü şiirde ise; yaşlıların gençleri çalıştırdığı onlara ağaçtan meyve toplattığı ve şölen için et sağlamak amacıyla onları ava gönderdiği anlatılmaktadır.²⁵⁹

Türklerde av bir müessese haline gelmiştir. Türk hayatında böylesine önemli yeri olan avcılığı kendine göre bir takım töreleri vardır. Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi'nde; baba dururken oğlan, o olmadan ava gidemez. Yine bu hikâyede oğlanın ilk avından dönüşünde büyük toy yapılır.²⁶⁰ Bamsı Beyrek Hikâyesi'nde; Beyrek, avdayken bir geyik karşısına çıkar, bu geyiği takip ederek Banu Çiçek'in otağına varır. Geyiği otağın önünde öldürür. Banu Çiçek'in dadısı Kısırcı Yenge geyikten pay ister. Bamsı Beyrek de "Ben avcı değilim Beğ-oğlu beğim, hep size." diye cevap verir.²⁶¹ Avcılar yüzüncü tüfekten sonra avı dağda bırakırlar.

Destanlarımızda da avın önemli bir yeri vardır. Alp Er Tunga Destanı'nda; İran'ın yedi pehlivanı Alp Er Tunga'nın avlağında avlanmak ister.²⁶²

²⁵⁸ BANARLI, Nihat Sami, a.g.e., s. 43, 44, 45.

²⁵⁹ TEKİN, Talat, 11. Yüzyıl Türk Şiiri, Ankara 1989, s. 68, 69, 70, 74, 72, 73, 74.

²⁶⁰ GÖKYAY, Orhan Şaik, Dedem Korkutun Kitabı, İstanbul 1973, s. 7, 8, 9.

²⁶¹ GÖKYAY, Orhan Şaik, a.g.e., s. 35.

²⁶² ATSI, Hüseyin Nihal, a.g.e., s. 39.

Oğuz Kağan Destanı'nda; Oğuz Kağan gergedanı öldürmek için ava çıkar.²⁶³
Saltuk Buğra Han kırk arkadaşıyla ava çıkar.²⁶⁴

Manas Destanı'nda da Köketey yetmiş üç yiğit ile ava çıkar ve Semetey on iki yaşında arkadaşlarını yanına alarak ava çıkar.²⁶⁵

Halk hikâyelerinden; Celali ve Mehmet Bey Hikâyesi, Adil Şah Hikâyesi, Melikşah ile Güllühan Hikâyesi, Nedim Şah Hikâyesi, Yaralı Mahmut Hikâyesi, Arzu ile Kamber Hikâyesi, Kerem ile Aslı Hikâyesi, Yusuf ile Zülehya Hikâyesi²⁶⁶ ve Şah İsmail Hikâyesi'nde²⁶⁷ av ve avcılık önemli bir motif olarak karşımıza çıkmaktadır.

Niğde Masallarında av ve avcılık on iki yerde geçmektedir.

4 numaralı masalda Tozlu Bey avdan dönünce karısının ağladığını görür.

5 numaralı masalda çiftçi, canavara avcılarının tüfeklerini alarak canavar avına çıktıklarını söyler.

8 numaralı masalda adam karısını değirmende bırakıp ava gider.

9 numaralı masalda padişahın oğulları ok atar, kimin oku kime düşerse onunla evlenirler. Küçük oğlanın avına bir akrep çıkar.

14 numaralı masalda şehzade avlanmak için saraydan çıkıp sahraya düşer.

19 numaralı masalda Bey oğlu ava çıkar ve dere kenarında atını çayıra yayar.

23 numaralı masalda yedi kardeş her gün ava çıkarlar.

27 numaralı masalda Yusuf, çok görgülü ve bilgili olmasına rağmen meraktan daima ava çıkar.

28 numaralı masalda dağa terk edilen çocukları bir avcı bulup evine götürür. Yine aynı masalda kahramanın karşısına bir geyik çıkar ve geyik kahramanı "Buraya giden bir daha dönmez" denilen yere götürür.

²⁶³ TOGAN, Zeki Velidi, *Oğuz Destanı / Reşidüddin'in Oğuznamesi Tercüme ve Tahlil*, İstanbul 1982.

²⁶⁴ SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati, *Türk Destanları*, İstanbul 1972, s. 140.

²⁶⁵ İNAN, Abdülkadir, *Manas Destanı*, Ankara 1992.

²⁶⁶ ALPTEKİN, Ali Berat, a.g.e., s. 362.

²⁶⁷ ÇOLAK, Faruk, a.g.e., s. 163.

29 numaralı masalda padişahın oğlu avlanmak için gezerken “Muradına eremeyen dilber” diye ağlayan bir kapıya rastlar.

35 numaralı masalda oğlan, atına atlayarak evden kaçıp bir dağ başına çadır kurar. Orada avlanır, avladığı kuşların etini kendi yer, kemiklerini hayvanlara verir.

40 numaralı masalda oğlan, annesinden babasının mesleğinin avcılık olduğunu öğrenince tüfeğini alıp ava çıkar.

I-Bulgur Kaynatma ve Çekme

Türk milletinin sofrasından eksilmeyen ve değişmez bir yemeği olan bulgur pilavı vardır. Bulgur pilavı bazen salçalı, bazen şehriyeli, bazen de sebzeli pişirilir.

Bulgur için özel buğday yetiştirilir. Her buğdaydan bulgur olmaz. Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bulgurluk buğdaylar değişik isimlerle adlandırılır: Sarı buğday (Silifke), kara kılçık, kılçıklı (Kadirli), Eskişehir kırıği (Erzincan), kırık buda (İspir-Erzurum), menceki (Elazığ).

Bulgurluk yapılacak buğday ilk önce ayıklanır. Daha sonra büyük kazanlarda kaynatılır. Kaynatılan buğdaya bazı yörelerde hedik de denir. Buğday iyice piştikten sonra kevgir ile alınarak bir yere dökülür. Suyu süzülen buğday kurutulmak üzere damlara serilir. Kuruyan bulgur tekrar ayıklanıp çuvala doldurularak değirmene götürülür. Eskiden değirmenlerin olmadığı yerlerde bulgur el değirmenlerinde çekilirdi. Bu değirmen iki yuvarlak taştan ibarettir. Alttaki taş sabittir. Üst taş ağaçtan yapılmış bir ok ile alt taştan ayrılmasağı sağlanır. Üst taş ortasından deliktir. Buğday bu delikten doldurulur.

Bazı yörelerde seyyar elektrikli değirmenler kapı kapı dolaştırılarak bulgur çekimi yapılır. Bulgur çekimi yapıldıktan sonra güneşte güneşletilip rüzgarda savrulur. Sonra kalbur veya halbur ile elenerek ince ve kalın bulgur birbirinden ayrılır.

Bulgur, Niğde Masallarında iki yerde geçmektedir.

12 numaralı masalda adam, ortanca kızının isteğı olan pullu eşarp karşılığında bulgur kaynatacakları zaman deve, kızını vereceğini söyler.

23 numaralı masalda kız, yerde bulduğu üzümü tazıya vermeyince tazı ateşi söndürür ve kız ateş bulmak için devlerin evine varınca devin karısının bulgur kaynattığını görür.

m-Tuz-Ekmek Hakkı

Türklerin tarihinde, edebiyatında ve folklorunda “tuz-ekmek hakkı” deyiminin önemli bir yeri vardır. Bu söz; dostluk, vefa, arkadaşlık, sadakat, samimiyet, dürüstlük gibi kavramları bünyesinde barındırır.

Maddeden çok manayı işaret eden bu deyim, Türkçe’de “tuz” sözüne dayanmaktadır.²⁶⁸ Çünkü yediğimiz her yemeğe tat veren tuzdur.

İslamî kaynaklara göre “tuz”u icat eden Halil İbrahim Peygamber’dir. İbrahim, Kabe’yi bina edince Tanrı’nın rahmetini diledi. Tanrı, “Fakirleri giydir, açları doyur” dedi. Peygamber bunu nasıl meydana getireceğini sordu. Tanrı, Kabe binasından kalan toprakları dört bir tarafa savurmasını söyledi. İbrahim, öyle yaptı, Tanrı’nın emri ile topraklar düştüğü yerde tuz oldu.

Bu zamandan itibaren bütün yaratıklar Halil İbrahim tuzunu yemeye başladılar.²⁶⁹

İki insan, aynı sofrada paylaştıkları nimet sayesinde ömür boyunca unutmayacakları bir samimiyet ve dostluk kazanırlar. Bu samimiyet ve dostluk, fikir ve ruh birliği ile yemin hükmünde kutsileşir.

Niğde Masallarında tuz-ekmek hakkı bir yerde geçmektedir.

25 numaralı masalda adam bir sokum (lokma) ekmeğin hatırına zor durumda kalan kahramana her an yardım eder.

²⁶⁸ ELÇİN, Şükrü, *Halk Edebiyatı Araştırmaları*, C. II, Ankara 1988, s. 373.

²⁶⁹ Evliya Celebi, *Seyahatname*, C. I, İstanbul 1993.

n-Bağ ve Bağcılık

Anadolu'nun hemen her yerinde bağ ve bağcılıkla uğraşilmektedir. Bağ yetiştirilmiyorsa bile her evin önünde bir asma, bazı yörelerde buna “mahşel” denir, bulunur. Asmanın bazı yörelerde yağmur duâsı için kullanıldığı da bilinmektedir.²⁷⁰

Bağlar; daha tevekler filizlenmeden, sürgü vermeden bağ makası veya bağ bıçkısı, bazı yerlerde dehre ile kesilir. Bağların kesilmesinin sebebi daha iyi verim elde etmek içindir. Daha sonra bir metre uzunluğunda serpene adı verilen parmak kalınlığında değneklere teveğin çubukları sarılır ve değneğin bir ucu toprağa batırılır ki, üzüm salkımları toprağa değmesin. Nisan sonu ile Mayıs-Haziran aylarında bel küreği yardımıyla bağlar kazılır. Bu işlem toprağın hava almasını bağlayarak bağın verimini artırır.

Her yöreye has üzüm çeşitleri vardır: Tehnebi, boğaz kere, kırmızı üzüm, öküz güzü, mazurma, şekeri vs.

En önce olgunlaşan üzüm çeşidi tehnebi, en son olgunlaşan üzüm çeşidi ise mazurmadır.

Bazı yörelerde, bağdan seçilerek toplanan üzümler sepetlere dondurulur. Hayvanlar vasıtasıyla köylerde buğday, arpa, tereyağı, pekmez karşılığında takas edilir.

Sonbaharın gelmesiyle birlikte Eylül sonu ile Ekim ayı başları bağ bozum işlemi başlar. Bu zamana kadar bağların koruyuculuğunu bir çeşit bahçıvan olan “Bağbançı” lar yapar.

Mal sahibi; eş, dost, yakın akraba ve konu-komşuları çağırarak bağ mahaline giderler. Bağ sahibi nereden toplanmaya başlayacağını belirledikten sonra bağ bozumuna başlanılır. Toplanan üzümler bazen renklere göre bazen de karışık olarak tasnif edildikten sonra şirahaneye götürülür. Bazı yörelerde ortak şirahaneler kullanılırken bazı yörelerde ağaç kovuğundan yapılan alet kullanılır. Üzümler çiğnenerek suyu ve posası ayrıldıktan sonra sıra, kazanlara doldurularak kaynatılır. Pekmez veya pestil yapılacak olan şıraya “ak toprak” katılarak kekremsi tadı yok

²⁷⁰ ACIPAYAMLI, Orhan, “Türkiye’de Yağmur Duâsı ve Psiko-Sosyal Metotla İncelenmesi”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, 21 (1-2) Ocak-Haziran 1963, s. 20.

edilir. Pekmezlik şıralar kaplara doldurularak belli bir süre yani katılaşıncaya kadar güneşte bekletilir. Pekmez, pekmez tuluğu veya küplere doldurularak kilere konur.

Şıra, kaynatılıp içerisine un eklenerek bulamaç kıvamına getirilir. Bu bulamaç, beyaz bezler üzerine dökülüp pestil malası ile iyice bezin üzerine yayılıp inceltir. Güneşte kurutulduktan sonra bezler ıslatılarak pestilin bezden ayrılması sağlanır. Bunun dışında ceviz, badem iplere dizilip bulamaca batırılarak orcik elde edilir.

Üzüm ve ondan elde edilen ürünler halk hikâyelerinde ve pek çok masalda yer almaktadır. Ercişli Emrah ile Selvihan Hikâyesi'nde; Emrah'ın sevgilisi olan Selvi, Şah Abbas ile evlenmek zorunda kalınca Şah Abbas'tan bir bağ diktirmesini ister. Bu bağın yetiştirme süresi yedi yıldır.²⁷¹

Niğde Masallarında bağ, üzüm ve pekmez yedi yerde geçmektedir.

1 numaralı masalda tilki ile canavar bağa üzüm yemeye giderler.

6 numaralı masalda padişah ile veziri tilkinin Adana'ya üzüm yemeye gittiği gibi salınarak Niğde'ye gelirler, şeklinde anlatıcı tarafından nasıl yavaş hareket edildiği vurgulanmıştır.

9 numaralı masalda baba, oğuldan köyün tamamı yiyince eksilmeyecek bir salkım üzüm getirmesini ister.

13 numaralı masalda derviş yere bir çubuk eker, Cenab-ı Allah tarafından çubuk göğeri ve bir salkım üzüm verir. Bu salkımı bütün köylü yer fakat hiç eksilmez.

23 numaralı masalda kız evi süpürürken bir üzüm tanesi bulur ve taziye vermeden üzüm tanesini ağzına atıp yer.

24 numaralı masalda oğlan kızın üç avuç kanını içeceğine dair yemin ettiği için kız kendi yerine bir pekmez tuluğunu getirip üstüne de gelinliği giydirerek odanın ortasına koyar.

²⁷¹ BALI, Muhan, a.g.e., s. 119.

45 numaralı masalda kahraman elindeki demiri eşiğin üstündeki tenekeye istemeyerek saplayınca pekmez süzülüp akmaya başlar.

Yine aynı masalda kahraman, bir bağ içerisinde bulunan bal peteklerinin arasında uyur.

o-Arıcılık

Arıcılığın tarihçesine bakılacak olursa çok eski yıllara kadar uzanmaktadır. Bal arıları tarih boyunca gerek esrarengiz yaşamları gerekse her derde deva olan balı ile insanların ilgisini çekmiştir.

Zaman içerisinde bal arılarının bal dışında yine o kadar değerli; bal mumu, arı sütü, polen ve arı zehiri gibi insan sağlığı ve çeşitli sanayi kollarında kullanılabilecek ürünler ürettiği ve topladığı anlaşıncaya arıcılığın önemi bir kat daha artmıştır.

Arılar sosyal bir yapıya sahiptir. Yani koloni içerisinde ana arı, işçi arı ve erkek arı arasında bir iş bölümü mevcuttur. İşlerin büyük bir kısmını işçi arı denilen ve genetik olarak dişi cinsiyetteki arılar yapar.

Arılar ile bitkiler arasında biyolojik bir bağ vardır. Bal arıları bitkilerin tozlanmasını sağlarken bitkiler de rengarenk çiçekler açarak, nektar ve polen salgılayarak bal arılarının beslenmesini sağlamaktadırlar.

Bal arıları, petek veya kovanlarda bal mumu adı verilen bir salgı ürününden altıgen prizma şeklinde gömeçler örерler. Bunlara petek adı verilir. Koloni bu peteklerde hem yavrularını yetiştirir, hem de besin maddelerini bu gözlerde depolarlar.

Bal arısı kolonisi kışı bir yumak oluşturarak ve yazın topladıkları balı yiyerek pasif bir şekilde geçirirler.

İlkbaharda yavru üretiminde bir artış görülür. Arılar nesillerini devam ettirmek amacıyla ilkbaharda “oğul” denilen küçük koloniler oluşturarak kovayı terk ederler.

Ülkemizde farklı ekoloji ve iklim bölgeleri bulunması nedeniyle ilkbahardan sonbahara kadar farklı bölgelerde her zaman çiçek bulunabilir. Bu nedenle ülkemizde gezginci arıcılık yapılarak üç-dört defa bal hasadı yapılabilir. Gezginci arıcılık yapılmaz ise her bölgede birkaç kez hasat yapılabilir.

Ülkemizde en çok bal elde edilen bitkiler; narenciye, okaliptus, geven, kekik, yonca, ay çiçeği, pamuk ve kır çiçekleridir. Ayrıca sonbahar aylarında özellikle Eylül ayında Muğla bölgesindeki çam ağaçlarından elde edilen çam balı da özel bir öneme sahiptir.²⁷²

Niğde Masallarında iki yerde geçmektedir

44 numaralı masalda kahraman, söylediği yalanda arıların mesûlü ve sorumlusunun kendisi olduğunu ve bir ayağı kırık arının kaybolduğunu belirtir.

45 numaralı masalda adam, bağ içerisinde bulunan arıların yanında yataarken hırsızlar adamı arı kovanı zannedip çalarlar.

ö-Güreş

Ata sporu olarak bilinen güreş halk anlatmalarında oldukça yaygındır. Türklerin en eski spor dallarından biridir. Güç, kuvvet gösteri olarak kullanılır. Güreş dinî bir hüviyete de sahiptir. Peygamberimiz güreşi çok sevdiğinden sık sık güreş tutmuştur. Dede Korkut Hikâyeleri'nden Bamsı Beyrek Hikâyesi'nde; Banu Çiçek, Beyrek'in gücünü denemek için onunla güreşmiştir.²⁷³

Destanlarımızdan Manas Destanı'nda; Semetey'in karısı Ay Çörek, otuz kız ve kırk erkekle güreşip başa çıkan bir kadındır.²⁷⁴

Halk hikâyelerinden Köroğlu-Niğdeli Geyik Ahmet Hikâyesi'nde; Demircioğlu Niğde'ye geldiğinde Geyik Ahmet'in güreş tutacağını öğrenir.

²⁷² Arıcılıkla ilgili bilgiler aziz dostum ve hemşehrim Niğde Üniversitesi Çamardı Meslek Yüksekokulu Müdür Yardımcısı Öğretim Görevlisi Cahit Öztürk'ten alınmıştır.

²⁷³ ERGİN, Muharrem, a.g.e., s. 123.

²⁷⁴ ÖGEL, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi*, C. I, Ankara 1998, s. 536.

Demircioğlu, Geyik Ahmet'le güreş meydanında güreş tutar ve kim kimi yenerse o ötekinin emrine girecektir.²⁷⁵

Yaralı Mahmut Hikâyesi'nde; Gence Han'ın Arap pehlivanı Mahmut'un dışında bütün erkekleri yener.²⁷⁶

Niğde Masallarda bir yerde geçmektedir.

14 numaralı masalda kız, kol kapma oyunu ile şehzadeyi kaptığı gibi burnunun üzerin çakıverir.

B-ETNOĞRAFYA

a-Halı-Halıcılık

Halı dokunmaya başlanmadan önce ilmeklerin üzerine atılacak çözüğü ipi hazırlanır. Bu çözüğü ipi yünün çıkırıla veya kirmenle eğrilmesinden elde edilir. Elde edilen bu ip, kalın olması için üç dört kat katlanır. Katlanan ip bükme çıkırığında kıvrılır.

İlmek atmakta kullanılan ipler ise yine çözüğü ipi gibi yünün eğrilmesinden elde edilir. Elde edilen bu ip iki kat haline getirilir. Daha sonra bu iplere istenen renkleri vermek için ipler çeşitli bitkilerle kazanda kaynatılarak istenen renk tonu elde edilir. Bu ipler, daha sonra yumak haline getirilir.

Gelelim halı tezgahının hazırlanışına; evin bir duvarına ustalar tarafından dikdörtgen şeklinde olan tezgah kurulur. Bu tezgahın alt kısmında demir bir çubuk bulunur. Çözüğü ipi bu demir çubuktan başlayarak bir alttan bir üstten çubuğa dolandırılarak ilmeklerin atılacağı çözüğü hazırlanır.

²⁷⁵ KAPLAN, Mehmet-AKALIN, Mehmet- BALI, Muhan, *Köroğlu Destanı*, (Anlatan: Behçet Mahir), Ankara 1973, s. 58-67.

²⁷⁶ ASLAN, Ensar, *Halk Hikâyeleri İnceleme Yöntemleri-Yaralı Mahmut Hikâyesi Üzerinde Bir İnceleme*, Diyarbakır 1990; MAKAS, Zeynel Abidin, *Yaralı Mahmut ile Mahbup Hanım Hikâyesi*, Erzurum 1979; ALPTEKİN, Ali Berat, *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*, Ankara 1997, s. 208, 209.

Demir çubuktan bir metre kadar yükseklikte kol ağacı denilen çubuğun beş katı kalınlığında ve boydan boya tezgahı kaplayacak şekilde kalın bir demir veya tahta çubuk hazırlanır. Bu çubuk üstten basıldığı zaman iplerin ters düz bir şekilde geçmesini sağlar. İplerin bu şekilde ters düz edilmesine argaçlamak denir.

Halı dokunmadan önce çözgü ipinden biraz daha kalın bir ip hazırlanır. Bu ip, çözgünün etrafından dolaştırılarak bütün çözgüler sırasıyla bu çubuğa bağlanır. Halı dokumak için hazırlanan ipler yumak haline getirildikten sonra tezgahın üzerine asılır. Dokumaya başlarken önce üç veya dört parmak argaç dokunur. Halının kenarına üç çift çözgü teli bırakılır. Buraya ilmek atılmaz, özel kalın eğrilmiş ve boyanmış kenar ipi vardır. Bununla her sırada kenar örülür. İlmeklerle kenar arasında boşluk kalmaması için kenar ipi, kenarda kalan bir iki ilmeğin üzerine de atılır.

Bu işlemler yapıldıktan sonra argaçın üstünden kenar suları yapılır. Daha sonra istenen model, dokunmaya başlanır. Dokuma işlemi yapılırken bir sıra ilmek atılır, iki sıra da argaç geçilir. Tarakla argaçlar sıkılır. İlmekler taranarak fazlası kesilir. Kesildikten sonra diğer sıraya geçilir.

Kol ağacına 30 cm. kalana kadar, dokuma yapılır. Daha sonra tarak daha fazla kalkmayacağı için burgular gevşetilir ve buna bağlı olan çözgü gevşer, önde dokunan kısım, itirilerek aşağı indirilir ve böylece dokunulan arkaya kayar. Dokunacak kısım, öne gelerek dokuma işlemine devam edilir.

Halı bitince yine üç veya dört parmak argaç yapılır. Halının sökülmemesi için üst üste ince bir ip örgüsü atılır. 10 cm. saçak payı bırakılarak çözgü ipi kesilir. Böylece halının dokuması tamamlanmış olur.²⁷⁷

Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyı'nda; Bayındır Han, şamil otağını yer yüzüne diktirir. Alaca gölgeliği gökyüzüne yükseltir. Bin yerde ipek halıcılığı döşetir.²⁷⁸

²⁷⁷ Halıcılıkla ilgili bilgiler 1974 Niğde-Çiftlik doğumlu Güldane Öcal'dan derlenmiştir.

²⁷⁸ ERGİN, Muharrem, a.g.e., s.77.

Halk hikâyelerinden Emrah ile Selvihan Hikâyesi'nde; Selvi, zorla Gara Vezir'in oğlu Ali'ye verildiği zaman Ali'den çeyizine bir halı dokumak için zaman ister. Halının dokunma süresi yedi yıldır.²⁷⁹

Niğde Masallarında halıcılık iki yerde geçmektedir.

9 numaralı masalda oğlanın babası, oğlundan köy üzerinde oturunca yarısı boş kalacak bir halı ister. Nitekim oğlan, karısının yardımıyla böyle bir halıyı getirecektir.

20 numaralı masalda Necip, içeri bakınca içeride yeni yeni halıların serilmiş olduğunu görür.

b-Çömlek-Çömlekçilik

Kırmızı toprak adı verilen bir topraktan yapılır. Evvela toprak iki defa elekte elenir ve sert bir çamur yapılır. Ayakla iyice çğnenir. Kürekle dilimlenip evin yanı atölyenin bir köşesine yığılır. Bir defa daha ayakla çğnenir. Bu çamur bir hafta yetecek kadar ayarlanır.

Sonra tezgaha oturup çömleğe başlanılır. Bu tezgaha çark adı verilir. Yapılacak çömlek veya testinin büyüklüğüne göre hazır çamurdan kürekle keserek tezgahın üzerine alınır ve elle basa basa iyice alıştırılır, yuvarlak şekilde ustaya verilir. Usta, çark üzerinde çamuru daire şeklinde yuvarlak eder. Çamur iki elle sıvaşlanarak yukarı doğru uzatılır. Çark ayakla tepilerek döndürülürken sol el çamuru deler, sağ dıştan destek verir. Kalınlığı içten ve dıştan iki parmak ayarlar. Böylece çömlek veya testinin şekli yapılır. Şekil tamamlanınca iplik veya telle kesilir. Çamuru hazırlayan eleman çarkın üzerinden iki eli ile çok dikkatli şekilde götürüp yere koyar. 5-6 saat sonra kulpu takılır. Yapılan çömlek veya testi güneş görmeyen gölge bir yerde kurutulur. Güneşte kurutulmaz.

Sonra pişirme işlemine geçilir. Fırının alacağı kadar çömlek dışarı çıkarılır. Gölgede bir iki saat kalır. Sonra güneşte bir mühlet bekledikten sonra fırına doldurulur. Alttan ateşi yakılır. Yakıt olarak hayvan gübresi kullanılır. Hızar talaşı da

²⁷⁹ BALİ, Muhan, a.g.e., s.156.

yakıt olarak kullanılır. Avuç avuç fırına atılarak yakılır. Hayvan gübresinin isi duvardaki sıvaları karartır. Bu siyahlık kaybolunca çömleğin tam piştiği anlaşılır. Yanma işi bir saat kadar devam eder. Akşam pişen çömlekler sabaha kadar soğur ve sonra pazarlarda satışa arz edilir.²⁸⁰

Niğde Masallarında bir yerde küp, iki yerde testi olarak geçmektedir.

17 numaralı masalda kara halayık, kavaktaki kızın şavkının suya vurmasından dolayı sinirlenip testiye yere vurarak kırar.

20 numaralı masalda Necip, ormanda testi ağzına kapak için bulduğu çam kozalaklarını cebinden çıkarıp bir taş için kavga eden çocuklara verir.

45 numaralı masalda adam, taşı kediye atayım derken küpe değer ve küpteki pekmez yere dökülür.

c-Semer-Semercilik

At, katır ve merkep gibi hayvanların üzerine yük bağlamak için sırtına konulan nesneye “semer”, bu işi yapanlara da “semerci” denilmektedir.²⁸¹ Semerin başka bir türü de palandır. Özellikle engebesiz arazide, ovada, yük ve binek hayvanı olarak kullanılan merkep ve katır üzerine konulan semer çeşididir.

Usta-çırak ilişkisine bağlı olarak Anadolu’nun bir çok yöresinde semer ve semercilik sanatı icra edilmektedir. Elazığ’da mahalli bir tabir olarak semer sanatı ile uğraşanlara semerci anlamında “çulcu” denilmektedir. Çul kelimesi ile ilgili pek çok deyim kullanılır: Çula çaputa para vermek, semerin otunu kemirmek, üstünde bir semeri eksik, eşeğin üstüne altın semer vurulsa alttaki gene eşek. gene eşek vb.

İlk önce semeri yapılacak olan hayvanın ölçüleri belirlenir. Telis denilen kalın dokumalı bez ölçülere göre kesilir. İçerisine ot yerleştirilir. Bu ota semer otu ya da hasır otu adı verilir. Bu otlar çuvaldızla telise dikilir. Çuvaldız kullanılırken ele batmaması için “kepene” denilen üsküften faydalanılır.

²⁸⁰ Çömlekçilikle ilgili bilgiler 1930 doğumlu 10-15 yıl çömlek ustalığı yapan Durmuş Özen’den tespit edilmiştir.

²⁸¹ Şemseddin Sami, a.g.e., s. 753.

Dikimi yapılan telisin üzerine deri çekilir. İp olarak keçi kılından yapılmış kazıl denilen kıl ip kullanılır. Telisin alt tarafına hayvanın sırt tarafına gelecek kısma keçe geçirilir. Daha sonra semerde kullanılan ön kaş hazırlanır. Umumiyetle meşe ağacından yapılır. Hayvanın boyun kısmına gelen kaşın uç kısmı ovaldır. İki parçadan oluşan kaş demiri ile birleştirilir.

Sonra arka kaş çınar ağacı kullanılarak iki parça olarak yapılır. Ön kaşa göre daha geniştir. İki parçanın astarı birbirine geçirilir. Bunlardan sonra semerin her iki tarafında dört adet olmak şartıyla kaburga adı verilen dut ağacından yapılan ve 60 cm. uzunluğunda tahtalar hazırlanır. Kaburga ağacının üstünde yer alan meşe ağacından iki adet parmak yapılır. Semerin ağaç iskeleti daha önce hazırlanan semer kısmının üzerine geçirilir. Kazıl, kıl, ip ile bağlanarak semer tamamlanır.

Niğde Masallarında eğer iki yerde geçmektedir.

25 numaralı masalda kahraman, adamın tarif ettiği yere varınca atı görür ve adamın sözünü unutarak atın altın eğerini de almak ister.

35 numaralı masalda hacı, oğlunun isteği olan eğeri bazardan satın alır.

d-Keçe-Keçecilik

Türk el sanatları içerisinde en eski gelenekten biri olan keçecilik Orta Asya'dan günümüze ulaşan sanat dallarımızdan birisidir.

Keçe yünden üretilen bir cins kumaştır. Keçe imal eden ve imal edilen keçenin işlenmesi suretiyle üretilen çeşitli giysileri ve eşyayı yapan kişiye "keçeci"; bu işlemin devamlı bir uğraş ve sanat haline getirilmesine de "keçecilik" adı verilir.

Keçenin ilk kez nerede, nasıl ve ne zaman üretilmiş olduğu bilinmemektedir. Muhtemelen keçe ilk olarak Orta Asya'da üretilmiştir. Bu kanaat Altay Dağları'nın eteğindeki Pazarlık Kurganı'nda yapılan kazılarda elde edilen keçe parçalarıyla ağırlık kazanmıştır. Uçsuz bucaksız otlaklarında çok miktarda koyun sürüleri yaşamaktadır. İlk baharda yünleri kırılmayan koyunlar ıslak çimenler üzerine

yatınca yünleri bir birine dolanarak kalıp haline gelir. İşte bu durum bir çobana ilham verir ve ilk keçe üretimini gerçekleştirir.²⁸²

Anadolu'nun pek çok yerinde keçecilik usta-çırak ilişkileri çerçevesinde yapılmaktadır. Türkiye'nin bir bölgesi hariç (Karadeniz Bölgesi) altı bölgesinde keçe üretimi ve keçecilik yoğun olarak yapılmaktadır.²⁸³

Nisan ve Haziran ayında kırkılan yün, birinci kalite, Ağustos ayında kırkılarak elde edilen yün ikinci kalite keçe elde edilmesini sağlar. Keçe üretilerek yün önce, temizlenir. Yün üzerindeki pıtraklar ve benzeri pislikler elle ayıklanır. Elle temizlenemeyen pislikler ise makasla temizlenir. Bundan sonra ditme işlemi başlar. Didilen yün ya hallaç yayı ya da tarak makinasıyla atılarak lifleri birbirinden ayrılır. Böylece yün veya yapağı keçe üretimine hazır hale getirilir.²⁸⁴

Renkli keçe yapılmak isteniyorsa; önce renkli keçeler kesilerek desen hazırlanır. Kesilen parçalar yere serilir ve hasır örtü üzerine kenardan başlamak suretiyle nakış döşenir. Daha sonra dökme işlemine geçilir. Yün dökülürken her tarafın eşit kalınlıkta olmasına dikkat edilir. Bundan sonra az miktarda ılık su serpilir. Bir uçtan başlanarak yere serilen yün düzgün bir biçimde dürülür. Desen için yapılan ipler sarılır. Kalın bir ip ile sıkıca bağlanan dürüme tepme işlemi başlar. Bu işlem 30-40 dakika sürer.

Sıra "kapaklama" denilen işleme gelir. Dürülen keçe çözülür. Tekrar tepme işlemine geçmeden önce sabunlu su verilir. Bir saat kadar daha tepme işlemi yapıldıktan sonra yün, keçe haline gelir. Bundan sonra hamamda ya da atölyede pişirme işlemine geçilir.

Keçe yapımında son aşama "dizleme"dir. Bu aşama keçenin sıkılaşmasını ve sertleşmesini sağlar. Bu esnada keçede oluşan kırışıklıklar düzeltilir ve bu işleme de "tığlama" adı verilir. Sonra dürülen keçe bir gün süzölmeye bırakılır. Ertesi gün güneşte kurutulmak amacıyla bir ipe asılır.²⁸⁵

²⁸² NASRATTINOĞLU, İrfan Ünver, "Afyon Karahisar'da Keçecilik", *Kültür ve Sanat*, Mart 1991, Sayı 5, s. 50.

²⁸³ ERGENEKON, Cavidan Başar, *Tepme Keçelerin Tarihi Gelişimi Renk Desen Teknik ve Kullanım Özellikleri*, Ankara 1999, s. 15.

²⁸⁴ ERGENEKON, Cavidan Başar, *a.g.e.*, s. 63, 64, 65.

²⁸⁵ NASRATTINOĞLU, İrfan Ünver, *a.g.m.*, s. 52, 53.

Keçe kullanış amaçlarına göre; ala keçe, süt keçesi, sargı keçesi, yük keçesi, ot keçesi, semer keçesi, hamut keçesi, eğer keçesi, kepenek ve çizme keçesi gibi adları vardır.

Niğde Masallarında keçe ve kürk iki yerde geçmektedir.

5 numaralı masalda tilki, yaylada bir kürk bulur. Tilkinin kürkünü gören canavar bir tane de kendine yapmasını ister.

42 numaralı masalda çoban, koyunlarını, itini, keçesini ve değneğini Köseye verir.

e-Çadır-Çadırcılık

Türk kültür hayatında çadırın çok önemli bir yeri vardır. Eski göçebe Türklerde olduğu kadar günümüzde de canlılığını korumaktadır. Anadolu'nun her yöresinde özellikle hayvancılıkla uğraşılan yörelerde, barınak ihtiyacını gidermek amacıyla çadır kullanılmaktadır. Ayrıca günümüze kadar varlığını korumuş olan kümbetlerde kullanılan çadır mimarisinin Türklerin hayatında çadırın ne kadar önemli olduğunun bir kanıtı olsa gerek.

Çadır, kalın bezden veya keçe, deri yahut kıl dokumadan yapılan bir veya daha fazla direklerle çatılıp barınma yerine denir.²⁸⁶

Türklerde barınmak için kurulan meskenlere çadırdan başka; oba, otağ, kerkü, gereke, ev, iv, iy, çerge, çergi, çadır ve çetir gibi isimlerle adlandırılmaktadır.

Yörelere has çadırlar olmakla birlikte Türkiye genelinde genellikle beşik çadır ve mahruti çadır kullanılmaktadır.

Dede Korkut Hikâyeleri'nde çadırla ilgili olarak ban ev, çadır, oba, ordu, otağ ve yurt sözleri geçmektedir.²⁸⁷

Çadır yapımında terzilik, saraçlık ve marangozluk birlikte yürütülmektedir.

²⁸⁶ Hayat Ansiklopedisi, C. II. s. 771

²⁸⁷ GÖKYAY, Orhan Şaik , a.g.e., s. CCCXXXIII.

İlk önce terzi, çadır yapılacak bezi çadırın cinsine göre kesip hazırladıktan sonra çadır bezi ile astar çiriş veya teğel yapılır. Çadır bezi çadırın dışında kullanılır ve çok kalın, su geçirmeyen bir bezdir. Günümüzde en iyi çadır bezi Malatya'da dokunur.

Daha sonra saraçlık devreye girer. Yan direklerin üzerindeki demir çivi ile çadırı yırtmasın diye kösele veya deri kullanılır. Çadırın yırtılmasını önlemek için belirli aralıklarla kolanlar dikilir.

Sonra marangozluk kısmına geçilir. Çadırın direği çadırın çanağı ve yan direkler marangoz tarafından yapılır. Böylece çadır kullanılmak üzere hazır hale gelir.

Niğde Masallarında iki yerde geçmektedir.

32 numaralı masalda kahraman, geyik sütü aramak için yola çıkar ve yolda geyik sütünü geyikten temin ederek yüksek bir dağın tepesine bir çadır kurar.

35 numaralı masalda oğlan, yanındaki hayvanlarla birlikte bir tepenin semtine bir çadır kurar.

f-Tandır ve Ekmek Yapma

Tandır, kırmızı toprak adı verilen bir topraktan yapılır. Kırmızı toprak çamur yapıp iyice yoğrularak balçık kıvamına getirilir. Toprağa kazılan bir metre derinliğindeki yuvarlak çukurun kenarlarına 5 cm. kalınlığında sıvanır. Sonra çay taşı dediğimiz taşla veya çekiçle yapıştırılan çamurlar iyice dövülür. Bu işlem, çamurun birbirini iyice tutması ve sertleşmesi içindir. Bu işlemden sonra hava alması için tandırın altından hülle adı verilen bir delik açılır. Böylelikle tandır hazırlanmış olur.

Tandırda ekmek pişirmek istenilince sabah namazı vakti kalkılır. Tandır çalı çırpı yardımıyla tutuşturulup meşe odunları yakılarak köz elde edilir. Bu işlem yapılırken hane halkının bir kısmı hamur yoğurma işi ile uğraşır. Hamur parça parça yoğrulup bir çarşaf veya savan içerisine bırakılır. Ne kadar ekmek yapılacaksa o kadar hamur yoğrulur. Savan içerisindeki hamur ayak ile iyice yumuşatılıp pişirme kıvamına getirilerek tandır başına götürülür.

Tandır başında iki veya üç kişi ile ekmek pişirme işlemi yapılır. Ekmekçi adı verilen bir kişi tandırda ekmeği yapar. İki kişi ise hamuru oklava yardımı ile yufka açarak ekmekçiye yardımcı olur. Ekmekçi elinin üstüne “kolçak” denilen bir bez bağlayarak elinin yanmasını önler. Ekmekçi yapılan yufkanın yüzünü yumurta ile hazırlanmış özel bir sos sürerek yufkayı tandırın duvarına yapıştırarak ekmeği pişirir. Ekmek tandırdan çıkarılırken ucu hafif eğilmiş bir demir çubuk kullanılır.

Piştirilen ekmekler üst üste konularak kilerde bulunan tavana dört taraftan tutturulmuş bir sele üzerinde kışa kadar muhafaza edilir.

Tandır ve ekmek yapmakla ilgili hususlar Niğde Masallarında iki yerde geçmektedir.

11 numaralı masalda kahraman kız, çevreyi zıvıllar, kıvrılıp sıçrayarak küllüğe girer, kıza sıcak işlemez. Oradakiler tandırın üstünü kapatıp kalkarlarken kız kıvrılıp küllükten çıkar.

Yine aynı masalda dev, kızdan oklavayı ve pişirgeci getirmesini ister.

42 numaralı masalda Köse ekmek sacını ocağa koyar.

g-Boyunduruk-Saban

Boyunduruk daha çok Akdeniz ve İç Anadolu bölgesinde kullanılan bir tabirdir. Az da olsa Doğu Anadolu bölgesinde kullanılır.

Boyunduruk, çift sürerken hayvanların boynuna takılan alete verilen isimdir.

Saban ise çift sürerken pulluk görevi yapan demirden yapılmış toprağı kazan kısımdır.

Teknoloji geliştikçe yeni aletler icad edilmiş, saban ve boyunduruk unutulmuştur. Günümüzde az da olsa dağlık bölgelerde bulunan tarlaları sürmede saban-boyunduruk kullanılmaktadır.

Niğde Masallarında boyunduruk ve saban iki geçmektedir.

1 numaralı masalda tilki, tarladaki boyunduruk ve sabanı canavarın sırtına yükletir.

20 numaralı masalda Necip'e Rıza Bey yirmiſer dönüm tarla, at, pulluk, saban ve düven verir.

h-Kirmen

Yün eğirip ip yapmaya yarayan mantar ſeklinde ağaçtan yapılan ve topaç kısmına olta ſeklinde demir çakılan bir tür alettir.

Anadolu'nun bir çok yöresinde farklı kirmen çeſitleri vardır. Kirmende eğrilen yün ip çorap, kazak örmede ve halı dokumada kullanılır.

Niğde Masallarında kirmen iki yerde geçmektedir.

36 numaralı masalda padiſahın kızı ile diğerkadınlar akſama kadar yün toplarlar ve kız yünü dittirip kirmenle eğirtir.

49 numaralı masalda Çingirdak Ali, kadına gidip kadından iti taſlamasını ister. Ancak kadın kirmen eğirdiğini iti taſlayamayacağını belirtir.

ı-Gergef

Genç kızlarımız, duygularını beyaz bez parçasına iſlerken gergeften faydalanır. Gergef daire ſeklinde tahtadan yapılmıſtır. İki parçadan oluşur. Birinci parça ikinci parçadan biraz küçüktür. Küçük parça üzerine nakıſ iſlenecek patiska denilen bir bez gerilir. Geniſ kasnak küçük parça üzerine geçirilir. Böylece nakıſ iſlenmeye hazır bir gergef meydana gelmiſ olur.

Halk hikâyelerimizden Emrah ile Selvihan Hikâyesi²⁸⁸ ile Ŗah İsmail Hikâyesi'nde²⁸⁹ kadın kahramanlar gergef iſler.

Niğde Masallarında gergef bir yerde geçmektedir.

20 numaralı masalda Necip'in karısı ırmak kenarında gergef iſler.

²⁸⁸ BALI, Muhan, a.g.e., s.118

²⁸⁹ ÇOLAK, Faruk, a.g.e., s.175

i-Çıra

Türk köylüsü elektrik yaygınlaşmadan evvel geceleri ışık ihtiyacını çıra veya idare ile giderirlerdi. Çıra, huni şeklinde bir kap içerisine gaz yağı konularak huninin ince tarafından bir fitilin gaz yağına teması ile elde edilir. Evlerde çıranın konulduğu yere çıralık adı verilir. Daha sonraları gaz lambası ve löküs adı verilen aletler çıranın yerini almıştır.

Hatta Elazığ yöresinde çıra ile ilgili “Çayda Çıra Efsanesi” anlatılmakta ve bu efsaneye bağlı halk oyunu oynanmaktadır.

Niğde Masallarında iki yerde geçmektedir.

17 numaralı masalda kız, çuvaldız olur kadın bunu alıp çıralığa koyar.

20 numaralı masalda Necip, akşam odundan eve dönünce evde çıranın değil de daha kuvvetli bir ışığın, löküsün yandığını görür.

C-MESLEKLER

a-Çoban

Çoban, hayvancılık yapan toplumların ayrılmaz bir parçasıdır. Anadolu’nun her bölgesinde çobanlık bir meslek olarak benimsenmiştir. Çoban olmadan hayvancılık, hayvancılık olmadan çoban olmaz.

Genel olarak hikâyelerde ve destanlarda çoban, hiçbir zaman birinci derecede kahraman olarak gösterilmemiştir. Ancak masallarda birinci derecede kahraman olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Orta Asya Türklerinde çoban, reddedilmiş kahraman çocuklarının kurtarıcısı olarak bilinir. Ahd-i Atik’te Davut Peygamber’in sapanı ile Calut’a karşı savaşında çoban bir kahraman olarak görülüyorsa da seyrek bir olaydır.²⁹⁰

²⁹⁰ GÖKYAY, Orhan Şaik , a.g.e., s. CCCXXX

Dede Korkut Hikâyeleri'nden Salur Kazanın Evinin Yağmalandığı Boy'da; Karacuk Çoban, sapanıyla düşman ordusunu tek başına helâk etmiştir.²⁹¹

Kazılık Koca Oğlu Yiğenek Hikâyesi'nde; babasını kurtarmaya giderken Yiğenek'in yanında giden Oğuz Beylerinden biri olan Soğan Sarı Çoban'dır.²⁹²

Basat'ın Tepegöz'ü Öldürdüğü Boy'da; Aruz'un çobanı olan Konur Koca Sarı Çoban, pınar başındaki bir peri kızı ile ilişkiye girer. Bunun neticesinde Oğuz'un başına bela olan Tepegöz doğar.²⁹³

Türk Halk Hikâyelerinden Köroğlu'nun Kamber Kolu'nda²⁹⁴, Salman Bey ile Turnatel Hanım Hikâyesi'nde²⁹⁵, Davutoğlu Süleyman²⁹⁶, Ferhat ile Şirin²⁹⁷, Yusuf ile Züleyha²⁹⁸, Hikâye-i Mahmut Gaznevî²⁹⁹, Bedran ile Hüzna³⁰⁰ ve Âşık Mahirî³⁰¹ hikâyelerinde çobanın önemli bir rolü vardır.

Niğde Masallarında on bir yerde geçmektedir.

4 numaralı masalda tilki, çobanları yanına çağırıp onlardan çalı getirmelerini ister.

10 numaralı masalda yılan, dana çobanın kızını isterler ve çoban kızını yılan verir.

13 numaralı masalda kahraman, bir köye yerleşip sığır çobanlığı yapar.

14 numaralı masalda İbrahim, geçimini çobanlık yaparak sağlarken şehzadenin bıraktığı altınlarla mera satın alıp Türkmen Beyi olur.

15 numaralı masalda kızı ile evlenecek olan çobanın oğlunu padişah, kama ile öldürmek ister.

²⁹¹ ERGİN, Muharrem, a.g.e., s.98, 99

²⁹² ERGİN, Muharrem, a.g.e., s. 199-206.

²⁹³ ERGİN, Muharrem, a.g.e., s.206-215.

²⁹⁴ KAFTANCIOĞLU, Ümit, *Köroğlu Kol Destanları*, İstanbul 1979, s. 241-276.

²⁹⁵ ASLAN, Ensar, *Çıldırli Âşık Şenlik, Hayatı-Şiirleri-Hikâyeleri*, Ankara 1975, s. 353-404.

²⁹⁶ ALPTEKİN, Ali Berat, a.g.e., s. 263-265.

²⁹⁷ ALPTEKİN, Ali Berat, a.g.e., s. 267-269.

²⁹⁸ ALPTEKİN, Ali Berat, a.g.e., s. 275-277.

²⁹⁹ ALPTEKİN, Ali Berat, a.g.e., s. 281-282.

³⁰⁰ KARADAĞ, Metin, a.g.e., s. 307.

³⁰¹ KARADAĞ, Metin, a.g.e., s. 259.

27 numaralı masalda İzzet, yolda giderken bir çobana rastlar. çobanı da yanına alarak Hind'e doğru yol alır.

29 numaralı masalda kızı bir çoban bulup evine götürür.

30 numaralı masalda berberin bağırdığı yerden bir kamış çıkar, bu kamışı bir çoban kesip kaval yapar.

34 numaralı masalda padişahın kızlarının mezarının bekçiliğini bir sığır çobanı yapar. Burada masalın kahramanı sığır çobanıdır.

39 numaralı masalda Keloğlan kargasını bir çobana satar.

42 numaralı masalda Köse sandık içerisinde iken bir çoban yanına gelir. Çoban Köseyi sandıktan çıkarır ve kendisi sandığa girer. Köse, koyun sürüsünü alıp oradan ayrılır.

b-Terzi

İnsanoğlu varolduğundan beri tabiatı gereği giyinmiştir. Giyinirken de elbiseyi diktirecek birine ihtiyaç duyar. İşte bu ihtiyaçtan doğan bir meslektir terzilik.

Elbise dikilirken ilk önce mezro ile ölçü alınır. Sonra ölçüye göre düz cetvel ve eğri cetvel kullanılarak terzi taşı ile çizilir. Makas yardımıyla kesilir. Kesilen parçalar, yüksük veya üsküf parmağa takılarak iğne ile teğellenir. Sonra ayakla hareket ettirilen makinede dikilir. Günümüzde motorlu makineler kullanılmaktadır. Daha sonra bir iki prova yapılır.

Cep astarı için kaput bezi kullanılır. Kaput bezinin hamlığı dayanıklı olmasını sağlar. Cekette kıl tele kullanılır. Yapıştırma yapılmaz.

Ütülemek için eskiden kömürlü ütü kullanılırdı. Mastık adı verilen odun kömür ütüyü ısıtırdı. Kömürü tutuşturmak için bir hayli zaman harcanmaktaydı.

Halk hikâyelerinden Âşık Garip Hikâyesi'nde: Garip'in anası oğlunu çalışmak üzere terzinin yanına çırak olarak verir. Ancak Garip tüm kumaşları ince

ince keser. Bunun üzerine ustası tarafından işten kovulur.³⁰² Derdiyok ile Zülfüsiyah Hikâyesi'nde; Kahveci Ali çocuklardan birini terziye çırak olarak verir.³⁰³

Niğde Masallarında terzi üç yerde geçmektedir.

7 numaralı masalda oğlan yer altından kurtulunca bir terzinin yanında çırak olarak girer.

25 numaralı masalda oğlan kuyudan arabın yardımıyla kurtulur ve bir terzinin yanına gelip çırak durur.

40 numaralı masalda oğlan babasının mesleğinin terzilik olduğunu annesinden öğrenince terzilik yapmaya başlar.

c-Berber

Berberliğin otaya çıkışı Hz. Peygamber dönemine rastlar. Berberlerin pîri Selman-ı Farisî'dir. Peygamber Efendimizi ilk tıraş eden Selman-ı Farisî olmuştur. Onun vasıtasıyla berberliğin tüm dünyaya yayıldığına inanılır.

Eskiden tıraş yapılırken ustura kullanılırdı. Bu ustura çelikten yapılır. Sapa tahtadandır. Ustura kayışta bilenerak kullanılır. Yüzde kesilen yerlere şabdan yapılmış sakal taşı sürülerek kanın akması önlenir. Ustura ile tıraş, yerini jilete bırakmıştır. Saçlar tarak ve makas yardımıyla kesilir.

Niğde Masallarında iki yerde geçmektedir.

6 numaralı masalda Niğde'den gelen ulak Anadolu'lu Mehmet'i berberde tıraş olurken bulur.

30 numaralı masalda Hint padişahının boynuzu olduğundan tıraş için gelen her berberi idam ettirir.

³⁰² TÜRKMEN, Fikret, *Âşık Garip Hikâyesi*, Ankara 1996.

³⁰³ AKKAŞ, Saffet, *Derdiyok ile Zülfüsiyah Hikâyesi Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma*, Niğde 1999 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

D-DİĞERLERİ

a-Geyik

Geyik, Türklerce kutsal sayılan bir hayvandır. Türk mitolojisinde ve masallarında oldukça önemlidir. Türk efsanelerinde diğer anlatmalara göre geyik motifi daha fazla yer tutar. Türk efsanelerinde daha ziyade yer alan dişi geyiktir. Bunlarda Tanrı ile ilgili olan birer İlâhe, dişi Tanrı ve daha doğrusu birer dişi ruh durumunda idiler.³⁰⁴

Eski şamanların başlarına geçirdikleri “Geyik ata”yı³⁰⁵ temsil eden başlık manidardır. Efsanelerde daha çok ak veya beyaz geyik karşımıza çıkmaktadır.

Göktürk mitolojisinde geyiğin önemi fazladır. Fin Ugor kavimlerinin ataları geyiktir.³⁰⁶

Türkler, İslamiyete girdikten sonra kendi efsanelerini peygamberlerin hikâyelerine uydurmuş ve devam ettirmiştir. Anadolu’da bilhassa Ramazan gecelerinde okunan Muhammediye vs. gibi kitaplarda Hz. Muhammed’in torunu Muhammed Hanefî avlanırken bir geyik görür ve onun peşine düşer. Gide gide bir mağaraya girer. Geyik mağaradan içeri girer, o da geyiği takip eder. Nihayet yer altına doğru epey bir yol aldıktan sonra bağlık bahçelik bir yere gelirler ve orada eşi Mine Hatun’u bulur. İşte bu hikâye İslamiyetle uyuşturulmuş bir nevi Ergenekon destanıdır.

Hunları bir dişi geyik kendi bataklığına çekmiştir. Hunlar, Avrupa’ya göç ederken bir dişi geyik yol göstermiştir. Hun avcılar bir dişi geyiği avlamak için peşine düşerler. Dişi geyik bataklıktan geçer avcılar da peşinden sonunda bataklığı geyik sayesinde geçip İskitlerin memleketine varırlar. Geyik orada ortadan kaybolur.³⁰⁷

³⁰⁴ ÖGEL, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi*, C. I, Ankara 1998, s. 569.

³⁰⁵ ÖGEL, Bahaeddin, *a.g.e.*, s. 38.

³⁰⁶ ÖGEL, Bahaeddin, *a.g.e.*, s. 577.

³⁰⁷ ÖGEL, Bahaeddin, *a.g.e.*, s. 578, 579.

Anadolu menkıbelerinde geyik , Orta-Asya Türklerinin deyişi ile bir insanın “Ervahı”³⁰⁸ olarak karşımıza çıkar. Bir avcı bir geyiği yaralar geyik kaçarak bir dervişin dergahına girer. Avcı dergaha geldiğinde dervişin yaralandığını görür. Geyik donuna girme Anadolu efsanelerinde sıkça görülen bir motiftir.

Bursa’da türbesi bulunan Geyikli Baba için anlatılan bir hikâyede; “Benim köylerim dairesinde bir nice dervişler gelip tavattun itmişlerdir, içlerinde bir derviş vardır. Geyikcikler ile musahabet ider. Hiçbir hayvan ondan kaçmaz. Hayırlı kimsedir.” denilmektedir.³⁰⁹

Şükrü Elçin, Bozgeyikli soyadı ile ilgili bir efsaneden bahsederken şunları yazar; “Bir köyün bir sürü geyiği varmış. Bu geyikler dağda çobansız dolaşırlarmış, her öğle vakti köye inerlermiş, köyde elli yaşlarında hiç evlenmemiş bir kız onların sütünü sağarmış, geyikler tekrar ormana gidermiş, onlara Bozgeyikler derlermiş. Bu aile çok dindarmış. Bu köyde yaşayanlara Bozgeyik soyadı verilmiştir.”³¹⁰

Alageyik ile ilgili Ziya Gökalp’in de bir şiiri vardır.³¹¹

Dede Korkut Hikâyelerinde pek çok türü olan geyiğin bu türleri belirtilmemiştir. Giriş bölümünde “Gittük de yirün otlakların geyik bilir.” denilmektedir.³¹² Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyı’nda; oğlan geyiği kovarken babasının önünden gelip gider.³¹³ Kam Püre’nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyı’nda; Nagahan’dan Oğuz’un üzerine bir sürü geyik gelir. Bamsı Beyrek birini kovalayarak Banu Çiçek’in otağına kadar gider.³¹⁴

Niğde Masallarında geyik üç yerde geçmektedir.

2 numaralı masalda tilki, geyiği kandırıp aslana yem yapmak için aslanın inine getirir.

28 numaralı masalda oğlanın karşısına çıkan geyik, oğlanı “Buraya giden bir daha dönmez” denilen yere götürür.

³⁰⁸ İNAN, Abdülkadir, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Ankara 1995, s.26-42.

³⁰⁹ BARKAN, Ömer Lütfi, *Kolonizatör Türk Dervişleri*, İstanbul ?, s. 27.

³¹⁰ ELÇİN, Şükrü, *a.g.e.*, s. 417.

³¹¹ GÖKALP, Ziya, *Kızıl Elma*, İstanbul 1998, s. 80-83

³¹² ERGİN, Muharrem, *a.g.e.*, s. 75

³¹³ ERGİN, Muharrem, *a.g.e.*, s. 85.

³¹⁴ ERGİN, Muharrem, *a.g.e.*, s. 121, 122.

32 numaralı masalda oğlan dağda gezerken aslanın bir geyiği yakaladığını görünce geyiği aslandan kurtarır. Geyik buna karşılık oğlana sütünü verir.

b-At

Türk kültürü ve medeniyeti içerisinde atın çok önemli bir yeri vardır. Eski göçebe Türklerde olduğu kadar yerleşik hayata geçildikten sonra da at önemini hiçbir zaman yitirmemiştir.

Atlarla ilgili Türk halkının muhayyilesinde çeşitli efsaneler olmuştur. Bunlar; Gök-Tanrı, Rüzgar-Hava, Mağara-Toprak ve Su menşei olmak üzere dört kolda toplanır.³¹⁵

Türk halk anlatmalarından halk hikâyelerinde, masallarda ve özellikle destanlarda at, kahramanın birinci derecede yardımcısıdır. Kahramanın en zor anında at yetişir ve kahramanın bu zor anından kurtulmasını sağlar.

Divanü Lûgati't-Türk'te "yund eti yıbar" (at eti mis gibi kokar)³¹⁶ denmektedir. At eti pişirildikten sonra soğumaya bırakılır. O zaman bu etten mis gibi bir koku gelir.

Bamsı Beyrek, zindandan çıkıncaya kadar on altı yıl kendisini bekleyen atına:

At demezem

Kardeş direm

Kardaşımdan ileri

derken bütün Türklerin ağzından konuşmuş olur.³¹⁷

At ile erin değerini bir tutan Türkler için at kişiye arkadaştan daha yakındır. At kişiye itibar kazandırır.

Yas, ölü gömme törenlerinde atın önemli bir görevi vardır. Ölüyü atı ile birlikte gömmek Türklerde de çok eski bir âdettir.

³¹⁵ ELÇİN, Şükrü, a.g.e., s. 412.

³¹⁶ Kaşgarlı Mahmut, *Divanü Lûgati't-Türk*, (Çev. Besim Atalay), C. III, Ankara 1999, s. 7.

³¹⁷ GÖKYAY, Orhan Şaik , a.g.e., s.CDXXVI.

Şamanlıkta kurban sunulmadan ayin ve tören yapılmaz. Kanlı kurbanların en önemlisi de at kurbanıdır.

Halk hikâyelerinde Köroğlu'nda, Kirmanşah Hikâyesi'nde³¹⁸, Nedim Şah Hikâyesi'nde³¹⁹, Hurşit ile Mahımihri Hikâyesi'nde³²⁰, Şah İsmail Hikâyesi'nde³²¹, Kaçak Nebi Hikâyesi'nde³²² ve özellikle Manas Destanı'nda³²³ kahramanın yardımcısı ve yoldaşı attır.

Niğde Masallarında dokuz yerde geçmektedir.

6 numaralı masalda kahraman, bir kır ata binip at oynatır.

11 numaralı masalda kız devlerin evinden oklava ile bişirgeci getirmeye giderken yolda at ile iti görür. Atın önündeki eti ite, itin önündeki otu da ata verir.

13 numaralı masalda Hz. Hızır, büyük kardeşin çiftliğine gelip bir at ister, fakat büyük kardeş atı vermez.

14 numaralı masalda şehzade avlanmak için saraydan çıkıp at koşturur ve epey gittikten sonra yeşillik bir yere gelir.

17 numaralı masalda Bey oğlundan getirilen atı kız besler, herkesin atı ölür ama kızın beslediği at ölmez.

22 numaralı masalda Onüç Mehmet ahıra girince at kişnemeye başlar, atın sesini duyan dev, gelip Onüç Mehmet'i yakalar.

25 numaralı masalda haramiler, kuşa karşılık oğlandan başka haramilerde bulunan çok güzel ve muhteşem olan atı getirmesini isterler.

³¹⁸ ALPTEKİN, Ali Berat, *Kirmanşah Hikâyesi*, Ankara 1999.

³¹⁹ NEVRUZ, Hadi, *Elazığ Masal ve Hikâyelerinden Derlemeler*, Erzurum 1973, s. 7-39. (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi)

³²⁰ SAKAOĞLU, Saim- DUYMAZ, Ali, *Hurşit ile Mahımihri Hikâyesi*, Ankara 1996.

³²¹ ÇOLAK, Faruk, *Şah İsmail Hikâyesi Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma*, Kayseri 1994. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

³²² ŞİMŞEK, Esmâ, *Kaçar Nebi Hikâyesi Üzerine Bir Çalışma*, Erzurum 1986. (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi)

³²³ İNAN, Abdülkadir, *Manas Destanı*, Ankara 1985.

32 numaralı masalda kahraman atının yardımıyla bütün orduyu helâk eder.

35 numaralı masalda oğlan atından, küheylanından olup biteni öğrenir.

II-NİĞDE COĞRAFYASINA DAİR UNSURLAR

Niğde masallarında geçen Niğde coğrafyasına ait yer isimlerinin Niğde'ye uzaklığı, coğrafi konumu, geçim kaynakları hakkında bilgiler tesbit edilmiştir.

A-BOR

Niğde'ye uzaklığı 14 km'dir. Niğde'nin güneybatısına düşer. İlin merkezinden sonra en büyük ilçesidir. Geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Hayvancılığa bağlı olarak da dericilik gelişmiştir. Tarım Emen ovasında yapılır. Bor'da Çarşamba günü kurulan pazar oldukça hareketlidir. Hatta bu pazar için "Geçti Bor'un pazarı sür eşeğini Niğde'ye." diye söylenen bir darb-ı mesel vardır.

Niğde masallarında Bor bir yerde geçmektedir.

4 numaralı masalda Tozlu Bey ile tilki, Bor'dan Ulukışla'nın dağlarına geçer.

B-ULUKIŞLA

Niğde'ye uzaklığı 60 km'dir. Niğde'nin güneyinde yer almaktadır. Ulukışla'nın geçim kaynağı tarım ve hayvancılığa dayanır. Niğde'nin en eski ilçelerinden birisidir. Faruk Nafiz Çamlıbel'in "Han Duvarları" adlı şiirine de konu olmuştur.³²⁴

Yukarıda da bahsettiğimiz 4 numaralı masalda geçmektedir. Tozlu Bey ile tilki Bor'dan Ulukışla'nın dağlarına geçer.

³²⁴ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Han Duvarları*, İstanbul 1993, s. 3.

C-GÜMÜŞLER KASABASI

Niğde'ye 10 km. uzaklığında olan bir kasabadır. Niğde'nin güneydoğusunda yer alır. Bir vadi içerisine kurulmuştur. Eski ve Yeni Gümüşler diye iki ayrı mahalleden oluşur.

Geçim kaynağı elmadır. Bizanslılardan kalma bir manastır bulunduğundan az da olsa Gümüşler'i turistler ziyaret ederler. Eskiden Taşpınar yaylası hayvancılık amaçlı kullanılmıştır.

Sulama amaçlı inşaa edilen bir de barajı vardır.

Niğde Masallarında Gümüşler'le ilgili hususlar üç yerde geçmektedir.

14 numaralı masalda şehzadenin karşılaştığı pîr, şehzadeye Niğde'nin Gümüşler Kasabası'ndan Çoban İbrahim'im kızını yazar.

27 numaralı masalda annesi İzzet'e Taşpınar yaylasında bir göl bulunduğunu. oraya fillerin geldiğini ve Kartal Pınarı'nda bir hayvanın kürkünün her tüyünde bir mücevher asılı olduğunu söyler.

48 numaralı masalda oğlan, Gümüşler'den Niğde'ye gider ve oradan da dervişin yardımıyla Bağdat'a geçer.

D-ÜÇ KAPILI KÖYÜ

Çamardı ilçesine bağlı bir köydür. Niğde'ye uzaklığı 34 km'dir. Niğde'nin güneybatısına düşer. Geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Ancak hayvancılık daha gelişmiştir.

Niğde Masallarında bir yerde geçmektedir.

27 numaralı masalda İzzet, Üç Kapılı Köy yakınlarında bulunan meradaki ceylanları avlar.

E-AZATLI KASABASI

Çiftlik ilçesine bağlı bir kasabadır. Niğde'ye 45 km. mesafededir. Doğusu ve batısı rüzgara açık bir mekanda dağ eteğine kurulmuştur. Gelir kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Tarım ön plandadır.

Niğde masallarında bir yerde geçmektedir.

37 numaralı masalda Keloğlan, tesleri eşeğe yükleyip Azatlı'ya götürüp satar.

F-GARAMEZ

Çiftlik ilçesine bağlı Ovalıbağ Köyü'nün eski adıdır. Niğde'ye uzaklığı 50 km'dir. Niğde'nin kuzeybatısında yer alır. Geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Ancak tarım ön plandadır. Ayrıca köyde yaşayanların çoğu yurt dışında çalışmaktadır.

Niğde masallarında bir yerde geçmektedir.

25 numaralı masalda üç kardeş padişahın isteği olan kuşu bulmak için parmaklarındaki yüzükleri çıkarıp yuvarlarlar. Birininki Garamez yoluna, birininki Susandı yoluna, birininki de Erenler yoluna düşer. Yüzükleri Susandı ve Garamaz yoluna düşen kardeşler Aksaray'a varırlar.

G-EYREKLİ

Çiftlik'in Çardak Köyü'nde bir dağa verilen isimdir. Niğde'ye 60 km. uzaklıktadır. Çardak Köyü'nün geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Köyün içinden yaz kış akan bir çay geçer. Dağın eteğinde batısı kapalı bir mekanda kurulmuştur. Köyde yaşayan ihtiyarların çoğu Kıbrıs ve Kore gazisidir.

Niğde Masallarında Eyrekli bir yerde geçmektedir.

28 numaralı masalda sabah olunca adam, çocukları heybenin gözüne koyup Eyrekli'ye âzâd etmeğe götürür.

H-SUSANDI

Çiftlik ilçesine bağlı Çardak Köyü'nde Ihlara vadisine inen yola verilen isimdir. Vadi içerisindeki yollardan Ihlara'ya gidilir. Oradan da Aksaray iline geçilir.

Niğde Masallarında Susandı iki yerde geçmektedir.

25 numaralı masalda üç kardeş padişahın istediği kuşu bulmak için parmaklarındaki yüzükleri çıkarıp yuvarlarlar. Birininki Garamez yoluna, birininki Susandı yoluna, birininki de Erenler yoluna düşer. Yüzükleri Susandı ve Garamez yoluna düşen kardeşler Aksaray'a varırlar.

28 numaralı masalda çocuklar dünya turunu yapmak için babalarıyla vedalaşarak sabah namazında Susandı'ya doğru yola çıkarlar.

III-NİĞDE MASALLARINDA RENKLER

Niğde masallarında geçen renkler dört ana renk esas alınarak incelenmiştir. Bu ana renkleri şöyle sıralayabiliriz: A-Beyaz-Ak, B-Siyah-Kara, C-Yeşil, D-Kırmızı-Al (Kızıl).

A-BEYAZ-AK

Ak rengin, Türklerin en eski inançlarından olan Şamanist dönemle ilgili bazı manevi inanmalarından kaynaklanarak ululuk adalet ve güçlülük anlamları kazanıldığı görülmektedir.³²⁵

Ak sözü ve rengi şamanî Türk inançlarında arılık ve yüceliğin bir sembolü haline gelmiştir. Bu yüzden de ak renk için “baş renk” de diyebiliriz.³²⁶

Çin kaynaklarında bahsedilen bir efsanede Göktürklerin atası bir Ak-geyiktir.

³²⁵ GENÇ, Reşat, *Türk İnançları ile Milli Geleneklerinde Renkler ve Sarı Kırmızı Yeşil*, Ankara 1999, s. 9.

³²⁶ GENÇ, Reşat, *a.g.e.*, s. 10.

Bu Ak-geyiği öldüren avcılar cezalandırılır.³²⁷ Bu sebeple ak renk ululuk arz etmektedir.

Geyiğin ak olması ona bir kutsîlik vasfı vermiştir.

“Ak”lık, yani beyazlık Altay Şamanizminde de ilahelere mahsus bir renk olarak görülür.³²⁸ Aslında ak sözünün anlamı temizlik, paklık manasında kullanılır. Altay Türkçesi’nde ise cennet anlamına gelmektedir. Cennette oturan tanrılara da “Aktu” yani “Akhılar” rengi ve ruhu apak olan derlerdi.³²⁹ Yakutlarda da bütün dünyayı ve her şeyi yaratan büyük Tanrı Ak-Yaratıcı (Ürüng-Ayığ-Toyon) idi.³³⁰

Yine bu inançlardan kaynaklanarak Türkler de “aklık” temizliktir, arılıktır, yüceliktir, ululuktur. Yaşlılık tecrübe ile dolu oluş ve bir kocalıktır, büyüklüktür. Devletin ululuk, adalet ve güçlülüğünün bir sembolüdür. Devlet büyüklerinin özellikle savaşlarda giydikleri bir giysi, elbise rengidir. Askeri birliklerin içinde üst subay veya komutanların kendilerini askerlerinden ayırabilmeleri için beyaz giydikleri anlaşılmaktadır. Beyaz at da ordu içerisindeki büyük rütbelileri askerlerden ayıran bir işarettir. Bu gelenek Türklerden Moğollara geçmiştir ve Cengiz Han devletinde devam etmiştir. Anadolu’da ise beyaz at geleneği Alp Arslan’dan Balak Gazi’ye devam edip gelmiştir.³³¹

Diğer taraftan Hazret-i Peygamber’in kullandığı üç sancaktan (Beyaz, yeşil ve siyah) birinin rengi olması doğasıyla da³³² beyaz rengin önemi daha da artmıştır.

Ak renk ile ilgili kayıtların, oluşumu X. yüzyıla kadar indirilebilen Dede Korkut Hikâyeleri’de de kullanıldığı görülmektedir.

Türk kültüründe anne ve babanın çok önemli bir yeri vardır. Büyükler her zaman baş tacıdır. Uludur, yücedir, büyüktür. Bu büyüklük ve yücelik ak renk ile ifade edilmiştir. Boğaç Han Hikâyesi’nde; kırk namert Dirse Han’a gelip Boğaç

³²⁷ ÖGEL, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi*, C. I. Ankara 1998, s. 570.

³²⁸ ÖGEL, Bahaeddin, *a.g.e.*, s. 570.

³²⁹ ÖGEL, Bahaeddin, *a.g.e.*, s. 571.

³³⁰ ÖGEL, Bahaeddin, *a.g.e.*, s. 573.

³³¹ GENÇ, Reşat, *a.g.e.*, s. 11.

³³² GENÇ, Reşat, *a.g.e.*, s. 13.

Han'ı şikayet ederler. Ak sakallı ihtiyarın ağzına sövdüğünü ak bürçekli kadının sütünü çektiğini söylerler.³³³

Dirse Han, oğlunun bu davranışından rahatsız olur. Ana hakkı Tanrı hakkı telakki edildiğinden canından çok sevdiği oğlunun canına kıyar.

Dede Korkut Hikâyeleri'nde kahramanlar daima "ak" renklerle telakki edilmiştir. "Başı ak, alnı ak, kolu ak, yüzü ak, eti ak" olarak değerlendirilmiştir. Ev ve barınak da "ak" renkle ifade edilmiştir. "Deli Karçar, ak çadırını ak otağını kara yerin üzerine kondurmuştu."³³⁴

Ak kaftan giymekte Dede Korkut Hikâyeleri'nde yiğitliğin alameti olarak görülür.

Duâ edilirken "yüzün ak olsun" temennisinde bulunmak çok yaygındır. Beyrek çobanlara duâ ederken "Bre yüzünüz ak olsun, ağanızın ekmeği size helâl olsun" der.

Dede Korkut, Oğuz Beylerinden söz ederken ak sancaklı veya ak alemlî ifadelerini kullanır. Bayındır Han'dan söz ederken de "ağ atlı Bayındır Han" deyimini kullanmaktadır.

Niğde Masallarında ak-beyaz; temizlik, ululuk, saflık, arılık manalarında beş yerde geçmektedir.

7 numaralı masalda kuyuda kalan oğlan tüyleri birbirine sürünce bir ak koçla bir kara koç peyda olur. Ak koça bineyim derken kara koça binip yedi kat yerin dibine gider.

16 numaralı masalda kız, ak su gelir seslenmez, sarı su gelir seslenmez, kırmızı su gelince seslenir.

17 numaralı masalda halayık, kızın kafasındaki ak tüyü bulup çekince kız ak güvercin olup uçar, gider.

27 numaralı masalda ihtiyar çoban "ak koyunum ak taş ol kara koyunum kara taş ol, asam ben gelinceye kadar koyunlarıma sahip ol" diyerek İzzet'in peşine düşer.

³³³ ERGİN, Muharrem, **Dede Korkut Hikâyeleri**, İstanbul 1994, s. 26, 27.

³³⁴ ERGİN, Muharrem, **a.g.e.**, s. 85.

38 numaralı masalda Keloğlan, üçüncü kapıyı ararken ak sakallı biri önünde peyda olur, kapının yerini Keloğlana söyler.

B-SİYAH-KARA

Kara rengin de Türk mitolojisine dayanan anlamlar ifade ettiği ve fakat tarihi seyir içerisinde bu rengin olumludan olumsuzu çok değişik anlamlarda kullanıldığı bilinmektedir. İslamî dönemde Abbasi halifelerinden meşruluk fermanı olan Türk hanedanlarına gelinceye kadar Kara'nın Türklerde (Gazneliler ile ilgili kayıtları istisna edecek olursak), hükümlanlık rengi olarak yaygın bir şekilde kullanıldığına dair fazla bilgiye sahip değiliz.³³⁵

Kara'nın Altay şamanlığı açısından bir takım anlamları vardır. Abdulkadir İnan şu bilgileri verir: “Altaylılar bütün ruhları iki zümreye ayırırlar: 1)Tös, yani ilk ruhlar, ezelden beri mevcut olanlar. 2)Yayan neme (Yaratılmış nesne), yani sonradan vücut bulan ruhlar.

Bundan sonra gene ruhlar aru (pak temiz) veya kara (habis) zümrelerine ayrılırlar. Buna göre ruhlar; 1)arutös, 2)karatös, 3)aru neme, 4)kara neme tesmiye olunur. Erlik, Karatös zümresine dahildir ve en ağır felaketleri ondan bilirler. Erlik, yer altı diyarında kara çamurdan yapılmış sarayda oturur. Erlik büyük kara ruh (kara yaan töş) sayılır. Erlik'in yedi, diğer bir rivayete göre dokuz oğlu vardır. Demir-başlı kara oğullar denir.³³⁶

Bir başka rivayete göre, Erlik'in dokuz kızı vardır. Bu kızlar yer altı dünyasında yaşarlar. Onun kızlarını da “dokuzu da müsavi karalar” olarak adlandırılır.³³⁷

Kırgız-Kazak hurafelerine göre Albastı iki nevi olup biri Kara Albastı ve diğeri de Sarı Albastıdır. Sarı Albastılar şamanın okumasıyla giderken Kara Albastı ise kendisini görmek iktidarına malik olan ocaklı adamdan başka kimseden korkmaz.

³³⁵ GENÇ, Reşat, a.g.e. s. 46.

³³⁶ İNAN, Abdulkadir, Makaleler ve İncelemeler, C. I, Ankara 1987, s. 404-409.

³³⁷ İNAN, Abdulkadir, a.g.e., s. 411.

Kara Albastı yahut Kara ciddi ve ağır başlı bir ruhtur. Şamanist Türkler lohusa kadınları Kara Albastı'dan korumak ve karayı defetmek için kara baksı çağırırlar.³³⁸

İnan, Karakalpak adı ile ilgili bilgi verirken “Kavm-i külah-i siyah”, “kara börklü” ve “kara külahlılar” terimleri kullanılmıştır.³³⁹

Diğer taraftan Türk mitolojisinde kara, umumiyetle toprak rengi olarak, yağız yer anlayışı ile birlikte kullanılmıştır. Ayrıca Türkler de halk tabakasına mensup olanlara da kara denildiği gibi kara kul, karavaş veya karabaş deyimleri de “köle” anlamında kullanılmıştır.³⁴⁰

Yine işaret edildiği üzere kara renk, Türklerde her halde binlerce yıldan beri kuzeyin sembolü olarak kullanılmıştır. Nitekim Müslümanlar da kuzeye “Diyar-ı Zulmet” demişlerdir.

Diğer taraftan yas ve mezar bayrakları da Türk kavimlerinin inanışlarında büyük yer tutmaktadır. Bugünkü Doğu Türkistan'da mezarlara bezden bir bayrak asılır. Altayların kuzeyindeki Şamanist Türkler ise, mezara bir paçavra bağlamakla yetinirler. Bizim “yatırlara bez bağlama” geleneğimiz de bu inancın her halde bize kadar gelen bir uzantısı olsa gerektir.³⁴¹

İslamî dönemde, Hazret-i Peygamber'in üç sancağından siyah olanını Abbas'a vermesinden dolayı siyah Abbasilerin şiarı olmuştur. Abbasi halifelerinden meşruluk fermanı olan Türk sülalelerinde de, hakimiyet sancakları siyah olmuştur.³⁴²

Harzemşahlar'da da siyah renk hükümrانlık sembolü olarak kullanılmış ve bayrak rengi olarak da kabul edilmiştir.

Dede Korkut Hikâyeleri'nde kara rengin önemli bir yeri vardır. Çünkü yas ve yas evinden söz edilirken daima kara renk kullanılmıştır. Bamsı Beyrek'te: Yalancıoğlu Yaltacuk, Beyrek'in ölüm haberini getirince aklar çıkarılıp karalar giyilir.³⁴³

³³⁸ İNAN, Abdulkadir, a.g.e., s. 459, 460, 461.

³³⁹ İNAN, Abdulkadir, a.g.e., s. 46.

³⁴⁰ GENÇ, Reşat, a.g.e., s. 47.

³⁴¹ GENÇ, Reşat, a.g.e., s. 47, 48.

³⁴² GENÇ, Reşat, a.g.e., s. 49.

³⁴³ ERGİN, Muharrem, a.g.e., s. 71.

İç Oğuzla Dış Oğuz Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Boy'da; Beyrek ölünce ak evin önünde feryat kopar. Kaza benzer kızı gelini ak çıkarıp kara giyer. Ak boz atının kuyruğu kesilir. Kırk yiğit kara giyip mavi sarınırlar.³⁴⁴

Ayrıca Dede Korkut'ta kara sevgilinin vasıflarının yanında yer alır. Sevgili kara kaşlı, kara gözlü, kara saçlıdır.

Dede Korkut Hikâyeleri'nden Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boy'nda; kara rengin sembolik manası vardır. Oğlu kızı olmayan kara çadıra bırakılır. Altına kara keçe serilir ve önüne kara koyun yahnisi bırakılır.³⁴⁵

Dede Korkut Hikâyeleri'nde kafir veya düşman daima karadır.

Türk mitolojisine göre büyük bir kahraman veya hükümdar doğarken onun evi üstüne bir kara bulut gelir ve bu kutsal çocuğun doğuşunu beklerdi. Bu bulutlar bir nevi Tanrıların elçisi gibi idiler. Bu bulut yiğitlerin bir nevi koruyucusu olurdu.³⁴⁶

Oğuz beylerinin vasıfları yine kara ile ifade edilir. Kara Göne, Kara Budak, Karacuk Çoban'da kara renk yiğit, gözünü budaktan esirgemeyen kişiler olarak anlam kazanmıştır.

Niğde Masallarında kara renk kötülüğü, felaketi sembolize ettiği gibi bazen de normal renk anlamıyla kullanılmıştır.

4 numaralı masalda tilki, devleri yakmak için çobanlardan kara çalıyı çürük samanı getirmelerini ister.

9 ve 12 numaralı masallarda kahramanlar istenilen şeyleri bulamadıkları için kara kara düşünürler.

16 numaralı masalda cazı karısı, kızı kapkara zehir gibi suya batırınca kızın her yanı çiban dolar.

17 numaralı masalda Bey oğlu çaydan akan üç karpuzdan birini tutar kara çıkar.

³⁴⁴ ERGİN, Muharrem, a.g.e., s. 210.

³⁴⁵ ERGİN, Muharrem, a.g.e., s. 21.

³⁴⁶ ÖGEL, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi*, C. II, Ankara 1995, s. 272.

25 numaralı masalda kahraman abdest alıp namaz kılar ve yemek yerken yanında bir köpek peyda olur.

27 numaralı masalda ihtiyar, “Ak koyunum ak tak ol. kara koyunum kara taş ol. Asam ben gelinceye kadar koyunlarıma sahip ol.” diyerek İzzet’in peşine düşer.

C-YEŞİL

Türk mitolojisine göre hayır ilahı Ülgen’in koruyucu ruh olarak kabul edilen yedi oğlundan birinin adı Yaşıl (Yeşil) Kaan idi ve umumiyetle bitkilerin yeşerip-büyümesini düzenlediğine inanılırdı.³⁴⁷

Diğer taraftan eski Türkler yılbaşını başlıca iki tabiat olayının görülmesiyle başlatmışlardır. Bunlardan biri otların yeşermesi, diğeri de gök gürlemeleriyle yıldızların başlaması idi.³⁴⁸

Bilindiği üzere gök görlemeleri ve şimşekler bahar ile beraber başlayan tabiat olaylarıdır. Eski Türklerde bu hadiselerin başlamasıyla birlikte yılbaşı veya bahar bayramını kutlarlar. Bu bayrama Farsça Nevruz adı verilir. Ancak Nevruz adından önce Türkler bu bayrama yeni gün, ergen gün, ilk gün demişlerdir.

Yaşıl kök yani yeşil gök tabirinin Türklerde gökyüzü anlamında kullanıldığını da görüyoruz ki bugün de Türkçe’de göğermek sözünün yeşermek anlamında kullanıldığı malûmdur. Bu itibarla Türklerin zaman zaman yeşil sözü yerine kök (gök) kullandıklarını burada hatırlatmakta yarar vardır. Nitekim Yusuf Has Hacib’in “yağız yer, yeşil kök” şeklindeki ifadesinden, onun yaşadığı çevrenin kainatı kara yer ve yeşil gök ile çevrilmiş olarak algıladıkları anlaşılmaktadır.

M.S. 629 yılında Batı Göktürk Kağanının yeşil satenden bir kaftan giyindiği Hüan Tsang tarafından belirtilmiştir. Yeşil rengin Türklerde hakimiyet sembolü olarak kullanılmaya başlandığını da göstermektedir.³⁴⁹

³⁴⁷ GENÇ, Reşat, a.g.e., s. 27.

³⁴⁸ GENÇ, Reşat, a.g.e., s. 28.

³⁴⁹ GENÇ, Reşat, a.g.e., s. 30. 31.

İslamiyetle birlikte yeşil rengin Hazret-i Peygamber'in üç sancağından birinin yeşil olarak ayrıca manevi bir anlam kazandığı ve Müslüman Türklerin hayatında müstesna bir yer işgal ettiği de bilinmektedir.

Osmanlılarda yeşil renkli sancak hemen hemen her dönemde kullanılmıştır.

Aynı zamanda yeşil renk siyahla birlikte yas tutulurken kullanılır. Aklar çıkarılıp siyah ve yeşil renkli elbiseler giyilir. Anadolu'nun pek çok yerinde hacdan dönen biri evinin kapısını yeşile boyar. Böylelikle hacdan geldiği veya o evde bir hacının bulunduğu herkesçe bilinir.

Dede Korkut Hikâyeleri'nden Bamsı Beyrek'de; geyiğin arkasından giden Beyrek yeşil çayırın üzerine kırmızı otağ dikildiğini görür.³⁵⁰

Niğde Masallarında yeşil renk üç yerde geçmektedir.

6 numaralı masalda Yahudinin biri rüyasında yeşil bir balığın karnında suyu altın eden bir fincan olduğunu görür.

23 numaralı masalda yedi kardeş, anneleri hamile olduğundan kız doğurursa yeşil bayrak dikmesini, oğlan doğurursa al bayrak dikmesini annelerinden isterler.

26 numaralı masalda oğlan, kuyudan çıkan okun verdiği al değneği al kapıya, yeşil değneği yeşil kapıya, mavi değneği mavi kapıya vurarak altın bülbül bulur.

D-KIRMIZI-AL (KIZIL)

Türklerde al ile kırmızı renkler birbirinden farklı olup, al renk koyu turuncuya yakın ateş alevi rengine benzer bir renktir. Kızıl ise açığa yakın parlak kırmızı renk anlamında kullanılıyordu. Ama uzun tarihi süreç içinde zaman zaman bu renkler birbirlerinin yerine de kullanılabilir hale gelmiştir.

Türklerin en eski inanışları ile ilgili olarak onlarda "Al Ruhü" veya "Al Ateş" adları verilen bir ateş Tanrısının yahut da hâmî (koruyucu) bir ruhun varlığı bilinmektedir. Şamanizm'de ruhlar şerefine bayraklar dikmek âdetti. Al ruhunun

³⁵⁰ ERGİN, Muharrem, a.g.e., s. 62.

hâmî ruh sayıldığı devirde bunun şerefine dikilen bayrak ateş rengine yakın bir renkte olmuştur.³⁵¹

Ayrıca bütün Türk kavimlerinde yaygın olan Alaslama merasimi yapılır. Alaslama bir kırmızı renkli paçavrayı ateşleyip hastanın başında alas alas diye çağırıp çevirmekten ibaret olan bir tedavi şeklidir.

Anadolu Türklerinde alazlama Radloff'un izahına göre kızgın demirle dağlamaktır. Anadolu halkiyatına dair son yıllarda toplanan malumata göre alazlamanın tamamıyla eski şamanlık ve ateş kültü ile sıkı bağlı bir merasim olduğu anlaşılmaktadır.

Hülasa bugünkü Türk inanmalarında yaşayan al şerir bir ruh olarak tasavvur olunur: yol şaşırtıcı, yalancı, hilekâr sayılır.³⁵²

Gerçekten de Türklerin en eski inançlarından olan Şamanizm'e göre al ruhunun sonraları temsil etmeğe başladığı Al bastı olayının al renk ile ilgili geleneklerimizin günümüze kadar gelmiş bazı izlerini biliyoruz.³⁵³ Anadolu'nun pek çok yerinde lohusa kadını al karısından korumak için başına kırmızı bir tül bağlanır. Lohusaya kırmızı altın takılır ve kırmızı şeker hediye edilir.³⁵⁴

Dolayısıyla al (kırmızı) rengin de tarihimizin başlangıcından beri bizde manevi ve millî renk olarak algılandığı ve tarih boyunca inançları yansıtan, aynı zamanda da Türk duygusunu ve ruhunu anlatan bir millî sembol hüviyeti kazandığı görülmektedir.³⁵⁵

Ayrıca al renkli bayraklar Türklerde yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Genellikle savaş bayrağı olarak kullanıla gelmiştir.

Dede Korkut Hikâyeleri'nde al renk hayvanlarda güçlü, kuvvetli, semiz manalarında kullanılmıştır. Yağız al at yiğidin eli ayağıdır. Kızıl deve develerin en iyisidir. Sevgilinin vasıflarından biri al yanaklı olmasıdır.

³⁵¹ GENÇ, Reşat, a.g.e., s. 17, 18.

³⁵² İNAN, Abdülkadir, *Makaleler ve İncelemeler*, C. I, Ankara 1987., s. 264, 265.

³⁵³ GENÇ, Reşat, a.g.e., s. 18.

³⁵⁴ İNAN, Abdülkadir, a.g.e. s. 26.

³⁵⁵ GENÇ, Reşat, a.g.e., s. 19.

Oğuz beyleri güveyi ya da damat olurken güveyi alameti olarak al kaftan giyerler. Gelinliğin sembolü ise al duvaktır. Bamsı Beyerk`te; Banu Çiçek sevgilisi Beyrek`e kırmızı kaftan hediye olarak gönderir.³⁵⁶ Al duvak Anadolu`da pek çok yerde hâlâ kullanılmaktadır.

Ayrıca Dede Korkut Hikâyeleri`nde gelin odası kızıldır. Bamsı Beyrek ve Kan Turalı kırk yerde otağ diktirirler. Bu otağların rengi kızıl alacadır.³⁵⁷

Niğde Masallarında al-kırmızı renk üç yerde geçmektedir:

16 numaralı masalda güzellik unsuru olarak kullanılmıştır. Cazı karısı, kızı kırmızı suya batırınca kız ayın on beşi gibi güzelleşir.

23 numaralı masalda yedi kardeş, anneleri hamile olduğundan kız doğurursa yeşil bayrak diktirmesini, oğlan doğurursa al bayrak diktirmesini annelerinden isterler.

26 numaralı masalda oğlan kuyudan çıkan okun verdiği al değneği al kapıya, yeşil değneği yeşil kapıya, mavi değneği mavi kapıya vurarak altın bülbülü bulur.

³⁵⁶ ERGİN, Muharrem, a.g.e. s. 69.

³⁵⁷ ERGİN, Muharrem, a.g.e. s. 69-135.

V. METİNLER

1. TİLKİ İLE CANAVAR

Şimdi bir canavar varmış. Bir de tilki varmış. Bunlar arkadaş olmuşlar. **Canavar** tilkiye demiş ki:

“Gel dövüşelim arkadaş.”

“Yooook... Gel üzüm yemeğe gidelim.”

Tilki ile **canavar** bir bağa girmişler. Tilki demiş ki:

“Bak arkadaş, burnumuzdan gelinceye kadar üzüm yiyeceğiz.”

“Tamam arkadaş.”

Bunlar başlamışlar üzüm yemeye. Tilki kurnaz ya, bir yemiş iki yemiş... Burnunun deliğine iki üzüm tanesi sokmuş. **Canavara** demiş ki:

“Arkadaş bak. Benim burnumdan geldi.”

Canavar yermiş yermiş burnundan gelmezmiş. Karnı olmuş böyle... Tilki bağırmaya başlamış. Tilkinin sesini bağ sahibi duyup bağa gelmiş. Tilki kaçmış dağın, **çeniğin** başına. Bağ sahibi **canavarı** dövmeğe başlamış. Tilki **öteden** bağırarak **canavarı** yanına çağırmış güya. “Yanına ha yanına, beline ha beline, sırtına ha sırtına vur da vur.” dermiş. Ondan sonra **canavar** bir yolunu bulup bağ sahibinin elinden kurtulmuş. Geçmiş tilkinin yanına varmış. Tilkiye demiş:

“Arkadaş niye öyle söyledin? Yanına ha yanına, sırtına ha sırtına, beline ha beline vur da vur diye.”

“Arkadaş, ben yanıma ha yanıma kaç dedim.”

Canavar tilkiden öcünü almak için ona dövüşmeği teklif etmiş. Tilki “Peki” diyerek bir mağaraya gitmişler. Tilki eline bir **güdük** almış, **canavara** da bir **sadar** vermiş. Başlamışlar dövüşmeğe. Hani tilki **canavara** **sadar** verdi ya **sadarı** kaldırıncı mağaranın tavanına değer. Bir türlü tilkiye vuramazmış. Tilki **güdük**le vur ha vur, vur ha vur.

Canavar bakmış tilkiye vuramıyor. “Gel dışarı çıkalım” demiş. Tilki de “Peki “ diyerek dışarı çıkmışlar. Dışarı çıkınca tilki **güdüğü canavara** vermiş. **Sadarı** kendisi almış. Tilki **canavara sadarla** vur ha vur, vur ha vur.

Canavar yeni bir teklif sunmuş:

“Tilki kardeş, seninle çift hırsızlığına gidelim.”

“Peki gidelim.”

Guvelden çift sürerlerdi de, tarlalar da **sabanı** kalırdı. **Boyunduruk** neyin. Oraya gitmişler. Sonra **canavara** tilki demiş ki:

“Arkadaş **sabanı boyunduruğu** sen aliver. Ben de kayışı kuyuşu, çivi mi viyi alayım.”

Yani bir kayışla çivi yi kaç tane yapmış görüyor musunuz? Tilki **canavara** **saban** ile **boyunduruğu** yüklemiş. Tarıl tarıl sürüklemiş. Tilki bir kayış ile çivi yi alıvermiş eline. Neyse gitmişler. Bir çaya varmışlar. Tilki kuyruğunu çaya değdirivermiş. Tilkinin kuyruğu buz tutmuş. Bunu gören **canavar** tilkiye sormuş:

“Arkadaş kuyruğunu nerede gümüşlettin?”

“Arkadaş ben filan çaya gittim. Çayın ortasında durdum. Sabaha kadar durdum. Kuyruğum orada gümüşlendi.”

Ondan sonra zavallı **canavar** çaya varmış. Çayın ortasında sabaha kadar oturmuş. Her tarafı buz tutmuş. **Canavar**, sabah olunca -hani kuyruğu buz tutu ya- kuyruğunu çekermiş, kuyruğu çıkmazmış. Kuyruğunu çekermiş kuyruğu çıkmazmış. Kuyruğu orada kopmuş, kalmış. Tekrar tilkinin yanına gelerek tilkiye demiş ki:

“Arkadaş niye böyle yaptın.”

“Yok arkadaş, sana öyle demedim ki, değdirip geç dedim.”

Tilki **canavara** yapacağını yapmış, tilki kurnazlığını göstermiş. Tilki işte böyle...

Emine Demiryel

2. ASLAN, TİLKİ VE GEYİK

Evvelden bir aslan varmış. Bu aslan çok acıkmış. Tilkiyi çağırmış. Derdini tilkiye anlatmış:

“Yav, bir av bul gel de şurada yiyelim. Karnımızı doyuralım, acıktık. Sen nasıl olsa başarısın böyle şeyleri. Git bir şey bul, kandır getir.”

Tilki kalkar gider. Bir geyik bulur, geyiğe der ki:

“Kral ağır hasta, her halde ölecek. Hep hayvanları çağırıyor, helâlleşecek. Gidelim oraya seninle de helâlleşsin.”

“Yav aslanın olduğu yere gidilir mi? O tehlikeli bizim için.”

“Yook... Tehlikesi filan yok. Kıpırdaşacak hali yok. İnine çekilmiş yatıyor. Perişan bir halde.”

Tilki sonunda geyiği kandırır. Geyiği aslanın yattığı yere getirir. Aslanın yattığı ine geyiği tıkar. Aslan pençeyi bir atar, geyik fırlar, kaçır. Çeker gider. Aslan tilkiye döner:

“Ulan, şu kaçtı gitti.”

“Kaçırdın geri gelir mi?”

“Hele sen git, bir daha dene getir.”

Tilki tekrar yola çıkar. Geyiği aramaya başlar. Sonunda geyiği bulur:

“Yav niye kaçtın?”

“Görmedin mi pençesini kaldırdı, neredeyse beni parçalayacaktı.”

“Adam helâlleşmek için elini uzatıyordu. Sen ürktün kaçtın.”

Tilki geyiği yeniden kandırır, getirir. İkinci gelişinde aslan tabii kaçırmı? Bu sefer fırsat vermez. Yıkar, geyiği parçalar. Sonra da yemeğe başlar. Tilkiye “Sende ye.” dediği yok. Tüketip gider. “Ulan bu her halde bize hiç koymayacak” diyerek aslanın haberi olmadan geyiğin beynini de tilki yer. Sıra beyine gelince aslan tilkiye sorar:

“Hani ulan bunun beyni nerede?”

“Yav iki sefer kanıp gelen kafasızda beyin mi ararsın? Beyin ne arar bunda? Beyin olsa ikinci sefer gelir miydi?”

Bu masal da bu kadar.

Necati Yılmazer

3. HOROZ İLE DİKEN

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde bir horoz varmış. Horoz bir gün küllükte eşinirken bir altın bulmuş. Dikene “Diken kardeş, şu altını tut, bir yere gidip geleceğim.” diyerek tıngır mıngır gitmiş, tıngır mıngır gelmiş. Horoz dikene seslenmiş:

“Diken kardeş, diken kardeş altınımı ver.”

“Altının bende yok. İnek kardeşe verdim.”

Horoz oradan tıngır mıngır ayrılarak ineğin yanına gelmiş:

“İnek kardeş, diken kardeş altınımı sana vermiş. Altınımı ver.”

“Horoz kardeş, altınını kasap aldı. Beni kesmesin diye ona verdim.”

Horoz boynunu bükerek tıngır mıngır kasaba gelmiş. Kasaba demiş ki:

“Kasap bey Kasap bey altınımı ver. İnek altınımı sana vermiş.”

“Horoz kardeş, altınını damada verdim.”

Kasaptan da eli boş dönen horoz tıngır mıngır damada gitmiş. Horoz damada demiş ki:

“Damat bey Damat bey, Kasap bey altınımı sana vermiş. Altınımı isterim.”

“Altını geline taktım.”

“Ya gelin, ya altınım...”

Horoz damattan altını alamayınca gelini almış gitmiş.

Masal da burada bitmiş.

Mefail Tosun

4. TOZLU BEY İLE TİLKİ

Bir değirmenci varmış. Benim gibi çok fakirmiş. Evveli su değirmenleri varmış. Bu değirmenci nöbetçi beklermiş. Biraz gelip gittikçe buraya bir mahluk dadanmış. Çocukların ırzını yermiş. Adamın çocukları çokmuş. Lan gelivermiş değirmen açık, değirmende bir şey kalmamış. “Lan bu nasıl oluyor? Çocukların ırzını acep köylü mü götürüyor, başka biri mi götürüyor.” diyerek beklemeye başlar. O gün gelmemiş. Devirisi gün gelmiş, yine yok. Bu sefer adam “Bir yatayım, bu ne ise meydana çıkacak.” diyerek kendine göre bir düzen tutmuş. Gelse baksa ki, bir tilki içeriye girmiş. Aç hayvan unu neyin yiyor. Değirmenci çevirmiş, kapıyı bastırmış. Tilkiye sormuş:

“Ne arıyorsun lan burada?”

Tilki lisâna geliyor:

“Aman değirmenci baba, ben kaç gündür acım. Evet, senin çocuklarının ırzını yedim. Amma beni öldürme, ödeyeceğim.”

“Ne biçim konuşuyorsun yav?”

Değirmenci elinde sopayla tilkinin üzerine yürüyor. Tilki değirmencinin geldiğini görünce değirmenciye diyor ki:

“Beni âzâd edersen seni dünya malına gark ederim.”

“Ne zaman?”

“Yarın buradayım.”

Tilki devirisi gün geliyor. Değirmenciye yanına alıyor, yola çıkıyorlar. Devler muhitine varıyorlar. Oraya varınca tilki değirmenciye dönerek diyor ki:

“Sen şurda dur. Devler seni benden sorarlarsa senin ismin Tozlu Bey. Başka da konuşma. Ben ne dersem sen onu yapacaksın.”

“Tamam.”

Böyle bir muhite varıyorlar. Tilkinin kendisi sihirbaz ya, devlerin evine giriyor. Devin nerede bir güzel elbisesi varsa, yıldız gibi yanan, onu alıyor. Değirmenciye giydiriyor ve dönüyor:

“Bak Tozlu Bey, sen benim artık oğlum oldun. Sana Fit padişahının kızını getireceğim. Seni o adam padişah yapacak.”

“Olur tilki kardeş, sen ne dersen öyle yaparız.”

“Haydi düş arkama, doğru padişahın yanına.”

Tozlu Bey ile tilki yola düşüyorlar. Padişahın tam muhitine varıyorlar. Tilki, Tozlu Bey’e “Sen burada dur. Ben saraya gidip Fit padişahının kızını isteyeyim, geleyim.” diyerek oradan ayrılır. Tilki saraya yaklaşır. Orada nöbetçiler bekliyor. Bekçiler tilkiyi padişahın yanına götürürler. Tilki padişaha **dünür** olur. Tilki padişaha der ki:

“Allah’ın emriyle kızına müşteriyyiz.”

“Görelim de oğlunu, Allah’ın emriyle verelim.”

“Tamam.”

Tilki saraydan ayrılarak Tozlu Bey’e haber verir. Tilki ile Tozlu Bey sarayın yolunu tutarlar. Yolda giderlerken tilki Tozlu Bey’e “Hele sen şu çamura bir yuvarlan.” der. Tozlu Bey çamura yuvarlanır. Üstü başı çöl-çamur olur. Tozlu Bey’in üstü başı çamur olunca tilki hemen padişaha koşar. Padişahla karşılaşır. Padişah tilkiye sorar:

“Hani bizim damat?”

“Hiç sorma padişahım! Yolda gelirken Tozlu Bey çamura düştü. Üstü başı perişan oldu. O yüzden gelemedi.”

Padişah hemen emir verir. Damadı alır, hamama götürürler. İyi bir elbise diktirirler. Tozlu Bey elbiseye şöyle bakmaya başlar. Padişah, Tozlu Bey’in görgüsüz olduğunu **çakar**. Padişah tilkiye dönerek sorar:

“Bu elbiseye niye böyle bakıyor?”

“Daha önce giydiği elbise daha kralıydı da o yüzden böyle bakar.”

Tozlu Bey ile tilki Fit padişahının sarayından ayrılırlar. Mesela **Bor**'dan **Ulukışla**'nın dağlarına geçer. Dev orada. Çok muazzam bir saray, at sürüsü, deve sürüsü... Tilki devin yanına varır. Dev tilkiyi görünce der ki:

“Bu ne lan?”

“**Niğde**'den falan padişah geliyor. Seni **basacak**, Allah belanı versin.”

“Eee... Ne edelim?”

“Şu mağaraya girin, gelirlerse yerinizi söylemem.”

“Tamam.”

Dev mağaranın içine girer. Tilki çobanları çağırır; “Kara çalıyı getirin, çürük samanı getirin.” der. Mağarayı yakarlar. Devi öldürürler. Tozlu Bey ile tilki saraya otururlar. Bunlar sarayda otura dursunlar.

Fit padişahı bir gün damadının sarayını görmek için yola çıkar. **Erâti**yla birlikte saraya varır. Padişah bir bakar ki, muazzam bir saray. Tilki padişaha sorar:

“Padişahım bizim daire ile sizin daire nasıl?”

“Ooo... Çok muazzam dairen var.”

Neyse... Tilki ile Tozlu Bey gelini alır gelirler. Sarayda yaşamaya başlarlar. Tilki günlerden bir gün bir oyun eder. Tilki ölür. Tozlu Bey'in hanımı ağlama başlar. Padişahın kızı “Vay kahyam, vay anam, şöyle delil idin bana, böyle...” deyip ağlar.

Tozlu bey avdan döner. Bakar ki, hanımı ağlıyor. Hanımına sorar:

“Niye ağlıyorsun?”

“Bu tilki öldü, ona ağlıyorum.”

“Bunun için mi ağlıyorsun. Tilki değil mi?” deyip kuyruğundan tuttuğu gibi tilkiyi dışarı atar. Tilki hani oyunla öldü ya? Tilkiyi dışarı atınca tilki canlanır gelir. Tilki, Tozlu Bey'i değirmen **yığının**dan aldı ya, tekrar oraya bırakır. Tozlu Bey, tilkiye yalvarır, yakarır. Tilki, Tozlu Bey'i tekrar köşke getirip koyar.

Bir gün tilki **essahtan** lr. Tozlu Bey “Yine beni değirmene atar” diye tilkiyi odanın içerisinde muhafaza eder. Bir müddet sonra tilki kokmaya başlar. Tilkinin **essahtan** ldğn anlayan Tozlu Bey, ölüsünü kaldırıp dışarı atar.

Yer içer muradına göçer.

Halil ztrk

5. ÇİFTÇİ İLE TİLKİ VE CANAVAR

Bir gün tilki yaylaya gitmiş. Yaylada bir kürk bulmuş. Bu kürkü alıp gelir. **Canavar** bunu görünce tilkiye sorar:

“Arkadaş bunu nereden aldın?”

“Kürkü kendim yaptım. Çobanların yünlerinden çaldım, kürk yaptım.”

“Arkadaş bir kürk de bana yap.”

“Yaparım arkadaş.”

“Kaç günde yaparsın?”

“On günde yaparım.”

“İyi. Sana on gün müsaade.”

Tilki on gün orada delik delermiş. Deliğin bir tarafını bol etmiş, deliğin bir tarafını da şu kadar dar etmiş. On gün sonra **canavar** gelir:

“Yaptın mı arkadaş?”

“Yaptım. Lan ben sana kürk mü yapacam? Ben kürkü yayladan aldım. Anasını s... **canavarı**.”

“O zaman ben de seni yiyecem.”

Tilki deliğin bir tarafından girip, öteki tarafından çıkıverir. **Canavar** ardından gider. Dar delikte tıkanır, kalır. Tilki **canavarı** arkadan gider götüne **evtikler**. Tilki kaçır gider. Bunu da çiftçi görmüş. **Canavar** çiftçiye der ki: “Sen beni gördün. **Avradına** deme yoksa çifte gelince seni yerim.” Akşam olur. Çiftçi ıngış ıngış köye varır. Çiftçi oturunca gülmeye başlar. Karısı sorar:

“Ne gülüyorsun herif? Sende bu gün bir iş var.”

“Ne gülmeyeyim. **Canavar** tilkiye demiş ki “Bana kürk yap. O da yapayım. On günde yaparım.” **Canavar** on gün sonra varmış. **Canavara**: “**Avradını** s... **canavarı**. Sana ne kürkü yapacam?” demiş. Tilki deliğin bir tarafından girdi, bir tarafından geçti. **Canavar** arkasından gitti. **Canavar** deliğe tılandı. Tilki de ardından

gitti, götüne **evtik** etti. Ona gülerim. Bende onu gördüm. **Canavar** bana “Eğer **avradına** söylersen seni yerim.” dedi.

Canavar bu adamın konuşmalarını duyar. “İyi sen sabahtan çifte gelirsin. Sana gösteririm.” der.

Sabah olunca çiftçi çifti koşturmuş. Bir şu yana bakarmış, bir bu yana bakarmış. **Canavar** öteden aşmış, tilki önden çiftçinin yanına varmış. Çiftçiye demiş ki:

“Ne düşünüyorsun?”

“Niye düşünmeyeyim. Senin yaptıklarını **avrada** anlattım. Bugün **canavar** beni yiyecek.”

“Hiç korkma! Ben dağın başına çıkayım, **yalçılar** elime alayım, çatır çatır oradan atayım. **Canavar** sorarsa ‘Avcılar **canavar** avına çıkıyorlar’ de.”

Tilki dağa çıkar. **Canavar** çiftçinin yanına varır. Çiftçiye “Eee... Avım ayağıma geldin. Karına deme dedim, sen iyice anlattın değil mi? Şimdi seni yiyeyim mi?” der.

Çiftçinin karnı gur gur etmeye başlar. O sırada **canavar** der ki:

“Ne o karnında gurluyor?”

Korkusundan gurlamış. O sırada **yalçılar** çatırdamaya başlar. **Canavar** korkarak çiftçiye sorar:

“Ne bu gürültü arkadaş?”

“Ne olacak, avcılar tüfek atıyor. Bugün **canavar** avına çıkmışlar.”

“Ya karnından gelen sesler ne?”

“Tazıyla köpek. Köpek ‘Ben çıkıp yiyeyim.’ diyor. Tazı ‘Ben çıkıp yiyeyim’ diyor.”

“N’öreyim arkadaş. Şu yana kaçayım beni söyleme.”

Canavar kaçmaya başlar. Çiftçi arkadan **canavara** bağırır:

“Vurun şu gavurun sırtına. Bırakmayın kaçsın.” der.

Çiftçi evine gelir. Karısına der ki:

“Aman **avrat** böyle böyle oldu.”

“Herif ben sana demedim mi gitme?”

Yerler içerler muradına göçerler.

Zülbiye Arslan

6. ANADOLULU MEHMET

Vaktin birinde, İç Anadolu'lu olsa gerek, bir Mehmet varmış. Mehmet'in bir de dul anası varmış. Çocuk uyanıkmiş amma **naçar naçar** dolaşıyormuş. Kendi kendine "Buralarda olmuyor. En iyisi İstanbul'a gideyim. Orada iyi kâr varmış. Çalışan kazanıyormuş." der. Mehmet hazırlığını yapıp İstanbul'a doğru yola çıkmış.

Mehmet uzun bir yolculuktan sonra İstanbul'a varır. İstanbul'da bir müddet hamallık yapıp üç beş kuruş biriktirir. Bakar balıkçılar iyi para kazanıyor. Biriktirdiği para ile bir tekne alır. Başlar balıkçılığa.

Yahudinin birisi rüyasında bir yeşil balığın karnında bir fincan olduğunu görür. Fincanla suyu attıkça padişahın sikkesi gibi altın atarmış. Yahudi bunu rüyasında görünce bütün balıkçılarla kontrat yapar. İki yıl balıkçıların tuttuğu balığı o alır. Maksudı o balığı bulmak. Üç beş ay Mehmet tuttuğu balıkları yahudiye verir. Bir gün Mehmet "Bütün balıkçılar burada kalıyor. Ben biraz açılalım. Belki daha fazla balık yakalarım." der. Ne kadar açıldıysa da fazla balık tutamaz. Balık alımının zamanı da geçmiş. Oraya yetişmesine imkan yok. Ancak ağına yeşil bir balık takılır. "Bu balığı babam mezardan çıkıp gelse kimseye vermem. Ben yiyeceğim." der.

Yahudi balıkları alırken Anadolu'lu Mehmet'in olmadığını görür. Balıkçılara sorar:

"Yav Anadolu'lu Mehmet nerede? Onu bana bulun, tekmil versin. Yakaladığı balıkları birine mi sattı?"

"Daha gelmedi. O bugün fazla açıldığı için gecikti."

Anadolu'lu Mehmet'i beklemeye başlarlar. Bir karartı görürler. Sonunda Mehmet gelir. Mehmet'e sorarlar:

"Balık yakaladın mı?"

"Bugün balık yakalayamadım."

"Hiç mi balık yakalayamadın?"

“Bir tek balık yakaladım. Onu da kendim pişirip yiyeceğim. Babam mezardan çıkıp gelse kimse alamaz elimden.”

Anadolu uşağı, **centilmen** ve **kalender** bir adam Mehmet. İki taraftan demişler ki: “Adam akşama kadar bir balık tutmuş. Onu da kendisi yiyecek. Sana niye versin.” Yahudi sağa sola koşuşturursa da bütün balıkçılar Mehmet’i haklı görürler. Mehmet balığı vermez.

Yahudinin o gece sabaha kadar gözüne uyku girmez. Balığı Mehmet’in elinden alma imkanını bulamamış. Kendi kendine “En iyisi üç-beş kişi göndereyim. Bunun elinden fincanı aldırayım.” demiş.

Sabah olur. Yahudi, Mehmet’in evine üç-beş adam gönderir. Adamlar gelinceye kadar Mehmet balığın karnını yarmış. Balığın karnından fincan yere düşmüş. “Allah Allah, bu ne acaba” diyerek fincanı yıkayıp temizlemek ister. Fincana suyu doldurup serpince su üç tane altın olur. Gözlerine inanamaz. Bir daha fincana suyu doldurup serper. Üç tane altın daha düşer. “Yahudi denilen alçak demek ki bu yüzden beni zorladı. İyi ki balığı vermemişim.” demeye kalmadan kapı çalınır. Mehmet fincanı ve paraları sakladıktan sonra kapıyı açar. Mehmet’e sorarlar:

“Fincanı ne yaptın?”

Mehmet kahve tiryakisiymiş. Raftaki fincanı alıp gelenlere verir:

“Alın işte fincan. Yemin ettim **katiyyen** balığı vermem.”

“Balığı sen ye. Fincanı ver yeter.”

Adamlar fincanı alır giderler. Mehmet öteki fincanı cebine koyar. Kestiği altınları da alır. Çarşıya çıkar. Hamama gidip güzelce temizlenir. Tıraş olur. Stil çıkar. Tanınmaz bir vaziyet alır. Güzel bir semtte ev tutar. Oraya yerleşir. Kendi halinde ufak tefek mal alır satar. Kimse Mehmet’i tanıyamaz. Üç-beş ay orada geçer. Mehmet evlenmeyi kafasına koyar. “Anamı yalnız bıraktım. Evleneyim ona bir gelin götüreyim. Orada köylü kızlarıyla evlenmeyeyim. Burada görgülü görenekli bir **hatun** bulayım.” der. Fakat İstanbul’un âsâyişine bakar, dürüst karakterli kız bulmasına imkan yok. “En iyisi ben meyhanelere gideyim. Oradaki gençlerle

tanışayım. Onlar kimin kızının arlı kimin kızının arsız olduğunu bilirler. Ona göre evlenirim” der.

Mehmet bir meyhaneye dalar. Orada yer içer. O zamanın sarayına mensup gençleri oraya gelip giderlermiş. Bir gün Mehmet geç saatlere kadar orada oturur. Bir de saraya mensup birkaç genç kalır. Onlarla merhaba edip samimiyet kurar. Nihayetinde Mehmet’in o gençlerle samimiyeti artar. Mehmet’e sorarlar:

“Nerelisin?”

“Anadoluluyum. “

“Ne iş yapıyorsun?”

“Mal alıp satarım. Elma-armut alır satarım. “

“Evli misin bekar mısın?”

“Bekarım arkadaş. Evlenmek istiyorum amma İstanbul’daki kızların durumuna bakıyorum. Aslında görgülü görenekli bir aile kızı arıyorum ya? Burada da cesaretim yok. Hangisinin iyi hangisinin kötü olduğu belli değil. Onun için tereddütlüyüm.”

“Nereden bulacaksın sen böyle bir kızı arkadaş. Bu filan paşanın oğlu, bu filan subayın oğlu, bu arkadaşımız filanın... Yani saraya mensup adamların çocukları olarak biz bulamadık. Kimsenin eli değmedik bir padişahın kızı var. Padişah sana kız mı verir. Saraya mensup olmamıza rağmen yanına biz bile gidemiyoruz. Yanına gitmek için kırk kapıyı geçmek lazım. Kırk tane halayığı var. Sen yine memleketine git evlen.”

“Tamam.”

O gençlerden ayrılır. Plan yapar. “Bende bu para olduktan sonra niye muvaffak olmayayım. Paranın açmadığı kapı yok der atalar. Nasıl olsa bir görüşme nasib olur. Ya kelleyi veririz ya da muvaffak oluruz. Yiğidin bahtına...” der. Bir iki mendil altın sarıp cebine koyar. Sarayın kapısına varır. Nöbetçiler seslenir:

“Ne arıyorsun burada?”

“Yav arkadaşlar, şu içerideki nöbetçilerden biri benim arkadaşım olur. Onunla görüşmeye geldim. Beni oraya bırakmaz mısınız ?”

“**Katiyyen** olmaz.”

“Yav oraya kadar varacam, geri döneceğim. “

“Olmaz. “

Mehmet cebinden parayı çıkarır. Nöbetçiye verir:

“Şunu al. Beş on dakika bana müsaade et.”

“Tabii olur. Ama çabuk gidip gel.”

Birinci kapıdan geçer. İkinci kapıya varır. Nöbetçiler sorar:

“Yav sen ne arıyorsun burada?”

“Bakın arkadaşlar, diğer arkadaşınız beni bıraktı. Ben **yaramaz** adam olsaydım onlar bırakmazdı. Şu havuzun başında biraz işim var. İki dakika oturup geri geleceğim. Anadolu’dan buraya geldim. Yemin ettim, padişahın havuzunda elimi yıkayacağım diye.”

“Olmaz.”

Mehmet onlara da biraz altın verince **gevşerler**. Oradan geçerek havuzun başına varıp oturur. O zamana kadar padişahın kızı cariyeleriyle gül bahçesine gezmeye iner. Kız bakar ki; havuzun başında bir genç oturuyor. Kız “Buraya girmenin imkanı yok. Bu kim acaba? Feriştah mı ne? Gökten mi indi?” der. Yanındaki kızlara der ki: “Haydi hepiniz gidip bana ayrı ayrı gül getireceksiniz. Ben burada biraz dinleneceğim.” Kız oradan ayrılıp oğlanın yanına gelir. Mehmet’e der ki:

“Merhaba, buraya girmenin imkanı yok. İn misin cin misin? Gökten mi indin? Nasıl geldin buraya?”

“Gel sana söyleyeyim. Korkma benden. Sana iki çift lafım var. Bir de marifetim var. Onu sana göstereceğim.”

“Nedir marifetin?”

“Bak.” diyerek cebinden fincanı çıkarıp havuzdan su alır. Prensesin önüne atar. Üç tane altın. Bir daha atar, üç tane daha altın... Kız bakar ki, aynı babasının parası. Kız Mehmet’e der ki:

“Bunu bana sat.”

“Senin gücün bunu satın almaya yetmez. Senin vereceğin parayı bir saat su atıp biriktirim.”

“Hiç imkanı yok mu?”

“Var tabii. Olmaz olur mu? Dediğime uyarsan, anlayış gösterirsen olur. “

“Ne olacak?”

“Kendini bana teslim edersen bunu sana veririm.”

“Olur mu? Ben padişahın kızıyım. “

“Olmazsa vermem. Vurur taşa kırarım. Sana da yaramaz bana da. Padişah benim kellemi alır. Senin kârın ne olur?”

Kız fincanı almanın başka imkanını bulamaz. Nihayet Mehmet’e teslim olur. Padişahın kızına fincanı verir. Çıkıp gider. Üç beş ay daha İstanbul’da kalıyor. Alım-satım işleriyle uğraşıyor.

Kız, Mehmet’ten hamile kalıyor. Gün geçtikçe karnı şişiyor. Annesi bunun farkına varır. Annesi kızına sorar:

“Kızım sana ne oldu?”

“Ne olsun anne. Filan zaman tek çarşıya çıktım. Bir sarhoş bıçak çekip üstüme yürüdü. Bıçağı görünce korktum. Bayıldım. Oda bana bu işi yapmış. O adamı tanımıyorum.”

“Yavrum sen onu tanısaydın babana söyledim. Baban bir çaresini bulur saraya alırdı. Seni evlendirirdi.”

Kız onlara gerçeği söylemez. Annesi babasına olanları anlatır. Padişah “Derhal kellesini vurun. Benim gibi bir padişahın kızı bunu yapsın ha! Zamanında söyleseydi İstanbul’u kalbura çevirir, o genci bulurdum. Şimdi bu bizden saklıyor.

Bunun cezası idam.” diye emir verir. İki taraftan akıl **daneleri** üşüşür. Padişaha derler ki:

“Aman padişahım, o sizin kızınız. Gün gelir kızınızı gönlünüz arzu eder.”

“**Katiyyen** olmaz. Bu kız katledilecek.”

Padişahın bir veziri varmış. Adı **İncili Çavuş**’muş. Padişaha demiş ki:

“Padişahım, siz bunu bana bırakın ben bunun çaresine bakarım. Hem evlat katili olmazsınız hem de kızınız yaşar. Kimse bilemez korkmayın.”

“Peki, sen bilirsin.”

Vezir gidip büyük bir sandık yaptırır. İçerisine kızı koyar. Altı aylık **iaşesini** sandığa koyar. Mezada indirir. Açık arttırmaya koyar. Anadolulu Mehmet bu işi duyar. O da mezada varır. Diğerleri on arttırsa, Mehmet yirmi arttırır. Derken Mehmet satın alır. Bir araba kiralar sandığı yükletip **Niğde**’ye annesine gönderir. Sandığın üzerine de bir not yazar. Notta “Anneciğim, bu sandık sana emanet. Nazarın altında olsun. Ben gelince kullanırız” yazılıymış. Tabii sandığın anahtarı kıza verilir. Kız sandığı içerden kilitlemiş. Sandık Mehmet’in anasına ulaştırılır. Kız burada yer içer.

Bir gün kadın komşusuna gitmiş. Kız sandıktan çıkmış. Evi bir güzel silmiş, süpürmüş. Kadına yemek yapmış. Tekrar kız sandığa girip sandığı kilitlemiş. Kadın eve gelince evin temizlendiğini görmüş. Ocağın üzerindeki yemeği görmüş. Hayatında hiç tatmadığı yemekler var. Zehirli midir değil midir derken bir kaşık alır. Kadının hoşuna gider. Yemeğini yiyip karnını doyurur. “Her halde bana yardım etmek isteyen konu komşu var. Gizlenip kim olduğunu bulayım” der. Yine komşuya gider gibi yapar. Bu **meyanda** bir iki ay geçer. Oğlan İstanbul’da annesinden haber bekler. Nihayetinde kadın kızı yakalar. Kıza sorar:

“Söyle bakayım. Sen in misin cin misin?”

“Ne inim ne cinim. Ben de senin gibi insanoğluyum ana. Ben padişahın kızıyım. O çapkın oğlun bana böyle böyle yaptı. Babam beni kestirecekti. Vezirler bu çareyi buldular. Aman kimseye demeden oğluna haber sal. ‘Elinde kahve fincanı varsa atsın gelsin’ diye haber yolla.”

O zaman İstanbul'a yaya veyahut hayvanlarla gidinceye kadar aradan on beş-yirmi gün geçermiş. Nihayet anasının gönderdiği **ulak** İstanbul'a yetişmiş. Anadolu Mehmet'in yerini sora sora bulmuş. Varır berber dükkanında tıraş oluyor. Yüzünün bir tarafı kesilmiş, bir tarafı sabunlu duruyor.

"Yav Mehmet, amma da gelirmişsin ha. Sana bir haber getirmek için annen beni vazifelendirdi. 'Elinde kahve fincanı varsa atsın, gelsin' dedi."

"Durum nasıl?"

"Valla annen 'Oğlum beni seviyorsan, bu haberi git, yetiştir.' dedi."

Mehmet yüzünün öbür tarafını tıraş ettirmeden yüzünü siler, kalkar. Hazırlığını yapıp yola koyulur. On beş-yirmi gün yol yürür. Nihayet **Niğde**'ye varır. Mehmet, kızı annesinin yanında bulur. Hoş beş ettikten sonra kıza sorar:

"Fincanı babana verdin mi?"

"Hiç verir miyim? Fincan burada."

"O zaman hiç korkma, şimdi padişah biziz."

İstanbul'da Mehmet'in gözü açılmış. Her yolu öğrenmiş. Kimseye çaktırmadan İstanbul'da para kazandım ayağına mal mülk alıp satmaya başlamış. Mehmet kitabına uydurup kızla evlenmiş. Düğün yapmış. Aradan birkaç yıl geçmiş. İki tane çocukları olmuş. İkisi de oğlan.

Bir gün padişah kızını özlemiş. Veziri çağırttırmış:

"Ya vezir, gel hele. Ben kızımı çok özledim. Sen bunu nereye sattın?"

"Valla bilmiyorum. O genci bir daha buralarda görmedim. İyice baktım, görsem tanırım. Ancak İstanbul'da hiç görmedim. Şu kadarını duydum. Anadolu Mehmet isminde bir delikanlı almış dediler."

"O zaman Anadolu'ya gidip arayalım. Muhakkak bir ipucu buluruz."

Padişahla veziri ata binerler. Orada burada gezerler. Af edersiniz, tilkinin Adana'ya üzüm yemeğe gittiği gibi, salınarak gelirler. Derken bir-iki ay **zarfında Niğde**'ye ulaşırlar.

Padişahla veziri bir konağın önünden geçerken, iki çocuk oyuncak asker yapmış oyun oynuyorlar. Padişah çocuklara bakarak der ki: “Bunlar kim acaba? Çok görgülü yetiştirilmiş.”

Kız pencereden padişahı görür. Hemen Mehmet’e haber salar. Mehmet eve varır. Karısı Mehmet’e der ki:

“Babamla vezir geldi. Sen bunlara ne yapacaksan yap.”

“Ne yapacağız?”

“Bana ne yaptıysan onlara da aynısını yapacaksın. Beni nasıl bir fincanla kandırdıysan onları da eğip bükeceksin.”

Mehmet kapıdan çıkarak padişahla veziri çağırır:

“Derviş babalar, ne duruyorsun burada?”

“Ne duralım evlat. Şu çocukların oyunları ve oyuncakları hoşumuza gitti. Kimin çocukları olduğunu öğrenmek için durduk.”

“Onların oyuncakları evde daha çok. Buyurun sizi misafir edeyim.”

Oğlan, padişahla veziri konağa alır. Padişahla vezir bakarlar ki, konak çok **düzenli**. Aynı saray yavrusu. Padişah oğlana sorar:

“Oğlum sen evli misin?”

“Evli olmasam bu çocuklar olur mu?”

“Hani hanımın nerede? Niye görünmez?”

“Hanımım hasta, öteki odada yatıyor.”

“Peki.”

Gelsin görelim de diyemezler. Tekrar Mehmet’te der ki:

“Oğlum, çok güzel evin var. Kendimi sarayımda hissediyorum sanki. Ben padişahım. Dışarıda bildirmediğe bakma. Bu **variyeti** sen nereden aldın?”

“Uzun hikâye ya padişahım. Şimdi anlatsam hem inanmazsınız hem de gereksiz görüyorum. Yiyin için sabah atlarınıza binip gidin.”

“Çok merak ettim evladım. Sen bu serveti nereden aldın? Babandan mı kaldı?”

“Yook.... Babamdan kalmadı. Ben kazandım.”

“Ne yaptım?”

“Tâcirlik yaptım, bezirganlık yaptım, kazandım.”

“Allah selâmet versin. Yalnız bu variyet çalışmakla yerine gelmez. Ben padişahım. Bu evin içindeki **düzeni** kuramadım. Sen nasıl yaptın?”

“Çok merak ediyorsanız söyleyeyim. Amma benim elimden almaya kalkarsınız. Ben de vermem. Anlaşamayız. Gelin aslını astarını sormayın.”

“Yook... Söyleyeceksin.”

Mehmet bir kova su getirir. Fincanı çıkartır. Bir çalkalar vezirin üzerine atar. Bir çalkalar padişahın üzerine atar. Altını alıp bakarlar ki, aynı padişahın sikkesi gibi. Padişah Mehmet’e der ki:

“Olacak şey değil.”

“Bu Allah’ın bir lütfü.”

“Nereden aldın?”

“Orasını söyleyemem. Bu bir kerâmet işi. Bana Allah tarafından bu ihsân edildi.”

“Bunu bize sat.”

“Padişahım size satayım amma karşılığında ne vereceksiniz?”

“Para vereceğiz”

“Sizin vereceğiniz parayı sabaha kadar yıkar atarım şuraya. Buna sizin gücünüz yetmez. Padişahsınız amma imkansız satmam.”

“Hiçbir yolu yok mu?”

“Kendinizi bana teslim ederseniz olur.”

Oğlan dışarıya çıkar. Vezir padişaha der ki: “Padişahım burada kimse yok. He diyelim. Fincanı attıktan sonra bunun kellesini kestiririz. Geçer gideriz.”

Oğlan tekrar içeriye girer. Padişaha sorar:

“Ne oldu? Razı oldunuz mu?”

“Evet, razı olduk.”

“İkiniz bir yastıkta olmazsanız olmaz.”

“Oğlum ikimiz bir yastıkta olmasak. Ayrı ayrı olmaz mı?”

“Olmaz padişahım.”

Padişahla vezir Mehmet’in dediklerini kabul ederler. O sırada kız içeri girer. Padişaha der ki: “Ben Allah’ın emri olan, hakkım olan bir şeyi fincana teslim ettim. Siz padişah ve vezir olarak nasıl buna razı oldunuz?”

Adamlarda bet-beniz kalmaz. Kalkarlar kızıdan özür dilerler. Oğlandan da özür dilerler. Padişah, oğlanla kızı maiyetine alıp İstanbul’a giderler. Padişah damadı kendine baş vezir olarak tayin eder. Mehmet anasını da İstanbul’a götürür.

Orada yer içer muradına göçerler.

İbrahim Dabak

7. GANGAN KUŞU

Bir varmış, bir yokmuş... Allah'ın kulu çokmuş. Bir padişahın bir bahçesi varmış. Dev gelip bu bahçeyi yermiş. Babası oğullarını çağırması, meseleyi anlatmış. Büyük oğlan babasına "Ben beklerim" demiş. Büyük oğlan bahçeye gitmiş, başlamış beklemeye. Dev tozu dumana katarak gelirken büyük oğlan kaçmış. Ortanca oğlan "Ben gideyim baba" diyor. Ortanca oğlan beklerken de tozu dumana katarak yine dev geliyor. Ortanca oğlan da kaçıyor. Küçük oğlan "Bir de ben gideyim baba" diyor. Küçük oğlan dumanın pusun içinde yatıyor. Dev topuğundan yaralıyor. Bu oğlan devin kanını sürerek gidiyor. Giderek miderek dev bir kuyuya iniyor. Oğlan da peşinden iniyor, oraya varıyor. Dev **geberdiyor**. İçeri girince üç tane kız görüyor. Bu kızları alıyor, diyor ki: "Sen büyük kardeşimin, sen ortanca kardeşimin, sen de benim hakkımsın."

Küçük kız oğlana der ki:

"Önce sen çık yiğit. Seni burada koyarlar. Kardeşlerine güven olmaz."

"Yok ya. Kardeşlerim bana yanlış yapar mı?"

Öyle böyle derken, oğlan kızı da çıkarıyor. Kendi kuyuda kalakalıyor. Bu oğlan orda kalıyor. Bunlar kızları alıp koyup gidiyorlar köye. Kız önceden oğlana diyor ki: "Bir kıl vereyim sana, eğer ki sen burada kalırsan kılı birbirine sürdün mü bir akkoç ile bir karakoç gelir. Akkoça binersen aydınlık dünyaya çıkarsın, karakoça binersen karanlık dünyaya gidersin. Yedi kat yerin dibine gidersin."

Oğlan kızın verdiği tüyleri hatırlıyor. Oğlan tüyleri birbirine sürüyor. Tokuşarak mokuşarak bir akkoç ile bir karakoç geliyor. Akkoça bineyim derken karakoça biniveriyor. Yedi kat yerin altına koyup gidiyor oğlan. Oraya varıyor. Bir ağacın gölgesine yatıp uyumuş. Orada da bir yılan günlük **Gangan** Kuşu'nun yavrularını yermiş. Bakmış ki oğlan kuşun yavrusunun ötüşüne. Yılan ağaca tırmanıp giderken kılıcı bir vuruyor, yılanı **geberdiyor**. Başının altına yastık yapıp yatıyor. Ondan sonra kuş geliyor. "Aman yavrularımı öldüren bu avcıymış" diye oğlana bir **çırpıyor**. Kuş yavruları dile geliyor. "Ana ana, bırak onu" diyorlar. Yılanı gösteriyorlar gayri. Kuş oğlanın üstüne çırpınırken oğlan uyanıveriyor.

Neyse... Her zaman orda bir dev varmış. Adam yermiş. O gün de padişahın kızındaymış sıra. Bunu oğlan duyuyor. Kızın yanına varıyor. Kıza “Sen arkama geç” diyor. Kılıcı devin boynuna bir vuruyor devin boynu kopuyor. Dev oğlana diyor ki:

“Yiğitsen bir daha vur.”

“Ben anamdan bir kez doğdum.”

Dev ölüyor **gayri**. Orda da kız elini devin kanına basıyor, oğlanın sırtına yapıştırıyor. Kız babasının yanına varıyor. Babası kıza soruyor:

“Kızım buraya niye geldin?”

“Dava böyle böyle...”

Kız başından geçenleri babasına anlatıyor. Padişah bir tellal **çıgırtıyor**. “Herkes padişahın sarayının altından adam kalmayıp geçecek.” diye tellal **çıgırıyor**. Herkes sarayın altından geçiyor. Padişah kıza soruyor:

“Kızım devi öldüren oğlan bunların içinde var mı?”

“Yok baba.”

Padişah vezirini çağırıyor. Vezirine soruyor:

“Memlekette kim kaldı?”

“**Ana** karının evinde bir misafir var. O kaldı padişahım.”

“Yav onu bana çağır.”

Adamlar yolluyorlar. Oğlanı çağırıyorlar. Kız oğlanı görünce “Hah baba işte bak sırtında devin kanı duruyor.” diyor. Oğlan konağa çıkıyor. Padişahın yanına varıyor. Padişah oğlana soruyor:

“Dile dilediğini.”

“Sağlığını dilerim padişahım.”

“Dile dilediğini oğlum.”

“Sağlığını dilerim padişahım. **Gayri** bana kırk tuluk su, kırk tuluk et...”

“Oysa dileğin kolay.”

Padişah develeri kesiyor. Kırk tuluk et, kırk tuluk su veriyor. Oğlan **Gangan** Kuşu'nun yanına varıyor. Kuş diyor: "Bana ıh dedikçe et, ılık dedikçe su ver. Seni aydınlık dünyaya çıkaracağım."

Kuşun sırtına kırk tuluk et ile kırk tuluk suyu yüklüyorlar. Oğlan da sırtına biniyor. Yola çıkıyorlar. Oğlan, kuş "ıh" dedikçe et, "ılık" dedikçe su veriyor. O geldiği kuyunun yanına varınca et bitiyor. Kuş "ıh" diyor et yok. Oğlan bacağından bir parça et kesiyor, kuşun ağzına veriyor. Kuş davayı çakıyor. Eti dilinin altında saklıyor. Bunun adam eti olduğunu biliyor. Dışarı çıktıktan sonra kuş oğlana der ki:

"Kalk bir yürü bakayım yav. Allah'a ısmarladık deyip çekelim de gidelim."

"Ben giderim, sen git yav."

"Hıı... Seni keratacı seni. Dizinden kestiğin eti bana verdin. Et yok deseydin şurdan şuraya çıkaramaz mıydım?"

Kuş dilinin altından eti çıkarıyor. Oğlanın dizine yapıştırıyor, yalayiveriyor. Oğlanın bacağı iyi oluyor.

Ondan sonra bu oğlan geliyor, bir terziye çırak duruyor. Padişahın kızının düğünü varmış. Padişahın kızı: "Benim kırk gün yasım var, bana kim altın tepsinin üstünde iki tane tavşan oynatır." diye etrafa haber salar. Oğlan, terziye "Ben yaparım." diyor. Oğlan, padişahın yanına varıyor. Oynatarak moynatarak padişahın **uğruna** iletiyor. Padişahın kızı "Tamam bir dileğim kabul oldu. Bir de **sındı** değmedik bir **urba** dikilecek." diyor. "Kim diker, kim diker." diye araştırıyorlar. Oğlan, terziye "Ben yaparım." diyor. Onu da yapıyor. Kız diyor ki: "Bir de at oynatın da düğünü tutayım." Padişah etrafa haber salıyor. Bir de at oynatıyorlar. Bu oğlan şeyden çıkıyor. Bir kır at giydiriyor, kuşatıyor. Atını sürüyor, varıyor. "Varıyorum Ahmet Ağa." diyor. Büyük kardaşını bir çıtlatıyor, **geberdiyor**. Bir de ortancaya vuruyor. Onu da **geberdiyor**. Ondan sonra padişah "Lan yabancı gelip de benim oğullarımı burada nasıl öldürür? Getirin onu şöyle keseceğim, böyle keseceğim." diyor. Oğlanı padişahın yanına götürüyorlar. Veziri soruyor:

"Padişahım söyletip de mi assınlar, söyletmeden mi assınlar?"

"Söyledin de asın."

Oğlan anlatmaya başlar. “Çağırın kızları” diyor. Kızları çağırıyorlar. Oğlan kızlara diyor ki:

“Sizi kuyudan çıkaran kim?”

“Sensin.”

“Kardaşlarım bana ne yaptı?”

“Kuyuda bıraktı.”

Padişah durumu anlar. Padişah “O zaman gebersinler, pisi pisine.” der. Padişah bunlara yedi gece yedi gündenüz düğün tutar.

Yiyip içip muradına göçerler.

Hüseyin Arslan

8. PADİŞAH KIZI İLE YEDİ KARDEŞ

Zaman zaman içinde kalbur saman içinde, deve tellal iken pire nalbant iken zamanın birinde bir padişah varmış. Bu padişahın da bir kızı varmış. Kızın yanında her zaman bulunan bir hizmetçisi varmış. Kız sarayın **dabanında** yaşarmış. Bir gün padişahın kızı hizmetçiye; “Ben burada dura dura usandım. Beni balkona çıkar da güneşleneyim.” demiş. Hizmetçiyle kız dışarıya çıkmışlar. Padişahın kızı şöyle balkonda otururken üzerinde bir bit bulmuş. Bu kız biti almış, bir şişeye koymuş. Kız biti beslemiş. Bit zaman geçtikçe kuş gibi bir hâl almış. Kız babasına gitmiş. Babasına demiş ki:

“Baba, benim bir kuşum var. Bunu bilebilir misin?”

“Al gel kızım.”

Kız odasına gitmiş. Kuşu almış, gelmiş. Babası bakmış bakmış, bilememiş. Kız babasına demiş ki:

“Baba bu kuşu kim bilirse ona varacağım.”

“Olur kızım.”

Padişah davullar, zurnalar çaldırmış. Bütün milleti saraya toplamış, tezgahı koymuş ortaya... Gelenler bakmış. Hâkimler, hekimler bakmış, bunu bilememişler. Kimi kuş demiş, kimi bilmem ne demiş, hiç biri bulamamış. Aradan zaman geçtikten sonra ayağı çarıklı, uzun boylu bir adam gelmiş. Adam kapıyı “Tık,tık,tık” vurmuş. Hizmetçi kapıdaki adama sormuş:

“Ne istiyorsun efendi?”

“Padişahın kızının bir kuşu varmış, bunu kim bilirse kızını ona verecekmış. O yüzden geldim.”

“Âlimler, zâlimler bilmedi ki sen bilesin. Ayağı çarıklı sen mi bileceksin?”

“Sana zahmet şu kuşa bir bakayım.”

Hizmetçi padişaha varmış. Ayağı çarıklı, uzun boylu bir adamın geldiğini söylemiş. Padişah “Gelsin bakalım” demiş. Adam padişahın huzuruna gelmiş:

“Selâmünaleyküm.”

“Aleykümselâm.”

Kuşu ortaya koymuşlar. Adam padişaha dönerek demiş ki:

“Bunu bilmeyecek ne var. Bu bir bit.”

Padişah kızına demiş ki:

“Bildirdi mi kızım?”

“Bildirdi baba.”

“Alacak mısın bunu?”

“Alacağım. Kaderim ne ise çekeceğim.”

Neyse... Padişah bunlara altın maltın vermiş. Ata bindirmiş, uğurlamış. Bunlar giderken giderken bir değirmene denk gelmişler. Adam kıza; “Bugün burda yatalım Yarın yolumuza devam ederiz.” demiş. Değirmene girmişler. Değirmene girdikten sonra orada bir dikili taş varmış. Adam taşı kaldırıp kapının ardına koymuş. Kız hayrette kalmış. Sabah olunca taşı değirmenin kapısının ardına koymuş, ava gitmiş. Bir gün böyle, iki gün böyle... Bir gün kız adama demiş ki:

“Sevgilim, senden kaçacak değilim ya! Değirmenin kapısını aç, şu taşı kaldır. Ben de dışarı yüzü göreyim.”

“Olur.” deyip taşı kaldırmış, dışarıya koymuş. Adam ava gitmiş. Tabii kız dışarı çıkmış, değirmenin önünde oturmaya başlamış. O esnada babasının güvercinleri gelmiş, değirmenin önüne konmuş. Kız güvercini tutmuş. Kız bir kağıt yazıp güvercinin ayağına bağlamış. “Babacığım, ben filan tarafta yıkık bir değirmendeyim. Aldığım adam bir kara yılan çıktı. Beni bunun elinden kurtar.” diye yazıp güvercinin ayağına bağlamış. Güvercin uçmuş, gitmiş. Güvercin sarayın bahçesinde bir dala konmuş. Vezirin biri “Şu güvercinin ayağında bir şey var. Bakalım nedir?” demiş. Açmışlar bakmışlar ki, padişahın kızından mektup... “Aman babacığım, ben filan tarafta yıkık bir değirmendeyim. Aldığım adam bir kara yılan çıktı. Beni bunun elinden kurtar.” diye yazılı. Mektubu okuduktan sonra padişah vezirlerini toplamış. Padişah “Bir asker kuşatalım. Bu asker gitsin kızı alsın.” demiş.

Asker kuşatmışlar. Değirmene göndermişler. Asker değirmene varınca bu adam kara bir yılan olup havaya uçmuş. Ağzından burnundan ateş saçmış. Askerin çoğu kırılmış, azı geri dönmüş. Askerler padişaha demişler ki:

“Padişahım, bu yılan havada uçuyor. Ağzından ateş saçıyor. Kırılan kırıldı, biz kaçtık geldik.”

“Bir daha değirmeni kuşatın.”

Asker değirmeni bir daha kuşatmış. Yılan yine aynısını yapmış.

Üçüncü sefer vezirler padişahın yanına varmışlar ve padişaha demişler ki:

“Padişahım, bu böyle olmaz. Bunun bir çaresine bakalım”

“Eee... Ne yapacağız?”

“Bir ülkede yedi kardeş varmış. Alsa alsa bunu yedi kardeş alır.”

“Hemen asker kuşatıp gönderin.”

Asker kuşatıp yedi kardeşlere göndermişler. Askerler yedi kardeşin muhitine varmışlar. Askerler yedi kardeşin evlerine gitmişler ve onlara hâli anlatmaya başlamışlar:

“Selâmünaleyküm.”

“Aleykümselâm.”

“Sizin ününüzü çok duyduk. Padişahımızın bir kızı var. Bir adamla evlendi. Adam yılan çıktı. Kimse kızı alamıyor. ‘Alsa alsa yedi kardeş alır.’ dediler. Bu yüzden buraya geldik.”

Oturmuşlar, yiyip içtikten sonra yola çıkmışlar. Padişahın yanına gelmişler:

“Selâmünaleyküm.”

“Aleykümselâm.”

Oturmuşlar, yiyip içtikten sonra padişah yedi kardeşe sormuş:

“Sizin sanatınız nedir?”

“Bizim hepimizin ayrı ayrı sanatı var. Birisi; yere vurduğu zaman ateşten bina olur. Dışarıdan geleni yakar, içerdeki yanmaz. Ötekisi; bir avuç toprağın birini **mağrîbe** atar, birini **maşrıka** atar. Üçüncü ve dördüncü; öyle ok atarlar ki, hiç hedefi şaşırmazlar. Beşincisi; yeri dinler, öte yanda ne olursa bilir. Altıncısı; ineğin karnından buzağıyı alır, ineğin haberi olmaz. Yedincisi; bir insanı parmağıyla havaya atar ve tutar.”

“Öyleyse haydi yolunuz açık olsun. Selametle...”

Yedi kardeş değirmeni kuşatmak için yola çıkmışlar. Değirmene yaklaşırken yer dinleyene sormuşlar:

“Yeri bir dinle. Ne duyuyorsun?”

“Valla kardaş daha yatmamışlar.”

Derken değirmenin kapısına yaklaşmışlar. İneğin karnından buzağıyı alan kardeşe demişler ki; “Haydi git, kızı al.” Oğlan gitmiş, kızı yilandan ayırmış, almış. Kızı aldıktan sonra yola düşmüşler. Biraz gittikten sonra dinleyici kardeşe yine sormuşlar:

“Ey dinleyici kardeş, yeri dinle. Geliyor mu?”

“Valla daha yatıyor.”

Biraz daha yol gitmişler. Tekrar dinleyici kardeşe sormuşlar:

“Geliyor mu dinleyici kardeş?”

“Valla kardaş geliyor.”

Bir avuç toprak almış, birini **mağrîbe** atmış, birini **maşrıka** atmış. Yılan havada uçarmış. Yılan bir **mağrîbe** gitmiş, bir **maşrıka** gitmiş. Yılan yine gelmiş. Kardeşlerden biri yere yumruğunu vurmuş. Ateşten bir bina olmuş. Yılan ateşten binanın içinden kızı almış, havaya çıkmış. Atıcı kardeş bunu vurmuş. İneğin karnından **buzağıyı** alan kardeş kızı almış. Saraya varmışlar. Padişahın yanına gitmişler:

“Al padişahım kızını.”

Padişah kızına demiş ki:

“Ya... Kızım er dediğın böyle olur.”

“Valla baba, bunlar çok sanatkâr adamlar. Ben bunların hiç birine değmem.”

Neyse... Padişah kızını dinleyici kardeşe vermiş. Yedi kardeş kızı alarak memleketlerine doğru yola çıkmışlar. **Epey** gittikten sonra memleketlerine varmışlar. Kırk gün kırk gece düğün yapmışlar.

Onlar ermiş muradlarına, darısı murad çekenlere.

Ali Gündoğan

9. KONUŞAN BEBEK

Bir varmış bir yokmuş... Bir beyin üç oğlu varmış. Oğlanlar evlenmek için ok atarlarmış. Ok nereye giderse oradaki kızla evlenirlermiş.

Babaları oğullarına “Haydi yavrularım ok atılacak.” demiş. Birinin okuna bir kız çıkmış. Ötekine de bir kız çıkmış. En küçük oğlanın avına da bir akrep çıkmış. Babası der ki:

“Olmadı bir daha at. **Aboo...** Benim oğlum akrebi mi alacak?”

Oğlan bir daha atmış. Yine akrep çıkmış. Üçüncüsünde de akrep çıkmış. Babası oğluna demiş ki:

“Olmaz oğlum. Sen bununla evlenemezsin.”

“Dur baba! Belki bunda da bir hayır vardır.”

Oğlan akrebi alıp eve gelmiş. Odaya koymuş. Toy düğün yapılmış. **Güveyi** getirip kapıdan içeriye tıkmışlar, kapıyı basmışlar. Oğlan baksa ki, doğan aya “doğma ben doğacağım” diyor gibi kız parıl parıl parlıyor. Bu kız peri kızıymış. Kız oğlana demiş ki: “Şu babanın bohçası, şu kardeşlerinin bohçası, şu amcanın bohçası...”

Oğlan bohçaları anasına iletmiş. Baksalar ki bir akrep bu kadar bohça göndermiş. Diğer oğlanların karıları hiç bir şey göndermemiş. Anası oğlunu demiş:

“Oğlum gelinimizi görmek istiyoruz.”

“Tamam ana.”

Oğlan doğru akrebin yanına gelmiş:

“Karıcığım seni anam babam görmek istiyor.”

“Beni gösterme. Başıma düşman çoğaltma. İkimiz birbirimize yeteriz.”

Kız ne yapmışsa kocasını ikna edememiş. Davet için hazırlık yapmışlar. Oğlanın anası babası davete gelmiş. Baksalar ki, dünya güzeli bir kız. Kızın güzelliği karşısında kadın ne yapacağını şaşırmış. Kadın kocasına demiş ki:

“Bey, bu kız tam sana layık.”

“Eee... Ne yapalım?”

“Valla bey, oğlundan yerine getiremeyecek şeyler iste. Getirmezse cellat et.”

Babası oğlunu yanına çağırtmış: “Bana bir halı getireceksin. Köy üzerinde oturacak, halının yarısı boş kalacak.” Oğlan kara kara düşünüp eve gelmiş. Kocasının düşünceli olduğunu anlayan kız derdini öğrenir: “Git filan yere. Orada bacım Ayşe’den en küçük halıyı iste. Sana verir.” Oğlan karısının tarif ettiği yere gider ve Ayşe’yi çağırır:

“Ablan sizin küçük halıyı istiyor.”

“Tamam, biraz bekle getireyim.”

Oğlan halıyı alıp babasına getirir. Babası köyü halının üzerinde oturtur. Halının yarısı boş kalır. Babası oğluna bir şart daha koşar: “Bana bir salkım üzüm getireceksin. Herkes yiyecek hiç eksilmeyecek.”

Oğlan yine kara kara düşünerek eve varmış. Karısı kocasının derdini bildiği için tekrar bacısına yollar: “Git bacım şimdi üzüm topluyor. Ondan bir salkım iste al, gel.”

Oğlan karısının tarif ettiği yere gitmiş. Ayşe’yi çağırılmış. Ondan bir salkım üzüm istemiş. Üzümü alıp gelmiş. Babasına vermiş. Herkes bu salkımdan yemiş. Yenildikçe yenilenmiş. Babası bir başka istekte bulunmuş: “Oğlum, bana sakalı iki karış, boyu bir karış konuşan bir bebek getireceksin.”

Oğlan kara kara düşünerek eve gelmiş. Karısı kocasının düşünceli halinden dertli olduğunu anlar ve bacısına gönderir: “Git bacımın şimdi sancısı başlamıştır. Biraz bekle. Çocuk doğunca al, gel.”

Oğlan doğruca karısının tarif ettiği yere gider. Çocuğun doğumunu bekler. Biraz sonra çocuk doğar. Oğlana çocuğu verirler. Oğlan çocuğu alır, gelir. Babasına götürür. Oğlan babasından bütün ahâlinin gelmesini ister. Bütün ahâlî gelir. Oğlanın babası çocuğa der ki:

“Konuş bakalım.”

“Bir halının yarısına oturulup yarısı boş kalır mı? Dizlerine kadar taş kesilesin. Hiç bir salkım üzümü bütün millet yer de üzüm eksilmez mi? Beline kadar taş olasın. Sakalı iki karış, boyu bir karış konuşan bir bebek gördün mü? Her yanın taş kesilsin.”

Elmas Çavuş

10. YILAN ŞAHİN İLE TİLLİ YUSUF

Bir varmış, bir yokmuş... Allah'ın kulu çokmuş. Bir kadının hiç çocuğu olmazmış. Bir gün; "Allah'ım olsa olsa da bir yılan olsa, ne olsa **çayan** olsa bana bir çocuk ver." diye Allah'a duâ etmiş. Bizim **evvelden** duyduklarımız. Zaman geçmiş bu kadın hamile kalmış. Günü tamam olunca bu kadın bir yılan doğurmuş.

Yılan on beş yaşına girince **gıcılayıp** eve girmemeye, anasına babasına ecir etmeye başlamış. Gitmişler buna bir kadının kızını istemişler. Yılan kızı sokmuş, öldürmüş. Ondan sonra aradan **ıcık** da zaman geçince bir daha **gıcılamiş**. Bir kız daha almışlar. Onu da sokup öldürmüş. İstedikleri kızlar zenginlerin kızlarıymış. Anası "Bir de dana çobanının kızını alalım" demiş. Gayri kimse kızını vermemiş. Dana çobanının kızını istemişler. Çoban kızını vermiş. Dana çobanının kızı ağlarken yanına bir dede -derviş- gelmiş. Kıza sormuş:

"Ne ağlıyorsun kızım sen?"

"Beni böyle böyle bir yılan verecekler."

"Yavrum, onun kolayı var. Varınca yedi kat ev yaptır. 'Bir kat sen soyun Yılan Şahin, bir kat ben soyunayım.' de ve **esbâbı** soyun. Bir adım at, eve çık. Anladın mı lafımı?" diyerek derviş ortadan kaybolur.

Kız kaderine razı olup Yılan Şahin ile evlenmiş. Evlenmeden önce kız şart olarak "Yedi kat ev yaptırın. Yedi kat elbise de bana giydirin ki oğlunuzu alayım." der.

Yedi kat ev ve yedi kat elbise yaptırmışlar. Kız Yılan Şahin ile evlenmiş. Gerdek gecesi kız Yılan Şahin'e "Bir kat elbiseyi Yılan Şahin bir sen soyun, bir ben soyunayım." demiş. Amma o adam Hızır imiş. Öyle öyle kızın yanına gelse ki, çırpınıp bir babayiğit olmuş.

Evveldi ölenlerin anaları babaları "Bizim kızlar öldüydü, bu nasıl canlı kalır? Bunu da çıkaralım." diye bu kızın yanına cazi düşürmüşler. Cazi karısı kızın yanına varmış. Kıza; "Aman yavrum, dışarıda gül var diken var. Burada ne bekleyip duruyorsun. Gel dışarıya gidelim." demiş. **Derken** bu kızı aldığıynan bir **örene**

kapatmış. Cazi karısı kapıyı üstüne kilitlemiş. Kız arayıvermiş, çıkacak yer bulamamış. Ondan sonra bu Yılan Şahin dolanıp ağlamaya başlamış. Kızın nereye gittiğini bilen yok.

Kız orada dururken cinler **ciğir ciğir** gelip oraya dolmuşlar. Tavandan bir şey indirmişler. Cinler ona bir okumuşlar: “Elli edane belli bedane güllü tohane” diye. Onu okuyunca tavandan indirdikleri şey adam olmuş. Adamın ismi de Yusuf imiş. Tilli Yusuf cinlerle oynamış, tekrar yerine gitmiş. Cinler Tilli Yusuf’u koymuş, gitmişler. Onlar gidince kız onu indirmiş. Cinlerin okuduğu duâyı okuyunca o şey adam olmuş. Kıza demiş ki:

“Sen ne arıyorsun burada? İs misin cis misin?”

“Ne isim ne cisim. Seni yaradan Allah’ın kuluyum. Beni böyle böyle bir cazı getirdi. Peki sen nasıl geldin?”

“Beni anam beşiğime bırakmış. Cinler çalıp getirmiş. Ben burada böyle kaldım. Anam da babam da bulamadı beni.”

“Ne olacak ya?”

“Kalk, ben seni **savuşturayım**. Oraya varınca babama söyle her yanı usturadan bir ev yaptırın. Filan yerde evimiz var, oraya git.”

Kız, Tilli Yusuf’tan hamile kalmış. Kız, Tilli Yusuf’un evine varmış. Tilli Yusuf’un babasının da bir **ırgatı** varmış. Kapısında kölesi oluyormuş. Köle hemen hanımına varmış:

“Hanımım bir **dişirici** geldi.”

“Aman hemen alt kata yatırın.”

Kızı hemen içeri almışlar. Kızın kafasına gülle gibi çaputu koymuşlar, altına bir eski palto atmışlar, gitmişler. Kız yatarken Tilli Yusuf güvercin olmuş pencereye konmuş. Kıza demiş:

“Altında ne var?”

“Post var.”

“Üstünde ne var?”

“**Daş** var.

“Anama söyle , beni sardığı ipeği çocuğa sarsın. Benim üzerinde yattığım **döşeği** sersin. Bana da her yanı usturadan bir ev yaptırın.”

“Olur mu?”

“Olur.”

Köle bu konuşulanları duyar. Hemen Tilli Yusuf’un anasına babasına duyduklarını anlatmış.

Tilli Yusuf’un anası babası kızı almışlar, yerleştirmişler. Sevine sevine bir ev yapmışlar. Oğlan bir gün gelmiş, pencereden içeriye girmiş. Kapıyı içerden bastırmışlar. Arkası tüm güvercinmiş. Gelmişler , usturadan konağın ayağı kopmuş. Oğlan kurtulmuş. Bu hadiseyi kızın eski nişanlısı duymuş. Bu oğlan oraya adam düşürmüş. Yılan Şahin, Tilli Yusuf’la karşılaşmış. Tilli Yusuf’a demiş ki:

“Beni yılanlıktan kurtardı. O benim kadınıam.”

“Hayır, beni cinlerin elinden kurtardı. Ben onu vermem.”

Bunlar karşılaşmışlar. Ancak anlaşılamamışlar. Bunlar kalkıp şeye gitmişler, **hükümete**. Dertlerini **hükümete** anlatmışlar. **Hükümet** bunların anlaşılamayacağını görünce bunlara şöyle demiş; “İkiniz de soyunun. Bir taşın üstüne oturun. Kızın eline bir **tas** verin. Hanginizin tepesinden su dökerse o götürsün.”

Yılan Şahin ile Tilli Yusuf kalkmışlar, gelmişler. İki de **çullarıylan, esvaplarıylan** taşa oturmuşlar. Kız Yılan Şahin’e “Laf da senin Yılan Şahin söz de senin. Burada ciğerim var, geçemeyeceğim. Haydi kaderine say.” diyerek Tilli Yusuf’un tepesinden suyu dökmüş. Yılan Şahin ağlayarak gitmiş. Yılan dediysek gayri yılan değilmiş. Kızla Tilli Yusuf’a kırk gün kırk gece düğün yapılmış.

Yemiş içmiş muradına göçmüşler.

Elmas Çavuş

11. SÜLLÜ YUSUF

Bir kadının çocuğu olmazmış. Kadın “Allah’ım bana bir oğlan ver de dev olsun.” demiş. Allah bir oğlan verir, dev olur. Alıp götürürler ahıra korlar, samanın üstüne. Önüne bir saman verirlermiş, bir su verirlermiş. Orada büyüye büyüye koca bir dev olmuş. İçi adammış, dünya güzeli.

Padişahın kızı bir gün kül atmaya çıkıyormuş. Pencereden eğilir ki, etraf aydınlık gibi. “Bu şavk ne?” der. Oğlanın şavkıymış. Oğlan “İn gel kız.” der. Kız iner gelir. Kıza demiş ki:

“Benim dışım dev, içim adam. Eğer **dünür** salarsam beni almamazlık yapma.”

“Tamam.”

“Eğer kimseye dersen, güvercin olurum, uçarım devlerin içine giderim.”

“Tamam.” diyerek kız gider. Oğlan da annesine varır. Annesine der ki:

“Anne, padişahın kızına **dünür** var.”

“Oğlum, padişah zengin, biz fakiriz. Yiyecek ekmeğimiz yok. Padişah kızını bize verir mi?”

“Verir ana.”

Kadın kalkar, padişahın huzuruna varır. Fakat padişaha diyemez. Oturur oturur...

Padişah kızına der ki:

“Kızım, azıcık bunu sadaka verin de gitsin. Bu fakir bir kadın.”

“Baba niye geldi kim bilir ? Niye halini sormazsınız?”

Padişah kadına sorar:

“Niye geldin sen yav?”

“Padişahım ne hâlimi söyleyeyim. Kızına **dünürlüğe** geldim.”

“Yahu, oğlun devdir. Sen fakirsin. Benim kıza nasıl **dünürlüğe** geldin? Koca padişahım ben.”

Kızı konaktan eğilir, babasına der ki:

“Ver baba. Kaderim benim, dev olsun.”

“Tamam. Öyleyse verdim gitti.”

Kızla oğlana düğün tutarlar. Düğünü tutunca, kız dev ile giriyor çıkıyor, içi oğlan ya.

Annesi kızına der ki:

“Yürü kızım bir bak gel. Devle ile bacın **nö’rüyor**? Nasıl? Ekmek yiyor mu su içiyor mu?”

Kız varır. Kız akşama kadar oturur, deve bakar. Ekmek yemez, su içmez. Yatsı olur yine kalkmaz. Kız bacısına der ki:

“Artık git bacım.”

“Gitmeyeceğim, burda yatacağım.”

Kız bacısını **kanadından** tutup kapıya atıverir. Kız deve “Gitti” der. Dev aşağı iner, soyunuverir. Ayın on beşi gibi evi bir **şavk** alıverir. Kız kapının deliğinden bakarmış. “**Abaruu!** Bu **şavk** ne ki?” der. Oğlan “Beni gördü.” diyerek ak güvercin olur. Pencereden çıkar gider. Bu kız gider, bağrına vurur, dizine vurur. Bağrına vurur, dizine vurur. Kaynanasının yanına gider. Annesine varır.

Ayağına bir demir **lalik** giyer. Eline bir demir değnek alır. Çıkar, gider. Yedi sene yol yürür. Şu kadar **laliğin** ucu kalır. Demir değneğin elinde zerre kadar dayandığı yer kalır. Vara vara varır devlerin memleketine. Devlerin kızı su dolduruyormuş. Devlerin kızına:

“Bacım, altın ibrikli bacım, su ver.”

“Gümüş ibrikliden iste.”

“Gümüş ibrikli bacım, su ver.”

“Maden ibrikliden iste.”

“Maden ibrikli bacım bir su ver.”

“Kavanoz ibriklerden iste.”

“Kavanoz ibrikli bacım, su ver.”

“Ağaç ibriklerden iste.”

“Ağaç ibrikli bacım, su ver.”

Meğer altın ibrikli devlerin padişahının kızıymış. Altın ibrikli kız der ki:

“Süllü Yusuf yârim dururken sana su verir miyim?”

“Vermezsen verme.”

Süllü Yusuf’u duyunca susuzluğu gider. Kıza döner:

“Nerede Süllü Yusuf?”

“Gel göstereyim. Bahçede çalışıyor.”

Kız, devin kızıyla giderler. Süllü Yusuf bahçede altın kazıyormuş. Devin kızı seslenir:

“Süllü Yusuf, şuraya bir insan kahpesi geldi.”

“Çağır onu da gelsin.”

Kız, Süllü Yusuf’un yanına gelir. Süllü Yusuf ile sarılırlar, görüşürler, ağlaşırlar. Süllü Yusuf kıza “Hiç ağlama, kaçınız. Buraya geldin amma...” der. Süllü Yusuf’u dev kendi kızıyla nişanlamış gayri. Dev, kıza der ki:

“Kızıma kuş tüyünden yatak yapacaksın. Yoksa seni yerim.”

Kız bir ağlar, bir ağlar... O sırada Süllü Yusuf gelir:

“Ne ağlarsın?”

“Dev kızına kuş tüyünden yatak istiyor. Yoksa beni yiyecek.”

Yusuf duâ çevirir, kız “amin” der. Yusuf duâ çevirir, o “amin” der. Her gelen kuş yelek bırakır. Yarasa da gelir çırpınıverir. Yatağı doldurur koyar. Dev kıza der ki:

“Hah! Bundan da kurtuldun insan kahpesi. Kızımın düğünü olacak. Göz yaşı ile kazanları dolduracaksın.”

Gözyaşıyla kazan dolar mı? Kız ağlar, ağlar, ağlar... Kazanın üstüne eğilir, ağlar. Kazanlar yaşla dolar mı ? O sırada Yusuf gelir:

“Ne ağlıyorsun?”

“Dev benden gözyaşıyla kazanları doldurmamı istiyor. Yoksa beni yiyecek.”

Yusuf duâ çevirir. Kız “amin” der. Yusuf duâ çevirir, o “amin” der. Bir çeşme yarılıverir. Kazanı doldururlar. Dev gelir kıza der ki:

“Bundan da kurtuldun insan kahpesi. Kızımın düğünü olacak **oklava** ile **bişirgeç** var halamgilde. Kendi yiyemez, onu alıp geleceksin. Yoksa seni yerim.”

Kız yine ağlamaya başlar. Süllü Yusuf gelir:

“Ne ağlıyorsun?”

“Ne ağlayayım? Beni devin evine salıyor. Bu sefer beni yerler.”

“Hiç üzülme, korkma. Buradan geçtin mi atın önünde kemik var, itin önünde yonca var. Yoncayı atın önüne, kemiği itin önüne at. Örtük kapıyı aç, açık kapıyı ört. Sac ile tahta kapının ardında, aliver. Buradan dön. Hiç sağına soluna bakma.”

Kız yola çıkar. Git gitme misin, git gitme misin? O sırada at ile iti görür. Atın önündeki kemiği itin önüne atar. İtin önündeki yoncayı atın önüne atar. Örtük kapıyı açar, açık kapıyı örter. Sac ile tahtayı kapının ardından aliverir, döner. Dev uyanır, kızın peşine düşer. Örtük kapıya der ki:

“Salma kapı.”

“**Hıncağa** kadar örtük idim açmadın. O açtı, tutmam.”

Sonra açık kapıya der:

“Salma kapı.”

“**Hıncağa** kadar açık idim, örtmedin. O öttü, tutmam.”

Dev ata seslenir:

“Salma at.”

“**Hıncağa** kadar önündeki kemiği ite atmadın. O kız attı, tutmam.”

“Salma it.”

“**Hıncağa** kadar önündeki yoncayı atâ atmadın. O kız attı, tutmam.”

Kız kurtulur, çıkar. Devın yanına gelir. Dev, kıza der ki:

“Aldın geldin mi?”

“Bundan da kurtuldun insan kahpesi. Kızımın düğünü olacak seni **başlık** yerine satacağım.”

Kız ağlamaya başlar. Ağlar, ağlar, ağlar... Süllü Yusuf gelir:

“Ne ağlıyorsun?”

“Beni **başlık** yerine satacak gayri kurtulamam.”

“Çevreyi **zıvılla** önüne tutuver, kıvrıl sıçra **küllüğe** gir. Bunu önüne tut. Tandırı teperken, hamurdan kalktılar mı kıvrıl çık.”

Kızı satarlar. Çevreyi **zıvıllar**, kıvrılıp sıçrayarak **küllüğe** girer. Sıcak işlemez. Tandırı tepip hamurdan kalkarken kıvrılır çıkar. Dev kıızı görünce; “Bundan da mı kurtuldun insan kahpesi, gayri sana ölüm yok” der.

Devın kızını gayri gerdeğe tıkarlar. Süllü Yusuf kıza der ki: “Yat kız perdeyi üstüne çek, namaz kılacağız, nâmahrem.” Kız yorganı kafasına çekince kalkarlar. Yusuf duâ çevirir, kız “Amin” der. Yusuf duâ çevirir, o “Amin” der. Duvar yarılıverir. Ak güvercin olurlar uçar, giderler.

Kaç kaçma mısın, kaç kaçma mısın, kaç kaçma mısın? Kız uykudan uyanır. Bakar ki, Yusuf yok. Babasına koşar gelir:

“Baba, Yusuf kaçmış.”

“Nasıl kaçmış? Haberin olmadı mı?”

“Olmadı.”

“Kopun onu tutun.”

Kop kopma mısın, kop kopma mısın? Dev asker salar. Askerler yaklaşınca Süllü Yusuf ile kız iki çeşme olurlar. Askerler geri dönerler. Dev sorar:

“Yolda ne gördünüz?”

“İki çeşme gördük.”

“Kopun onu alıp gelin.”

Gayri şeylerini -oyunlarını- gördü ya. Kaç kaçma mısın, kaç kaçma mısın, kaç kaçma mısın? İki çalı olurlar. Dev yine sorar:

“Yolda ne gördünüz?”

“İki çalı gördük.”

“Kopun onu kesin getirin.”

Askerler tekrar peşlerine düşerler. Askerler yaklaşırken bunlar şeylerine, köylerine yaklaşırlar. Devin askerleri geri dönerler. Bunlar köylerine gelir. Yedi gece yedi gündüz düğün tutarlar.

Muratlarına ererler.

Zülbiye Arslan

12. MAVİ GÖZLÜ KEDİ

Bir varmış bir yokmuş... Evvel zaman içinde kalbur saman içinde develer tellal iken pireler berber iken ben anamın beşiğini sallar iken adamın birinin üç tane kızı varmış. Adam ticaretle uğraşmış. Bir gün adamın yolu ticaret için uzak bir diyara düşmüş. Kızlarını yanına çağırıp isteklerini sormuş. En büyük kızı babasına demiş ki: “Bana öyle bir elbise al ki, omuzlarından tutunca etekleri, eteklerinden tutunca omuzları sallansın.” Ortanca kızı; “Bana da bir pullu eşarp al ki, dünyada eşi benzeri olmasın.” demiş. En küçük kızı ise; “Bana da mavi gözlü bir kedi al.” demiş.

Adam kızlarının isteklerini öğrenip yola koyulmuş. Gittiği yerde ticaretini yaparken küçük kızının isteği olan mavi gözlü kediye bulmuş. Fakat diğer kızlarının istediklerini bulamamış. Yolda kara kara düşünüp gelirken bir ağacın dibine oturmuş. Uzun bir of çekmiş. O anda karşısına kocaman bir dev çıkmış. Adama sormuş:

“Niye beni çağırdın? Benden ne istiyorsun?”

“Ben seni çağırmadım. Kızlarım benden bazı isteklerde bulundular. Onları yerine getiremedim. Bu sıkıntıdan dolayı of çektim.”

“Kızlarını ne istediklerini söyle, ben yerine getiririm.”

“Kızlarımın biri pullu eşarp, diğeri ise eteğinden tutunca omuzları, omuzlarından tutunca etekleri sallanan bir elbise istedi.”

“Bende kızının istediği pullu eşarp var Büyük kızının isteği ise yılanlar şahında var. Ancak bunu sana bir şartla veririm.”

“Şartın nedir? Söyle.”

“Ne zaman bulgur kaynatırsanız o zaman gelir kızını alırım.”

Adam kızının isteği yerine gelsin diye devin söylediklerini kabul etmiş. Devden pullu eşarbyı alarak yılanlar padişahını aramaya koyulmuş. Adam sora sora yılanlar padişahının yerini öğrenmiş. Adam yılanlar padişahına varmış:

“Ey padişahım! Kızım benden bir elbise istedi. O elbiseden sadece sizde varmış. O elbiseyi bana verin.”

“Bir şartla elbiseyi sana veririm.”

“Nedir şartın?”

“Bir yıl sonra gelip kızını alırım. Bu şartı kabul edersen elbiseyi veririm.”

Adam, yılanlar padişahının şartını kabul ederek elbiseyi almış. Adam kızlarının isteklerini yerine getirmenin rahatlığıyla evine dönmüş. Kızların hediyelerini vermiş. Kızlar hediyelere çok sevinmişler. Gel zaman git zaman bir yıl göz açıp kapayıncaya kadar geçmiş. Adam dışarıda “Takır tukur” sesler duymuş. Büyük kızına demiş ki:

“Kızım dışarıya çık, bir bak. Ne var?”

“Baba, bir at arabası buraya doğru geliyor. Arabanın üzerinden de beyaz **urğınlar** sarkıyor.”

Adam yılanlar padişahının geldiğini anlamış. Yılanlar padişahı kızı alıp gitmiş.

Aradan bir müddet zaman geçmiş. Ortanca kız bir gün babasına demiş ki:

“Babacığım, canım bulgur istiyor. Ne zaman bulgur kaynatalım?”

“Yarın kaynatırız kızım.”

Ertesi gün bulguru kaynatmışlar. Dev bulgurun kokusunu alıp gelmiş. Kızı almış gitmiş. Kızı kendine eş olarak götürmüş. Dev, kızın önüne pilav getirip koymuş. Ancak pilavın üzerinde bir el varmış. Kız pilavı yiyip eli çöpe atmış. Sonra dev gelmiş. “El el neredesin?” demiş. El de “Pis bir çöpün içindeyim.” diye seslenmiş. Bunu duyan dev kızı şişe geçirip tavana asmış. Kız tavana asıla dursun biz haberi büyük kızdan verelim.

Yılanlar padişahının götürdüğü kız her gün kara kara düşünürmüş. Bir gün yine böyle düşünürken karşısında bir pîr peyda olmuş. Kıza sormuş:

“Kızım, niye böyle kara kara düşünüyorsun?”

“Valla derviş baba, böyle böyle... Yılanların padişahı beni kaçırdı. Buradan kurtulmak istiyorum. Ancak ne yapacağımı bilmiyorum?”

“Bak kızım, sana tarak, iğne ve sabun vereceğim. Buradan kaçarsın. Yılanlar arkana düşerse tarağı at. Her yer ağaç olur. Onlar ormanı geçinceye kadar çok yol alırsın. Sonra iğneyi at. Her yer diken, çalı olur. Yılanların vücutlarına batar, ölürlər. Daha sonra sabunu at. Her yer sabunlu su olur. Yaraları açılır, ölürlər. Sen de kaçır kurtulursun.”

Kız, dervişten tarak, iğne ve sabunu alarak kaçmış. Yılanlar bunu haber almış. Yılanlar kızın peşine düşmüş. Tam kızı yakalayacakları sırada kız tarağı atmış. Etraf orman olmuş. Kız biraz yol almış. Yılanlar yine yetişmişler. Kız bu defa iğneyi atmış. Her yer diken, çalı olmuş. Kız mesafeyi yine açmış. Yılanlar dikenlikten kurtulup tam kızı yakalayacakları sırada kız sabunu atmış. Her yer sabunlu su olmuş. Yılanların yaraları açılıp ölmüşler. Kız yılanlardan kurtulup evine gelmiş. Eve geldikten sonra dev gelip büyük kızı da götürmüş.

Dev kızın önüne yine pilav getirip koymuş. Üzerinde de bir el varmış. Kız pilavı yiyip eli çöpe atmış. Dev gelmiş. “El el neredesin?” demiş. El de “Pis bir çöpün içindeyim.” diye seslenmiş. Dev, bu kızı da şişe geçirip tavana asmış.

Dev, bu defa da gidip küçük kızı getirmiş. Kız gelirken yanında mavi gözlü kedisini de getirmiş. Dev kızın önüne pilav getirip koymuş. Üzerinde de el varmış. Kız pilavı yemiş. Eli de doğrayıp kedisine yedirmiş. Dev gelir ele sormuş. “El el neredesin?” demiş. El de “Sıcak bir yerdeyim.” demiş. Dev, kızın bu hareketinden dolayı tavana asmamış. Devın kızla günleri güzel geçmeye başlamış. Bir gün dev, kızın dizine yatmış. Kız da devin saçlarını kaşıyormuş. Dev bu hareketten hoşlanıp uyumuş.

Kız devin saçlarını karıştırırken bir **yumak** anahtar bulmuş. **Yumakta** tam kırk tane anahtar varmış. Merak edip kapıları bir bir açmaya başlamış. Her açtığı oda ağzına kadar altın doluymuş. Otuz dokuzuncu odayı açmış. Sıra kırkuncı odaya gelmiş. Kırkuncı odayı açınca bir de ne görsün, ablaları tavanda şişle asılıymış. Hemen kardeşlerini tavandan indirmiş. Yaralarını sarıp sarmalamış.

Büyük bir kazanın içine yağ doldurup ocağa koymuşlar. Ocağın altını yakmışlar. Yağ kaynamaya başlayınca yağı uyuyan devin üstüne dökmüşler. Dev bağıra bağıra ölmüş.

Kızlar devin sarayına sahip olmuşlar. Babalarını da yanlarına getirip mutlu bir hayat sürmüşler.

Gökten üç elma düştü, biri masalı anlatana, biri Rahime'ye, biri de dinleyenlerin başına.

Rahime Yılmaz

13. HZ. HIZIR VE ÜÇ KARDEŞ

Şimdi bir üç kardeş varmış. Çok fakir ama **kalender**lermiş. Bunlar demişler ki: “Beraber gidelim Allah’ımızı bulalım, mal isteyelim.” Üç kardeş yola düşmüşler. Gide gide önlerine Hz. Hızır çıkmış. Hızır kardeşlere demiş ki:

“Nereye gidersiniz, nereden gelirsiniz evlatlar?”

“Nereye gidelim. Bizim fakirlikten ciğerimiz pişti. Biz Allah’ımızı bulup mal isteyeceğiz.”

“Ben size mal vereyim.”

Hızır büyük kardeşe dönerek sormuş:

“Sen ne istiyorsun?”

“Çok mal istiyorum. Derebeylik isterim.”

“Seninki şu **beleğin** arkasında.”

Hızır bu defa ortancaya sormuş:

“Sen ne istiyorsun?”

“Bende bir çiftlik istiyorum. İçinde her şeyi olsun.”

“Peki, seninde şu **beleğin** arkasında.”

Sıra küçük kardeşe gelmiş. Hızır sormuş:

“Evlat dile benden ne dileyeceksen?”

“Sağlığımızı dilerim.”

“Benim sağlıktan sana fayda olmaz. Dile ne dileyeceksen?”

“O zaman helâl süt emmiş birini isterim.”

Helâl süt emmiş dünya yüzünde bir tane bulunuyormuş. Onun da düğünü oluyormuş. Hızır oğlana demiş ki:

“Peki, seninki de biraz zor evlat ama bir gidelim. Onun düğünü oluyor.”

Hızır ve küçük kardeş yola koyulmuşlar. Az giderler uz giderler köye varırlar. Orada düğün odasına giderler.

İşte oraya gençler toplanmışlar. “İşte ben bir sandık üzüm olsa yerim. Ben şunu ederim ben şunu yerim.” diye iddialaşırlarmış. Bu derviş baba gençlere demiş ki:

“Ben şimdi buraya bir çubuk diksem, çubuk göğerse bir salkım üzüm verse... Onu yer bitirirseniz ne âlâ. Yok bitiremezseniz gelin olacak kızınızı oğluma verirsiniz.”

“Git baba, bir salkım üzümün neyi olur”

Derviş yere bir çubuk ekmiş. Orada Cenab-ı Allah tarafından çubuk göğermiş. Bir salkım üzüm vermiş. Bu salkımı bütün köylü yemiş, yine de bitirememişler. Yerlermiş aynı yine salkım. Yerlermiş aynı yine salkım. Hz. Hızır kızı kazanmış, oğluna almış. Kızı alıp oradan ayrılarak bir köye yerleşmişler. Bu oğlan sığır çobanlığı yaparmış. O köyde sığır güdermiş. Bir gün bu derviş baba “Şu çocukların ziyaretlerine gideyim.” demiş. Ziyaretlerine gitmiş. İlk önce büyük kardeşe uğramış. Büyük kardeşe demiş ki:

“Evlat bir atım vardı, öldü. Bana bir at ver.”

Oğlan derebeyi imiş. Malı hayvanı çokmuş. Dervişe demiş ki:

“Git baba git. Ben her gelene bir at versem, burada at kalmaz.”

“Sen bilirsın oğlum.”

Derviş oradan ayrılarak ortanca kardeşin yanına gelmiş:

“Evlat çorabım eskidi, bana yün ver.”

“Git baba git. Her gelene bir yün versem, burada yün kalmaz.”

“Peki evlat, sen bilirsın.”

Derviş oradan da ayrılmış. Ardından bir sel gelmiş, iki oğlanın neyi var neyi yok, tufan o malı ması, süpürüp almış, gitmiş. Bunlar yine **tirikate** çıkmış, fakirleşmişler.

Derviş gele gele küçük oğlanın yanına gelmiş. Akşama kadar birlikte sığır gütmüşler. Derviş oğlana demiş ki:

“Beni misafir alır mısın?”

Oğlan da hanımına sormuş:

“Hanım, benim yanıma bir adam geldi. Benimle akşama kadar sığır güttü. ‘Beni misafir alır mısınız ?’ diyor.”

“Aman nasıl olur? Misafir alınmaz mı? Hak misafiridir.”

Derviş içeri almışlar. Bir odada misafir etmişler. Kadın kocasına demiş ki:

Bir sor bakalım, canı ne ister? Canı ne isterse onu yapalım.”

Kocasını dervişin yanına gitmiş ve dervişe sormuş:

“Baba canın ne istiyorsa söyle hazırlayalım.”

“Ben taze çocuk eti istiyorum.”

“Tamam.”

Oradan ayrılan oğlan kadının yanına gelmiş. Onların da bir çocukları varmış. Kadın kocasına demiş ki:

“Ne yapalım herif, Allah bize verdi, biz de ona verelim.”

Bu sözler üzerine derviş “Ben kendim pişireceğim. Ne de olsa ana yüreği dayanamazsın. Ben kendim pişirip kendim yiyeceğim.” diyerek yedi kulplu kazanı alıp çocuğu içine oturtmuş. Kazanın altını yakmış, yakmış, yakmış. Derviş kazanın altını yaktıktan sonra kaybolmuş.

Karı ve koca içerden ses çıkmadığını görünce “Gidip bakalım ne oldu?” diyerek kapıyı açmışlar. Fakat kimse yok. Ne adam var ne bir şey?. Adam kaybolmuş. “Vah çocuğu yemeden gitti.” demişler. Yedi kulplu kazanın ağzını açmışlar ki ne görsünler çocuk kazanın içinde altın karıştırıyor. Ondan sonra onun derviş olduğunu anlamışlar. Dışarı çıkıp bakmışlar ne derviş var ne kimse var. Kaybolmuş gitmiş.

Bunlar yemiş içmiş muradına ermişler. Cenab-ı Allah her şeye sabır. Onlar verseydi o mertebeye onlar da ererdi. Vermemişler erememişler.

Emine Demiryel

14. ŞEHZADE İLE ÇOBAN KIZI

Zamanın birinde bir padişah ve oğlu varmış. Bir gün şehzade avlanmak için saraydan çıkar. Sahraya düşer. At koşturur, **epey** bir müddet gittikten sonra bir yeşillik yer görür. Oraya kadar atını sürer. Varır, bir ihtiyar ağacın dibinde oturmuş. Bir şeyler yazıyor. İhtiyar, şehzadenin geldiğinin farkında bile olmaz. Şehzade, ihtiyara “Selâmünaleyküm derviş baba” der. Adam başını sallar. Sesli selâm vermez. Buna padişahın oğlu içerler: “Ulan bu ne biçim adam. Selâmımı almadı. Ben bir şehzade olayım da selâmımı almasın.” diyerek kılıcını çeker ihtiyarın üzerine varır. O zaman ihtiyar başını kaldırır:

“Ne var oğlum? Niye **gazap**landın?”

“Niye **gazap**lanması var mı? Selâm verdim selâmımı almadın. Sakalından utanmıyor musun ? Bir de dervişsin.”

“Oğlum selâmını kalben aldım. Çok meşgulüm. Yazı yazıyorum.”

“Ne yazısı yazıyorsun?”

“Ben filanın kızını filanın oğluna, filanın oğlunu filanın kızına yazarım. Vazifem bu benim.”

“Madem öyle ise bana kimin kızını yazdın?”

“Sana da **Niğde**’nin **Gümüşler** kasabasından Çoban İbrahim’in kızını yazdım.”

“Ben şehzade olayım sen bana çobanın kızını yaz.” diyerek kılıcını çeker. O zaman ihtiyar seccadenin ucunu kaldırınca bir alev püskürür, tabii şehzade korkar. Atına atlayan şehzade sarayın yolunu tutar. Babasına gelir der ki:

“Baba durum böyle böyle oldu. Bir adam gördüm. Selâm verdim. Kalben selâmımı almış. Hiddetlendim üzerine silahlı vardım. ‘**Yazgı** yazarım.’ dedi. ‘Bana kimin kızını yazdın.’ diye sordum. O da ‘**Niğde**’nin **Gümüşler** kasabasından Çoban İbrahim’in kızını yazdım.’ dedi. Ben de onuruma yediremedim. Adamın üzerine silahlı vardım. Bir seccade kaldırdı. Yüzüme bir alev fişkırdı ki, dünyayı yakacak

zannettim. Kaçtım geldim. Nasıl oluyor da benim gibi bir şehzadeye bir çobanın kızını yazar? Bana bir akıl ver. Ben ne yapacağım?”

“Sen bir at al. Üzerine bir **heybe** at. Bu **heybenin** gözüne o kızın kanı değerinde hazineden para doldur. Git sor öğren. Kızı bir tarafta öldür. Heybeyi de yanına bırak. Kan parası olsun. Seni aramazlar. Arasalar da sen padişahın oğlusun. Ben bu işi kapatırım.”

Oğlan bunu kafasına kor tabii. Atını hazırlatır. Heybeyi altınla doldurup yola çıkar. Pîrle karşılaştığı yere varır. Pîri bulamaz. Pîrin gittiği **muhte** varır. Sora sora adamın evini bulur. Eski insanlar ne kadar fakir de olsa misafirperver olurlarmış. Selâm verir:

“Selâmünaleyküm.”

“Aleykümselâm. Buyurun oğlum, bir çayımızı, suyumuzu için.”

Oğlan attan iner. Kılık-kıyafeti düzgün olduğu için hürmet ederler. Sağa sola bakar, ne kız var ne çocuk. O zaman şehzade adama sorar:

“Baba senin adın Çoban İbrahim mi?”

“Evet.”

“Bu ev senin mi?”

“Benim.”

“Senin çoluğun çocuğun yok mu?”

“Var oğlum. Bir kızım var.”

“Nerede?”

“Kızım hasta. Şu öbür odada yatıyor. Yanına kimse varmaz oldu. Her tarafı şiş, iltihaplar içerisinde. Gelenden gidenden utandığımız için mecbur kaldık. Onu gizli tutuyoruz.”

Şehzade bunu duyunca adama der ki:

“Ben cerrahım. Kızınızı iyi ederim.”

“Olur mu?”

“Ben **cerrahım** diyorum. İnanmıyor musunuz? Ben onu ameliyat yapayım. Sabaha kalmaz iyi olur.”

“Peki öyleyse.”

Şehzade odaya girer. O kısa hançerler olur ya. Bununla kızın yedi yerinden atar. Hiçbirisi iç organlara deymez. Vücudundaki bütün iltihap süzülür gider. **Heybeyi** kızın yanına bırakır. Atına atlar, çeker gider. Çıkarlar bakarlar ki, misafir gitmiş. Fakat kız rahatlamış. Feryât figân yok. Babası kızının bu halini görünce kızına sorar:

“Ne oldu kızım?”

“Bilmem. Bir adam içeri girdi. Beni yedi yerimden bıçakladı. Koydu gitti. Ondan sonra rahatladım. Vücudumdaki bu iltihaplar çıktı ya herhalde ondandır.”

Kız günden güne iyi oluyor. Misafir giderken kızın yanına bir **heybe** bırakmış. Eski adamlar sadık olur, emin olurmuş. “Belki adam parasını gelir alır. Bunu saklayalım.” diyerek altını saklar. Kız iyileşip kalkar. Suna gibi bir kız olur. Aradan bir iki yıl geçer. Ne gelen var, ne giden? Hanımı kocasına der ki:

“İbrahim Ağa, bu altın burada duruyor. Adamın gelesi yok. Sen bu altını götür, bozdur. Senin mesleğin çobanlık... Koyun, sığır al. Bir de yayla tutalım. Para var nasıl olsa. Adam geldiğinde şimdiye kadar yiyip içtiğimizi sayarız. Sahibine devrederiz. Bu helâldir.”

“Tamam, öyle yapalım.”

Adam karısının dediğini tatbik eder. Altınları bozdurur. Mala mülke bağlar. Bir yaylaya çıkar. Üç-beş sene içerisinde adam Türkmen Beyi olur. Hizmetçileri olur. Oraya bir çiftlik kurar. Hatırı sayılır bir zengin olur.

Aradan birkaç yıl geçtikten sonra oğlanın aklına yaptıkları düşer. Kendi kendine “Yav ben böyle böyle yaptım. Hiçbir haber gelmedi. Varıp bir araştırma yapayım.” diyerek yola çıkar. Daha adamın evine gelmeden adamın kurduğu çiftliğe varır. Çiftlikte kimse yok. Bir komşu köyde bir davet varmış. Ahâlî oraya gitmiş. Bir kız elinde bir **herke** kuyudan su çekip koyunları sular. İnekleri danaları kovarlar. Şehzade epey bir **temâşa** ettikten sonra kızın yanına varır. Atından iner. Kıza sorar:

“Güzel, sen kimin kızıydın?”

“Bana Türkmen Beyi İbrahim’in kızı derler.”

“Baban nerede?”

“Karşı köyde davet var. Oraya gittiler.”

“Sen yalnız başına burada nasıl duruyorsun?”

“Ben kendime güvenmesem, burada yalnız durur muyum? Bana bir şey olmaz.”

Kız bunu söyler söylemez şehzade kızın bileğinden yakalar. O zaman aşiret beyleri obaya geldiklerinde kızları, yeni yetme gençleri güreştirirlermiş. Yetiştirirlermiş. Kıza kol kapma oyunu öğretmişler. Şehzadenin kolunu kaptığı gibi burnunun üzerine çakması bir olmuş. Elini kolunu bağlar, oraya yatırır. Oba halkı gelinceye kadar su isterse verir. Ekmek isterse verir. Şehzade hayrette kalır. Kendi kendine “Bak hele şu ihtiyara. Bana Çoban İbrahim’in kızını yazmış. Bana bu kız layık bunu gider babama söylerim. Gelir bitirir. Nasıl olsa buranın adamları gelir.” der.

Akşam olunca çekilen obaya gelir. Bakarlar ki, davetsiz misafir var. Eli kolu bağlı, yerde yatıyor. Selâm verirler:

“Selâmünaleyküm.”

“Aleykümselâm.”

“İşin ne oğlum? Buraya neye geldin ?”

“Ben bir avcıyım. Buraya kadar geldim. Bu kerimenizi gördüm. Gençliğime güvenip ‘Sen ne yapabilirsin? Cürmün kadar yer yakarsın.’ dercesine ona bir fenalık yapmak için değil tabii. Kolunu tuttuğum zaman kolumu kaptığı gibi burnumun üzerine çaktı. Elimi kolumu bağlayıp buraya koydu.”

“Olur böyle şeyler. Biz misafire zevâl verecek değiliz. Fakat her yerde bu şekilde davranma. Karnını doyur atına bin, işine git.”

Şehzade atına biner. Saraya gelip babasının yanına varır. Olayı babasına anlatır:

“O derviş bize yanlış bir **yazgı** yazmış. Şimdiki **yazgısı** dürüst galiba. Filan yerde bir Türkmen Beyi var. Onun da bir kızı var. Beni bu şekilde mat etti. Gidip o kızı bitirin.”

Padişah ne de olsa bir devletin başkanı, haber gönderir. Türkmen Beyi razı olur. “Padişah’tan emir geldikten sonra, ben de kızımı verdim. Padişah gibi bir adam kızımı oğluna istedikten sonra ben de verdim” der.

Padişaha haber gönderirler. Düğün yaparlar. Kırk gün kırk gece düğünden sonra damadı dünya evine sokarlar. Yiyip içtikten sonra şehzade kendi kendine güler. Kız da şüphelenir:

“Sen bir şeye güldün. Bir eksikim mi var, neye güldün?”

“Eksikim falan yok da bir olay hatırıma geldi. Onun için gülüyorum.”

“Nedir o olay? Anlatmazsan olmaz.”

“Anlatayım. Filan zaman ava gitmiştim. Bir derviş oturmuş. ‘**Yazgı** yazarım.’ dedi. Bana kimi yazdın dedim. ‘Sana Çoban İbrahim’in kızını yazdım.’ dedi. O da havaymış. Bak ben ikinci defa gittim seni gördüm. Senle tanıştık. **Yazgım** senmişsin.”

“Ne Çoban İbrahim’in kızı mı?”

“Evet.”

“O benim.”

“Olur mu canım? Nasıl ispat edeceksin?”

“Ben hastayken bizim evimize bir tabib geldi. Ben **cerrahım** demiş. Adam geldi benim yedi yerimden bıçak vurdu. Oraya da bir **heybe** altın koymuş. O **heybedeki** altınları babam sattı. O yaylayı aldı. Bu hayvanları alıp çobanları tuttu. Ben de iyileştim, sıhhatime kavuştum. O kız benim.”

Şehzade kızı soyar bakar ki, **essahtan** bıçak vurduğu yerlerin izleri var yedi yerinde. Şehzade yalvarmaya başlar:

“Ya Rabbi, ben yanlış yapmışım. Senin yazgın geçerlidir. Hatamı, özrümü kabul ediyorum. Sen beni affet.” diyerek Allah’a yalvarır. Kıza teşekkürde bulunur.

Yer i er muradına g  er.

İbrahim Dabak

15. MAĞRURLANMA PADİŞAHIM SENDEN BÜYÜK ALLAH VAR

Bir padişah ile bir vezir varmış. Padişah bir gün vezirine demiş ki:

“Bir tellal çığırılım.”

“Ne diye çığırılım?”

“Bu köyde hiç ışık ışımayacak diye çığırılım.”

Tellal bütün ahâlîye padişahın buyruğunu duyurmuş. Padişahla vezir sözlerinin tutulup tutulmadığını görmek için tebdil-i kıyafet gezmeye çıkmışlar. Gezseler ki; bir evde ışık ışıyormuş. Ev sahibine seslenmişler:

“Ev **sabı** çabuk dışarı çık. Niye ışığın ışıyor? Bizim sözümüzü tutmadın, bize aksi geldin.”

“Ailem doğum yaptı da onun için ışıyor.”

“Öyleyse getir bakalım.”

Adam içeriye girmiş ve çocuğu alıp getirmiş. Bir bezin arasında **sarık** bir çocuk, taze bir çocuk... Padişah ve veziri “Tamam” diyerek oradan ayrılmışlar. Padişah ile veziri öteye yürüdükten **gilli** vezir gülmüş. Padişah vezire sormuş:

“Niye gülüyorsun?”

“Demem”

Biraz daha yürüyünce padişah vezirin çok üstüne gitmiş. Hâl böyle olunca veziri söylemiş:

“Bu sığır çobanı büyüyecek, padişahın kızını alacak. Ondan güldüm.”

“Ben bu yazıyı bozarım. Benim kızımı bu sığır çobanı nasıl alır?”

Padişahın canı sıkılmış. Gezerken mezerken bu aklına **soy** gitmiş. O çobanın evine varmış. Çocuğun karnına bir iki yerden **kama** sokmuş. Öldürdüm diye geçmiş, gitmiş. Padişah, çocuk ölmemiştir diye düşünerek tekrar çocuğa bir iki yerden kama sokmuş ve çocuğu götürüp suya atmış. Bu çocuğu su sürükleyip götürmüş. Aşağıda **mile** gömülmüş.

Köyde bir kadının bir ineği varmış. Kadının ineği sürüden ayrıлып çocuğa süt vermeye gidermiş. Bu gün sütsüz, yarın sütsüz... Kadın kendi kendine “Acaba ineği çoban sağıp sütü içiyor mu?” diye düşünerek çobanın ardından gitmiş. Kadın bakmış ki, inek **milin** üstüne yatmış. **Mil** ineğin sütünü çekiyor. Yanına varmış. Baksa ki, bir çocuk var. Dünya güzeli gibi parlıyormuş. Çocuğu çıkarıp getirmiş. İneğin sütüyle çocuğu besleyip büyütmüş. Bu sefer oğlan delikanlı olmuş.

Bir gün padişah ile vezir yine gezmeye çıkmışlar. Bu köye varmışlar. Demişler ki: “Bu köyde nereye misafir olabiliriz? Kim misafir eder padişah ile veziri? Filan karı misafir eder.” Çocuğun anası olan, büyüten kadından için. Oraya varmış, misafir olmuşlar. Delikanlıyı görünce vezir tanımış. Padişaha vezir demiş ki:

“Bu senin suya attığın çocuk.”

Bu kez padişah bir mektup yazmış. Yedi tane zarfın içine katmış. Çocuğa “Bunu bizim eve ver gel.” demiş. Çocuk mektubu alıp ata binmiş, yola koyulmuş. Padişahın sarayına varmış. Kapıyı vurmuş fakat kapıyı açan olmamış. Padişahın köleleri yokmuş. Sarayın bahçesinde çok güzel bir havuz varmış. Oğlan atı havuzun kenarına ağaca bağlamış. Kendi havuzun kenarına yatmış. Yatinca at kişnemiş. At kişneyince padişahın kızı çıkmış. Kız demiş ki:

“Bu at böyle güzel kişniyor da bu ata binen acaba nasıl ki?”

Varsa baksa ki, bir oğlan yatıyormuş havuzun başında. Dünya güzeliymiş. Cebinde bir mektup gözükiyormuş. Mektubu çekmiş okumuş. Mektupta “Bu oğlan gece varırsa gece, gündüz varırsa gündüz derhal katledin, öldürün” yazılıymış. Kız hemen mektubu değiştirmiş. Oğlanın koynuna bırakmış. Oradan gelen mektubu almış, saklamış. Kız mektuba “Gece varırsa gece, gündüz varırsa gündüz kızım ile derhal baş göz edin. Eksiğini gediğini, çeyizini, **çemenini** temin edin.” yazmış.

Oğlan uykudan uyanmış. Mektubu padişahın **hızmatçılar**ına vermiş. Eksiğini gediğini **yetirmişler**, her bir şeyini **yetirmişler**. Kızı gelin etmişler. Padişah üç gün sonra, beş gün sonra gelmiş. **Hızmatçılar**ına sormuş:

“Ne yaptınız?”

“Dediğini yaptık padişahım.”

“Nasıl yaptınız?”

“Sizin mektubunuzda yazılan şeyleri yerine getirdik.”

Padişah yapılanlara kızmış, öfkelenmiş ama iş işten geçmiş. Vezir padişaha dönerek demiş ki:

“Mağrurlanma padişahım senden büyük Allah var.”

Ayşe Ceylan

16. SARI İNEK

Bir varmış, bir yokmuş... Bunun gibi hiç yokmuş. Bir kız varmış. Bu kızın annesi ölüyor. Buna anasından **teberrik** bir sarı inek kalıyor. Adam evleniyor. Kız ineği güdüyor müdüyor. İneği güderken bir cazıyla karşılaşılıyor. Cazı karısı varıyor:

“Gel kızım. Kızım kafama bakar mısın?”

“Bakarım ana karı.”

Kız, karının kafasına bakıyor. Karının kafasında böcek möcek öldürüyor. Cazı karısı kıza der ki:

“Kızım ananın kafası mı iyi benim kafam mı?”

“Anamın kafasına itler yapmaz. Senin kafana canım kurban.”

“Şuradan çörek al da ye.”

Çörek kurbağalı murbağalı görünüyor. Kız çörekleri alıp yiyor. Cazı karısı kıza diyor ki:

“Kızım ananın çöreği mi iyi, benim çöreğim mi?...”

“Anamın çöreğini itler yemez. Senin çöreğine canım kurban.”

Kadın kızıdan bu cevapları duyunca kıza der ki:

“Kızım, şu ırmağın kenarında duracaksın. Bir ak su gelir seslenme, bir sarı su gelir seslenme, bir kırmızı su gelir seslen. Ayın on beşi gibi güzel kırmızı su gelince beni çağırır.”

“Tamam.”

Kız ırmağın kenarında beklemeğe başlar. Kırmızı köpük gelince çağırıyor. Karı, kızı batırıyor batırıyor çıkarıyor. Kız ayın on beşi gibi güzelleşiyor. Kadın “Haydi git” diyor. Kız eve geliyor. Üvey anası kızı kıskanıyor. Kızına der ki:

“Bu kız ineğin ardına gitti, güzelleşti. Sen de git güzelleş.”

“Ben ineğin ardına gitmem.”

Kız kendisi ineğin peşine gitmeyeceği için ağlayarak ineğin yanına varıyor. İnek kızın ağladığını görünce “Hiç ağlama o kız gitsin” diyor.

Üvey ananın kızı ineği güdüyor. Aynı cazı karısı ona da rast gidiyor. Cazı karısı kıza “İn gel kız” diyor. Kız iniyor varıyor. Kıza diyor ki:

“Kafama bakıver.”

“Git, senin kafana mı bakacam? Bitli kafana köpek etsin, gavur karı.”

“Kızım, şuradan çörek al da yiyiver.”

“Kurbağalı murbağalı çörek yenir mi?”

Kızın verdiği cevaplara cazı karısı sinirlenir. Kıza der ki:

“Şu suyun kenarına otur. Ayın on beşi su gelse seslenme, beyaz su gelse seslenme, kırmızı su gelse seslenme, sarı su gelse seslenme. Kapkara zehir gibi su geçerken beni çağır.”

Kara su geçerken kız, kadını çağırıyor. Karı, kızı batırıp batırıp çıkarıyor. Kızın her yanı **çivan** içinde kalıyor. Karı, kıza “Haydi kızım git, acayip güzelleştin.” diyor. Kız oradan ayrılıp eve geliyor. Anası kızı görünce hayretle sorar:

“Kızım bu ne hal?”

“Böyle böyle... Bir ana karı yaptı.”

Öteki kız, bu kızın haline gülüveriyormuş. Kadın bunu görünce der ki:

“Bu ineği kesecem”

Kız ağlıyor mağlıyor. Kadın kocasına diyor ki:

“Bu ineği keseceksin. Ya bu ineği keseceksin ya da senden ayrılırim.”

“O zaman kesiverelim.”

Kız ağlayarak ineğin yanına gider. İnek kıza der ki:

“Hiç ağlama. Beni kessinler, **çattıkları** yerden kemiklerimi toplayacaksın, iri kemiklerimi bir yalağıma gömeceksin, ufak kemiklerimi bir yalağıma gömeceksin.”

İneği kesiyorlar. Kız kemiklerini toplayıp iri kemiklerini bir yalağa gömer, ufak kemiklerini bir yalağa gömer.

Kız bir hafta sonra açmış bakmış ki, iri kemiğinde giyecek kumaş, ufak kemiğinde altın, para, pul... “Kız köşeyi döndüm” der.

Köyde bir düğün varmış. Anası, kıza “Biz düğüne gidiyoruz. Sen tek başına ekmeği **gayacan**” diyor. Kız da ekmeği şapur şapur ediyor. Ermiş ya... Güzel elbise giyiyor. Cebine altın, pul dolduruyor. Düğüne gidiyor, hiç tanınmıyor. Anası ile kızı bir arada görünce kül atıveriyor, diğer tarafa da altın saçıyor. Onlardan önce eve geliyor, yine kötü elbiseleri giyiyor, üstü başı un. Anası eve gelince kıza “Biz de seni güzel bilirdik. Bir güzel geldi de aklın hayalin durur.” diyor. Kız da bu sözlere gülüverir. Davayı çakmış gavur garı. Akşam olunca kocasına der ki:

“Yarın bu kıızı âzâd edeceksin. Âzâd etmezsen ben bu memleketten çekip giderim. Senden ayrılırim.”

“Eh... Ne yapalım? Senin dediğin olsun.”

Çaresiz kalan baba, kızına gelir der ki:

“Gel kızım oduna gidelim. Sen şu ağacın dalından armut toplayadur da, ben şurada acık odun kırıyım.”

Giderken bir kabak da beraber götürüyor. Kabağı ağacın dalına asıyor. Rüzgar estikçe kabak “gup gup” ediyor. Kız da babasının odun kestiğini zannediyor. Babası oradan kaçıp gidiyor. Kız oraya varıyor. Bakıyor ki, ne babası var ne bir şey... Kabak kendi kendine “gup gup” ediyor. “Kız tahta giden babacık, beni aldatan babacık” diye ağlıyor. Köyün yolunu bilemiyor, dağda kalıyor. Kız çöp ile armudun dibini eşiyor. Eşerek meşerek bir çekirdek buluyor. Birden orada bir kedi peyda oluyor. Yarisını yiyor, yarisını kediye veriyor. Eşerek meşerek bir ekmek ufağı buluyor. Onu da kediyle üleşiyor. Eşerek meşerek bir ev çıkıyor ki, aynı altın **urba** oraya gelmiş. İçeri bakmış ki, bir **herif** yatıyor. Oğlan uyanıyor:

“Necisin? İs misin cis misin?”

“Ne isim ne cisim? Seni yaradan Allah’ın kuluyum”

“İyi, sen benim nasibimsin. Birbirimizi alalım.”

Bunlar evleniyorlar. Bunların üç tane çocuğu oluyor. Çocuklardan birinin adını N'olmuş, birinin adını N'olacak, birinin adını da Han'olacak koymuşlar.

Bir gün kızın babası karısına diyor ki: “Haydi **avrat**, dağa bir gezmeye gidelim, bakalım. Kızımızı it mi yedi kurt mu yedi? Bakalım gelelim.”

Karısıyla birlikte dağa çıkıyorlar. Bakıyorlar ki. üç tane çocuk oynuyor. Kızın babası çocuklara soruyor:

“Sen kimin oğlusun?”

“Ben Fatma'nın oğluyum.”

“Oğlum eviniz nerede? Evinizi bize bir göster.”

Çocuk bunları alıp evlerine götürüyor. Bakıyorlar ki, acayip zenginler. Bunlar akşama dönüyorlar. Dönerlerken onlardan birer altın **urba** alıyorlar. Kadın kızın çok zengin olduğunu görünce kocasına: “Herif, benim kızı da dağa atsan. Bak kızın ne güzel yer bulmuş.” diyor.

Adam onu da atıyor aynı armudun dibine. “Tahta giden babacık, beni aldatan babacık” diye kız ağlıyor. Eşerek meşerek bir çekirdek çıkıyor. Kedi yine meydana çıkıyor. “Git hıızır kedi, ben de acım” diyor. Eşerek meşerek bir ekmek ufağı buluyor. Onu da kediye vermiyor. Eşerek meşerek bir üzüm buluyor. Onu da kediye vermiyor. Eşerek meşerek bir karınca çıkıyor ki, kızın üstüne çullanıveriyorlar, kızı yiyorlar. Kızın kemikleri kalıyor.

Kadın kocasına “Gel herif bir gezmeye gidelim. Kızımız ne halde gidip görelim” diyor. Gidiyorlar bakıyorlar ki, kızın kemikleri orada duruyor. Kadın ağlayarak kocasına diyor ki: “Kendi kızını **herife** sattın da benim kızımı kurtlara yem ettin değil mi?” Ağlaya ağlaya köye dönüyorlar.

Yiyip içip muratlarına göçüyorlar. Bu da böyle.

Hüseyin Arslan

17. AKKAVAK KIZI

Bir varmış, bir yokmuş... Bir Bey oğlu varmış. Çaydan üç karpuz akmış. Tutmuş biri kara çıkmış, tutmuş biri sarı çıkmış, tutmuş biri dünya güzeli gibi çıkmış. O sırada bunu alır, bir **mıvtav** giydirir. Bir iç donu verir, kafasına bir eşarp verir, suya salar. Kız kavağın dalına “Eğil kavağım eğil.” der, kavak eğilir. “Doğrul kavağım doğrul.” der kavak doğrulur. Kız kavağın dalına çıkar.

Bey oğlunun bir halayığı varmış. O sırada su doldurmaya gelmiş. Bu halayık su doldurmaya gelince kızın şavkı suya vuruyor ya testiye kırmış. Halayık suda şavkı görünce: “Kadınus benden güzel, ben kadınusdan güzelim. Niye ben kadınusa halayık olayım. Hıh...” der testileri yere vurur, geri gelir. Ötesi gün yine gelir. O sırada kız kavağın dalından çığırır: “A kız, kara kız, o şavk senin değil benimdir.” Kopar gelir:

“Aman! Bacım bacım beni de çıkar yanına.”

Kız “Eğil kavağım eğil.” der, kavak eğilir. “Doğrul kavağım doğrul.” der, kavak doğrulur. Halayık kıza sorar:

“Bacım sen buraya nereden geldin? Nasıl dünya güzelisin bacım.”

“Üç karpuz akıyordu. Beyin oğlu beni tuttu. Bana köy düğünü tutup götürüp gidecek.”

“Bacım, senin ölümün neden?”

“Benim ölümüm neden olacak? Kafamda bir ak tüy var. Onu çektin mi ak güvercin olup uçar, giderim. Senin ölümün neden bacım?”

“Bana da Allah’tan bir hastalık gelir, ölürüm. Hoca yur yıkar, kor bacım.”

O sırada halayık kıza der ki:

“Bir kafamıza bakışsak bacım.”

“Bakalım.”

İlk önce kız halayığın kafasına bakar. Kafası bir böcülenmiş, bit sarmış. Kız bunları öldürür. Halayık kıza der ki:

“Bir de ben senin kafana bakayım bacım.”

“Tamam bak.”

Halayık kızın kafasına bakar. Meğer ak tüyü ararmış. Ak tüyü bulup çekiverir. Kız ak güvercin olup uçar, gider. Bey oğlu bir düğün tutar, köy düğünü, alır,giderler kara halayığı. O kız varır bahçelerine konar. Bahçivana seslenir:

“Bahçacı...”

“Buyur.”

“Bey oğlu n’örür?”

“Uyur.”

“Bal ile yağ gibi uyusun. Karahalayık n’örür ?”

“Uyur.”

“Kan katran uyusun. Bu dediklerini Bey oğluna demeysen gayri konduğum dallar kurusun.”

Bahçivan kızın dediklerini Bey oğluna iletmez. Kızın konduğu dallar kurur. Ötesi gün yine gelir. Bahçivana Bey oğlu der ke:

“Bahçacı...”

“Buyur.”

“Bey oğlu n’örür?”

“Uyur.”

“Bal ile yağ gibi uyusun. Karahalayık n’örür.”

“Uyur.”

“Kan katran uyusun. Dediğimi demeysen bu konduğum dallar kurusun.” der ve gider.

Bey oğlu bahçeye gelir. Bahçivana sorar:

“Yav bu dallar niye kuruyor?”

“Beyim, bir ak güvercin geliyor. ‘Bahçacı... Bey oğlu n’örür?’ der. Ben de ‘Uyur.’ diyorum. O da ‘Bal ile yağ uyusun.’ diyor. ‘Karahalayık n’örür?’ der. Ben de ‘Uyur.’ diyorum. O da ‘Kan katran uyusun. Bu cevaplarımı demezsen konduğum dallar kurusun’ diyor. Dallar bu yüzden kurudu.”

“O kuşu vur.”

Bahçıvan gelir. Derken kuşu vurur. Bey oğlu “Kanını damlatmadan götür.” der. Ama kan kapının önüne damlar bahçenin. Öğle bir gül açar amma Bey oğlu geldi mi **nevir nevir** açar. Karahalayık geldi mi elini yüzünü yolarmış, çalı olurmuş. Halayık: “Çalıyı kes.” der. Çalıyı keser, çalı büyür böyle orman gibi. Halayık “Ata eşik yap, çocuğa beşik yap.” der. Bey oğlu ata bir eşik yapar, çocuğa bir beşik yapar. At eşikte çatlar, çocuk beşikte çatlar. Karahalağın. Bir Kocakarı varmış. Bizim anne gibi. Bey oğlu “Teyze, şunu bir al da bu **kamkaları** sepetine doldur. Götür yak” der. Kocakarı **kamkaları** doldururken ak kız çuvaldız olur, ak güvercin çuvaldız olur, şuraya sokar. Çıralığa koyar. O kız orda yine kız olmuş. Ak güvercin abdestini almış, namazını kılmış. Abdest aldığı yerde çayır çimen büyümüş, yeşillik olurmuş. Ondan sonra Bey oğlu at dağıtıyormuş. Kız, Ana karı’ya:

“Ana karı bir attı bana getir.”

“Yavrum samanımız yok, besleyemeyiz.”

“Ana karı, ben abdest alırım, benim abdest aldığım yerdeki çayır çimen ona yeter.”

Ana karı gider, bir attı kendisi alır getirir. Herkesin atı ölür. Onun atı kalır. Zaman geçince Bey oğlu “Varayım, Ana karı’dan atın derisini alayım.” der. Ana karı’ya gelir:

“Ana karı atın derisini ver.”

“Yok, yavrum, at daha ahırda.”

Kız ata demiş ki:

“Arkana geleni pat, önüne geleni tep. Benden başka kimseyi yanına yaklaştırma.”

Bey oğlu Ana karıya der ki:

“Ana karı eğleniyor musun? Herkese verilen ölüyor da seninki niye kalıyor. Bana itiraz etme.”

“Yavrum, daha ahırda, sal.”

Oğlan ahıra gider. Böyle **sıyaşlanıverince** at bir tepik sallar oğlana. Önüne salmaya varır, **ıstırır**. Ana karı’ya:

“Ana karı bunu kim salıyor. Sen buna nasıl saman veriyorsun?”

“Şurda bir kötü kızım var, o baktı.”

Kötü kız iner. Dünya güzeli gibiymiş. Kız ata “Dur mübarek, sahibinden ne hayır gördüm ki senden göreyim.” der. Sahibi almadı ya gayri. Oğlana döner “Al kardaşım, tez hayrını gör.” der. Atı oğlana verir. O sırada kızın sözü bunun içine koyar. Kendi kendine “Benden ne hayır görecektir bu kız.” der. Atı kapıya bağlar, geri gelir. Kıza der ki:

“Bacım, senin lafın bana çok koydu. Niye öyle dedin? Benden ne hayır göreceksin. Ben senin yüzünü görmedim.”

“Sen benim yüzümü gördün. Ben Akkavak kızıyım. Suyun içinde tutup da kavağın dalına çıkardığın ben değil miyim?”

Oğlan şöyle kızın yüzüne **cayır cayır** bakar. Kız başından geçenleri oğlana anlatır:

“Karahalayığdı saldı suya destileri kırdı. O şavk senin şavkın değil, benim şavkım dedim, yanıma çıkardım. ‘Ölümün neden?’ dedi. Ak tüyden dedim. Kafama bakarak ak tüyü çekti, ak güvercin oldum, uçtum gittim. Yine bilmedin. Bahçivana ‘Bey oğlu n’örür?’ dedim. O bana ‘Uyur.’ dedi. ‘Bal ile yağ uyusun.’ dedim. Yine bilmedin. Sonra bahçivan beni vurdu. Kanım bahçaya damladı. Gül oldum. Kestin atın eşikte çatladı, çocuğun beşikte çatladı. Kamkaları Ana karıya verdin. Çuvaldız oldum. Ana karının kızı oldum. Ata ben baktım.”

Oğlan atı salar. Kıza der ki:

“Akşam olunca benim eve gel.”

“Hınca gidecem.”

Kız gelir, böyle anlatır. Yedi sekiz kız **metel** anlatır. “Benim başıma şu geldi, başımdan şu geçti.” diye böyle anlatırlar. Benim gibi aynı. Halayık “Sus.” demiş. Beyin oğlu duyar diye bunlara girişi girişiverirmiş. Beyin oğlu bunları önceden biliyor ya. Bey oğlu halayığa “Çık kız kapıya.” der. İner gelir. “Atı çıkar.” der. Atı çıkarır. Ata halayığı bindirir. Atın götüne bir teneke bağlar, götüne bir kamçı vurur. Her bir dağda birer **çimçiğini** koyar kızın. At çıkar gelir. Bunlar yedi gece yedi gündüz bir düğün tutarlar. Aynı o kızı alır.

Muradına erer.

Zülbiye Arslan

18. NE İDİK, NE OLDUK, NE OLACAĞIZ?

Zamanın birinde bir padişahın kızı akıl baliğ olduğu sıralarda bahçeye –hani sarayların **lalezâr, gülzâr** gibi bahçeleri olurmuş- cariyeleriyle beraber gitmiş. Cariyelerine “Ben biraz uyuyacağım. Siz gidin biraz gezin.” demiş. Onları göndermiş. Kendisi güllerin arasında uyuya kalmış. Kız uyurken bir yılan gelmiş, kızın boğazından karnına akmış. Gün geçtikçe kızın karnı şişmiş. Annesi kızı sormuş:

“Kızım sen ne yaptın?”

“Ben bir şey yapmadım.”

Kız ne dediyse annesini inandıramıyor. Annesi kızı der ki:

“Ben durumu babana bildirmek zorundayım. Sen başının çaresine bak. Bildirmezsem baban beni asar, keser.”

“Sen bilirsin anne.”

Kadın, kızın durumunu babasına bildirir. Babası kızını çağırır. Bakar hakikaten karnı şiş. Kızı zorlarsa da, kız bir şey yapmamış tabii, bir şey elde edemez. Padişah akıl danelerini çağırttırır. Adamlar derler ki:

“Padişahım, bu kızı öldürteceksin. Öyle yapacağına kızı götürelim, bir dağ başına koyalım. Orada bir çoban moban denk gelir. Alır bunu zevc eder. Hem kızın katili olmazsın hem de kızın yaşar. Zamanla arzu edersin, ne de olsa evlattır.”

“Peki. Bildiğiniz gibi yapın.”

Vezir vüzera kızı alır. Bir dağ başına götürür, bırakırlar. Dağın alt tarafında da bir çiftlik varmış. Çiftlikte ihtiyar adam ve oğlu varmış. Ama oğlan daha on üç, on dört yaşlarındaymış.

Kız orada gezerken bir mağara bulmuş. Oraya kendisini hıfzetmiş. Ağlayarak günlerini geçirirmiş. Bıraktıkları erzak bitmiş. Tarlalardan ot toplamaya mecbur kalmış. Bir gün bu ihtiyar çiftçi kızın mağaradan inip çıktığını görmüş.

Adam korkmuş. Tek başına mağaraya da varamaz. El aleme söylese olmayacak. Eve gelir. Oğluna der ki:

“Oğlum, filan mağarada bir kız çıktı. Peri mi cin mi bilemedim? Güzel de bir kız. Oralarda ot toplayıp tekrar mağaraya döndü.”

“Git yav baba, kafayı mı bozdun? Mağarada kim olur?”

“Oğlum, gördüm diyorum. Git bir bak.”

Oğlan gidecek ama kimse olmaz diye düşünerek çekimser kalır. Babası oğluna der ki:

“Oğlum sen korkaksın. Korktun gidemedin. Cin de olsa peri de olsa ben genç olsaydım, gider yoklardım. Git bir bak, gel.”

Oğlan babasının söylediklerini gururuna yediremez. Silahlanır, mağaraya doğru yola çıkar. Mağaraya varır bakar ki, hakikaten mağaraya izler inmiş, çıkmış. Oğlan kızı çağırır:

“İn misin cin misin kimsin? Babam burada bir kız olduğunu söyledi. Ben aramaya geldim. Ya hatun kimsen çık.”

Kız mecbur kalır, mağaradan çıkar. Kızın beti benzi solmuş, kül gibi olmuş. Yediğini karnında yılan yiyor tabii. Kız bakmış on üç on dört yaşlarında bir delikanlı... Delikanlıya diyor ki:

“Delikanlı sen benim çağım değilsin. Beni, benim yaşımda olacak bulsun. Sen git.”

“Genç olarak ben buldum, yaşımda genç olduğuna bakma. Senin aradığın her vasfa haizim. Nedir derdin, niye geldin buraya?”

“Suç işledim beni buraya attılar.”

Kız, padişah kızı olduğunu söylemez. Kızı eve getirirler. Kimseye bildirmezler. Yabandaki akrabalarının kızı olarak tanıtırlar.

Gün geçtikçe kızın karnı büyür. Beti benzi oldukça kesilir. Adamın birkaç tane ineği varmış. Hasta diye kızı çalıştırmaya kıyamazlarmış. O gün ev sahibinin hanımı kıza der ki:

“Kızım süt kaynayıncaya kadar yanında dur, taşmasın. Ben de diğer işleri yapayım.”

Yılanlar süte âşıktır. Süt kokusuna tahammülleri yoktur. Kız, süt taşıacağı sırada karıştırmaya başlar. Sütün kokusunu alan yılan kızın ağzından kazanın içindeki süte iner. Kız bağırır:

“Yetişin benim ağzımdan bir şey geldi. Kazanın içine düştü.”

Ev halkı yetişir. Bakarlar ki, yılan. Bizim burada da böyle bir hadise oldu. Galiba doktorlar çıkarttı. Hasılı yılan düştükten sonra sütü dökerler. Ölen yılanı gömerler.

Günden güne kızın benzi düzelir. Tipi yerine gelir. Kız bunlara hizmette ve hürmette kusur etmez. Adam karısına der ki:

“Elimize böyle bir kız bir daha geçmez. Bu kızı oğlumuzla evlendirelim. Kimseye bildirmeyelim.”

Dedikleri gibi yaparlar. Oğlanla kızı evlendirirler.

Zaman geçer, üç tane çocukları olur. Ne de olsa padişah kızı ya; bunları çalışmaya sevk eder. Ekip kaldırdıklarını kız sattırır. Bilinçli bir şekilde rençberliği öğretir. Oğlana ticareti öğretir. Bir müddet geçtikten sonra bunların hali vakti yerine gelir. Kız bir saray yaptırır. Babasının sarayına çok benzer.

Bir gün padişah kızını görmek ister. Padişah sıkılır, bunalır. Bunu gören vezirleri sorarlar:

“Padişahım, bu gün sizde bir sıkıntı var. Ne oldu?”

“Evlat acısı zor. Kızımı göresim geldi.”

“Padişahım, seyahatte kerâmet var. Şöyle bir ülkeyi dolaşalım. Sizin için değişiklik olur.”

Padişah vezir vüzerasını yanına alarak, yayla yayla, dağ dağ gezerken bir köye varırlar. Bakarlar ki, köyün yapıları çok değişik. Yapılan bu inşaat aynı kendi sarayına benzer. Padişah vezirine sorar:

“Ya vezir, bak hele. Şu inşaat buraya yakışmamış. Bunu iyi bir imârcı, mühendis yaptırmış gibi bir durum var. Bunda bir kerâmet var.”

“Doğru padişahım, sorup soruşturalım.”

O sırada kız, atların nal seslerini duyar. Konağın penceresine çıkar. Çocuklarını çağırır. Üç tane oğlu olmuş. En büyüğün ismini “Ne İdik”, ortancanın ismini “Ne Olduk”, en küçüğünü de “Ne Olacağız” koymuş. “Oğlum Ne İdik, Ne Olduk, Ne Olacağız çabuk koşun gelin. Atlılar geliyor.” diyerek çocuklarını çağırır.

Padişah kendi kendine “Allah Allah. Şimdiye kadar hiç böyle isimler duymadım. Görgülü bilgili bir aile olsa gerek.” der. Padişah merak eder tabii. Fakat kız babasını tanır. Kız çocukları çağırıp içeriye alır. Bunlarda gelip kapıya dayanırlar. Derviş kıyafetinde gelmişler. Padişah kıza sorar:

“Allah rızası için bizi misafir alır mısınız?”

“Tabii alırız.”

Kız kocasına der ki:

“Sen bunları içeriye al. Bu gelen benim babam, aslında padişaktır. Şimdiye kadar senden gizledim. Bunları bir güzel ağırlayalım. Bunlara bir oyun oynayalım.”

“Nasıl yapacağız?”

“Komşunun kızını çağıralım. Onun karnına bohça bağlayalım. Hizmet etsin.”

“İyi yapalım.”

Misafirleri içeri alırlar. Hamile olan kız misafirlere hizmet ederken padişah ağlamaya başlar. Padişahın kendi kızı der ki:

“Ya derviş baba, niye ağlıyorsun?”

“Sorma kızım. Benim de bir kızım vardı. Namus meselesi başına bir iş geldi. Götürüp bir dağ başına âzâd ettirdim. Şimdi ise bağrım yanar. Onun için böyle memleket memleket geziyorum. Kızımın hasreti yaktı, tutuşturdu.”

“Bu hamile kıza benzer miydi?”

“Bu kadar değildi ama başına bir iş gelmişti. Namus belasına bu işi yapmışım.”

“Peki, kızını görsen tanır mısın?”

“Tanımaz mıyım kızımı.”

“Bu değil mi?”

“Hayır, bu değil.”

“Kızının başına bu iş geldi de doktora hekime götürmedin mi?”

“Hayır, göndermedim. Sadece hamile olduğuna kanaat getirip âzâd ettirdim.”

“Gel oğlum Ne İdik.”

Çocuk koşarak gelir. El pençe durur. Kız tam terbiye vermiş tabii.

“Ne Olduk sen de gel. Ne Olacağız sen de gel oğlum. “

Diğer çocuklarda koşarak gelirler. El pençe dururlar. Kız babasına sorar:

“Derviş baba, sen bu isimlerden bir şey anladın mı?”

“Valla duymadığım isimler.”

“Peki, sen kızını dağ başında bırakırken hiçbir nasihatte veyahut tarifâtta bulunmadın mı?”

“Hayır, bulunmadım.”

“Böyle derviş gibi geziyorsun değil mi?”

“Gibisi yok kızım. Ben dervişim.”

“Kızını doktora hekime götürmeyip bir başına bırakan padişah senin gibi bir dervişten başka bir şey olamaz. O kız benim. Bir yılanı esir verdin. Kendi şerefini, namusunu lekeledin. Beni de böyle perişan ettin. Karnımdaki yılanla bu baba beni evine getirdi. Misafir etti, kendi kızları gibi baktı. Neticede yılan karnımdan düştü. Oğlu ile evlendirdi. Bu köşkü de senin sarayına benzetmemizdeki gaye babam baba olarak gelip beni arar mı diye yaptık. Ama sende o kafa yok. Kızın olarak beni de tanıyamadın. Yazıklar olsun senin gibi padişaha.”

“Kızım benim kusuruma bakma, hatamı affet. Affetmen için ne yapmam lazım.”

“Ben yine senin sağılığını dilerim.”

“Yook, olmaz. Ben mührümü damadıma veriyorum. Bu devlete padişah olsun.”

Padişah yerine damadını geçirir. Böylelikle yiyip içip muratlarına ererler.

İbrahim Dabak

19. KEÇİ KIZ

Bir varmış bir yokmuş... Bir kadın varmış. Bu kadının hiç çocuğu olmamış. Bir gün Allah'a duâ etmiş: "Allah'ım ban bir çocuk ver. İster insan olsun ister hayvan." Kadının duâsı kabul olmuş. Günü dolunca bir çocuk doğurmuş. Bu çocuk keçi gibiymiş.

Keçi gel zaman git zaman büyümüş. Hiçbir iş yapmadan otururmuş. Bir gün anası kızmış:

"Sen her gün böyle oturursun. Ben Allah'tan böyle mi istedim? Hiçbir iş yapmazsın."

"Ana bu gün esvapları ben yıkayacağım."

"Tamam kızım git yıka."

Kız, bir boynuzuna esvapları tıkmış, bir boynuzuna da kazanı takmış. Derenin yolunu tutmuş. Dereye varınca kız soyunmuş. Postu varmış. Anadan doğma parıl parıl parlıyormuş. Kollarını **çemirlemiş**, esvapları yıkamaya başlamış.

Bey oğlu ava çıkmış. Dere kenarında atını yaymış. Bakmış ki dereye bir kız var. Gelmiş postunun iliklerini kesmiş. Geri dönmüş, gidip bir ağacın dibinde oturmuş. Kız esvapları yıkamış, yerleştirmiş. Varmış postunun ilikleri kesik. Ne yapacağını bilememiş. Bey oğlu orada çıkıp gelmiş. Kız, Bey oğluna demiş ki:

"Ne olursun postumun iliklerini ver?"

"Postunun iliklerini veririm amma şartımı kabul edip benimle evleneceksin."

"Aman Bey oğlu iliğimi ver."

"Yok, olmaz. Benimle evlenirsen veririm."

"Tamam Bey oğlu evleneceğim."

Kız esvaplarını alarak eve gelmiş. Bey oğlu anasını **dünür** olarak göndermiş. Anası kızı vermiş. Bu kızı gelin götürmüşler. Kız odaya girip kapıyı bastırmış. Postunu soyunmuş. Evi barkı temizlemiş. **Kaynatasının** yemeğini suyunu hazırlamış. Gelip tekrar postunu giymiş.

Anası bacısı oğlana sitem etmişler:

“Bak düğün var. Herkes gelinini düğüne götürüyor. Sen ise bize gelin diye keçi getirdin.”

Oğlan bu söylenenlere kızarak karısının yanına gelmiş:

“Anam ile bacım düğünde. Postunu bana ver düğüne git. Orada oyna gel. Seni bilmezler.”

Kız düğün evine gitmiş. Oğlan kızın postunu **tandıra** atıp yakmış. Kız düğün evinden eve gelmiş. Baksa ki, postu yok. Aramış taramış yok. Bir köşeye sinmiş. Oğlanın anası düğünden dönmüş. Düğünde bu kızı gördü ya? Oğluna demiş ki:

“Düğünde bir kız vardı. Sen gittin bir keçi kız getirdin. Dünyada başka kız mı kalmadı. O kızda gözümüz kaldı.”

“Yeter an yeter.”

Oğlan hemen odaya varıp kızı dışarı çıkarmış. Anası ve bacısı kızı görünce şaşırıp kalmışlar. Kızın düğündeki kız olduğunu görünce çok sevinmişler.

Oğlan ile kız mutlu bir hayat sürüp muratlarına ermişler.

Elmas Çavuş

20. TAMAHKÂR ANTİKACI

Bir orman köyünde Oduncu Necip diye birisi varmış. Bütün geçimi, af edersiniz bir merkebi varmış, onunla odun taşıyıp satmakmış. Evine ekmek alır, gelirmiş. Cemile isminde de bir hanımı varmış. O da ev işlerini yapar, geçinir giderlermiş

Bir gün yine Necip ormana gidip odununu keser, hazırlar. Yorulur orada yatar. Kalksa baksa ki, merkebinin kurt yemiş. İpi orada durur merkep yok. Sağına soluna bakarak gezinirken üç tane çam kozalağı bulur. Onları cebine koyar. Düşünerek gelir. “Ya Rabbi, rızkımız bu eşeğin sırtındaydı. Onu da elimden aldın. Ben ne yapacağım.” diyerek evine doğru gelirken üç çocuğun kavga ettiğini görür. Çocuklara sorar:

“Oğlum, neyi kavga ediyorsunuz ?”

“Amca bir taş bulduk. Taşı bölüşemedik.

İçlerinden biri der ki:

“Önce ben buldum benim.”

Ötekisi der:

“Ben bundan evvel aldım, taş benim.”

Öbür çocuk da der ki:

“Bunları ben buraya getirdim taş benim.”

Adam bakıyor taş paylaştırmaya imkan yok. Eline bir taş alıp çocukların taşına vuruyor ama taş parçalamanın imkanı yok. Adam, ormanda testi ağzına kapak için bulduğu çam kozalaklarını cebinden çıkararak çocuklara gösterir: “Oğlum, ben size kozalak vereyim. Bu taş bana verin. Ben de bu kozalakları size vereyim oynayın.” der. Çocuklar razı olur. Necip taş cebine koyar. Evine doğru yol alır. Yol uzak olduğu için akşama kalır. Eskiden evlerde çıra yakarlarmış. Necip evde çıranın değil de daha kuvvetli bir ışığın yandığını görür. Kendi kendine “Korkarım Cemile birisiyle arayı tutturdu. Bugün löküs gibi bir şey yanıyor.” der. Evine yaklaştığında

evin önündeki eşyaları görür. “Tamam canım, Cemile beni dışarıya koymuş.” der. İçeriye bakıyor ki yeni yeni halılar serilmiş. Eski çul çuval kaldırılmış. Ocağın üzerinde çeşit çeşit aş var. Necip “Eyvaaah...” diyor. Tabii Necip’in söylediklerini Cemile duyuyor. Necip’e bağıyor:

“Necip gel. Ne eyvah ediyorsun?”

“Gelmem Cemile. Sen adamını bulmuşsun. Ben bir helalleşeyim. Sen hakkını helal et. Ben gidiyorum.”

“Necip deli misin ? İnsan kapıdan döner mi? İçeri gel, sana söyleyeceklerim var.”

Necip’in yakasından tuttuğu gibi içeriye çekiyor:

“Otur şuraya. Sana olanları anlatacağım.”

“Ne var?”

“Sen sabah gittiğinde kuşluk vakti sıralarıydı. Ben de ırmağın kenarına indim. Orada **gergef** işliyordum. Baktım ki, suyun üstünden bir şey geliyor. Bir beşik. İçi de dolu. Bacaklarımı sıyrarak kurtardım. İçinde nur topu gibi bir oğlan çocuğu var. Aldım getirdim. Onun karnını doyurdum. Aradan bir iki saat geçince bir topluluk ırmaktan aşağı doğru koşuşarak geldiler. ‘Aman hanım buradan çocuk beşiği geçti mi?’ dediler. ‘Koşuşmayın, telaş etmeyin. Ben yakaladım, gelin.’ dedim. Geldiler çocuklarını aldılar. Şu yukarı köyün ağasıymış. Derenin kenarına piknik yapmaya inmişler. Çocuğu unutmuşlar, rüzgarda ırmağa yuvarlamış. Irmak çocuğu aldı, geldi. Bende kurtardım. Çocuklarını alıp gittiler. Akşamda bu eşyaları getirip yıktılar. ‘Kocanın adı ne?’ dediler. Ben de ‘Necip’ dedim. ‘Öyleyse akşam Necip’i bize gönder.’ dediler. Şimdi ben seni bekliyordum.”

“Eşğimizi kurt yedi. Ben de utanarak eve geldim. Ekmek de alamadım. Ben bu akşam duyguluyum. Ağlayasım gelir bu durumlarda. Senden utanarak sıkılarak gelmiştim Cemile. Bu Allah’ın bir keremidir. Bak hele ben gelirken yolda üç çocuk taş yüzünden kavga ediyorlardı. Bu taşı onlardan aldım. Bu günün hatırına uğur taşı olarak sandığa koy, dursun.”

Cemile taşı alıyor, sandığa koyuyor. Necip sabah kalkıp ağanın yanına gidiyor. İşte Rıza Bey'in evini sorarak gidip buluyor.

“Selamünaleyküm.”

“Aleykümselam.”

“Kimsin sen?”

“Böyle böyle... Akşam haber bırakmışsınız. Filan yerdeki Cemile'nin kocasıyım. Rıza Bey selam göndermiş onun için geldim.”

“Haaa... Gel oğlum yanıma. Şu derenin kenarında üç tane yirmişer dönüm tarla var. Oralar senin. Şu çift atı da al. Şu **pulluk, saban, düven**, at arabası... Atların götüreceği kadar ambardan buğday yükle, tohum yap. Bir miktar da götür un yap, ye iç. Mademki çocuğumu kurtardınız, bundan böyle sen benim kardeşim oldun.”

Necip verilenleri alır, evine gelir. Bu kendi halinde tarlaları ekip kaldırmaya başlar. Derken işini ilerletir. Güzel bir ev yaptırır. Yolcuları evinde misafir eder. Azıksız göndermez. **Kalender** bir adam olur. Çocukları olmaz.

Bir gün bir adam yolda gidiyormuş. Necip adamı çağırır:

“Gel kardaşım. Bir suyumuzu, çayımızı iç.”

Adam kıymetli eşya alır satarmış. Yani antikacıymış. Adam, Necip'e der ki:

“Benim aradığım var. Akşam olmadan gitmem lazım. Aradığım sende olmaz.”

“Baba aradığın olmayabilir. Yalnız ben buradan geçenlere yemek yedirmeğe ahdetmiştim. Sana bir şeyler ikram etmeden göndermem. Gel bakalım. Nereden gelip nereye gidersin?”

“Valla ben filan yerden geliyorum. Antika alırım. Cevâhir taşlar, pırlanta alırım.”

“Nasıl olur bu pırlanta taşı?”

Adam cebinden fındık içi kadar bir taş çıkarır. Necip'e gösterir:

“İşte şu gördüğün.”

Necip bakar ki aynı kendi taşları gibi. Adamın gösterdiği fındık büyüklüğünde Necip'inkisi yumurta büyüklüğünde. Adama der ki:

“Bunu kaç a aldın? Kaça satacağsın?”

“Beş akçeye aldım. Yirmi akçeye satarım.”

“Bizde bunun on misli büyüklüğünde taş var. Onu kaç a alırsın?”

“Hele getirin bakayım.”

Necip taşı getirir. Adam bakar bakmaz adamın gözleri fal taşı gibi açılır. Necip'e döner:

“Bu taşı elli kırmızı liraya alırım.”

“Ben bunu nasıl olsa Cemile'ye uğur taşı olarak sayıyordum. Elli kırmızı lira iyi para verelim.”

Cemile çok uyanıkmiş. Hemen söze karışır:

“Yooook... Madem ki o uğur taşımız. O gitti mi bizim malımız mülkümüz gider. Malımızın şimdiki diyeti ne eder? Üç bin altın eder. Üç bin altın verirsen al git.”

Antikacı üç bin değil bankalardaki bütün paraları çekip alacak. Neyse büyük bir paraya anlaşılır. Antikacıya taşı verirler. Antikacı alıp cebine bırakır. Necip'e der ki:

“Ben bunu satar gelirim. Sizi yoklamadan geçmem. Artık biz sizinle kardeş olduk. Beni bekle.”

“Olur kardaş.”

Adam mücevheri alıp gider. Yabancı bir memlekette milyonlarca paraya taşı satar, geri gelir. Bu arada Cemil'ye de göz koyar. “Ben nasıl etsem de bunun elinden alsam malı mülkü yerinde, çoluğu çocuğu da yok. Ben bir hile düşüneyim. Milleti toplatayım, davet ettireyim. Toplantı yapayım. ‘Bu gün kokteylimiz var.’ diyeyim. Milleti topladıktan sonra masaya çıkayım: ‘Arkadaşlar ben bu ahmak adamdan şöyle bir taş aldım. Götürüp milyarlarca paraya sattım. Şimdi benim aldığım para bu

adamın malının yüz mislisi eder.’ diyeyim. O kalp krizinden gider. Ben de Cemile ile evlenirim.” der.

Bu tasarıdan öncede Necip’le şöyle bir anlaşma yapar: “Necip benim de kimsem yok senin de. Ben ölürsem malım mülküm sana kalsın. Sen ölürsen malın mülküm bana kalsın. Bir birimizi kardeşliğe kabul edelim. Aramızda bir mukavele yapalım. Yahut gidip noterde yazdıralım.”

“Olur gidip yazdıralım.”

Muameleyi sağlamca yazdırırlar. O gün gelir. Milleti toplanlar. Antikacı masaya çıkar:

“Arkadaşlar Necip benim hiçbir şeyim olmaz. Fakat Necip’i sevdim. Aptalın biri. Kardeş olduk. Ben ölürsem malım mülküm onun, o ölürse malı mülkü benim olacak. Yalnız bu aptal kardeşim var ya, bana bir mücevher taşı verdi. Ben o taşı götürdüm. Milyarlarca paraya sattım.”

Masanın üzerinden öylece Necip’e bakar. Necip o sırada, adam aptal falan dedi ya, küçümsendi, yerinden kalkar:

“Var hayrını gör be kardaşım. Ben de onu zaten üç çam kozalağına almıştım”

Bunu duyan antikacının kalbi durur. Masadan aşağı düşer. Onun bankalardaki bütün kredisi Necip’e kalır. Necip, Cemile ile güzel bir yaşam sürer.

Yer içer muradına göçer.

İbrahim Dabak

21. İNSAN YİYEN KIZ

Bir varmış bir yokmuş... Evvel zaman içinde kalbur saman içinde bir köyde bir padişah yaşarmış. Padişahın dokuz oğlu varmış. Padişah bir gün duâ etmiş: “Allah’ım bana bir kız ver, balta dişli **dahra** elli olsun.” O günden itibaren karısı hamile kalıyor. Günü gelip doğduktan sonra bu kız üç aylıkkene padişahın **tavlasında** atları varmış. Bir gün acıkmış, açlığa dayanamıyormuş. Elini **dahra** biçimi yapmış vuruyormuş atın kafasına. Kanını emiyormuş. Sürüne sürüne gelip beşiğine yatıyormuş. Öyle öyle padişahın **tavlasında** hiç at kalmıyormuş. Bir günde böyle padişah oğullarını yanına toplayıp demiş ki:

“Bu atın kanını emen kim, atı öldüren kim.”

Bütün köylüyü toplamışlar. Fakat atları öldüreni bulamamışlar.

Padişahın oğulları sırayla nöbet tutmuş. Bir türlü bulamamışlar. Nöbet bekleme sırası küçük oğlana gelmiş. Küçük kardeş atları beklerken, yine küçük kız sürüne sürüne atların yanına geliyor. Tam o anda kızı vuruyor. Kız kanı aka aka beşiğine gelip yatmış.

Küçük oğlan padişahın yanına gitmiş:

“Baba atları öldüreni buldum.”

“Kim oğlum.”

“Kızın baba.”

“Lan oğlum dikmeden diktik ... Küçük çocuk atların kanını emip öldürebilir mi?”

Padişah buna kızarak oğlunu köyden azâd ediyor. Oğlan yanına bir at alıyor. Ormandan giderken bir hayvana rastlıyor. Aslanla kaplan yavrusuna. Onları besleyip büyütüyor. Bir köye yerleşiyor. Gelelim padişahın köyündeki durumuna...

Padişahın köyünde hiçbir canlı koymamış, hepsini yemiş. Onun bu durumunu duyanların hepsi köyü terketmiş, gitmiş. Köyde hiç kimse kalmamış.

Kız bir gün çok acıkmış. Gelmiş annesinin kanını emmiş, öldürmüş. Ondan sonra padişahın oğlunun aklına köy düşüyor. “Acaba bacım köyde ne musibetlikler yapıyor, gideyim de bakayım” deyip yola düşüyor. Gelir iken ormanda aslanla kaplana rastlıyor. Aslanla kaplan oğlana “Sen köye gidelim diyorsun amma senin başına bir kötülük gelir. Bizim şu tüyümüzden al da başına bir şey gelirse, tüyleri birbirine sürtersen biz senin imdadına yetişiriz.” diyorlar.

Oğlan eve geliyor ki; babası ocağın başına oturmuş, külü eşip duruyor. Babası oğlunu görünce sarılıyor. Oğluna diyor ki:

“Oğlum niye geldin? Şimdi bacın gelirse seni yer.”

Tam o sırada kız içeri geliyor.

“Oooo... Bacım sen de gelir miymişsin ben de görür müymüşüm?”

“Ne ile geldin.”

“At ile geldim.”

“İyi. Ben ata bir saman dökeyim, geleyim.”

Kız kalkıp ahıra gidiyor. Atın bir kıcını yiyor. Tekrar eve dönüyor. Kardeşine soruyor:

“Atın kaç tane kıcı vardı?”

“Bacım benim atımın üç tane kıcı vardı.”

Oğlan dört tane dese hemen onu da yiyecek. Biraz oturduktan sonra kız kalkar:

“Kardeşim ben yine ata saman vereyim.”

Atın öbür kıcını da yiyip geliyor. Kız, kardeşine sorar:

“Atın kaç kıcı vardı?”

“İki kıcı vardı.”

İşte en son kıcını da yedikten sonra, tekrar kız atın gövdesini yemeye giderken padişah, oğluna diyor ki:

“Oğlum, başının çaresine bak. Atın gövdesini yedikten sonra gelip seni yiyecek.”

Padişahın evinin önünde bir selvi-söğüt ağacı varmış. Oğlan bu ağaca çıkmış. Kız gelmiş bakmış ki, kardeşi yok. Dışarı çıkıyor. Elini **dahra** biçimi yapıyor, ağacı bölüyor. “Ben küçük iken sen beni vurmuş idin. Şimdi intikamımı alacam.” deyip ağcı kesiyor. Tam o sırada oğlan aslan ile kaplanın tüylerini birbirine sürüyor. O anda aslan tutuyor, kaplan yırtıyor. Köyden kaçan vatandaşları hep çağırıyorlar. Kırk gün kırk gece düğün yapıyorlar.

Bu masal da burada sona eriyor.

Ayşe Gencer

22. ONÜÇ MEHMET

Bir varmış bir yokmuş... Evvel zaman içinde kalbur saman içinde develer tellal iken pireler berber iken köyün birinde bir adam varmış. O adamında on iki tane oğlu varmış. Bu adamın karısı hamileymiş. Kadın bir oğlan daha doğurmuş. Onun adını da Onüç Mehmet koymuşlar.

Bunlar zaman geçtikçe büyümüş, delikanlı olmuşlar. Babaları demiş ki:

“Oğullarım, gidip çalışın, gelin.”

Bunlar azıklarını alarak ormana doğru yola çıkmışlar. Bunlar gide gide, gide gide yorulmuşlar. Çok uzakta bir ışık görmüşler. En küçükleri pek zekiymiş. Bu ışığa doğru gitmeye başlamışlar. Gide gide ışığa varmışlar. Bakmışlar ki, içeride bir dev var. Bu dev çok büyükmüş. Ortada bir masa var, üzerinde pek çok çeşit yemek var, onları yiyormuş. Kapıyı çalmışlar. Dev içeriden seslenmiş:

“Kim o?”

“On üç kardeşiz.”

Dev bunları görünce çok sevinmiş. Kendi kendine “Kısmetim bu gün iyi gayri.” demiş. Bu oğlanları çok güzel ağırlamış. Yedirip içirmiş. Bunlara güzel bir yatak hazırlatmış. On üç kardeş yatmaya gitmişler. Onüç “Dev bizi yer.” diye hiç uyumamış. Dev gelmiş:

“Oğlum Onüç, sen niye uyumuyorsun?”

“Aaah... Dev baba ben niye uyuyayım. Karnım açlıktan zil çalıyor. Benim bir anam var. Kümesteki tavukları kesip bize yedirirdi. Ondan sonra uyurduk.”

Dev hemen kümese gitmiş. Bütün tavukları kesip pişirmiş. Oğlanlara getirmiş. Onüç abilerine demiş ki:

“Kalkın kalkın, dev bize yemek getirdi.”

Abileri çok sinirlenmişler. Neyse kalkmışlar, devin getirdiği tavukları yiyip tekrar yatmışlar. Onüç yine uyumamış. Dev gelmiş:

“Oğlum Onüç sen niye hiç uyumuyorsun?”

“Aaah... Benim bir **ebem** var. Gider ineği keser, bize yedirirdi. Biz ondan sonra uyurduk.”

Dev hemen gitmiş. İneğini kesmiş, pişirip getirmiş. On üç kardeş uykudan kalkıp ineği bir güzel yerler.

Ertesi gün olmuş. Akşam kardeşler uyumuş. Onüç yine uyumamış. Dev gelir bakar ki, diğer kardeşler uyuyor. Onüç uyumuyor. Dev Onüç’e sormuş:

“Sen niye abilerin gibi uyumuyorsun?”

“Aaah... Dev baba, niye uyuyayım. Benim babam var. Gider öküzü kesip bize yedirdi. Ondan sonra uyurduk. Karnım açlıktan zil çalıyor.”

Dev gidip öküzü kesmiş. Güzelce pişirmiş. On üç kardeş öküzü de yemişler. Devin bir kötü danası kalmış. Akşam dev demiş ki:

“Tamam. Bu defa hepsini yiyeceğim.”

Dev gidip altınlarını sayarmış. Onüç bunu takip etmiş, altınların yerini öğrenip yatağına dönmüş. Dev gelmiş:

“Oğlum Onüç, sen niye uyumuyorsun?”

“Ahırda bir kötü danamız vardı. Annem onu bize keserdi. Yiyip öyle uyurduk.”

Dev hemen gidip ahırdaki danayı kesmiş. Dev danayı pişirmiş, getirmiş. On üç kardeş afiyetle eti yemişler. Yine gece olmuş. Dev gelip oğlanların uyuyup uyumadıklarına bakmış. Onüç yine uyumamış. Devin sabrı iyice kaçmış.

“Oğlum Onüç, sen niye uyumuyorsun?”

“Aaah... Niye uyuyayım. Benim annem vardı. O kadar eti yedik, tatlıları da yedik ciğerimiz yanıyor. Kalburu alıp gider, uzak bir gölden su getirir içerdik. Öyle uyurduk.”

Dev kalburu alıp gidiyor. Dev kalbura suyu doldurur doldurur bir türlü dolmazmış. Onüç hemen abilerini uyandırıyor. “Çabuk kalkın. Dev bizi yiyecek. Aman kaçalım.” deyip atlara biniyorlar, kaçıyorlar. Bunlar kaçarken altınları

unuttuklarını fark ederler. Ne yapsınlar? Paraları yok. Karınları da aç. Onüç, kardeşlerine diyor ki:

“Siz burada durun, ben gidip terki ile altını çalayım, geleyim.”

Onüç, kardeşlerinden ayrılıp devin evine gelmiş. Dev uyuyormuş. Onüç, damın üstünde sesler çıkararak geziyormuş. Dev bu gürültüyü duyunca “Sıçanlar! Varırsam sizi Onüç’ün aşkına yerim.” dermiş. Dev dama çıkmış kimse yok. Dev yine evine girmiş. Fakat damdan tekrar sesler gelmiş. Dev dama çıkmış. Onüç devin geldiğini görmemiş. Dev usulca Onüç’ü yakalayivermiş:

“Hıııh ... İşte seni yakaladım. Sen Onüç’sün.”

“Yok, ben Mehmet’im.”

“Ne olursan ol. Ben seni yiyeceğim.”

“Aman dev baba, etme dev baba.”

Onüç bir fırsatını bulup devin elinden kaçıyor. Bir süre sonra devin atını çalmaya karar vermiş Onüç Mehmet. At da devin dışında kimseyi yanına yaklaştırmazmış. Gece olunca Onüç ahıra girmiş. At, Onüç’ü görünce kişnemeye başlamış. Onüç hemen ahırda bulunan fişkinin içine saklanmış. Dev gelip bakmış ki, ahırda kimse yok. Dev gidince Onüç fişkinin içinden çıkmış. Atı çözmek için yanına yaklaşınca at kişnemeye başlamış. Onüç yine fişkinin içine saklanmış. Dev gelip bakmış ki, kimse yok. Ata “Sen niye iki de bir kişniyorsun?” demiş. Ata saman vermiş, arpa vermiş. Sonra kendi kendine “Bu atın yularını çözeyim.” demiş. Atın yularını çözünce at fişkiyi ayağı ile deşivermiş. Oradan Onüç Mehmet çıkmış. Dev, Onüç Mehmet’e “Seni yakaladım. Sen ne arıyorsun burada?” diyerek Onüç Mehmet’i yakalayıp bir kafese koymuş.

Dev eline bir balta almış, ormana oduna gitmiş. Dağ gibi odun getirmiş. Bu arada Onüç’e çok iyi bakarmış ki, etlensin. Dev bir kazan kurmuş. Altına da getirdiği odunları dayamış. Satırı eyelemiş. Kazandaki su fokur fokur kaynamaya başlamış. Dev Onüç’e demiş ki:

“Onüç, seni kesip yiyeceğim.”

“Aman dev baba şu baltayı ver, yine ye.”

“Ne yapacaksın?”

“Üzerinde bir gene var. Onu öldüreceğim.”

“Öyleyse baltayı al.”

“Bu kafesin içinde nasıl öldüreyim? Beni bu kafesin içinde çıkart.”

Dev Onüç’ü kafesten çıkarıyor. Onüç’ün elinde balta deve “Dev baba, geneyi nasıl öldüreyim.” demiş. Dev aklı ya Onüç’ün dediğini yapmış. Dev kafasını kütüğün üstüne koyunca Onüç baltayı kaldırıp devin kafasını vuruyor. Dev orada ölmüş. Onüç terki ile altını alıyor. Kardeşlerini çağırıyor. Onüç altınları kardeşleri arasında üleştirir. Devlin mallarına alarak köylerine gelmişler. On üç kardeş çok zengin olmuşlar.

Bunlar yemiş, içmişler, muratlarına göçmüşler.

Hayriye Zabar

23. YEDİ KARDEŞ

Bir varmış, bir yokmuş. Allah'ın kulu çokmuş. Yedi kardeş varmış. Annelerinin üzerinde bir çocuk varmış. Anneleri hamileymiş. Çocuklar annelerine derler ki:

“Oğlan doğurursan al bayrak dik. Kız doğurursan yeşil bayrak dik. Tamam mı?”

“Tamam.”

Oğlanlar ava giderler. Anneleri kız doğurur. Komşunun biri yeşil bayrağı alır, al bayrak dikiverir. Çıkarlar bakarlar ki, al bayrak dikili. “Gene oğlan doğurmuş. Yediydik sekiz olduk. Dönelim kardaşlar.” derler. Dönerler, bir mağaraya varırlar. Mağarada yerlermiş, içerlermiş, keklik vururlarmış.

O sırada kız büyümüş, okula gitmiş. Arkadaşları “Git yedi kardaşın kanlısı.” diye alay ederler. Kız eve gelir. Annesine der ki:

“Anne benim yedi kardaşım varmış. Bana ‘Yedi kardaşın kanlısı’ diyorlar.”

“Kızım yedi kardaşın var. Kardeşlerin bana dediler ki: ‘Oğlan doğurursan al bayrak dik. Kız doğurursan yeşil bayrak dik.’ Düşmanlarımız da yeşil bayrağı almış al bayrak dikmişler. Bakmışlar, ‘Anam yine oğlan doğurdu.’ diye geri dönüp gitmişler.”

“Neredeler anne?”

“Çavuşlu’nun köylerinde kızım.”

“Anne ıcık azık koy, ıcık öteberi koy, iletem.”

Kız azığı, öteberiyi alır yola koyulur. Bir de tazıları varmış. Tazıyı da ardına almış. Onun adı da Fini’ymiş. Git gitme misin, git gitme misin? Tazı önde kız arkada varırlar. Kardaşları gelmeden kız yemek pişirir, hazırlar. Ondan sonra oğlanlar gelirler:

“Necisin? İs misin cis misin?”

“Ne isim ne cisim. Sizi yaradan Allah’ın kuluyum. Ben sizin kız kardeşinizim. Annem tarifinizi verdi. Geldim sizi buldum.”

“Aman kardaşım, nerelerden yeller esti. Böyle kardaşımız var mıydı? Biz de bilemedik.”

Birbirlerine sarılırlar, kucaklaşırlar. Ertesi gün kardaşları yine ava giderler. Bu evi süpürmüş, ocağı yakmış, yemek pişiriyormuş. Evi süpürürken bir üzüm tanesi bulur. “Fini, Fini” der tazı gelmez, üzümü ağzına atar. Tazı sorar:

“Ağzına attığın nedir?”

“Çağırdım gelmedin, üzüm tanesi buldum, yedim.”

Bu tazı pacaya çıkar. Şırıl şırıl **soğdurur** ocağı söndürür. Kız ağlar. Sağa bakar, sola bakar, abilerine yemek pişirecek, çoban yok, çoluk yok. Dışarı çıkar. Bir dağın başında tütün tütüyormuş. Koş koşma mısın, koş koşma mısın, koş koşma mısın? “İt üren yere mi gitsem. Tütün tüten yere mi gitsem. İt üren yere gitsem acap köy müdür? Tütün tüten yere gitsem acep köy müdür?” diyerek vara vara varır. Tütün tüten yere varır. Dev karısı bulgur kaynatıyormuş. Devlerin karısı der ki:

“Buraya niye geldin, burası devlerin ocağıdır.”

“Ateşe geldim ana karı.”

Bir eline **erbişim** verirler. Bir eline ateş verirler. **Erbişim** sündükçe dev yerini bulacak ya, **geberesice** karılar.

Dev uyanır. Dişinin dibini kurcalayıverir, adam kellesi çıkar, **gevirir**. Karnı doyar mı? Kalkar. Kız bakar ki, dev arkasından geliyor. Koş koşma mısın, koş koşma mısın, koş koşma mısın? **Erbişim** sağılır dev koşar, **erbişim** sağılır dev koşar. Şarkadan kapıyı kız örter., bastırır. Dev kapıyı yumrukla:

“Aç Fatma kızım aç. Hatem yüzük takacam.”

“Açmam.”

Kız taşı, kayayı kapının arkasına yığar. Dev tekrar kıza “Hatem yüzük takacam, uzat bannağını” der. Kız delikten **bannağını** uzatır. **Bannağının** kanını **soğra soğra** kızın kanını hepten **soğurur**. Kanı gidince kız yığılabilir. Dev kor gider.

Kardeşleri gelir. “Fatma, Fatma” derler. Fatma yok. Pacadan biri, birini sallar. “Fatma’yı burda öldürmüşler” der. Kapının arkasından kayaları çeker. Kapıyı açarlar. “Fatma, Fatma” diye bağırırlar. Keklikleri keserler, ağzına kanı akıtırlar. İnne yok, iplik yok, **ayıktırırlar**. Kardeşleri Fatma’ya sorarlar:

“Ne kardaşım bu hâl?”

“Yerde bir üzüm tanesi buldum. “Fini Fini” dedim, gelmedi. Ağzıma üzüm tanesini atıverdim. Çıktı ocağı söndürdü. Nereye gideyim dedim. İt üren yere mi? Tütün tüten yere mi? Tütün tüten yere koptum. Orası da devlerin eviymiş. Orda da erbişim verdiler, ıcık bulgur verdiler, elime bir ateş verdi dev karıları, ben kaçtım. **Erbişim sağıldıkça** ardımdan koştu. Gittiğim yeri bildi. “Gel hatem yüzük takayım” dedi. **Bannağımın kanını soğurdu**. Kanım gidince yığılakaldım.”

Silahları kuşanırlar, itle tazıyla çıkarlar. Devlerin yerine gelirler. Dev karısına sorarlar:

“Hani dev.”

“Dev yatıyor.”

Yedi kardeş takur tukur devi vururlar. Dev:

“Yiğitsen bir daha vur.”

“Yiğitlik bir olur. Ben anamdan bir kez doğdum.”

Dev ölür. **Avratları** getirirler. Yedi kardeş devin yedi avradını alırlar. Kıza “Kahpe sen bizim yerimizi duydun. Kardeşlerine söyledin.” derler. Kıza yılanlı, kurbağalı suları içirirler. Kızın karnı şişer. Karnı şişince kardeşlerine “Bacınız dağda çobanları sevdi. Karnı **iki canlı** çıktı. Gördün mü orospu bacını. Bunu ne yapacaksan yap, git bacını azâd et” derler.

Oğlanlar bu kızı bir dağın başına koyarlar. Kız varır bir çayın kenarına yatar. Su akıyormuş. Yılanlar “Guurk” der. Kızın karnındaki yılanlar sudaki yılanlara der ki:

“Karnında çayır çimen yok.”

“Yeşillikteyiz, sular içiyoruz.”

“Burada, sıcak karında duruyoruz.”

Kızın karnından, ağzından deşilen çıkar, deşilen çıkar, deşilen çıkar. Bu kıza bir avcı rast gelmiş. Aldığını kesmiş, aldığını kesmiş. Çevreye koymuş. Bu oğlan kızı alır gider. Kız oğlana der ki:

“Çok iyimişsin.”

“Şunları gördün mü? Hep karnından çıktı. Sen burda ne duruyorsun? İs misin, cis misin?”

“Ne isim, cisim. Seni yaratan Allah’ın kuluyum.”

Kız başından geçenleri oğlana anlatır. Oğlan kızı evine getirir. Bunlar birbirine nikâh kıyarlar.

Kardeşler bir gün ava çıkarlar. Bu kızın çocukları büyümüş, dağda armudun dibinde oynuyorlarmış. Bunların isimlerini N’olmuş, N’olacak, Dahan’olacak koymuşlar. Yedi kardeş avlanırken bu çocuklara rastlarlar. Çocuklara sorarlar:

“İsmin ne?”

“N’olmuş.”

“Ya senin ismin ne?”

“N’olacak.”

“Senin ismin ne?”

“Dahan’olacak.”

“Eviniz nerede?”

“Evimiz tâ şuradaki konak”

Yedi kardeş çocuklarla birlikte konuşarak monuşarak evlerine gelirler. Kardeşler kızı tanıyamazlar. Fakat kız tanır. Kardeşlerine olanları anlatır:

“Ben kardaşınız olurum. Azlettiğiniz bacınız benim. İki kahpeye baktınız da dağlara azlettiniz. Anamın babamın gözleri yoldadır. Bana yılanlı suları içirdiler. ‘Kırık seviyor’ dediler kardaşlarım. Oğlan da ağzımdan çıkan yılanların kurbağaların tuttuğunu kesmiş, tuttuğunu kesmiş.”

Kardeşler karılarını atlara bindirirler. Atların götüne teneke bağlarlar, kamçıyı vururlar. Yedi avradın her bir **pinçiğini** bir yerde kor. Kız, kardaşlarını tekrar evlendirir. Köylüler “Ulan yedi kardeş yedi **avrat** getiriyorlar” derler.

Yer içer muradına göçerler.

Zölbiye Arslan

24. REYHANCİ KIZ

Bir varmış, bir yokmuş... Bunun gibi hiç yokmuş. Bir padişahın oğlu varmış. Bir de Ana karının kızı varmış. Padişahın oğlu bir gün ata binmiş. Gezerken Ana karının kızını bahçede görmüş. Kıza sormuş:

“A kız ireyhanın dalı kaç?”

“Sen Bey oğlusun, gökte yıldız kaç?”

Ertesi gün olur. Bey oğlu yine gelir. Kıza sorar:

“A kız ireyhanın dalı kaç ?”

“Sen Bey oğlusun, gökte yıldız kaç ?”

Bey oğlu “Bu kıza bir oynayayım. Kendime alayım.” der. Muhiddin’in urbası gibi bir urba giyer. Avcı urbası. Eline sepeti alır, balık tutar. Balığı sepete koyar. Kızın evinin altından geçer.

“Balık alan, balık alan, balık alan...”

“Neye veriyorsun dayı ?” Kız, Bey oğlunu çullu olunca tanımaz.

“Bir öpücüğe veriyorum kızım.”

Kız hemen annesine giderek der ki:

“Anne, bir öpücüğe bir kollu balık veriyorlar, alayım mı?”

“Al kızım. Etrafına bak. Yüzünü de alıp gidecek değil ya? İt ürür kervan geçer. Yel kayadan ne alır geçer. Öpdürüver de yiyelim.”

Kız sağına bakar, soluna bakar kimse yok, öptürür. Balığı alırlar. Annesiyle birlikte yerler.

Oğlan sabahtan giyinir, kuşanır, ata biner. Kızın evinin önüne gelir. Kızı yine bahçede görür. Kıza der ki:

“A kız ireyhanın dalı kaç.”

“Sen bir Bey oğlusun, gökte yıldız kaç?”

“Git, balıkla öpdüğüm kız.”

Kız hemen annesinin yanına gelir. Annesine der ki:

“Aman anne padişahın oğluymuş.”

Kız bir dizine vurur , bir bağına vurur. Annesi kızına der ki:

“Sen hiç ağlama kızım. Ben de ona bir oyun edeyim de gör.”

Bazardan bir tuluk alırlar. Bir çingirdak alırlar. Kız bağına takar, tuluğun içine girer. Böyle bizim bura gibi engin bir yermiş. Oğlan uykuya dalınca kız pencereden içeri girer. Ayak ucundan başlar. Çingirak “çingir çingir çingir” diye ses çıkarır. Oğlan uyanır. Kız oğlana “Ben Azrâil'im ver canını. Canını mı alayım, dalında bir tabak ciğer mi kıyayım?” der. Oğlan döşekte arkaya doğru toplanır. Kız bu sefer baş ucuna geçer ve oğlana sorar:

“Ben Azrâil'im. Canını mı alayım, dalında bir tabak ciğer mi kıyayım?”

“Canımı alma da dalımda bir tabak ciğer kıy.”

Kız **sahanın** içine davarın ciğerini koymuş. Tık tık tık dalında iki saat kıyar. Oğlan korkar, **essah** Azrâil beller. Beti benzi korkusundan sararmış, hastadan beter olmuş. Kız oradan ayrılır, evine gelir.

Sabah olur, oğlan atına biner. Kızın evinin önüne gelir. Kıza sorar:

“A kız ireyhanın dalı kaç?”

“Sen Bey oğlusun, gökte yıldız kaç?”

“Git, balıkla öptüğüm kız.”

“Git, dalında bir tabak ciğer kıydığım oğlan.”

“Vaay beni o sen miydin? Ben de Azrâil bellediydim.”

Oğlan eve gelir. Annesine der ki:

“Anne bu kızı nasıl ederseniz edin, bu kızı kurtaracaksınız bana düğün tutup getireceksiniz.”

Bu kızı alırlar, annesinden kurtarırlar, düğüne katar, getirirler. Bu kız gelir. Oğlan “Bu kızın üç avuç kanını içecem.” diye yemin etmiş. Kıza der ki:

“Senin üç avuç kanını içecem gel de.”

Kız korkar. Kaynanasına gelip ne yapacağını sorar:

“Ne edeyim anne?”

“Kızım şurda elbisen var onu giy. Pekmez tuluğunu tak. Pekmezi as, saklanıver.”

Gelini getirirler, sandığın üstünden gelin iner. Pekmez tuluğunu asar. Gelinliği tuluğun üstüne asar. Kendi peteğe atlayıverir. Oğlan gelir. Kıza “Kız gel çorabımı çek.” der, gelmez. “Gel kız ceketimi soy.” der, gelmez. “Daha bana nâz mı ediyorsun?” der, tuluğu harç harç kamalar, tuluk yıkılır. Pekmez yere yayılır. “Üç avuç kanını içecem.” dedi ya, üç avuç pekmezi kan diye içer. “Vay aslanım, kanın böyle tatlı da kendin nasıldın?” der. Oğlan yatağın üstüne oturmuş, düşünüyormuş gayri. Kız **zırpadan** atlayıverir. “Oynadık, güldük, yeminin yerini buldu.” der. Gelir oğlanı kucaklar, sever.

Yer içer muradına göçerler.

Zülbiye Arslan

25. ÇOBAN İLE ÜÇ OĞLU (YÜZÜK YUVARLAYAN)

Bir sığır çobanı varmış, çobanımış. Dağda üç yumurta bulmuş, bir tane kuşun yumurtası. O diyarlarda hiç benzeri yokmuş. Bu kuş kırk hırsızın konağından uçmuş dağa yumurtlamış. Çoban bunu getirir, padişaha gösterir. Padişah köyün muhtarı ya... Padişah çobana “Bu kuşu bana bulursan buldun, bulamazsan boynun celladı.” demiş.

Adam ağlaya ağlaya eve gelmiş. O sırada oğulları gelir. Babasının bu halini görürler:

“Ne düşünüyon baba?”

“Ne düşüneyim, şu yumurtayı buldum. Bunun kuşunu bulamazsam boynum cellad.”

Bir enseye çıkarlar. Büyük kardeş, öteki kardeşlerine der ki:

“Yüzükleri yuvarlayalım. Herkes yüzüğünün ardından gitsin. Nereye giderse, dağlar ayağımızın altında derketsin, bulalım.”

Üç kardeş parmaklarındaki yüzükleri çıkarırlar, yuvarlarlar. Birininki **Garames** yoluna düşer, birininki **Susandı** yoluna düşer, birininki **Erenler** yoluna düşer.

Yüzükleri **Garames** ve **Susandı** yoluna düşen kardeşler Aksaray’a varırlar. Bir kahve açarlar. Yüzüğü erenler yoluna düşen küçük kadeş git gitmez misin, git gitmez misin? Vara vara bir deniz kenarına varır. “Acıktım, şurda bir namaz0 kılalım, bir yemek yiyeyim” der. Abdest alır bir namaz kılar, bir yemek yer. O anda bir kara köpek peyda olur. Ekmeği yer, doymaz. Yarısını da köpeğe atar. “Al mübarek bunu da sen ye.” der. Yemeği yer ve kalkar, köpek de orada kaybolur. Şu denizi nasıl geçeceğim, nereden geçeceğim derken köpek bir adam olur, önüne çıkar. Oğlana selam verir:

“Selamünaleyküm.”

“Aleykümselam.”

“Nereye gidiyon, yolculuk nereye?”

“Denizin şu yanına geçecem. şu konağa varacam. Ama nerden geçsem ki?”

“Yum gözünü” der oğlan gözünü yumar. “Aç gözünü” der açar. Arap oğlana döner:

“Ne arıyorsun? Senin aradığını ben biliyorum. Senin aradığın kuş şu konakta. Eğer bir çiftini alırsan haramiler uyanır, sana bol dayak atar.”

“Tamam” diyerek arabdan ayrılır. Konağa gelir, arabın dediklerini unutur. “Lan ne kuşlarmış. Bir çiftini tutayım gideyim” diyerek çiftini tutar. Haramiler uyanır. Oğlanı yakalarlar. Bir dayak atarlar, bir dayak atarlar ki sorma. Haramiler oğlana derler ki:

“Fılan yerde bir at var, o atı getirirsen, sana bir çift kuş verelim, bir çuvalda para verelim.”

Oğlan oradan ayrılır. Yola düşer. Yolda yine o adam karşısına çıkar:

“Nö’rdün.”

Bir sokum ekmeğin hatırına adam böyle ardında geziyor. Oğlan başından geçenleri anlatır:

“Kuşu elimden aldılar. Fılan yerde at var dediler. O atı getirirsen bir çift kuş ve bir çuval altın verecekler.”

“Fılan köşkte kapının arkasında at var. Atın yularını çözöver. Sakın eğerini neyin çekme. Eğerini çekersen haramiler uyanır, bol dayak atarlar. Haydi yolun açık olsun.”

Oğlan arabdan ayrılır. O köşke gelir. Atı görür. Adamın sözünü unutur. “Lan, atın eğeri altın üzengiymiş, nasıl iyimiş at yav.” der. Üzengiye çekerken at kişner ve haramiler uyanır. “Hırsız geldi” diyerek koparlar. Pat küt iyicene bir dayak orada yer mi? Haramiler oğlana şart koşarlar:

“Fılan konakta padişahın kızı var. Onu bize getirirsen, sana hem at hem de bir çuval altın verimiz, al git.”

Oğlan tekrar yola çıkar. Yolda o kara köpek arab olur yetişir:

“Nö’rdün. Sana demedim mi bir sokum ekmeğin hatırı var arkadaş, eğerini alma, yularını çözüverip geç demedim mi?”

Adam oğlana kızın yerini tarif eder:

“O kız filan yerde. Kızı aliverip dön. Eğer papucunu, terliğini alayım dersen, haramiler uyanır, sana bol dayak atarlar.”

Oğlan yola koyulur. Konağa gelir. Kıza varır, konaktan kızı alır. Kızı haramilere veremez, kıza kıyamaz. “Nör’eyim” derken arab karşısına çıkar. Bu arab kız olur. O kızı saklarlar, padişahın kızını. Arabı atçılara teslim eder. Oğlan oradan ayrılır. Arab haramilerden bir ibrik ister, tuvalete gitmek için. Haramiler ibriği verirler. Arab ibriği tutuverir, kaybolur.

Arab oğlana yetişir. Oğlan atı alır, kızı da terkisine atar. Bir çuval altını da alır. Kuşun olduğu yere gelir. Arab oğlana der ki:

“Ben at olurum. Sen o atı sakla. Benim yular bağımı sakın verme.”

Haramilere atı verir, yular bağını vermez. Kuşları alır, altını alır, altını alır, oğlan oradan ayrılır. Haramiler atı tımar ederken, at küççülür, küççülür, küççülür torbaya girer, kaybolur. “Ulan at kayboldu” diyerek samanı karıştırırlar fakat bulamazlar. Arap “Yum gözünü” der oğlan gözünü yumar. “Aç gözünü” der oğlan açar, denizi geçirir. Oğlana der ki:

“Benim müddetim yetti. Doğru köyüne git, bir yere sapma. Aksaray’da kardeşlerin var, sana kötülük yaparlar.”

“Tamam” diyerek arabdan ayrılır.

Vara vara varır. Kardeşlerinin olduğu yere varır. Bu arab da yedi gece yeraltında dururmuş, yedi gece de yer üstünde dururmuş. Yer altına girmiş gayri arab. Oğlan atınan, sazınan, santırınan, paraynan kardeşlerinin yanına varır. Kardeşlerini oradan alır, yola koyulurlar. Abileri buna kötülük düşünürler. Bir kuyu başına gelirler. Küçük kardeşlerini kuyuya indirip su çektirirler. Oğlan kuyudan çıkmak istediğini abilerine söyler. Ancak abileri urganı salmazlar. Oğlan kuyunun içinde kalır.

Büyük kardeş ile ortanca kardeş kızı alırlar, atı alırlar, parayı alırlar, kuşu alırlar, padişahın yanına gelirler. Ne kuş ötermiş, ne at kişnermiş, ne de kız seslenirmiş. Bunlar düğüne başlayacaklar. Düğüne başlayınca bu kız der ki:

“Benim sındı değmedik bir gelinlik ceviz içinde olacak. Benim dediklerimi yapar yerine getirirsen, düğünü tutarsın.”

Bunlar düğüne dursun biz haberi küçük oğlandan verelim. O sırada arab kuyuya varır. Oğlan kırk gün kuyuda durur. Arap, oğlana der ki:

“Bu hal ne hal? Sana demedim mi kardeşlerin kuyuya atar seni yanlarına uğrama. Bir sokum ekmeğin hatırı var.”

Arap oğlanı kuyudan çıkarır. Tıraş ettirir, altına bir at verir: “Nişanlının düğünü başladı direkt evinize git” der oğlana. Oğlan arabdan ayrılıp köyüne gelir. Bir terzinin yanına çırak olarak girer. Hani kız gelinliğini sındı değmeden ceviz kabuğu içinde istiyordu ya. “Kim diker, kim diker” diye düşünen terziye “Onu ben dikerim. Benden gayri kimse dikemez.” der. Kıza kendini bildirecek. Sındı değmeden biçer, cevizin kabuğuna kitler, iletir, verirler.

Kız bir şart daha ileri sürer: “Çiçeği burnunda hıyar olacak, zemheri ayında” der. Zemheri ayında hıyar bulunur mu? Kim bulur, kimde bulunur? Oğlan “Ben bulurum” der. Oğlan arabdan hıyarı bulmasını ister. Hıyar bulunur onu da kızı iletirler. Kız bir şart daha ileri sürer: “Bir de sakalı kırk arşın, boyu bir arşın yedi tane cüce bulunacak” der. Kimde olur, kimde olur? Arabın **zivirbazı** var onu da bulur. Onu da iletirler kıza.

Kız bu defa “Bir muradım daha var, at oynayacak” der. At oynatmaya çıkarlar. Terzi çırağına “Sen çıkma” der. Kapıyı oğlanın üstüne bastırır. Bu pencereden çıkar atına biner. Kılı birbirine sürttüğü gibi bir at gelir, yavru, giyinir kuşanır. Kardeşleri at oynatıyormuş. Düğün tutuluyor ya dışarda. Ulaşır bir vurur, attan düşürür. Ulaşır bir de birinin ardından vurur, bir de kızı alacak oğlanın ardından vurur, düşürür. Basar, çeker gider. Başka köye gidecekmiş gayri. Padişah “Tutun bunu yakalayın” der. Padişah muhtar ya! Oğlan padişaha der ki:

“Ben bir anlatayım da siz de dinleyin. Ondan sonra asın beni.”

“Anlat bakalım.”

“Kuşu bulan benim, atı bulan benim, kızı bulan benim, beni abilerim kuyuya kattı. Kırk gün kuyuda kaldım. Beni bir ermiş çıkardı. Düğüne ulaştım.”

Padişah bu oğlanları cezalandırır. Köyden kovar. Kırk gün kırk gece düğün tutarlar kızla oğlana.

Yer içer, muradına göçer. Buda bu kadar...

Zülbiye Arslan

26. ALTIN BÜLBÜL

Bir varmış, bir yokmuş... Evvel zaman içinde kalbur saman içinde develer tellal iken pireler berber iken bir padişah ve bu padişahın üç oğlu varmış. Padişah ülkesine bir camii yaptırmış. Üç oğluna üç ad vermiş. Camiye gelen bir ermiş kişi padişaha bu caminin bir eksiği olduğunu söyler:

“Padişahım, bu caminin eksiği Altın Bülbül’dür.”

Padişah hemen oğullarına altın bülbülü bulmaları için emir verir.

Üç kardeşin üçü de üç değişik yol seçerler. En büyük kardeş en kolay yolu, ortanca kardeş orta yolu, küçük kardeş ise en zor yolu seçer. Hepsı birbirleriyle vedalaşır ve yola koyulurlar.

Büyük ve ortanca kardeş paralarını yerler, bitirirler. Yollarına devam edemezler.

Küçük kardeş yoluna devam ederken bir ihtiyarla karşılaşır. İhtiyarla hoş-beş ettikten sonra birbirinden ayrılmak üzereyken ihtiyar oğlana der ki:

“Oğlum, yolda deve rastlayacaksın. Devin sağ memesini emersen sana zarar vermez.”

Küçük kardeş atına atlar. Az gider uz gider, bir dağın yanına gelir. Burada dişi devi görür ve hemen usulca devin sütünü emer. Bu sırada erkek devin ayak sesleri duyulur. Dişi dev çocuğu saklar. Erkek dev kızgın bir şekilde karısına der ki:

“Burada insan kokusu alıyorum.”

Dişi dev küçük oğlanı korur. Olanları deve anlatır. Erkek dev de yola gelir. “Haydi yiğit yolun açık olsun.” diyerek oğlanı uğurlarlar.

Küçük oğlan az gider uz gider, dere tepe düz gider. Bir kuyunun başına gelir. Atını sulamak için kuyuya bir kova uzatır. Kova ile birlikte kuyudan bir ok çıkar ve ok dile gelir:

“Altın bülbülü bulmak istiyorsan şu üç değneği al. Al değneği al kapıya,yeşil değneği yeşil kapıya,mavi değneği mavi kapıya vur.”

Küçük oğlan üç değneği alır ve yoluna devam eder. Karşısına kırmızı kapı çıkar ve kırmızı değneği kapıya vurur. Kapı açılır fakat içinden hiç bir şey çıkmaz. Sonra yeşil kapıyı bulur. Yeşil değneği yeşil kapıya vurur. Buradan sütünü emdiği devin üç kızı çıkar. Kızlar korkar:

“Sen kimsin?”

“Ben ne inim ne cinim. Ben sizin kardeşinizim.”

Küçük oğlan başından geçenleri bir bir anlatır. Kızlar kardeşlerine altın bülbülün mavi kapıda olduğunu söylerler. Küçük kardeş oradan ayrılır. Sonra mavi kapıyı bulur. Mavi değneği mavi kapıya vurur ve kapı açılır. Altın bülbülü karşısında gören oğlan vakit kaybetmeden altın bülbülü alıp yola koyulur. Aradan bunca yıldan sonra yolu unutmuştur.

Az gider uz gider dere tepe düz gider. Yolda abilerine rastlar. Altın bülbülü gören abiler, küçük kardeşi kıskanarak haince planlar yapmaya başlarlar. Bir kuyunun başına gelirler. Büyük kardeşler, küçük kardeşi öldürmek için suyu bulandırıp zehir katarlar. Küçük kardeş “Ne güzel bir su, ömrümde böyle bir su görmedim.” diyerek suyu içer. Bu böyle dediği için zehir etkisini göstermez. Küçük kardeşin ölmediğini gören abileri başka bir plan düşünürler. Küçük kardeş abdest almak için kuyuya kovayı uzatırken abileri oğlanı suya iterler. Büyük kardeş ve ortanca kardeş altın bülbülü alarak saraya giderler. Padişah oğullarının döndüğünü görünce çok sevinir. Fakat küçük oğlunun dönmeyişine üzülür. Altın bülbülü camiye koyarlar bülbül bir türlü ölmez. Biz haberi küçük oğlandan verelim...

Kuyunun içinde iki balık gelir balıklardan birisi ala, birisi pulludur. Ala balık sorar:

“Yiğit ben mi güzelim yoksa pullu balık mı?”

Küçük kardeş balıkların sırtını sıvazlayarak der ki:

“İkinizde güzelsiniz”

Ala balık pullu balığı üzerine alır ve bir merdiven olurlar. Küçük kardeş balıkların üzerine basarak kuyudan çıkar. Tekrar yola koyulur. Yolda bir ihtiyarla karşılaşır. İhtiyara: “Dede bir ihtiyacın var mı?” der. İhtiyar bir şey istemez. Fakat

küçük çocuk bir kese altın verir. Küçük kardeş başından geçenleri ihtiyara bir bir anlatır. Birlikte abdest alıp namaz kıldıktan sonra ihtiyar gence sarayın yolunu tarif eder. İkisi ayrılırlar. İhtiyar küçük kardeşten önce saraya gider ve olanları padişaha anlatır. Padişah büyük ve ortanca kardeşi yalan söyledikleri için cezalandırır.

Padişah vezirlerine küçük oğlunun bulmaları için emir verir. Büyük kardeşler de vezirlerle birlikte yola çıkarlar. Büyük kardeşler vezirleri yolda bir ağaca bağlarlar ve saraya geri dönerler. Padişahın huzuruna çıkarlar:

“Baba oğlunu bulduk ama onu ve vezirleri balıklar yedi, doymadı.”

Baba bunlara inanır ve üzülür.

Küçük kardeş yolda vezirleri bulur. Onları ağaçtan çözer, birlikte saraya doğru yönelirler. Küçük kardeş saraya girince altın bülbül ötmeye başlar. Padişah oğlunun geldiğini anlar ve çok sevinir.

Padişah diğer oğullarını yine cezalandırır. Bir süre sonra affeder. Kardeşler bir daha böyle bir şey yapmayacaklarına dair babalarına söz verirler.

Padişah, küçük oğlu için Şahsenem’e **dünür** gider. Kız tarafı el değmedik kırk altın, kırklık değmedik kırk koyun, çekiç değmedik kırk takunya isterler. Bunlar yerine getirilir. Kırk gün kırk gece düğün dövülür.

Her şey burada biter ve masal sona erer.

Dürdane Dünder

27. AVCI YUSUF'UN OĞLU İZZET

Zamanın birinde Avcı Yusuf diye biri yaşarmış. Avcılığa çok meraklıymış. Aslında kendisi çok bilgili, görgülü bir toplum adamıymış. Ama meraktan dolayı daima ava gidermiş. Ailesi Yusuf'un bu durumundan hiç memnun değilmiş. Bir zaman sonra Avcı Yusuf'un bir oğlu olmuş. Çocuğun adını İzzet koymuş. Aydın bir duruma getirinceye kadar oğlunu okutmuş. Adam ihtiyarlamış. Tüfeğini ve silahını bir tarafa bırakmış. Öleceğini anlayınca karısını çağırmış. Karısına demiş ki:

“Hanım gel yanıma. Sana vasiyetim var. Bunları oğluma söyle. Benim oğlum zaman gelecek avcılığa merak salacak. Filan muhitte, **Eski Gümüş Yaylası, Taşpınar** gibi, orada bir göl var. Saat üç dört sularında fiiller gelir. Oradan su içer. Filden yararlanabilir. Filanca muhitte kürkü çok kıymetli bir hayvan var. Onu vurup geçimini sağlar.”

Avcı Yusuf bir müddet sonra ölür. Karısı adamın silahı, tüfeğini saklar. İzzet büyür. Ava merak salar. Arayıp babasının tüfeğini bulur. Annesine sorar:

“Anne bu tüfeğin barutu, saçması nerede?”

“Aman oğlum nereden buldun? Ben senden saklamıştım. Babanın yoluna gitmeni istemiyorum. Sen vazgeç.”

“Hem babandan **teberrik** hem de büyük merakım var. Avcılık yapacağım.”

Oğlan bir müddet ava gidip gelmiş. Anası bakmış ki, oğlu avdan pek istifade edemiyor. Babasının vasiyetini oğluna anlatmış:

“Baban ölmeden önce vasiyette bulundu. **Taşpınar** yaylasında bir göl var. Orada fiiller yıkanır. **Üç Kapılı** köy yakınlarında bir **mera** var. **Merada** ceylanlar otlar. **Kartal Pınarı**'nda bir hayvan varmış. Her bir tüyünde mücevher asılıymış. Vurabilirsen bunları vur. Hiç olmazsa faydalanırsın.”

“Tamam ana.”

Oğlan bir gün gidip ceylan avlar, bir gün karaca avlar. Böyle geçimini temin etmeye başlar. Bir gün yine avlandığı avı satarken padişahın adamları yakalar. “Sen

bu kürkleri nereden getirdin? Ruhsatın var mı?” gibi sorular sorarlar. Nihayetinde iş padişaha akseder. Veziri padişaha hadiseyi anlatır:

“Padişahım böyle böyle bir genç var. Devamlı avladığı hayvanların kürkünü getiriyor. Bunu yasaklayalım mı yoksa devam mı etsin?”

“Madem geçimini bununla sağlıyor devam etsin. Fakat bize **muayyen** bir adres versin. Aradığımızda rahat bulabilelim.”

Avcı Yusuf’un oğlu serbest kağıdı alır. Tekrar ava gider. Avlandıklarını getirir satar. O zamanın subayına, polisine subaşı derlermiş. Subaşı oğlanı yakalar. Elinde bir ceylan derisi var. Yahut şimdiki gibi kıymetli as derisi var. Vezir müşteri olur. Oğlan vezire vermez. Vezir oğlana kızar. Vezir “Ben buna bir oyun oynayayım ki, akli başına gelsin” der. Vezir padişaha derdini anlatmak için padişahın yanına varır:

“Padişahım, bu adam kürkü bize vermedi. Halbuki saraya layık bir kürk. Ben saray için almak istedim. Buna para vermeden elinden alalım. **Selahiyet** verin.”

“Tamam, sen bildiğin gibi yap.”

Vezir adamları gönderir. Oğlanı yakalayıp elindeki deriyi alarak giderler. Oğlan doğru anasına gelir:

“Ana durum böyle böyle... Padişahın adamları gelip deriyi elimden aldılar. Buna nasıl bir çare düşünelim.”

“Oğlum, o zaman git,o dediğim hayvanı avla. Doğruca padişaha götür.”

“Olur.”

Oğlan gidip anasının dediği yeri bulur. Oraya gizlenmek için bir yer yapar. Saat gece üçe kadar bekler. Gece üçten sonra hayvan geceyi gündüz yaparak gelir. Hayvanı avlayıp derisini yüzer. Deriyi sırtına vurarak evine gelir. Anasına der:

“Ana bak dediğin hayvanı avladım.”

“Oğlum,sen bunu **direkmen** padişaha götürüp ver.”

Oğlan padişaha götürürken vezir görür. Vezir delikanlıya der ki:

“Bu kürkü bana sat. Padişah sana para vermez.”

“Yook... Ben padişaha götüreceğim.” dese de vezir zorlar. Münakaşa sırasında padişahın haberi olur. Padişah vezirlerden birine sorar:

“Nedir oradaki şamata?”

“O avcı yine bir deri bulmuş. Kıymetli bir deri. Her bir tüyünde cevâhir, mücevher asılı. Geceyi gündüz yapıyor. Böyle bir kıymetli deri. Oğlan size layık görmüş. Size getirmek için diretiyor. Vezirde kendisine verilmesini istiyor. O yüzden bu şamata.”

Padişah hemen deriyi getirmelerini emrediyor. Deriyi getiriyorlar. Padişahın hoşuna gidiyor. Yine oğlana ufak tefek yardımda bulunup savıyor. Oğlan gittikten sonra vezir yine oğlana zarar vereyim diye düşünür. Vezir padişahın yanına gider:

“Padişahım, bu deriye bu saray olmaz.”

“Ne yapalım ya?”

“Ne yapması yok padişahım. Bu deriye fil dışından yapılmış bir saray gerek.”

“Ne yapalım, ne edelim?”

“O deriyi getiren, o sarayı da yaptırır.”

Padişah oğlanı çağdırır. Bir saray fil dışından yapılır mı? İzzet padişahın yanına varır. Padişah İzzet’e der ki:

“Oğlum İzzet, sen bu deriyi nasıl bulduysan yerini muhakkak bilirsin. Bu deriye layık bir saray yaptıracağız. Bu saray fil dışından olacak. Fil dişlerini sen temin edeceksin.”

“Düşüneyim padişahım. Size gelir cevap veririm.”

İzzet saraydan ayrılarak anasının yanına gelir. Anası akıl danesiymiş tabii. İzzet annesine der ki:

“Ana, durum böyle böyle... Bu sefer yandık. Ben bu fil dişini nereden bulacağım.”

“Oğlum sen merak etme. Fakat bu durumu vezir meydana getirdi. Biz de vezire böyle bir oyun oynayalım. Padişaha git. ‘Padişahım ben bu fil dişini temin

edeceğim. Fakat bana kırk katır yükü şarap ve eli hızarlı kırk işçi verin. Onu taşımaya kırk tane yük hayvanı verin. Yalnız bu masrafları vezir ödeyecek. Siz verirsiniz kabul etmem.’ de.”

“Tamam ana.”

İzzet doğru padişahın yanına varır. Anasının dediklerini padişaha anlatır. Padişah kabul eder. Vezir bütün masrafları karşılar. İzzet hazırlığını tamamlayıp anasının dediği yere doğru yola çıkar. Oğlan o gölün başına şarapları indirir. Adamlara “Soyunup göldeki suyu boşaltın.” der. Adamlar suyu boşaltırlar. Şarapları göle dökerler. Filler gece suyu içmeye gelirler. Şarabı içen fil yıkılır, kalır. Hızarlılara emreder. Hızarlarla fillerin dişleri kesilir. Kesilen dişler katırlara yüklenir. Alıp gelirler. Vezir yine padişaha der ki:

“Padişahım, bu sarayı yapmaya bir imârcı, bir mühendis lazım.”

“Nereden bulacağız?”

Yine İzzet’i çağırırlar. Padişah İzzet’e der ki:

“Oğlum, fil dişini işleyecek ustayı nereden bularsan bul. Ustayı bulup bana getireceksin.”

“Düşüneyim padişahım.”

İzzet, padişahın yanından ayrılarak anasına gelip der ki:

“Ana fil dişleri biçilecekmiş. Usta-mimar lazım. Bunu nereden bulacağız?”

“Baban bir iki sefer fil dişi getirdi de filan yerdeki tarakçıya götürürdü. Bu adam fil dişinden tarak yapardı. Sen o adama git. O adam sana çare bulur.”

“Bir gidip bakayım ona”

İzzet doğru anasının tarif ettiği yere gider. Tarakçıyı bulur. İzzet, tarakçıya olanları anlatır. Padişaha giderler. Padişaha tarakçı der ki:

“Ben yaparım padişahım. Fakat çok masraflı olur. Şu kadar elmas bıçak lazım bunları bulabilir miyiz?”

“Ben padişahım oğlum. Yok diye bir şey olur mu? Yeter ki sen iste.”

İzzet söze karışır:

“Padişahım, bu masrafların da vezir tarafından karşılanmasını istiyorum. Olmazsa noksan olur.”

“Peki bu masrafları da vezir yapsın.”

Bütün masrafları olduğu gibi vezire yüklerler. Vezir nesi var nesi yok satar. Sarayı imâr etmeye başlarlar. Belli bir süre sonra saray tamamlanır. Fakat vezirin içerisinde büyük yara var:

“Yav ben bu oğlana ne yapayım? Nasıl olur da ben buna büyük zarar verebilirim?”

Vezir, padişaha varır:

“Padişahım sen bu sarayı yaptırdın. Bu deri içerisinde ama eksikliği var.”

“Eksik olan ne?”

“Hint Padişahı’nın kızı gerekli bu saraya.”

“Nasıl yapacağız. Oraya gitme imkanımız hiç yok. Yollarda büyük ordular **manialar** var. Kim gidecek.”

“Kim gidecek padişahım. Avcı Yusuf’un oğlu İzzet gider.”

Padişah, İzzet’i çağırır. Padişah İzzet’e der ki:

“Oğlum Hint Padişahı’nın kızına **dünür**cü gideceksin. Oraya ulaşmayı becerebilir misin?”

“Padişahım becerebilirim. Fakat bana asker lazım. O askerlerin silahını, bıçağını, masrafını temin etmek gerekir. Bu masrafları da vezir karşılasa giderim.”

“Tamam oğlum onu da vezir yapsın.”

Vezir neyi var neyi yok hepsini satar. Elinde hiçbir şeyi kalmaz. Oğlan yanına birkaç silahşör alıp yola çıkar. Bir müddet yol aldıktan sonra Hint sınırına yaklaşırlar. Hint sınırına yaklaştıkları zaman bir pîr-i fani, çoban, görürler. Çobanda da minare gibi bir boy var. Elinde boyundan uzun bir âsâ var. Çobana selam verirler.

“Selamünaleyküm.”

“Aleykümselam.”

“Ya çoban, biz filan yere gideceğiz. Senin gibi insan bulunduğuna göre ileride daha büyük azameti olan kimseler vardır. Onlarla biz nasıl baş edeceğiz.”

“Beni kılavuz alırsanız sizi götürürüm.”

“Alalım seni yanımıza.”

İhtiyar “Akkoyunum ak taş ol, karakoyunum kara taş ol. Âsâm ben gelinceye kadar bunlara sahip ol.” diyerek bunların peşine düşer. Bunlar bir müddet gittikten sonra bir adam görürler. Adam ağzını ırmağa dayamış. Koskoca ırmak ağzına akarmış. Daha hâlâ “Susuzluktan yanıyorum. Bir iki ırmak daha yok mu? Bağlayın da susuzluğum geçsin.” diye bağırıyormuş. Bir acayip adam ona da selam verirler:

“Selamünaleyküm”

“Aleykümselam. Nereye gidiyorsunuz?”

“Hint Padişahı’nın kızını padişahımıza bitirmeye gidiyoruz. Allah’ın emriyle isteyeceğiz.”

“Onu siz yalnız yapamazsınız. Beni de arkadaş alın.”

“Peki sen de gel bakalım.”

Kafileye bu adam da katılır. Yine bir müddet gittikten sonra bir adam bir avucuna bir dağı, öteki avucuna diğer dağı almış, tartıyor. Adamla selamlaşıyorlar:

“Selamünaleyküm.”

“Aleykümselam.”

“Ne yapıyorsun baba?”

“Ben dağların dengesini veririm. Muhitine göre dağları paylaştırırım. Siz nereye gidiyorsunuz?”

“Hint Padişahı’nın kızını padişahımıza istemeye gidiyoruz.”

“Ben gelmezsem sizin işiniz olamaz.”

“Sen de gel o zaman.”

Bu adamı da yanlarına alarak yollarına devam ederler. Bir müddet sonra Hint'e varırlar. Bu adamlar şehre sığamayacakları için şehrin dışında beklerler. İzzet ve diğerleri padişahın sarayına varırlar. Padişahın yanına çıkarlar:

“Padişahım, senin kızını padişahımıza istemeye geldik.”

“**Müşküllerim** var. Bu üç **müşkülümü** yerine getirmedeniz hepinizi cellat ederim.”

“Söyle padişahım isteğin nedir?”

“Benim sarayımın önünde bir kaya var. Yeri çok biçimsiz. Bu kayayı buradan kaldırırsanız tamam.”

“İkincisi nedir?”

“İkincisi filan dereden ırmağın yönünü benim arazime çevirirsiniz.”

“Ya üçüncüsü nedir?”

“Bir koyun sürüm var. Bu koyunlara dur dediği zaman duracak çoban isterim.”

“Tamam padişahım. Hepsini olmuş bil.”

Sabah olunca İzzet hemen arkadaşlarının yanına gider. Dağları tartana der ki:

“Sarayın önünde bir kaya var. O kaya oradan kaldırılacak. Bu padişahın birinci şartı.”

“Tamam yaparım.”

İrmak yutana der:

“Bir ırmak var. O ırmak bu tarafa çevrilecekmiş.”

“Ben de bunu yaparım.”

İzzet çobana döner der ki:

“Padişahın bir koyun sürüsü varmış. O sürüye dur dediği zaman duracak bir çoban istiyor.”

“Tamam onu da ben yaparım.”

Bu yapılacaklar insan gücüyle olacak şeyler değil. Allah’ın inayeti ve yardımıyla olacak şeyler. Çoban sürülerin yanına varır. Dur dediğinde sürüler durur. Yürü dediğinde yürürler. O dağ tartan varır. Sarayın önündeki taşı savurunca şehrin dışına gider. Irmak yutan adam suyu padişahın arazisine çevirir. Padişah kızı vermeye razı olur. Fakat padişah kendi başına olmamış. Bu keramet ehli bir insan olsa gerek. İzzet’e sorar:

“Oğlum, padişahınız kaç yaşında?”

“Kırk yaşında.”

“Haydi işin rast gelsin. Atının başına yedi düvel sarılsın. Selâmetle git.”

İzzet, kızı alarak yola çıkar. Dağ tartanı geldikleri yere bırakır. Irmak yutanı yerine bırakır. Çoban gelir yerinde kalır. Bu arada çoban İzzet’e der ki:

“Oğlum İzzet, bu varlığa Allah’ın hidayetiyle eriyorsun. O padişahın ve vezirin yaptığı eziyetler hep senin için. Yılma kafanı çalıştırıp o memlekete padişah ol.”

İzzet okumuş adam. Çobanın dediklerinden bir şeyler kapar. Yarı yola geldiğinde o silahşörleri de yerlerine bırakır. Padişahın sarayına gelecekleri sırada kız der ki:

“İzzet, gözünü aç. Sana bu kadar eziyet etmişler. Şehre girmeden üç tane sandık al. Sandığın birine cengâverin birini koy. Öbürünün içine birini koy. Kendinde bir sandığa gir. Çeyiz sandığı sansınlar. Padişah beni kabullenip içeri alırken ‘Hediye sandıklarımı getirin.’ derim. Sizi de hamallar içeri alır. Ondan ötesini bana bırak.”

“Peki.”

Kızın dediği gibi yaparlar. Akşam sandıklar içeriye alınır. Saraydan içeri girdikten sonra sandıktan silahşörler çıkar. Padişahın boynunu vurup bir torbaya doldururlar. Bir köşeye atarlar. Oğlanı giyindirip kuşatırlar. Kız oğlana der ki: “Hemen bir tellal çığırttır. Bu prenses kırk yaşındakini yirmi yaşına indirir.

Yürüdüğü yerde çimen biter. Sakın kimse şaşırmasın. Sabahleyin padişah gençleşecek.”

Hemen tellal çığırtılır. Millet bu fermanı duyar. Sabahleyin oğlan giyinir. Padişahın sırmalarını, tacını giyer. Ahâlî sarayın önünde birikir. Meydana ahâlî toplanmış, aynı siyaset meydanı gibi bir yer. Oğlan merdivenin başına gelir:

“Sevgili vatandaşlarım! Ben bu prenses sayesinde kırk yaşındaydım, yirmi yaşına indim. Bu memlekete şu hizmetleri vereceğim.”

Derken vezir bunu tanır. “Aman bu avcı Yusuf’un oğlu İzzet. Padişahı vurmuş, kendisi yerine geçmiş. Çabuk yakalayın” demeye kalmadan silahşörler vezirin kafasını vururlar.

Oğlan o diyara padişah olur. Mutlu bir yaşam sürer.

Böylelikle muradına erer.

İbrahim Dabak

28. ÖLÜM-DERMAN OTU

Evvelden iki kardeş varmış. Biri akıllıymış, biri safmış. O saf her gün fundalığa, çalılığa gidermiş. Hiç görmediği bir kuş yuvası bulmuş yumurtaları almış, gelmiş kardeşinin yanına. Akıllı kardeş, saf kardeşe demiş ki:

“Ulan, altın yumurtlayan bir kuş yav. Lan kardaşım sen bunu elde edersen seni bu yoksulluktan kurtarır yav”

Adam bir gün gidiyorsa, üç gün gitmeye başlamış üst üste yani. Allah’ın işi ya. Yuvayı buldu, yumurtayı buldu, kuşu elde etti. Kuşu getiriyor. Kuşu getirdikten gilli, tabii adamın elinde kitap varmış. O altın kuşmuş mesela. Kardeşine “Ulan kardaşım sen bambaşkasın yav.” diyor. Durali Hasan ile Oğuzeli aklıma gelir. Adam hanımına seslenir. Ayşe’yi biz çağırıyoruz mesela:

“Hanım... Şunu güzelce yolacaksın. Sağını solunu incitmeden pişireceksin, dükkana alıp geleceksin.”

“Tamam.”

O safın da iki tane çocuğu varmış. At kulağı gibi ikiz yani. Amcalarının evine gitmeye karar vermişler. Gülüşe oynasa oraya varınca, kadın o kuşu pişiriyormuş, karı şu yana gitmiş. O tavanın içindeki et parçasına bakmışlar. Biri bir parçasını almış, öteki bir parçasını almış. Kadın gelmiş:

“Yaramazlar ne yiyorsunuz?”

“Anne, tavada et vardı onu aldık.”

Kadın şöyle bir bakmış yürek ile ciğer yokmuş. Yürekle ciğer olmayınca tavuğu kesmiş. Yüreği ile ciğerini pişirmiş, koymuş oraya. Beyine iletmış, bey yemiş. Sabahlayacak ya. Sabahtan yatağı kaldırıncı sarı lira çıkacak. Sabah olmuş karısı der ki:

“Sen bugün dükkân açmaya kalkmadın.”

“Git yav senin işin yok mu ? İneğinle, dananı yolla.”

“Allah Allah hastayım ben.”

Altınları karıya göstermeyecek. Karı gittikten **gilli** kapıyı sürüklüyor. Yatağı topluyor altından ne para çıkıyor, ne bir şey çıkıyor. “Vay ansını” diyerek hemen kitabı alıyor. Bakıyor aynı kuş aynı gösterge. O saf varıyor. Çocukların altından çıkıyor para:

“Ulan kardaşım bizim çocukların ikisinin altından para çıktı lan.”

Adamın kafasına, **dimağına** bir şey giriyor. Kendi kendine “Haaa... Benim kuşta bir aksaklık var. Bu para ben de çıkacaktı.” diye düşünürken kardeşi sorar:

“Yav, kardeşim ne yapacam?”

“Eğer bunlar duyulursa senin başın felakete gider. Parayı nerede buldu onlar diye.”

Bu zavallı saf, kardeşinden ayrılıp eve geliyor. Akşam yatarken karısına diyor ki:

“Yav **avrat**, kardeşim böyle böyle dedi. ‘Bunlar yetiştikten **gilli** senin başın felakete gider. Şimdi başının çaresine bak.’ dedi.”

“Ne edelim?”

Sabah olunca **heybenin** gözüne çocukları koyuyorlar. **Eyrekli**’ye âzâd etmeye gidiyorlar. Çocukları oraya koyuyor. Çocuklar yol bilmiyor, iz bilmiyor. Ağlaya ağlaya bir kayanın dibinde kalıyorlar. Bizim İhsan Ahmet de ava gidiyor yâ devamlı. Bir taşın üstüne oturuyor. Bir hıçkırık sesi geliyor. Kendi kendine “Bu ne yav?” diyor. Aşağı inse baksa ki, iki çocuk birbirine sarılmış, hıçkırıyorlar. Uyuyorlar ama hıçkırıyorlar. “Vay anasını, Allah’ın hikmetine bak. Ben yirmi beş senedir avcılık yaparım, bugünkü avladığımız ava bak!” diyor. Ahmet alıyor, geliyor Emine’nin yanına:

“Emine...”

“Buyur Ahmet.”

“Kız, yirmi beş senedir avcılık yaparım. Bugünkü av gibi denk gelmedi.”

Emine öpüyor, Ahmet öpüyor. Emine öpüyor. Zaman geçiyor çocuklar büyüyor. Büyüdükten **gilli** oğlan babasına, yani Ahmet’e, diyor ki:

“Baba gayri avcı olduk.”

“Yok, bir dünya turu yapmazsanız, avcı olamazsınız.”

“Peki.”

Bunlar dünya turuna çıkmaya karar verince o parayı Avcı Ahmet çıkarıyor. Çocuklara ikram ediyor ve ekliyor:

“Çocuklar siz benim oğlum değilsiniz. Ben sizi filan yerde buldum.”

“Hayır baba, sen bizim babamızsın.”

Bunlar dünya turuna çıkarken babaları çocuklara diyor ki:

“Çocuklar, size bir şey verecem. Yolunuz ayrılacak biriniz doğuya, biriniz batıya dönecek. Hanginiz evvel dünya turunu bitirir de ayrıldığınız yere geldiği zaman bu vermiş olduğum kılıçda bir işaret olursa bilin ki öbürünün başında bir felaket var. Birbirinize yardım edersiniz.”

“Tamam baba.”

Şimdi bunlar ikisi çıkıyorlar, vedalaşıyorlar. Sabah namazında böyle **Susandı**’ya doğru gidiyorlar. Önlerine bir tavşan çıkıyor. “Tavşan eti tatlı olur. Şu tavşanı vuralım be, pek uğur sayılmaz” derler. Hayvan arka ayakları üstüne dikine bakıyor. “Ey avcı ateş etme. Ben çok yaşlıyım. Sana bir yavru getireyim. Yavrunun eti daha tatlı olur.” diyor. Duraklıyorlar. Tavşan gidiyor, bir yavru getiriyor. Bunlar severken okşarken; “Bunu bırakalım gitsin.” diyorlar. Bırakıyorlar, dönseler baksalar ki, tavşan arkalarından geliyor. Tavşan tilki derken; bunlar on tane oluyorlar. Ahmet’in dediği yere varınca “Babamızın ayrılma yeri burasıdır.” derler. O kılıcı işaret diye vuruyorlar, iki kardeş vedalaşıyorlar. Biri doğuya doğru, biri batıya doğru gidiyor.

Şimdi bu doğuya giden dağlarda geziyor, geziyor. Bu tavşanlar büyüyor tabii. Tavşan diyor ki:

“Bey, epeyden beri bu tarafta bizim muhitlerde geziyoruz. Şu altımda bir şehir var. Güzel bir şenlik var herhalde. Oraya inelim, seninde gözün göynün açılsın.”

“İnelim Tavşan.”

Bizim Niğde’ye iniyorlar. Hacı Niğde’ye iniyorlar. Hayvanları alırlar mı almazlar. Hancı Osman’ın oraya giriyorlar. Hancı Osman’ın oraya girince soruyor:

“Bu şehirde bir yas var. Ne yasıdır?”

“Hey avcı, sorma! Burada yedi başlı bir ejderha var. Günlük kız alır. Bugün kız sırası padişahın kızına geldi. Padişahın kızını ejderha yiyecek.”

“Padişahın bunca askeri var, şusu var busu var. Bir ejderhanın hakkından...”

“Bunu kimse kabullenemedi. Hatta kızını verip kendine damat kıldı. Yine giren olmadı.”

“Allah Allah!”

Oğlan handa sabahlıyor, çıkıyor. Hancıyan vedalaşılıyor. Dağa doğru, yukarı gidiyor. Giderken önüne bir tane şişe denk geliyor. “Eğer bunu bu şekilde içersen görünmedik bir güce sahip olacaksın” yazılıymış. “Boş ver” deyip ileri doğru varıyor. Mesela sapı şeyli bir kılıç denk geliyor. Dönüyor, geliyor o şişeyi içiyor. “Ben filan yere oturayım. Bakayım.” diyor. Kızı giydiriyor, kuşatıyorlar. Bu son dünyası olacak yani. Kızı uğurluyorlar. Karşıya, yukarıya gönderiyorlar. Vara vara bir oğlan. Oğlan kıza sorar:

“Nereye böyle?”

“Mesele böyle böyle...”

“Adın ne senin?”

“Sultan.”

“Gel bakalım. Ejderhanın yerini bana göster.”

Oğlan ejderhanın yerini öğreniyor. Kızın gelmesini istiyor. Oğlan ejderhanın yanına varıyor. Ejderha kalkıyor. “Bugün şansına erkek çıktı” diyor. Bunlar ejderhayla ikindiye kadar çarpışıyorlar. Oğlan, ejderhanın beş tane başını kesiyor. İki tanesi kalıyor. İki tanesini de kestikten gilli vakit geçiyor. Akşam namazında kız şehre getirdiği zaman halkta birbirine karışma olacak ya. Kıza dönüp diyor ki:

“Şurada sabahlayalım. Seni sabahleyin ben babana sağ selâmet götürüyüm”

Padişahın yanında bir vezir varmış. Vezir bu kızı çok severmiş amma ejderhaya gelince ileri çıkamazmış. Bu kız ejderhaya giderken, bu da yan tarafından ejderhayı izlemeye çıkmış. **Muaviye** isminde bir vezir. Şimdi orada geceleyince bu hayvanlara nöbet veriyor ya, herkes nöbeti tutuyor. Sıra tavşana geliyor. Mübarek hayvan. Tavşan nöbet tutarken bir arı konuyor. Ayağına konuyor, tavşan kalkıyor. Bir daha konuyor. İkinci konmasında tavşan arıyı vuruyor. Vezir, oğlanı kesmiş, kızı kaldırmış almış, gitmiş. Uyansa baksa ki, beyinin kafası kesik, ablaları yok. Aslan tavşana sorar:

“Ulan nasıl olacak bu?”

“Reis, bu hararetle hiçbir şey elde edemeyiz. Araştıralım, soralım. Filan yerde ebem dedem-böyle derdi. Bir ölüm-derman otu var derlerdi. Oradan bir ölüm-derman otu getirirsek beyimizi kurtarız.”

Tavşan bu görevi üstleniyor. Tavşan gidiyor ölüm-derman otunu getiriyor. Hani insan soğukta kalır da nasıl tatlı tatlı gelir. Oğlan canlanıyor ama herkes suçlu. Oğlan hayvanlara bakar: “Niye öyle duruyorsunuz?” Bunlar olanları anlatıyor. Anlattıktan **gilli** “Tamam” diyor.

Oradan kızı götürüyor. Vezir düğün için hazırlık yaptırmak istiyor. Kız babasına: “Baba, benim düğünümü bir yıl **tehir** et.” diyor. Padişah kızını çok severmiş. Bir sene **tehir** ettiriyor. Bir sene sonra aynı tavşan “Bu dağlarda gezerken, şehirde şenlik var. Biraz oraya gidelim.” demiş. Gayri düğün başlamış. Aynı Osman Ağanın hanına geliyorlar. Geldikten **gilli** ağa hancıdan soruyor:

“Hancı şehrinizde güzel bir şenlik var.”

“Ey avcı, sorma! Yedi başlı bir ejderha vardı. Padişahın yanındaki vezir yok etti. Padişah kızını vezire veriyor. Onun düğünü ve bu felaketten kurtulmanın şenliği.”

Oğlan müteessir oluyor. Vakit geçiyor. Vakit geçtikten **gilli** tavşan efendisine diyor ki:

“Bey artık bu işi bize bırak.”

“Tamam, bıraktım tavşan. Nasıl bilerseniz öyle yapın.”

Tavşan “Ablamı göresim geldi.” diyerek kalkıp gidiyor. Burası şurası derken ablanın köşkünü buluyor. Kız gezer tozar, pencereden bir bakarmış. Dağa karşı mesela. Kızın **fistanına** değermiş, orasına burasına değermiş. Kafasını eğse baksa ki, -hani kızın mücevherleri boğazında ya- tavşan. Tavşanı kucağına alıyor. Tavşan diyor:

“Beyimiz handa.”

“Aman Yarabbi, gözüme mi inanayım? Başı kesikti. Ne hikmet bu?”

Neyse bunlara azık temin ediyor. Azık temin ettikten **gilli** bunları onlara iletiyorlar. Tilki soruyor:

“Köpeğe denk geldin mi hiç?”

“Yok canım köpeğe hiç denk gelmedim. Yalnız yol eğri-büğrü.”

Tavşan köşkü tarif ediyor. Tilki, tavşan, aslan derken bunlar sabaha kadar aynı devam ediyorlar. Padişah köşküden bir bakıyor. Baktıktan **gilli** hanımına diyor ki:

“Kızın köşküne hayvanlar çıkıyor yav.”

Padişah kızın köşküne varıyor. Kızına soruyor:

“Kızım bu hayvanlar neci?”

“Bilmem baba. Sahibi bilir.”

“Sahibi var mı?”

“Evet var.”

“Nerede?”

“Filan yerde.”

Padişah hemen görevli gönderiyor. “Bu hayvanların sahibini derhal alın gelin” diyor. Görevliler oraya varıyor. Adama soruyorlar:

“Bu hayvanlar senin mi?”

“Evet arkadaşlar.”

“Seni padişah istiyor.”

“Padişahın selâmını kabul ettim, tepeme koydum. Yalnız kıyafetim padişahın sarayına uygun bir şey değil.”

Görevliler padişaha varıyorlar, iletiyorlar. Padişah buna bir kıyafet gönderiyor. Bir **payton** gönderiyor. Aynı hayvanlara biniyorlar, geliyorlar.

Vezir orda oturuyormuş. **Perenceden** bir bakıyor:

“Vay anasını! Ben bunun kafasını kesdiydim.”

Merdüvanlardan çıkıp varıyor, oturuyor. Oturunca padişaha der ki:

“Padişahım şehrinizde güzel bir şenlik var.”

“Evet avcı, hem kızımın düğünü hem de felaketten kurtardı sayın vezir onun şenliği.”

“Sayın vezirinizden ejderha hakkında bir şey sorsam, **cuvap** verebilir mi?”

“Elbet verir avcı. Nasıl veremez?”

Kız **gıcılıyormuş** biliyor musun? O zaman kız babasına diyor:

“Baba, hayvanların boğazına baksana.”

Padişah hayvanların boğazına baksa ki, kızın mücevherleri. Kız babasına der ki:

“Bu memleketi felaketten kurtaran bu yiğit. Bu hain adam, bu yiğidin kafasını kesmişti. Beni ordan uzaklaştırınca ‘Seni de şöyle ederim’ dedi. Bu yüzden senden bir yıl **tehiri** istedim.”

Bu oğlan padişahın kızıyla evleniyor. Padişahın kızını aldıktan **gilli** padişah damatla beraber ava çıkıyorlar. “İşte şurası şu, şurası şu, şurası şu” deyince tabii padişahın kızıyla evlendiği için ikisi beraber av gezisine çıkıyorlar. Oğlanın karşısına bir geyik çıkıyor. Oğlan avcı ya, ana kökü avcı, atı **tepiyor**. Bu geyik oğlanı “Buraya giden bir daha dönmez” denilen yere götürüyor. Oğlan, orda akşamın karanlığında bir fırtına çıkıyor, tipi halinde, nereye gideceğini şaşırıyor. Bir kaya **koltuğunda** ateş yakıyor. Karanlık, hayvanları yanında, bir kadın sesi geliyor:

“Donuyorum.”

“Donuyorsan gel.”

“Ama hayvanların var.”

“Hayvanlarım seslenmez.”

“Şu sopayı hayvanlarına değdir.”

Kadının değneği hayvanları ve oğlanı taş yapıyor. Allah’ın hikmeti. Oğlanın karısı bekliyor. Padişah bekliyor. Etrafta araştırma yapıyorlar. Oğlanı bulmak imkansız. Bunlar araya dursun biz haberi öbür oğlandan verelim.

Öbür kardeş o turu yapınca ayrıldıkları yere geldiği zaman o işareti görüyor. Bir yanı hafif paslanmış. “Vay anasını! Biraderin başında felaket var” diyor. Kardeşinin memleketine doğruca geliyor. İkisi de elmanın ortasından kesme gibi yâ. Hemen padişaha müjdeliyorlar. “Padişahım damadınız geliyor” diyorlar. Padişah ve yengesi, kız, oğlanı karşıyor. Padişah oğlanı görünce der ki:

“Oğlum, evladım, kaç gündür bizi endişe içinde koydun. Arattırmadık yer koymadık.”

“Baba öyle bir hastalık geldi ki; anlatamam.”

Akşam oluyor. Kızla birlikte yatak odasına gidiyorlar. Bir bahane bularak “Dağdaki geyiği avlamadan yatamam” deyip kılıcını kızla kendi arsına koyar:

“O geyiği muhakkak tutmam lazım.”

“Ama imkansız. Ben müsaade etsem bile babam müsaade etmez.”

“Baban da müsaade eder. O geyiği muhakkak tutacam.”

Sabahtan kalkıyor. Padişahın yanına varıyor:

“Baba, o geyiği avlamam gerekiyor.”

“Oğlum, evladım, gitme.”

Padişahın sözünü dilemiyor. Bu kalkıp dağa çıkıyor. Aynı geyik ile karşılaşıyor. Geyik bunu aynı yere götürüyor. Öyle şiddetli tipi çıkıyor ki sana nasıl tarif edeyim, şaşıyor. Bu oğlan, kayanın dibine bir ateş yakıyor. O ses yine geliyor.

“Donuyorum.”

“Gel, donuyorsan yav.”

“Hayvanların var.”

“Hayvanlarım varsa, tamam orda dur.”

O zaman kadın der ki:

“Seni çok feci ederim.”

Kadın böyle deyince, meseleyi anlıyor. İş hayvanlara düşüyor. “Aslan sana kaldı bu iş” diyor ve aslan alıveriyor, kadını önüne koyuyor.

“Aman yiğit.”

“Yook... Sen hünerini söyle. Sen bu fırtınanın içinde ne arıyordun? Sonra bir kelime konuştun. Senin hünerin nedir?”

“Hünerim, şu sopayı filan taşa değdirdin mi canlanır.”

Derenin içine şey yapmış canım, adam yapmış mesela taş yapmış. Oğlan kardeşini canlandırıyor. Canlandıktan **gilli** kucaklaşıyorlar.

Şimdi kardeşiyle beraber padişahın evine gelmeye karar veriyorlar. Oğlan başından geçenleri anlatıyor. “Yengemle böyle yaptım, yattım. Ama kılıcı araya koydum.” deyince oğlan, kardeşinin boynunu vuruyor. “Ulan ben kardeşimin boynunu niye vurdum?” diye kendi kendine üzülüyor. Kılıç koydum diyor ya, mesela bak işin ters tarafına.

Neyse, onu ölüm-derman otuyla canlandırıyorlar. Canlandıktan **gilli** tekrar birbirinden özür diliyorlar. Bunlar şehre yaklaşırken tavşan “Beyler biriniz doğudan biriniz batıdan şehre gireceksiniz. Halk ikiye bölünecek” diyor.

Biri doğudan biri batıdan girince dediği gibi halk ikiye bölünüyor. O zaman “Padişahın damadı kim ise elini kaldırsın” diyorlar.

Çocuk, damadı kaldırıyor. Ona bakıyor, oda birbirine benziyor. Ondan sonra bunlar geliyor, hoş beş, şurası burası derken gelin bu davayı yine anlayamıyor. Padişah diğer kızını da diğer oğlana veriyor.

Orada yiyip içip burada bitiriyorlar işi de...

Rahmi Bayhan

29.MURADINA ERMEYEN DİLBER

Bir varmış bir yokmuş... Bir sığır çobanı varmış. Hayvanları güderek müderek sağa sola borçlanıyor adam. Borçlular kapıya geliyor. Adam düşüncelere dalıyor. Kızları soruyorlar:

“Ne düşünüyorsun baba?”

“Ne var da ne düşüneyim kızım. Yarama **melhem** olacak değilsiniz ya? Eksiksiniz.”

“Baba belki olurduk. Derdini söyle bakalım.”

“Borç, bul da vererek.”

Kız azığına bohçasını alıyor, yola düşüyor. Babası da bundan evvel gidiyor. Köprünün altına giriyor. Kız köprüden geçerken “Dön eşolueşek.” diyerek eline taşı alır. Kız korkarak kaç kaçma mısın, kaç kaçma mısın? Kız köye varıyor. Babası da ondan evvel geliyor. Köşkün gözüne oturuyor. Kızına diyor ki:

“N’oldu kızım?”

“Baba erenlerin arkasından bir adam çıktı, kaçtım.”

“Demedim mi kızım eksiksizsiniz diye. Erkek evladı aranmaz mı?”

Ortancıl kız “Ben gideyim.” diyor. Babası aynısını ona da yapıyor. O da kaçıp geliyor. Küçük kız “Ben gideyim” diyor. Babası ondan evvel gidiyor, saklanıyor: Kız geliyor. Babası kıza diyor ki:

“Dön eşolueşek.”

“Dönmeyeceğim köpek.”

Bir taş alıyor ona atıyor. Az ileri gidiyor, bir de ordan atıyor. O da ona derken babası kızına sesleniyor:

“Kızım kızım benim hiç korkma!”

“Korkmadım baba.”

Birbirinden helâllik alıyorlar. Bu kız Aksaray’a gidiyor. Kafasını bir güzel tıraş ettiriyor, kasket giyip, takım elbise alıyor. Gidiyor bu Gonya’ya. Bir padişahın yanına çırak duruyor. Padişah sorar:

“Ne iş yapıyorsun?”

“Her iş yaparım.”

Kız, padişahın **mallarını**, **meralarını**, her işi yapıyor. Padişahın oğlu bu kızı görüyor:

“Baba bu buraya çırak gelmiş ama kolu bilezik gibi **bannağı** yüzük gibi. Adı da Ali değil. Ali kız, Ali kız, resmen kız.”

“Oğlum, elin memleketine kız çalışmaya gelir mi?”

“Valla billa bu kız baba.”

“Oğlum sen bununla İnci Dağ’a gezmeye git. Kız boncuğa meraklı olur.”

Oğlan kızla birlikte gider. Kız inciden yana hiç bakmaz. Orada dışının **gediğine** bir tane inci takılıyor. Oğlan, Ali’ye der ki:

“Ne iyi inciler varmış. Yarın nişanlanınca ailemize götürürüz.”

“Get lan, ne yapayım inciye.”

Kızla oğlan İnci Dağ’dan ayrılıyorlar. Oğlan, babasının yanına geliyor:

“Baba inciden yana hiç bakmadı. Ama Ali kız, Ali kız.”

“Oğlum, bir de Kösüre Dağı’na gidin.”

Oğlan, kızla birlikte Kösür’e Dağı’na gidiyorlar. Kızın karşısına bir kedi çıkıyor. Kedi kıza diyor ki:

“Küçük alma, büyük al, götürebildiğin kadar götür. Götüremezsen senin kız olduğunu anlayacaklar, salmazlar.”

Oğlan bir alıyor. Kız iki katını alıyor. Oğlan tekrar babasına gelir:

“Baba, benden de fazla götürdü kız ya. Ali kız, Ali kız. Kolu bilezik gibi, **bannağı** yüzük gibi.”

“İyi. Bir de bunlar sidik yarışına girin.”

Oğlan kızla sidik yarışına giriyor. Sidik yarışını da kız kazanıyor. Oğlan tekrar babasına gelerek der ki:

“Valla baba sidik yarışını da kazandı ya. Kolu bilezik gibi, **bannağı** yüzük gibi. Ali kız, Ali kız.”

Bu kız padişahın yanına gider. Padişaha der ki:

“Benim de anam-babam var, köyüme gideceğim.”

Adam oğlan bellemiş. Kız bir mektup yazıp samanlığa koyar.

“Şu derenin söğüdü, **bildir** bu zaman göğüdü,

Kız geldim, kız gidiyorum, hiçbir adam yoğudu.”

Oğlan o sırada çırağın yığıldığı samanlığı, ahırı göreyim deyip ahıra girer. Ahır gezerken yalakta mektubu görür. Babasına götürür:

“Baba ben sana demedim mi bu kız?”

“Oğlum, sen ermiş gibi adamsın.”

Oğlan babasından izin alarak, kızı aramaya çıkar. Köy köy dolaşır. Bir köye varır: “Gülüşün kızlar gülüşün. İnci getirdim” der. Kızın dişinin gediğinde inci varmış ondan tanıyacak. O köyde kızı bulamıyor. Varıyor bir mahalleye: “Gülüşün kızlar, gülüşün. İnci getirdim.” der. Bakınca, kızın dişindeki inciye görüyor. Kızla birlikte oğlanı eve götürüyor. Oğlan kızın babasına der ki:

“Ağa kızın bizim orda altı ay çıraklık yaptı. Hiçbir kötülük görmedim. Ben kızına **dünürlüğe** geldim.”

“İyi. Allah yazdıysa verelim.”

Baba kızına soruyor:

“Kızım gider misin?”

“Giderim baba.”

“Sen gittikten sonra ben veririm.”

Nişan yapıyorlar. Cazı karısı “Bende bununla gideyim. At arabayı koşayım.” deyip kızını da alıyor, gelinle birlikte yola çıkıyorlar. Giderek miderek bir ekmek yiyorlar. Kız susuyor:

“Ana karı bir su ver.”

“Gözünün birini verirsen su veririm. Olmazsa suyu vermem.”

Kız gözünün birini veriyor. Bir su içiyor. Giderek miderek bir ekmek daha yiyorlar. At arabayla Gonya bulunur mu? Kız bir daha su istiyor:

“Ana karı bir su ver.”

“Gözün birini daha verirsen, suyu veririm.”

Kız öteki gözünü de veriyor. Giderek miderek bir köprü rast geliyor. Cazı karısı kızı ırmağa atıyor, köprüden aşağı. Ana karı kızı ile birlikte oğlanın memleketine çekip gidiyor. Oğlan davayı çakmış yine de bilememiş. Bunlar orda toy düğün ediyor. Bunlar düğüne dursunlar. Biz haberi kızdan verelim.

Bu kızı bir çoban buluyor. Kızı evine götürüyor. Ağladığı yerde altın saçılırmış, güldüğü yerde gül saçılırmış, gezdiği yerde çayır çimen bürürmüş. Kız başından geçenleri annesine anlatıyor. Kısa zamanda çoban zengin oluyor. Bir gün kız annesine der ki:

“Benim gözüm filan yerde, şu gülleri babama ver. Göz ile değişsin gelsin.”

Çoban gülleri alır, saraya gider. “Bir güle bir çift göz, bir güle bir çift göz.” diye bağırır. Kız gülleri alır, gözleri çobana verir. Çoban gözleri eve getirir. Kız abdest alıp namaz kılar, gözlerini takar, görmeye başlar.

Padişah oğlu akşam eve gelince gülleri görür. Karısına sorar:

“Bu güller ne?”

“Ağladım da altın saçtım, güldüm de gül saçtım.”

“Git eşeğin sıpası. Bunlar senin değil kızın. Gülü geldi de kendi nerede. Vay aslanım vay!”

Oğlan gülleri koklar. Bu sırada kız hamile kalır. Oğlanın durumu anladığını gören kız hemen annesine gider:

“Anne davayı çaktı, o kızı **geberdip** gelmem lazım.”

“Dur kızım dur. Seni tanır, ben yapacağımı bilirim.”

Kadın bir cazı karısı bulup kızın yanına gönderir. Varır adama misafir olur. Aynı gece kızın kolundan bilezikleri çıkarır. Sabah olunca çoban, kızın öldüğünü görür, gömmeye kıyamaz. Yıkık viraneye kor. Orada çocuk doğar. Çocuk kendi başına oynarken bu delikanlı da, yani kızın nişanlısı, ava çıkmış imiş. Bakmış ki, kapı gıcır gıcır ağlarmış kendi başına. “Muradına ermeyen dilber” diye ağlayarak örtülürmüş. “Bu kapı böyle etmez, ben her gün ava gelirim. Bakayım ne var ne yok?” diyerek bakar ki, bir kadın orada ölü olarak yatıyor. Yanında bir çocuk oynuyor. Çocuğu görünce kanı kaynıyor. Kendi çocuğu ya. Çocuğu alıp gider. Karısına der ki:

“Eğer bu çocuğa bir dokunursan senin kemiklerini kırarım. Ne isterse vereceksiniz.”

Çocuk oynarken annesinin bileziklerini kızın kolunda görür, tanır ya. Ağlamaya başlar. Delikanlı kadına sorar:

“Ne istiyor?”

“Bileziğimi istiyor.”

“Ver kız eşolueşek.”

Çocuk onu alır. Ötekini de ister, onu da alır. Çocuk sürüne sürüne yola düşer. **Gıbil gıbil** kor, gider annesinin ölüsüne. Delikanlı bunu görür. “Vay! Ne bu hikmet?” diyerek çocuğu takip eder. Git gitme misin? Çocuk gider oğlan arkasından gider. Çocuk annesinin alnının üstüne bileziği koyuverir. **Avrat seğirmeye** başlar. Oğlan da alır, bileziği koluna takar, **oturumuna** geliverir. Oğlan kıza der ki:

“Ne hal bu hal. İs misin cis misin?”

“Ne isim ne cisim? Seni yaradan Allah’ın kuluyum.”

“Ne hal bu hal?”

“Böyle böyle oldu. Ben senin nişanlımım.”

Oğlan kızı ve oğlunu alıp saraya gelir. Cazı karısının kızına “Atı ahırdan çıkar” der. Kız atı çıkarır. “Bir teneke getir.” der, getirir. Cazı karısı ile kızını atın kuyruğuna bağlar. Bir kamçı vurur. Her bir **pinçiğini** bir yerde kor. Bu oğlan bu kıza yedi gece yedi gündüz düğün tutar.

Yer içer muradına erer.

Zölbiye Arslan

30. BOYNUZLU HİNT PADİŞAHI

Vakti zamanında Hint padişahının hayvan gibi boynuzları varmış. Tabii boynuzlu olunca gelen berber padişahın bu halini görecek. Bunu dışarı çıkınca ifşa edecek. Padişah, gelen berberin işi bitince idam ettirmiş. Nihayet bulunduğu memlekette berber kalmamış. Yalnız bir tane berber kalmış. Vezir, padişaha diyor ki:

“Padişahım, memlekette sadece bu berber kaldı. Haberiniz olsun.”

“Peki.”

Berberi çağırıyorlar. Berber gelip padişahı tıraş eder. Tıraş bittikten sonra padişah berbere der ki:

“Oğlum, halimi gördün. Bak ben de hayvan gibi boynuz var. Bu Allah’ın bir hikmeti. Memlekette berber bırakmadım. Bir şartla sana bir şey yapmayacağım. Sakın kimseye bahsetme.”

“Tamam padişahım.”

Berber bu sırrı kimseye söylemiyor. Bir müddet yaşadıktan sonra berber de bir hastalık hasıl oluyor. Adam geziyor, tozuyor. Hekimlere gidiyor ama hastalık bir türlü geçmiyor. Vücudu şişliklerle dolmuş. Nihayet bir hocaya gider. Hocaya der ki:

“Hocam, böyle böyle... Hastayım.”

“Oğlum sende bir sır var. Onu söylersen hastalığın geçer. Yoksa hastalığın geçmez.”

“Aman hoca! O sırrı söylersem ben zaten yaşayamam.”

“Bilmem, söylemen lazım.”

“Eee... Ne yapalım? Bu sırrı söyleyemem.”

“Kolayı var oğlum. Git bir dağa çık. Bir yeri eş. O sır ne ise üç defa bağır. Toprağı kapat.”

Berber, hocadan ayrılarak dağa çıkar. Bir yeri eğer. Üç defa “Hint padişahının boynuzu var.” der ve kazdığı yeri toprakla doldurur. Berberin hastalığı geçer.

Zaman gelir. Berberin bağırdığı yerde kamış bitiyor. Dağda bir çoban bu kamışı kesip kaval yapar. Çoban kavalı öttürüyor. Öttürse ki, “Hint padişahının boynuzu var.” diye bağırmaz mı?

Bu kaval sayesinde padişahın sırrını herkes duyuyor. Tabii padişah da bu hadiseyi işitiyor. O zaman padişah diyor ki: “Demek ki, sır saklanmazmış.”

Kazım Ünver

31. İFTİRAYA UĞRAYAN KIZ

Vaktin birinde bir kız varmış. Anası, babası, gardaşı Hicaz’a gitmişler. Bu kız evde kalmış. Bu kızı hocaya teslim etmişler. Babası hocaya “Bunun yiyeceğini içeceğini ver. Masrafını gelince verelim.” demiş. Aradan iki-üç gün geçince hoca kıza yanaşmak istemiş. Kız istememiş biliyor musun? Hoca, kıızı takip ediyor. Kız elbise yıkamak için pınara gidiyor. Hoca arkasından oraya gidiyor. Bıçağı çıkarıyor. Kıza diyor ki:

“Kız yanıma yakın ol.”

“Olmam.”

“Kız yanıma yakın ol.”

“Olmam.”

“Bıçakla seni keserim. Yanıma yakın oluyor musun ?”

“Tamam, oluyorum. Önce seni banyo yaptırayım, ondan sonra yanına yakın olurum.”

Kız hocanın kafasını, gözünü sabunluyor, hocaya tekme vuruyor. Kazanı sırtına vuruyor, kaçıyor.

Kızın babası Hicaz’dan dönünce hoca varmış. Kızın babasına demiş ki:

“Kızınız bozuk çıktı. İt ile zina ediyor.”

Bu sözleri duyan baba hemen oğluna der ki:

“Çabuk bacını götür, kes. Kanlı gömleğini al, gel.”

Oğlan kıızı bir dağın başında bir pınarın yanına götürür. Oğlan bacısına kıyamıyor. Bir kuş vuruyor, kızın gömleğine sürüyor. Kızı orada bırakıyor. Gömleğini alıp babasına getiriyor. Ondan sonra kız orada kalıyor. Pınarın başına hak tarafından, Cenab-ı Allah tarafından azık bırakılıyor.

Bir gün beyin oğlu ava çıkıyor. Yanındaki şeye araba diyor ki:

“Lan git pınardan su doldur getir.”

Arap gidiyor, bakıyor bir şavk var. Kızı göremiyor ya. Beyin oğlu geliyor bakıyor ki, yukarıda kız var. Kıza **işmâr** ediyor. Kıza diyor ki:

“İn gel aşağı.”

“Çıplağım, üzerimde bir şey yok.”

Bey oğlu pardüsüsünü çıkarıp kıza veriyor. Kız orda giyiniyor, aşağı iniyor. Kızı alıp getiriyor. Köylüler “İşte beyin oğlu bir dağ kızı getiriyor. Şöyle iyi böyle iyi.” diyorlar. Bey oğlu bu kızla evleniyor. Kız hiç seslenmiyor, ağzından kelam çıkmıyor kızın, yani konuşmuyor. Kızın üç tane çocuğu oluyor. Kız :

“Nenni **guzum** nenni, hadi dedene gidelim.

Nenni **guzum** nenni, hadi dedene gidelim.”

diye ağlıyor. O arada Bey oğlu bu kızı duyuyor. Bey oğlu kıza “Hey zalim! Böyle dilin vardı da niye seslenmedin. Senden hiç dağ kızı olur muydu? Haydi anana-babana gidelim” diyor. Bey oğlu avradı, çocukları ve arabı da alarak yola çıkar. Denizin oraya gelince Bey oğlu “Siz arab ile geçe durun bende şurdan alış-veriş yapayım.” der. Arap ile gelirken arap, kıza der ki :

“Kadının iyisi, lik lik oynayalım.”

“Oynamam.”

“Çocuğunun birini öldürürüm.”

“Öldür.”

Arab çocuğun birini öldürüp denize atıyor. Arap diğer çocuklarını da öldürüyor. Çocukların üçünü de öldürüyor. Ondan sonra iniyor, kız kaçıyor. Arabın elinden kurtulup kaçan kız, bir çobana rast gelir. Çobana der ki:

“Şu altını al, elbiselerini bana ver. Bir tane de davar ver. Davarın eti senin olsun, bana karnını ver.”

“Tamam, olur.”

Kız davarın karnını alıyor, içini temizliyor. Kız saçlarını topluyor, karnı giyiyor. Çobanın elbiselerini de giyiyor. Keloğlan oluyor. Babasının köyüne varıyor.

Babasının evine gidiyor. Onu babası bilemiyor tabii. Keloğlan olduğunu biliyorlar. Babasına diyor:

“Beni çırak tutar mısınız?”

“Tutarız.”

Kız, çırak olarak çalışmaya başlıyor. “Karnını doyursun dursun.” diyorlar. Bir gün bu adamın düğünü oluyor. Oğlunun düğünü varmış. Oğlunun düğünü dolunca; beyin oğlu geliyor, arap da geliyor. O arada Keloğlan kapının arkasında duruyor. Herkes **metağını** satıyor. Bu sefer Keloğlan’a diyorlar ki:

“Senin de **metağın** varsa sen de söyle.”

“Benim de **metağım** var. Amma anahtarı bana verin kapıyı kilitleyeyim. Ondan sonra söyleyeyim.”

Kız anahtarı alıyor, kapıyı kitliyor. Kafasındaki karnı atıveriyor. Saçı tâ götünden aşağı iniyor.

“Bağla babam bağla gavur imamı bağla,

Bağla babam bağla gavur arabı bağla.

Baba, bu Bey oğlu güveğin, bende kızınım.”

Kız başından geçenleri babasına anlatıyor. Hocaya soruyorlar:

“Doruya mı **kayılsın** sokuya mı ?”

“Doruya **kayılım.**”

“Peki.”

Doru bir atları varmış. Atın kuyruğuna ipi bağlıyorlar. Öbür ucunu da hocanın beline bağlıyorlar. Ondan sonra atın götüne dikenini vuruyorlar. Doru at, hocayı param parça ediyor. Araba soruyorlar:

“Doruya mı **kayılsın** sokuya mı?”

“Sokuya **kayılım.**”

Arabın kafasını **sokuda** eziyorlar. Adam kızına kırk gün kırk gece düğün yapıyor.

İşte yemişler, içmişler öyleliğinen. Ordan üç tane elma aldıydım. Gelirken bir göleğe vardım. Kurbağa “vak vak” deyince ben de bırak anladım. Orda bırakıverdim. İşte getirecektim elmaları ya, getiremedim.

Hacı Salim Aytekin

32. GEYİK SÜTÜ

Evvelden bir padişah varmış. Bir de oğlu varmış. Oğlan okula gidermiş. Siz çağalara gelince okulda kalmış mesela. Padişah gezinmeye başlamış. Bunalım içinde geziyor. Oğlanın anası demiş ki:

“Padişahım.”

“Hayır hanım. Bir köylü çocuğu, bir işçi çocuğu okulu kurtarsın, benim çocuğum okulda kalsın.”

Çocuğu yanına çağırmış. Ona düşüncelerini açıkça söylemiş. Oğlan “Ne yapayım baba kafam almıyor.” demiş. Oğlan anasına gelmiş. Anasına demiş ki:

“Ana, babam benim için çok şey yapıyor. Ben uzaklara gideyim be.”

“Oğlum etme.”

“Gideyim ana gideyim.”

Oğlan anasıyla vedalaşmış, yola çıkmış. Mesela İzmir’e varmış. Kış günü İzmir’e varınca, kasaphaneye girmiş. Oradan bir kuzu karnı alıyor. Kafasına geçiriyor. Keloğlan oluyor. Oranın padişahına çıkıyor. Padişaha diyor ki:

“Padişahım ben filan memleketten geldim. İşsizim.”

“Oğlum, biz sana ne işi verelim.”

Padişah bahçıvanı çağırıp der ki:

“Bahçıvan bu gence iş var mı?”

“Vallah padişahım ne iş olsun. Senin kazları götürse getirse yeter. Başka iş yok.”

Padişah keloğlana diyor ki:

“Oğlum, o zaman bu kazları götür getir.”

Oğlan o günden sonra kazları götürür getirirmiş. Bahçıvan vakti gelince, çiçek toplarmış. Padişahın üç kızı varmış. Keloğlana demiş:

“Keloğlan, şu çiçeği şu kıza, şu çiçeği şu kıza, şu çiçeği şu kıza götür.”

“Yav, ben utanırım.”

“Lan ne utanacaksın, git.”

Keloğlan çiçekleri kızlara götürmüş. Gelip kaz damında yatarmış. Kaz damında yatarken okulu tamamiyle **yutmuş**. Bilgisi iyiymiş, **düzenini** yapmış. Arap çıkmış karşısına:

“Emret.”

“Lan emretmesi yok. Burayı tamamıyla tarla yapın be. Bana da şu **düzeni** yapın.”

Sabahleyin bahçıvan gelmiş. Bahçenin tarla olduğunu görmüş.

“Keloğlan Keloğlan!”

“Ne var amca?”

“Ulan, buraya ne oldu?”

“Valla bilmiyorum. Bir sürü atlı geldi geçti. Ben korkumdan dışarı çıkamadım.”

Padişaha olanları anlatmış. Bahçıvan tekrar aynı **düzeni** yapmış. Dikmişler, dikiştirmişler. Bu küçük kız bunun farkına varmış. Kızlar demiş ki:

“Ne olacak bizim halimiz böyle.”

Küçük kız ablalarına demiş ki:

“Ne var halimizde. Keloğlanı çağıralım, **bazardan** bize üç tane karpuz alsın gelsin.”

Keloğlanı çağırmışlar. Keloğlana demişler ki:

“Keloğlan, al şu parayı **bazara** git. Üç tane karpuz al. Amma birinci karpuzu kimin nâmına alıyorsun, büyük kızın. İkinciği ortanca kızın, sonu küçük kızın.”

“Oldu.”

Keloğlan **bazara** gitmiş. Üç tane karpuz almış. Karpuzu getirdikten **gilli** küçük kız Keloğlana demiş:

“Bu karpuzları babama götür. ‘Kızların hediye gönderdi’ de.”

“Olur mu?”

“Olur, götür.”

Keloğlan karpuzları almış, padişahın kapısını vurmuş. Padişah bakmış Keloğlanın elinde üç tane karpuz var. Vezir çağırmış:

“Gel oğlum.”

Keloğlan girmiş içeri. Padişah sormuş:

“Hayrola oğlum.”

“Padişahım, bunları kızlarınız hediye olarak gönderdi.”

“Oğlum ne hediyesi, al götür.”

Vezir demiş ki:

“Bir dakika padişahım. Oğlum karpuzları biliyor musun?”

“Biliyorum.”

“Peki göster.”

“Şunu büyük kıza aldım. Şunu ortanca kıza aldım. Şunu da küçük kıza aldım.”

Vezir, Keloğlandan karpuzları kesmesini istiyor. Büyüğünü kesiyorlar su olmuş. Ortancayı kesiyorlar geçmek üzere, küçüğü kesiyorlar yeni yeni olgunlaşmış. Vezir padişaha dönüyor: “Padişahım, kızların evlenmek istiyorlar,” deyince Padişah hemen bir tellal nida ettirmiş. “Padişahın kızları evlenmektedir. Halk padişahın kızlarının konağının altından bir elle kolla geçecek. Kızların kafası kimi sararsa tepsinden elma bırakacak.” diye tellal diyor diyor çıkıyor.

Halk padişahın sarayının bahçesinde toplanıyor. Halk tek tek kızların konağının altından geçiyor. İki kız elmayı bırakıyor. Bu küçük kız bırakmıyor. Bak işe yav. Padişah bahçivana demiş ki:

“Oğlum, çevrede kimse kalmadı mı?”

“Çevrede hiç kimse kalmadı padişahım. Bir senin kaz çobanının yok.”

“Lan o ocağı batasıcayı getirin bakalım.”

Bahçıvan Keloğlanı almış, getirmiş. Küçük kız onun -oğlanın- tepesine elmayı bırakmış. Hünerini görmüş ya. Oradakiler “Ulan, padişahın kızı elmayı kaz çobanının tepesine bıraktı” demişler. Padişah sancılanmış. “Ulan bu kız başka adam bulamadı mı? Bak diğer kızlarım vezirlerin çocuklarının tepesine bıraktı” demiş. Padişah kızının bu şeyinden -davranışından- dolayı gün-be-gün ruhu daralıyor. Padişah hastalanmış. Hastalanmasıyla doktorlara gidiyorlar. Mesela doktorlar demiş ki:

“Padişahım, sana bir geyik sütü olmazsa sen bu dertten kurtulamazsın.”

“Eee...”

Vezirin çocukları atlara binmişler, gitmişler. Bacılar küçük kıza gelmişler. “Senin kokmuş burayı mı bekliyor? Bizimkiler ava gitti.” demişler. Kız üzölmüş.

Keloğlanla karısı evlendikten bu yana hiç konuşmamışlar. Keloğlan karısına demiş ki:

“Git, annengilden bir at da sen getir.”

“Vay beyim, sen konuşur muydun?”

Kız gitmiş. Kollarını koltuğunun altına çalarak annesine varmış. Annesi sormuş:

“Ne var kızım?”

“Böyle böyle... Küçük damadınız da gidecek.”

Padişah bunu duymuş:

“Git, onun gittiği batsın.”

“Padişahım, bu da gitsin. Atın birini verelim.”

“Peki verin bakalım.”

Kız atı almış, gelmiş. Kocasına vermiş. Keloğlan atın düzenini tutmuş. Atın ağzı dururken götüne gemi vurmuş. İki tane de kül dağarcığı almış. Mahallenin çocukları -aynı bizim Hakan gibi- “Keloğlan geliyor. Keloğlan geliyor” diye Keloğlanla alay ederlermiş. Keloğlan ata “Git geri, git geri.” diye diye atı şehrin dışına çıkarmış. İnmiş attan aşağıya. “Seni burada bırakıyorum. Ben dönene kadar otunu, suyunu bulacaksın.” demiş. Keloğlan Araba emretmiş, Arap çıkmış. “Bana bir takım elbise, bir kılıç, bir tosun at bul.” demiş. Derhal istekleri yerine gelmiş. Ata binmiş Keloğlan. Dağa çıkmış, bakmış ki, bir aslan geyiği yakalamış, geyik bağırtıyor. Aslanın elinden geyiği kurtarıyor. Geyik üç-beş adım gidince duruyor:

“Ey yiğit! Dile benden ne dilerse.”

Oğlan gülerek diyor ki:

“Senden ne dileyeceğim. Sen bir hayvansın.”

“Dile.”

“Eee... Öyleyse bana bir tuluk süt ver.”

Geyik geriliyor. Bir tuluk süt oğlana veriyor. Oğlan sütü alıyor, yüksek bir dağın tepesine bir çadır kuruyor. Çadır kuruyor, işte kahveler içiliyor, meyveler yeniliyor. Bacanakları aşağıdan atlarıyla çıkıyorlar. “Ulan bu çadır ne arıyor burda yav.” diyerek içine bakıyorlar. Baksalar ki, fiyakalı bir adam. Ürküyorlar, sonra yanaşıyorlar:

“Selamünaleyküm.”

“Aleykümselam.”

“Beyim, şehri şurayı burayı bıraktın da bu dağ başında ne arıyorsun?”

“Annem beni dağda doğurduğu için senede bir dağı ziyaret ederim.”

“Sizin hizmet ne?”

“Sormayın? Kayınbabamız ülkenin padişahı, şöyle şöyle hastalandı. Doktorlar ‘Geyik sütü içerse iyileşir’ dediler. Geyik sütü aradık, geyik sütü denk getiremedik.”

“Şu çadırın direğindeki tuluk geyik sütü.”

“Beyim sat bize.”

“Yook... Bir şartım var.”

“Şartın ne?”

“Pantollarınızı indireceksiniz. Benim bir mührüm var, kışınıza vuracağım. Sütü ondan sonra vereceğim.”

“Olur mu beyim?”

“Vallah siz bilirsiniz.”

Bunlar çadırdan dışarı çıkıyorlar. Bunlar birbirine diyorlar ki:

“Yav kim bilecek be. Bu sütü alalım.”

Keloğlan araba diyor ki:

“Bir süt iki su katacağın.”

Bunlar oğlanın şartını kabul ediyorlar. Arap bir süt iki su katıyor. Onların tuluğunu hazırlıyor, veriyor.

Şimdi bunlar atlara biniyorlar. Atlatarak -geyik sütü getiriyorlar ya- sevinçle geliyorlar. Padişaha ikram ediyorlar. Padişahın sancısı daha da artıyor.

Keloğlan dağdan iniyor. Bıraktığı atın yanına geliyor. Yine aynı **düzeni** giyiyor, aynı **düzeni** takınıyor. “Deh” diyerek atını sürüyor. Şimdi çocuklar yine “Keloğlan geliyor” diye alay ediyorlar. Dağarcıktan külü o yanı bu yanı atıyor, eve geliyor. Karısıyla eve giriyorlar. Girdikten **gilli** döküyor sütü. Karısına diyor ki:

“Şu sütü götür babana ver.”

“Aman beyim, sende konuşma var mıydı?”

Kız sütü alıyor. Şimdi padişah onların getirdiği süttten sancılandı ya. Padişaha götürüyor. Padişahın karısı diyor ki: “Öleceksen bundan öl yav.” Padişah bu sütü içince şifalaşıyor. Netekim iyi oluyor. İyi olunca aradan biraz zaman geçiyor. Aynı bizim Kıbrıs davası gibi karşısına bir şey çıkıyor. Çaresiz, harb etmek mecburiyetinde kalıyorlar. Tabii orduları çekiyor, düşmanın karşısına harb etmeye gidiyor. Oğlan kalıyor. Keloğlanı kim ne etsin? Bu Keloğlan karısına söylüyor. Bir at

getirttiriyor. Biniyor atın üzerine. Aynı yere varıyor. Ata diyor ki: “Tamam, otunu, suyunu bul.” araba emrediyor, arap geliyor: “Bir tosun at, bir kılıç, bir takım elbise getir.” diyor. Giyiyor, iki ordu arasından geçiyor. Kayınbabası ile düşman ordusu arasından geçip gidiyor. Adamlar o gün hiç harb edemiyorlar. Şimdi bunlar geri dönüp şehre gelince padişaha geçmiş olsun dilediğinde bulunuyorlar ve soruyorlar:

“Ne oldu padişahım? Geçmiş olsun.”

“Vallah, filan yerden bir atlı geldi. Bizim ortamızdan geçti, gitti. Orduyu helâk edip gitti. Biz bu işi anlayamadık.”

Birinci gün, ikinci gün, üçüncü gün aynı şeyler oluyor. Yaşlılar padişaha “Padişahım size yarayışlı bir adam ise niye önüne geçip sormuyorsunuz? Neyin nesi? Ondan olduğunu biliyorsunuz.” diyorlar. O gün üçüncü gün padişah çocuğun önüne geçiyor. Oğlana diyor ki:

“Ey yiğit bir kahvemizi iç.”

“Vallah padişahım kahveni içerim amma ne dışardan içeri ne içerden dışarı kimse çıkmayacak. Bu şartımı kabul edersen...”

“Tamam evlat.”

Şimdi bunlar bu **düzeni** bozamıyor. Oğlanın önüne düşüp şehire geliyorlar. Geliyorlar padişahın konağının altında oğlan attan inmiyor. Padişaha diyor ki:

“Padişahım şartımız tamam değil mi?”

“Evet, tamam.”

Attan iniyorlar. Oğlan merdivenden tıklar tıklar çıkıyor. Bunlar da arkasından veziri, ötesi **betesi** hepsi konağa çıkıyorlar, oturuyorlar. “İşte şöyle oldu, işte böyle oldu.” derken oğlanın konusuna geliniyor. Padişah oğlana dönüyor:

“Haa... Yiğit senin şartın neydi?”

“Padişahım, ben sizi unuttu zannediyordum. Benim burda iki kölem var.”

“Evlat burda köle diye kimse yok. Bunlar vezirlerim, bunlar da damatlarım.”

Oğlan öyle söyleyince bunlar hemen toparlanıyorlar. Biliyor musun?

“Bu karşıda oturanlar benim kölem olur.”

“Oğlum bunlar benim damatlarım.”

“Evet. Sizin damat olabilir amma bunlar benim kölem.”

“Senin kölen olduğunu nasıl bilelim?”

“Pantollarını indirsinler. Benim şu mühür onların kıkırında.”

Oğlanların pantollarını indirttiriyorlar. Baksalar ki, oğlanın mührü aynı.

“Evet, padişahım o kaz çobanı Keloğlan benim. Size gönderilen sütü ben verdim onlara.” diyor Keloğlan.

Padişah diğer damatlarını memleketten kovuyor. Oğlan ile kıza yeniden kırk gün kırk gece düğün, toy yaptırıyor.

Bu masal da burada bitiyor.

Rahmi Bayhan

33. TILSIMLI ÇOCUK

Bir varmış bir yokmuş... Evvel zaman içinde kalbur saman içinde bir adam ile karısı varmış. Bunların hiç çocukları olmamış. Bir gün çocukları olmuş. Doğum sırasında kadın ölmüş. Çocuğun babası başka bir kadınla evlenmiş. Bir zaman sonra çocuğun babası da ölmüş. Çocuk annesiyle baş başa kalmış. Çocuk büyümüş. Bir gün rüyasında padişahın kızını görmüş. Oğlan su içerken kızın güzelliğinin şavkı suya vurmuş. Oğlan annesine rüyasını anlatmış. Anasından ille de padişahın kızını istemeye gitmesini söylemiş. Kızı istemek için saray yoluna çıkacaklar da yol iz bilmezlermiş. Yol iz bilmeden düşmüşler yola. Annesi oğlanın padişah kızıyla evlenmesini istemiyormuş, kıskanıyormuş. Bu yüzden oğlanı öldürmeye karar vermiş. Fakat nasıl öldürecek, oğlan tılsımlı.

Yolda az gitmişler, uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler. Yolda aslanların ve aslan yavrularının olduğu bir bahçenin yanından geçiyorlarmış. Akıllarına oğlanı aslanlara yedirme fikri gelmiş. Annesi oğluna demiş ki:

“Oğlum şu bahçeye bir bak ne güzel meyveler var. Gir de bize birkaç tane getir.”

Oğlan bahçeye atlar. Bahçeden meyveleri koparır. Aslanlar oğlana saldırır. Oğlan tılsımlı tabii, aslanları öldürüyor. Aslan yavrularını da alıp annesine getiriyor. Annesi şaşırıyor ve oğlana diyor ki:

“Gel bakalım oğlum. Sana şu ipleri bağlıyalım, bakalım koparabilecek misin?”

İp bağlanır bağlanmaz oğlan hemen ipi koparır. Annesi bir de zinciri deniyor. Oğlan onu da koparıyor. Annesi oğlana soruyor:

“Oğlum sen bu gücü nereden alıyorsun?”

“Anne seninde bildiğin gibi benim tılsımım var.”

Annesi davayı çıkıyor. Bildirmeye bildirmeye yine soruyor:

“Tılsımın olduğunu nasıl bildin?”

“Anne başımda üç beyaz kıl var. Onlar benim tılsımlarım.”

“Gel oğlum seni biraz seveyim.”

Annesi oğlanın başını okşarken o üç kılı da yoluyor. Oğlan güçsüz kalıyor. Oğlanı kör kuyuya atıyor. Aslan yavruları kuyunun kenarında ağlamaya başlarlar. Oğlan ölmesin diye etraf köylerden yiyecek çalar, kuyuya atarlarmış. Aslanlar yine kuyu başında ulurlarken bir çoban aslanların sesini duyup kuyuya gelmiş. Bakmış ki, ne baksın kuyuda bir oğlan, hemen çıkarmış. Oğlan başından geçenleri çobana anlatmış. Çoban oğlanı saraya götürmüş. Saraya hizmetçi olarak giren oğlanı, padişah kızı görmüş. Hemen oğlana âşık olmuş. Kız padişaha derdini anlatmış. Padişah önce karşı gelmiş. Ancak kızını çok sevdiği için sonra izin vermiş. Sarayda iki gence kırk gün kırk gece düğün, toy yapmışlar. Üvey anası gelmiş, af dilemiş. Oğlan kabul etmemiş. Padişah oğlanın anasını, aynı anasının oğlana yaptığı gibi bir kuyuya attırmış. Kuyuda üç ay kalan kadını affetmişler.

Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine. Gökten üç elma düşmüş, böyle bir murad isteyenlere.

Sevim Karadağ

34. KUŞ PADİŞAHININ KIZI

Bir varmış, bir yokmuş. Allah'ın kulu çokmuş. Bir köyde mezarda ki ölüleri bir kuş yermiş, bilmezlermiş. Padişahın kızları ölmüş. Padişah tellal çağırır. “Bu kızımın mezarını bekleyeni dünya malına gark edecem” diye.

Bir sığır çobanı varmış. Çok fakirmiş. Anasına gelir, annesine der ki:

“Ben bekleyeceğim.”

“Aman oğlum padişah asar, keser.”

“Yok ana ben bekleyeceğim.”

Oğlan kalkar, bir ok alır, bir tüfek alır. Mezarın başına gider. Bir kuş gelir. Bir ok bir tüfek atar. Kuşun yeleğinin teki düşer. Padişaha gelir:

“Aman padişahım yedirmedim. Yeleğinin teki düştü.”

“Bu yeleğin eşini bulamazsan boynunu cellad edeceğim.”

Oğlan eline **kırmasını** alır. Dağları taşları gezer. Gide gide bir pınara varır. Bir kuş suyun başına gelir, bir kuş daha gelir. Mezara gelen kuş da gelir suyun başına konar. Diğer kuş mezara gelen kuşa sorar:

“Bacım, senin başına ne iş geldi?”

“Padişahın üç kızı vardı. Günde birini yiyordum. On yedi yaşında bir oğlan koymuşlar kızları beklemek için. Bir ok attı değmedi. Yeleğimin teki düştü. Havaya kaldırıp. Yere çarpacaktım, kıyamadım.”

Oğlan kayanın ardından gizliden çıkarır. Kızların yeleklerini toplar. Kızlar yeleklerini isterler, oğlan vermez. Kızlar tekrar oğlana der ki:

“Yiğit yeleğimizi ver.”

“Vermem, gelin sizi köye götüreceğim.”

Oğlan kızları alır yola çıkarlar. Gele gele köye gelirler. Kız oğlana der ki:

“Yeleğimi ver. Ben padişahın aklını çelerim.”

Oğlan kızıñ yeleğini verir. Kapıdan girerken kız yeleğini giyer. Padişah bayılır. Kız “Şerefsiz adam dağlarda kuş başının kızı vurulur mu? Göbeği taş olasıca herif.” der. Padişah göbeğine kadar taş olur. Kız “Hint padişahının kızı bulunur mu? Tepesine kadar taş olasıca herif.” der. Padişah tepesine kadar taş olur. Padişahı alıp götürürler. Padişahı tuvalete koyarlar.

Oğlan dünya malına gark olur. Padişahın konağına oturur. Yedi gece yedi gündüz düğün tutarlar,oğlan üç avradı alır.

Yer içer muradına göçer.

Zülbiye Arslan

35. PADİŞAHIN OĞLU İLE HİNT PADİŞAHININ KIZI

Evvelden bir adam varmış. Adam iyi bir adammış. Bir de çocuğu varmış. Bu çocuk okula gider, gelirmiş. Atın yanına gidermiş. At küheylan olduğundan, durumları hep attan öğrenirmiş. Çocuk anasına karşı bir **cephe algin**. Kadının kocası hacca gitmiş. Kadın **kırığıyla** anlaşıp. O adam, kırık, doktormuş. Kırığı kadına demiş ki:

“İşte hac yaklaştı, geliyor. Öyleyse sen hasta düş.”

Hacı, hacdan gelmiş. Etraftan eş dost gelmiş. Hoş beş etmişler. Kadın yatakta yatıyor. Kocası karısının yanına gelmiş. Karısına demiş ki:

“Ne oldu?”

“Sen gideli beri hastayım.”

Çocuk olanları biliyor, fakat söylemiyormuş. Karısı kocasına demiş ki:

“Filan yerde bir hoca var. Beni bir göster.”

Adam o hocaya gitmiş. O hoca doktor oluyor. Adam doktora demiş ki:

“Hoca, bizim kırıya gel, bir bak. Hasta yatıyor.”

“Alın çakal, ayakları sekil bir at ciğeri yiyecek.”

Ağa etrafta, **bazarlarda** o atı bulamamış. **Bazarda** bulamayınca oğlunun atı aklına gelmiş. Babası oğluna sevgiyle aldı atı ya. Oğluna gelerek der ki:

“Oğlum, anneni bu deritten kurtaralım. Ben sana bir at daha alırım.”

“Tamam baba. Yalnız buna bir düzel al. Bu kadar baktım, bir hevesimi alayım. Ondan sonra tamam, anamı bu hastalıktan kurtar.”

Hacı oğlunun isteğini kırmamış. Gitmiş **bazardan** bir eğer, **öte-bete** almış. Atın **düzenini** yaptıktan **gilli**; “Baba şöyle bir tur yapayım.” demiş. Tur yapmış, dönüş yapmamış. Giderken böyle bir tilkiye rast gelmiş:

“Selamünaleyküm.”

“Aleykümselam.”

“Nereye böyle?”

“İşte gidiyorum.”

“Arkadaşlığa kabul eder misin?”

“Ederim.”

Tilki düşüyor adamın yanına. Bir daha devam ediyorlar. Kurt denk geliyor. Ayı denk geliyor. Derken bunlar on kişi oluyorlar, kabile olarak. Bizim şurada tepe var. Bu tepenin **semtine** bir çadır kuruyorlar. Çadırı kuruyorlar. Oğlan ava gidermiş, avlanmaya, bir iki kuş muş vururmuş. Eti kendisi yermiş. Kemikleri hayvanlara atarmış. Tilki demiş ki:

“Arkadaşlar bu böyle olmaz.”

“Ya nasıl olacak?”

“Bizim adamımız bir kuş vuruyor. Eti kendi yiyor, kemikleri bize atıyor. Arkadaşlar aramızda söz birliği edeceğiz. İçimizden birini padişah seçeceğiz. Oldu mu?”

“Olur. O zaman seni padişah yapalım.”

“Yav, hepiniz benden kabasınız. Benim dediğim sözü tutmazsınız.”

“Yok, tutarız.”

Diğer hayvanlar tilkiye söz veriyorlar. Tilki ayıya diyor ki:

“Fılan yerden bir çam sök, gel.”

Ayı çamı söküp geliyor. Tilki sözünün dinlendiğini görüyor ve arkadaşlarına dönüyor:

“Allah’tan korkmaz, adamdan utanmazlar. Gayri onun sözüne uyuyorlar ya. Yav biz niye açlık-susuzluk çekiyoruz. Şu karşıdaki yerde Ahmet Ağa’nın, Mehmet Ağa’nın davarı yayılı. Oradan üç beş tane alın, getirin.”

Hayvanlar gidip getiriyorlar. Rahatlar. Hayvanlar kendi aralarında istişare ediyorlar. “Beyimize bir eş bulalım” diye. Tilki diyor:

“Hint Padişahının kızını getireceksiniz.”

“Yav Hint Padişahının kızı gelir mi?”

Tabii bunların içinde kuş da var. Tilki kuşun sırtına biniyor. Bunlar Hint muhitine varıyorlar. Hint muhitine varduktan **gilli**, tabii bu kız bahçeye çıkmış, eş kızlarıyla gezerken **tezerken**, kuş yukardan aşağıyı tespit ediyor. Kıza böyle süzülüp de bacağının arasından girdiği zaman kaldırıyor havaya. Kız sarılıyor, tilkide biniyor. Kızı alıp geliyorlar.

Kız gelse baksa ki;sekiz on tane hayvan. Bir tane insanoğlu. Bağırıp çağırıyor. Avcı avdan geliyor, kız ona karşı gidiyor. Oğlan “Onlar benim arkadaşlarımdır.” diyor. Et, süt, yemek bol.

Hint Padişahı, kızının nereye gittiğini bilemiyor. Cazı karısını buluyor. Cazı karısı o muhite geliyor. Oğlanın geldiği yere yan gelip yatıyor. Oğlana denk geliyor. Yaşlı karıya diyor ki:

“Ne yapıyorsun ana burda.”

“Burdan kervan geçiyordu. Kervandan düştüm. Bağırdım çağırdım duymadılar. Burada kaldım evlat.”

“Gel bize misafir ol.”

Oğlan kadını alıp geliyor. Kız görünce cazı karısını biliyor. “Bu beni kaçırmak için geldi” diyor. Fakat kimse anlamıyor. Tilki arkadaşlarına talimat veriyor:

“Bu gün nöbet var.”

“Tamam.”

Herkes sırayla nöbet tutuyor. Sıra ayıya geliyor. Ayı kendini bırakınca cazı karısı bu durumdan istifade ediyor. Kızı bir küpün içine bırakıyor. Sihirli ya! Kızı gerisin geri alıp gidiyor. Kalkıyorlar, bakıyorlar ki, kız yok. Birbirlerine bakıyorlar: “Bu nasıl olacak? Gidip getirelim” diyorlar. Kuş atılıp tilkiye diyor ki:

“Bu sefer ben gitmem, beni vururlar.”

“Muhakkak gitmen lazım.”

Tilki kuşu ikna ediyor. Tekrar kuşun sırtına binen tilki o muhite varıyor. Tilki kuşa diyor ki:

“Sen geride kal, beni o muhite indir”

Kızın başına birikmişler. Kıza soruyorlar:

“Oralar nasıldı?”

“Ayı ayı, **canavar canavar** ama bir tilki vardı, hepsi onun emrindeydi.”

Bu kızlar toplanmış sohbet ederken, tilki kuyruğunu yavaşça perdeden gösteriyor şöyle. Kızın gözü rast gidiyor. Kızlara dönerek: “Bu gün pek yorgunum, yarın çok sohbet yaparız.” diyor. Sohbet ettiği kızları yolladıktan **gilli** kız çıkıyor. Tilkiye soruyor:

“Kim ile geldin?”

“Kuşla.”

“Nerede?”

“Filan yerde.”

“Şuraya gelsin.”

Bunlar pahada ağır batmanda hafif kuşa yükletiyorlar. Haydi, kuş kalkış yapıyor. Geliyorlar oraya. Geldikten **gilli** tabii Hint Padişahı bu kızı geri getirtmek istiyor. Cazı karısına tekrar gitmesini söyleyince cazı karısı bir daha gidemeyeceğini söylüyor:

“Orada kurt, **canavar** tilki, ayı var, bir daha gidilir mi?”

Hint Padişahı askerle üzerine gelmeye karar veriyor. Hint Padişahı bir nâme gönderiyor. Bir elçi şeklinde bir adam oğlana nâmeyi veriyor. Mektubu okuyunca oğlan, buruşuyor değişiyor tabii. Tilki yerinden doğruluyor:

“Nedir mektuptaki?”

“Böyle böyle...”

“Çevir mektubun arkasını. ‘Bildğin birinden kalma’ diye yaz.”

Oğlan “Bildiğin birinden kalma” diyerek gönüllü gönülsüz yazıyor. Gelen elçinin eline veriyor, gönderiyor. Hint Padişahı nâmeyi okuyup askerlerle yola çıkmaya karar veriyor. Tilki arkadaşlarını topluyor. Arkadaşlarına diyor ki:

“Arkadaşlar, benim ne kadar cinsiyetim varsa buraya toplayacağım. Herkes cinsiyetini buraya toplayacak. Tamam mı?”

“Tamam.”

O ovanın yüzü bütün hayvan oluyor. Tilki kuşa dönüyor:

“Filan dağa gideceksiniz. Orada sert taşlar var -biz **yalçı** deriz mesela- o **yalçılardan** yükleneceksiniz. Çık bakayım, Hint Padişahının orduları nerede?”

“Hint padişahının orduları filan yere geldi.”

“Tamam.”

O gün orada karargah yapacaklar. Tilki hepsine görev veriyor:

“Sen şunları yapacaksın. sen şunları yapacaksın. sen şunları yapacaksın.”

Kuşa dönerek der ki:

“Sen de oradan şu kadar taş yükleneceksin. Ben emir verdikten **gilli** bırakacaksın.”

“Tamam.”

Şimdi Hint Padişahının ordularından iki arkadaş sigaraya ve ihtiyaca gitmişler. Bu **düzen** olduktan **gilli** orası bir tepe olmuş. “Allah Allah! Asker burada değil miydi? Karargah buradaydı yav.” Tepe olmuş. Kimisinin kolu dışarıda kalmış, kimisinin bacağı dışarıda kalmış. Ula!.. İki adam oradan kaçıyor. Orada bir tane adam kalmıyor. Yani yârenliği neylesin. Oğlan memlekete dönüyor. Ana-baba ölmüş. O memlekete padişah oluyor.

Yiyip içip muradına geçiyor.

Rahmi Bayhan

36. ODUNCU İLE PRENSES

Memleketin birinde geçmişini odunla temin eden bir adam varmış. O zamanlarda üç-dört evlilik serbestmiş. Adamın iki tane de hanımı varmış. Odun satarak ekmek parasını zor kazanırmış.

Bir gün pazarda odun satarken padişahın gözüne çarpmış. Padişah oduncuya demiş:

“Oğlum, sen bu odunları dağdan mı kesiyorsun?”

“Dağdan keserim. İki tane eşeğim var. Onlarla taşıyarak getirip satırım. İki tane ailem -yani hanım- var. Kıt kanaat geçinirim. Ekmek aldığım zaman katığım olmaz, katık aldığım zaman ekmeğin olmaz.”

Padişah bunları bulduktan sonra “Amma da tembel adamlar var yav.” der. Saraya döner. Kendi kendine padişah konuşur. Babasının sözlerini prenses dinler. İçeriye girer. Babasına sorar:

“Baba bir şeyler konuşuyorsun. Sen ne diyorsun?”

“Ne diyeyim kızım. Pazara vardım. Gözüme bir oduncu rastladı. Acayip kılıklı bir adam... Merak edip vardım, sordum. İki eşeği ile odun satarmış. İki de avradı varmış. Benim memleketinde böyle aptal insanlar hâlâ bulunuyor yav. Buna üzüldüm.”

“Babacığım, onun hanımları o zaman tutumsuz. İşten anlamayan **avratlar**. Ona benim gibi bir uyanık kız gerek. O zaman bak o oduncu nasıl oluyor.”

Kızının söyledikleri padişahın zoruna gider. Kızına der ki:

“Maden sen o oduncuya kendini layık gördün. Yemin olsun ben seni bu oduncuya vereceğim.”

Padişah oduncuya haber göndertip oduncuyu çağırttırır. Oduncu padişahın huzura varır. Padişah oduncuya der ki:

“Oğlum durum böyle böyle. Ben de yemin ettim. Benim padişahlık şerefime yakışmaz amma yeminini yerine getireceğim. Bu kızın sonunu görmek için sana vereceğim.”

“Padişahım siz bilirsiniz amma ben öbür hanımları geçindiremiyorum. Buna ne yedirip ne içireceğim.”

“Bir müddet yiyip içeceğini ben veririm. Gerisi sana ait. Bunu al götür.”

Padişah kızını oduncuya verir, gönderir. Oduncu evine varır. Kız bakar ki. öbür hanımlar yerinde oturur hiçbir iş görmezler. Herif getirir, onlar yer. Er getire hak yetire. Kız dayanamaz, hanımlara sorar:

“Siz ne iş görürsünüz anam?”

“Ne iş görelim. Kocamızın getirdiği kuru ekmekle geçiniriz.”

“Hiç mi bir iş görmezsiniz?”

“Ne iş var ne iş görelim? Varsa söyle.”

“Yarın üçümüz beraber Ahmet’in peşine takılacağız. Ormana gideceğiz. O odun kesecek. Biz de oralarda kendimize göre iş bulacağız.”

Ertesi gün hep birlikte ormana giderler. Ormanın çalılık yollarından sürüler geçer ya, yünleri çalılara olduğu gibi takılmış. Bir miktar var. Kız der ki:

“Bu çalılarda ki yünlerin **yekününü** toplayın.”

“Ne yapacağız?”

“Siz toplayın.”

Akşama kadar yün toplarlar. Eşeğin birine yünü yüklettirir. Diğerine de odunu yüklettirir. Akşam eve gelirler. Kız yünü onlara dittirir. Çarşıdan bir iki **kirmen** alır. Topladıkları yünü eğirirler. O zamanlar da dış devletlerden gelen gidenler olurmuş. Şimdiki turistler misali. Ali’nin boncuk ördüğü gibi kız eline bir mil alıp örmeğe başlar. Kız diğer hanımlara da öğretiyor. Onlarda örmeğe başlıyorlar. O süs eşyalarından birkaç tane yapıyor. Kocasına “Ahmet götür bunları pazarda sat.” der. Saraylara layık süs eşyaları. Ahmet bunları bayağı pahalı bir fiyata satar. O parayı getirir. Derken yaz mevsimi gelir. Odun para etmez tabii. Kız

biriktirdiği parayla tezgah alır. Örgü işini büyütür. İşleri yoluna koyarlar. Kız, Ahmet'e der ki:

“Ahmet sen eşekleri al oduna git. Odunları kes, bir yere depo et. Kış gelecek ya, o zaman hazır yükleyip yükleyip satarsın.”

“Olur hanım.”

Ahmet ormana gider. Odun kesmeye başlar. “Ulan kışın bu odunlar yaşı olur, kimse almaz. Ben bu odunlara bir yer bulayım.” diyerek aramaya başlar. Bir mağara bulur. Zamanında maden işletilmiş. Mağara bayağı büyük. Oraya odunları depolar. Yaz boyu kadınların yaptığıyla geçinirler. Ahmet de ne iş bulursa çalışır. Geçimleri bir **düzen** tutmuş. Nihayet güz gelir. Ahmet yine oduna başlayacak. Merkepleri alıp mağaranın önüne varır. Bakar ki, bütün odunları yanmış, kül olmuş. Kendi kendine ağlayıp figân eder. “Buna **katiyyen** prenses inanmaz. ‘Sen odun yapmadın. Oralarda yattın yattın geldin’ der. Bari şu kömürlerden götüreyim de inansın.” der. Ayağıyla külü karıştırırken ayağına ağır bir şey değer. Ayağına değen yastık misali taşı kömür diye alır. Bir tanesini eşeğe zor yükler. Eve doğru gelir. Kız Ahmet'in gözü yaşlı olduğunu görür. Ahmet'e sorar:

“Ahmet ne var?”

“Sorma prensesim. Topladığım odunları yakmışlar. Sen inanmazsın diye yanan odunun kömürünü aldım ama bu kömüre de benzemiyor. İnan ki, ben oraya odunu depoladım.”

“O kömürü getir bakayım.”

Ahmet o kömürü getirir. Kız silip bakar ki, som altın. Hemen kız bu altını alıp kuyumcuya gider. Kuyumcuya der ki:

“Ben de som altın var. Alır mısın?”

“Eee tabii alırım. Sen kimsin ? Som altını nereden buldun?”

“Ben filan oduncunun karısıyım.”

“Oduncunun karısısın da bunu sen nereden aldın?”

“Alır mısın almaz mısın? Sen onu söyle.”

“Ben korkarım alamam. Padişah duyarsa beni idam ettirir.”

“Bak ben padişahın kızıyım. Oduncunun karısı olduğuma bakma. Bu altını alacaksın.”

“Prensesim siz yeter ki emredin.”

“Bu altını işleyeceksin. Babamın sikkesini üzerine vuracaksın. Piyasada tam geçerli olacak. Babamın parasıyla ayırt edilmeyecek.”

Kuyumcu altını alır. Kız merkeplerle gidip o mağaradan altınları alıp kuyumcuya getirir. Kuyumcu kızın tam istediği gibi bir para yapar. Kız memlekette ne kadar mimar, usta varsa toplar. Aynı babasının sarayına benzer bir saray yaptırır. Çok zengin olur. Sarayda gördüğü bütün ananeyi o saraya getirir, tatbik eder. Nihayetinde babasına haber salar. “Mısır’dan bir misafir davet edeceğim. Mısır’da satılık bazı arsalar varmış. Bura satın alınacak. Evvela sen müşteri ol, ben kızınım sonra ben müşteri olayım.” diye haber yollar. Padişah bu haberi alır. Kızının evine gider. Mısır’daki arsa sahipleri de gelir. Konuşurlar, padişah bu arsaları alamaz. Adamın istediği fiyata padişahın gücü yetmez. Kızı arsaları alır. Padişah kızına sorar:

“Kızım nasıl böyle oldu?”

“Ben sana demedim mi baba? Bu karılarda tutumsuzluk var. Bir iş yapamazlar. İşte yün topladım.”

“Bu yün toplama ayağı değil kızım. Bunun kerâmeti ne?”

“Ahmet’in sanatı odunculuktu. Ahmet kışın filan yere odun stoku yapmıştı. Onu da yakmışlar. Orası tamamen altınmış. Ateş yanınca süzülen inmiş. Onları alıp kuyumcuda para yaptırdık, senin tuğranı vurdurduk. Bu mertebeye geldik.”

“Demek ki, kadında kerâmet varmış. Bir ev fakirlik görüyorsa o evin karısı çalışıyor kötü hatundur. Yok bir mertebeye erdirirse iyi hatun olur. İyi hatun ev yaptırır, kötü hatun kan yutturur.”

Padişah kızını haklı görür. “İyi hatun ev yaptırır, kötü hatun kan yutturur.” sözü ordan kalmıştır.

37. AKILLI KARDEŞ İLE DELİ KARDEŞ (KELOĞLAN)

Bir varmış, bir yokmuş... Bunun gibi hiç yokmuş. İki oğul varmış. Bunların babaları ölmüş. Biri akıllı oğlanmış, biri deli Keloğlan imiş. Keloğlan kardaşına der ki:

“Malları **üleşelim.**”

“Tamam. Yeni ahıra giren senin olacak, eski ahıra giren benim olacak.”

Bunlar davarları salmışlar. Eski ahıra giren akıllı oğlanın olmuş. Yeni ahıra giren Keloğlanın olmuş. Eski ahır diye **kakılan** girmiş, **kakılan** girmiş. Yeni ahıra kötü bir dana girmiş. Deli oğlan “Bunu ne yapacam?” deyip alıp gider, kuyuya atıverir. Köye gelip bağırmaya başlar: “Ey millet, hocanız kuyuya düşmüş, duydunuz mu?” der. Hoca kuyuya düşmüş diye millet bir kopar, bir kopar. Oğlan der ki:

“Hocanızın kaç kıcı vardı?”

“Hocanın kaç kıcı olur mu lan ?”

“Hocanızın kulağı kaçtı?”

Ondan sonra bu dövüşür. Bunun bir keçisi varmış. Bu sefer keçiyi kuyuya atar: “Ey millet, hocanız kuyuya düştü.” der. Yine kopuşurlar. Oradakilere sorar:

“Hocanızın kaç kıcı vardı?”

“Hocanın iki kıcı olur, kaç kıcı olur.”

Bu adamın yalancı olduğunu anlarlar. Bu çağırır çağırır, kimse varmaz. Bu kalkar bir yere gider. **Garamez** gibi yere. Padişahın yanına varır. Padişaha der ki:

“Padişahım yanına çırak durayım mı?”

“Dur bakalım, davarlarımı güdersin Keloğlan.”

Keloğlan davarları alır, güder. Dağa gidince Keloğlan davarlara der ki: “Ben armuda çıkacağım. Ben çırpacam siz yiyeceksiniz, ayağınızın altında da hepiniz birer tane koyacaksınız. Koymazsanız sizi keserim.” Keloğlan armuda çıkar, hışır hışır çırpır. Davarlar patır patır yer. Ağaçtan iner, onun ayağının altına bakar yok, bunun

ayağının altına bakar yok. Davarların hepsini keser. Bir kötü toklunun ayağının altında kalır. Onu ağzına alır, döner köye gelir. Padişah bakar ki, Keloğlan bir kötü toklu ile geliyor. davarlar yok. Keloğlana sorar:

“Keloğlan hani davarlar?”

“Armudu çıırtım. hepsini yediler. Ben de kestim.”

“Lan hepten kesilir mi kel bok?”

“Bak, küersen dalından bir davulluk gön yüzerim, ayağıma çarık ederim.”

“İyi olsun, bakalım.”

Adam kesilen davarları getirir. Kimini satar, kimini **sızgıt** eder. Keloğlana “Haydi kazlarımızı güt.” der. Davar gayri batmış. Keloğlan kazların yanına varır. Kazlara “bit,bit, bit” der, gelmezler. Kazlara **sırığı** dolar dolar atar. Hepsini öldürür. Akşam Keloğlan gelir. Adam sorar:

“Keloğlan hani kazlar?”

“**Kişeledim** gelmediler. **Sırık** ile doladım doladım attım.”

“İyi etmişsin Keloğlan.”

Akşam olur. Yemeği ortaya koyarlar. Adamın çocuğunun çışı gelir. Keloğlan çocuğu al, dışarı çıkar. Çocuğa “Bir daha çişim geldi derseni seni yerim.” der. Çocuk geri kaçır, gelir. Çocuk bir daha dışarı çıkmak ister. Adam Keloğlana “Şunu bir çatlat gel.” der. Çocuğun ardından çıkar. Çocuğun bacağıının birini ayağının altına alır, bir bacağıını eline alır. Çocuğun bacağıını cayıradan yolar. Keloğlan içeri girer. Adam Keloğlana sorar:

“Keloğlan çocuk hani?”

“Çatlat dedin ya. Ben de yoldum, attım.”

“İyi etmişsin Keloğlan.”

Adam avradıyla yatmaya gitmiş. Adam avradına der ki:

“**Avrat**, bu bizi yedi, bitirdi. Gece bunu çuvala koyalım, ağzını bağlıyalım. Bu evden firâr olalım gidelim. Giderken bunu da denize salıverelim. Aman **avrat**, bir çuval da un götürelim.”

Çuvaldan çıkar bir kenara siner. Git gitme misin, git gitme misin? Keloğlanı eşeğin üstüne koyarlar. Un çuvalını denize atıverirler. Keloğlan **bellerler**. Deniz kenarında herif ile **avradı** yatıyormuş. Keloğlan varır. Herifi usulca **hortalayiverir** denize, kendi **avradın** yanına sokulur. Kadın bakar ki, Keloğlan. “Burda da mı buldun biz.” der. Oradan **avrat** geri gelir.

Keloğlan denizin ötesine geçer. Çobanı öldürür, kavalını alır. Sürüyü önüne katar, köye gelir. Köylüler Keloğlanı görünce şaşırırlar. Keloğlanın denize atıldığını biliyorlar ya. Keloğlana sorarlar:

“Keloğlan bu davarları nerden aldın?”

“Beni denizin kenarına attılar. Kırk tane davar sürdüm geldim. Ortasına atsalardı sürüyü sürer gelirdim.”

Köylüler “Haydi bizde gidelim.” derler. Herkes denize atlıyor. Ne sürü var ne koyun. Atlayan boğulur, kurtulan köye gelir. Keloğlana dayak atarlar.

Keloğlan bir çuvala pislik kor, yüzünü tatlıyla yağlar. Bir de **patlağa** tatlı kor. Köylere gider. “Bal satıyorum, bal satıyorum.” diyerek köylere varır. Köylüler, Keloğlana sorar:

“Tatlın iyi mi? Bakalım da alalım.”

“**Tetir** çuvalın yüzüne çıktı, görmüyor musunuz?”

Keloğlan çuvalın yüzünü de yağlamış ya. **Patlaktan** da alırlar. İyi olduğunu görürler. Köylüler sorar:

“Kaça veriyorsun?”

“Külçeye.”

Keloğlan çuvalı yıkar, külçeyi alır, kaçır. Köyüne gelir. Köylüler, Keloğlana sorarlar:

“Külçeyi nerden aldın?”

“Eşek ile köylere bir çuval **tes** götürdüm. **Azatlı**’ya götürdüm. Fasulyeye koyuyorlar **tesleri**. Dünya dolu para getirdim yav.”

Köylüler çuvallara **tes katan** gider. “**Tes** satıyorum, **tes** satıyorum.” diye bağırırlar. Keloğlan onları kandırdı ya. Bu adamlara köylüler bir güzel dayak atar.

Keloğlan orada gelir. Bir **avrat** rast gelir. Keloğlana sorar:

“Nereye gidiyorsun?”

“Cehennem **zımına** gidiyorum.”

“Cehennem **zımında** benim annem var. Şu parayı al da çıkarıver.”

“Ver bakalım.”

Keloğlan **avrattan** parayı alır. Gide gide bir çiftçinin yanına varır. Çiftçiye der:

“Baba kel kafalara ilaç yapıyorlar. Sen burada ne duruyorsun? Çifti ver de şu kavağın dalına çık.”

Keloğlan çifti alıverir. Adamlar da kopup geliyormuş. Parayı almış ya Keloğlanı dövelim diye. Adam kavağın dalına çıkmış, o da kâh çift sürermiş. Adam kafasını vura vura leş etmiş. “Sana da yaramasın bana da.” demiş. Kan içinde koymuş adamı. Keloğlan oradan gelir evine.

Yer içer muradına göçer.

Zülbiye Arslan

38. KELOĞLAN

Evvel zaman içinde kalbur zaman içinde, develer berber iken ben babamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken bir padişahın bir kızı ve bir oğlu varmış. Padişah yaşlandığı için yerine oğlunu geçirmek istiyormuş. Padişahın veziri ise kendi padişah olmak istiyormuş. Bu yüzden vezir bir büyücüye giderek şehzadeyi bir güvercine çevirmesini istemiş. Güvercin olan şehzade güvercin kılığında sevdiği kızın penceresine konmuş. Kız güvercini görünce -o sırada kız gergef işliyormuş- iğneyi eline batırmış. Güvercin bir mendil getirerek kızın parmağına sarmış.

Padişah oğlunun kaybolmasından dolayı çok üzülüyormuş. Oğlunu her yerde aratıyormuş. Padişah da oğlunu arıyormuş. Dolaşıp durmaktan yorgun düşen padişah bir gün öğle zamanı uykuya dalmış. Uykusunda oğlunun güvercine dönüştüğünü ve tekrar eski haline dönmesi için ayna, ayva ve yedi başlı devin kanının sürülmesi gerektiğini öğrenir.

Vezir ise bütün gerçekleri saklıyormuş. Bu gerçeği sadece baş danışmanına söylemiş ve kimseye söylememesi için sıkı sıkıya tembihlemiş. Padişah rüyasında gördüğü şeyleri vezirine söyler. Veziri de bu gerçekleri danışmanının söylediğini zannederek cellad ettirir.

Padişah oğlunu kurtarmak için bütün ülkede tellal çağırır. Akıllı birinin bulunmasını ister. Üç köy, üç kasaba ve üç şehir gezildikten sonra birini bulurlar. Padişahın karşısına çıkartırlar. Bu kişi kel ve köse olduğu için azcık alaya alırlar. Padişah bunlara aldırmadan söze başlar:

“Oğul, benim bir oğlum var. Buna büyü yapıldığı için güvercine dönüştü. Oğlumun çaresi; ayna, ayva, bir de yedi başlı devin kanının sürülmesiyledir.”

Keloğlana bir şey isteyip istemediğini sorar. Keloğlan da “Üç şişe istiyorum. Ayrıca bir mum, bir kılıç, bir de mendil verin.” ister.

Padişah, Keloğlanın istediklerini hemen getirtir. Keloğlan bunları alarak yola koyulur. Yollar yürünmeyecek kadar keskin taşlarla doluymuş. Az gider uz gider, dere tepe düz gider. Keloğlan bir mağaraya varır. Ayakları çok yürümekten delik

delik olmuş. Kanlar içinde olan çarığını çıkartmış. “Mağaraya gireyim mi girmeyeyim mi?” diyerek sonunda mağaraya girer. Ateşler içinden yanan yerden gitmiş. Keloğlanın sıcaktan ayakları pişmiş. Sonunda bir yere varmış. Beyaz bir dağ görmüş. Yorulduğu için dağın yanına oturmuş. Tam o sırada beyaz dağ kıpırdamış.

Sonra Keloğlan bunun dağ olmayıp dev olduğunu görmüş. Keloğlan hemen kaçarak bir kayanın ardına saklanmış. Deve akşam saldırmaya kara vermiş. Devin yedi başı olduğu halde yalnız tek kafasındaki üç gözüne kılıcını saplarsa dev öldüreceğini bilen Keloğlan, akşam olunca uyumuş. Dev uyanıp üç gözünü de açınca Keloğlan kılıcını fırlatıp devin kafasının yarısını uçurur. Hemen mendilini çıkartıp devin kanına **belemiş**. Devin altı yavrusunu da tek tek öldürdükten sonra Keloğlan ayna ile ayvayı bulmak için yola koyulur.

Keloğlan yolda giderken beyaz bir güvercin omzuna konar. Güvercin dile gelerek Keloğlana “Önünde orman var. Ormanı geçtikten sonra yedi kapılı bir yere varacaksın. Ayva ile ayna orada. Haydi şimdi yolun açık olsun” dedikten sonra uçup gözden kaybolmuş.

Keloğlan ormanı geçip yedi kapılı yere gelmiş. Kapıyı açmış ve karşısında aynayı görmüş. Aynaya elini uzatır, kaldıramaz. Ne yaparsa faydası olmaz. Kılıcını çeker ve aynaya doğru uzatır. Ayna sihirli olduğu için havalanarak eline gelir. Keloğlan ikinci kapıya gider. İçeri girer. Orada ateş yanıyormuş. Korkarak duâ etmeye başlar. O sırada bir ak sakallı bir pîr ortaya çıkar. Üçüncü kapının yerini Keloğlana söyledikten sonra kaybolur.

Keloğlan üçüncü kapıdan içeri girince ayvayı görür. Fakat bu ayvayı koruyan üç tane kör dev varmış. Bu devler ancak koku alarak hareket ederlermiş. Birinci devin kendisine yaklaştığını fark eden Keloğlan kılıcını çekerek öldürür. İkinci dev gelir tam kılıcı vuracakken kılıç Keloğlanın elinden düşer. Dev Keloğlanı yakalayacağı sırada Keloğlan, devin yanından koşarak kılıcını alır ve ikinci dev de öldürür. Üçüncü devle uzun bir mücadele eder. Sonunda üçüncü dev de öldürerek ayvayı alır.

Keloğlan dördüncü kapıyı bulur. Kapıdan içeri girer ve şehzadeyi eski haline döndürür.

Beşinci kapıda eline iğne batan kızı görür ve aynayı ona verir. Onu da iyileştiren Keloğlan altıncı kapıda şehzadenin kız kardeşiyle birlikte saraya giderler.

Yedinci kapıda şehzade ve sevgilisinin, Keloğlan ile şehzadenin kız kardeşinin kırk gün kırk gece düğünleri yapılır.

Onlar erdi muradına,biz çıkalım kerevetine.

Tabiye Erbaş

39. KELOĞLAN'IN KARGASI

Bir varmış, bir yokmuş. Allah'ın kulu çokmuş. Bir Keloğlan ile annesi varmış. Bunların evinde hiçbir şey yokmuş, odun modun. Keloğlana “Sana eşşek verelim, dağa oduna git.” diyorlar. Keloğlan dağa gidiyor. Odunu getiriyor. Annesi diyor ki:

“Oğlum odunu getirdin ama evde yiyecek bir şey yok.”

“Ne yapayım ne edeyim? Anne ben gideyim köylere çırak durayım.”

Keloğlan, annesinden ayrılarak yola çıkıyor. Onun da bacağı topal bir kargası varmış. Koltuğunun altına alıyor, gidiyor. Bir eve misafir oluyor. Kargayı sıkıştırırca karga ötermiş. Akşamdan bu dolapta ne var diye bakarmış. Akşamdan ayarlarmış. Keloğlan kargayı sıkırdı mı karga ötermiş. Ev sahibi sormuş:

“Ne Keloğlan ne istiyorsun?”

“Ben değil de benim bir kötü kargam var. Dolapta kıyma gördü de onun için ötüyor.”

Adam **avradına** diyor ki:

“**Avrat avrat**, o şeyi de çevir getir.”

Adamın **avradı** eviriyor çeviriyor, getiriyor. O gün yiyorlar. **Devirisi** gün oluyor. Araştırıyor maraştırıyor. Bunlar işe gitti mi devamlı dolapları kurcalıyormuş. Kargayı sıkıştırıyor. Adam soruyor:

“Ne Keloğlan?”

“Ne olsun? Benim bu karga çok ahlaksız, dolapta muz görmüş de onu istiyor.”

Adam karısına diyor ki:

“Onu da getir **avrat**.”

Kadın onu da getiriyor. **Devirisi** gün yine araştırıyor. Kargayı yine sıkıyor. Adam Keloğlana sorar:

“Ne Keloğlan?”

“Ne var da ne olacak. Dolapta börek görmüş de onu istiyor.”

Kadın onu da getiriyor, yiyorlar. Adamlar gidince bu, evi barkı topluyor, çuvala dolduruyor. Kaç kaçma mısın, kaç kaçma mısın? Bunun peşine düşüyorlar. Keloğlan derenin öteki tarafına geçiyor. O yana varınca bir çobana rastlamış. Kargayı yere bırakıp karganın altına da bir altın koyar. Çobana der ki:

“Benim bu kargam devamlı altın yumurtlar. Bir çuval altını bir haftada yumurtladı.”

“Keloğlan bunu kaçta satıyorsun?”

“Valla arkadaş, altın yumurtlayan karganın fiyatı biçilmez.”

Çobanla anlaşıyorlar. Keloğlan kargayı tuzlu bir fiyata kargayı veriyor. Adam kargayı eline almış, ağacın dibinde dururken ev sahipleri geliyorlar. Adama evire çevire bir **zopa** atıyorlar. Keloğlan belliyorlar ya... Denize atıveriyorlar.

Keloğlan, çobanın davarlarını alıyor, köye geliyor. Annesini de murada erdiriyor.

Yiyip içip muradına göçüyor.

Hüseyin Arslan

40. AYNA

Bir varmış, bir yokmuş... Allah'ın kulu çokmuş. Bir adamın bir tane oğlu varmış. Bu adam öldükten sonra oğlu annesine varıyor:

“Anne babamın mesleği neydi?”

“Oğlum babanın mesleği ne olacak? Avcılıktı.”

Oğlan varıyor, tüfeği varmış. Bu kötü tüfeği yaptırıyor. Dağa çıkıyor. Avlanıyor mavlaniyor geliyor. “Git yav. Bundan da hayır yok” diyerek annesine varıyor:

“Anne babamın mesleği neydi?”

“Oğlum ne var da ne olacak. Terzilik yapardı.”

Oğlan terziliğe varıyor. Kumaşları şöyle biçip biçip atıyor. “Git yav. Bundan da hayır yok.” diyerek gayri başını alıp memleketinden ayrılıyor. Yolda üç tane **canavara** rast geliyor. Bu **canavarlar** oğlanı görünce: “Babasını yediğimizin oğlu geliyor. Bundan helâllik alalım.” diyorlar. Oğlan **canavarlara** yaklaşıyor. **Canavar** oğlana diyor ki:

“Oğlum, babanı yedik. Helâllğine ne istiyorsun?”

Canavardaki aynayı gören oğlan der ki:

“Elindeki aynayı istiyorum.”

“Oğlum, sana altın verelim ya da para verelim.”

“Yok, aynayı isterim.”

Oğlan gayri aynayı alıyor, helâllği de alıyor. Gelirkene melirkene “Lan, o kadar para verdiler almadık. Bu kötü aynayı ne yapacam ki.” diyor. Aynayı bir çeviriyor. Ayna “Emret” diyor. Oğlan sağına soluna bakıyor, aynayı atıp kaçıyor. Tekrar geri dönüp aynayı alıyor. Aynayı bir daha çeviriyor:

“Emret.”

“Ne var da ne emri olsun yav. Un uçmaz, kepek kaçmaz, ben varana kadar eve yemekler diziliversin.”

Oğlan eve varıyor. Annesi yalnız. Orada yemekler diziliymiş. Annesine diyor ki:

“Anne acıktım.”

“Oğlum evde un uçmaz. kepek kaçmaz. Ne var da ne olacak? Şurda bir adam yemek koydu, geçti. Kızarlar mı ki? Emanet koydular amma.”

“Getir hele getir sen onları.”

Annesi yemeği getiriyor. yiyorlar gayri. Bir tane cazı karısı varmış. Bu evin önüne gelmiş:

“Üşüdüm, dondum.”

“Gel **ana karı** gel.”

Oğlan **ana karı**yı içeri alıp misafir ediyor. Cazıkarısı bakıyor ki, evde her şey var. Dönüp oğlana diyor ki:

“Oğlum mesleğin ne? Sen birden bire nasıl zengin oldun?”

“Ne var da ne olsun **ana karı**. Şurda kötü bir aynam var. Çevirdim mi her şey çıkıveriyor.”

Neyse... Bu oğlan ve anası uyurken cazı karısı aynayı alıp gidiyor. Bu çocuk da hapse atılıyor. Çocuk hapishaneye giderken miderken yolda bir kedi yavrusu buluyor, koynuna koyuyor. Hapishaneye varınca fareleri öldürüp öldürüp kedi yavrusunun önüne koyuyormuş. Tamam mı? Kedi kocaman aslan oluyor. Kendi tutup kendi yiyor. Fareler oğlanın yanına geliyorlar:

“Ey insanoğlu, aslanını bağla. Biz de kurtulalım, sen de kurtul.”

“Bir şartım var. Eğer şartımı yerine getirirseniz, aslanımı bağlarım.”

“Peki, şartını söyle.”

“Benim filan yerde aynam var. Onu alıp gelirseniz, siz de kurtulursunuz ben de.”

Fareler cazı karısının evine varıyorlar. Biri kapıdan biri pencereden içeri giriyor. Aynayı tıklar tıklar sürükleyip getiriyorlar. Ondan **gilli** oğlana veriyorlar. Oğlan aynayı çeviriyor:

“Emret.”

“Ne var da ne emri olsun yav. Beni buradan -cezaevinden- çıkarıver.”

Ayna oğlanı cezaevinden çıkarıp evine getiriyor. Cazı karısı yine evin önüne gelir:

“Üşüdüm, dondum. Üşüdüm, dondum. Beni misafir alan yok mu?”

“Gel ana karı gel.”

Oğlan ana karıyı içeri alıyor. Bu cazı karısını tutuyor. **Peçeden** aşağı atıyor. Sonra sıcak su kaynatıp cazı karısının üstüne döküyor. Cazı karısı **geberiyor**. Oğlan aynayı tekrar çeviriyor:

“Emret.”

“Ne var da ne emri olsun yav. Padişahın kızını yanıma getir.”

Ayna padişahın kızını oğlanın yanına getiriyor. Bunlar evleniyorlar. Kırk gün kırk gece düğün tutuyorlar.

Yiyip içip muradına göçüyorlar.

Hüseyin Arslan

41. PADİŞAH İLE ÜÇ HIRSIZ

Bir varmış, bir yokmuş... Allah'ın kulu çokmuş. Üç hırsız varmış. Memlekette ne kadar kasa var soylarlanmış. Bu adamlar, hırsızlar staj görmüş. Bunlar İsviçre'de, Amerika'da yankesicilik üzerine çalışmışlar. Bir müddet burada çalışmışlar. Bu şehre gelmişler. Bu şehrin bütün kasalarını soymuşlar. Kasabalı şikayet için padişaha gitmiş. Padişaha demişler ki:

“Padişahım senin vezirin yok mu? Senin polisin, kanunun yok mu? Hep evler **yarılıyor**. Bizim halimiz ne olacak? Devletin kasalarında, hazinelerinde hiç para kalmadı. Neden emir verip de buldurmuyorsun?”

“Allah Allah...”

Padişah, hanım sultanın yanına geliyor. Hanımına diyor ki:

“Hanım sultan, bugün üç-beş tane zengin geldi. Şikayette bulundu. Filan zengin adamın kasası **yarılıyormuş**. Bu böylece gidiyormuş. Biz ne yapacağız?”

“Padişahım, ben bunu nasıl diyeyim? Sen emredeceksin, kolun uzun. Koca Türkiye’de bir şey bulunamadı mı? Emir ver, bulsunlar. Jandarman var, yardımcın var, arasınlar bulsunlar.”

“O da doğru ya. Bak laf çıkmasın. Kimseye bahsetme. Ben bugün şehri **gezeceğim**.”

“Nasıl gezeceksin?”

“Bayağı gezeceğim. Bana filan kapıcının elbisesini getir. Onu giyip seyahate **çıkacağım**.”

Padişaha o elbiseyi getiriyorlar. Padişah giyiyor. O şehrin bir başından başlıyor geze geze bir harabenin yanına çıkıyor. İçerden ses geliyor. Üç kişi konuşuyor birbiriyle. Hırsız başı soruyor:

“Sen ne iş yaptın. Madem filan kasabada üç yıl çalışmışsın...”

“Benim sanatım; gece gördüğümü gündüz tanırım, gündüz gördüğümü gece tanırım.”

“Senin sanatın ne?”

“Ben de kelpin dilinden anlarım. Bir adam öldü müydü o adamın ne ettiğini kelpin dilinden bilirim.”

Ötekileri esas hırsıza soruyorlar:

“Senin sanatın ne?”

“Benim sanatım; vardığım kasa açılır. İsterse kasa dokuz kapı arkasında olsun. Yalnız size bir cevabım var.”

“Eee...”

“Böyle bir yere girdiğinizde; eski, yeşilli köylerin nakışlı şeyleri olur, onları almayacaksınız. Madem arkadaş olacağız bunu yapacaksınız.”

Bu sefer padişah çıkıyor. Hırsızlara diyor ki:

“Arkadaş ne datlı konuşuyorsunuz? Yav beni de yanınıza alın.”

Baksalar ki **silli sifilli** bir adam.

“Ne var? Derdin ne? Ne arıyorsun buralarda?”

“Valla sizin konuştuğunuz hoşuma gitti. Kaç gündür hapisteyim. Çoluğum çocuğum açlıktan döküldü. Kendimin de bir **düzeni** kalmadı. Hadi bana bir yardımcı olun.”

“Bizim sanatımız var, senin sanatın var mı?”

“Benim bir hünerim var. Ben asılan adamı darağacından indiririm.”

Esas hırsız diyor ki:

“Senin sanatın bizimkinden de iyiymiş. Başımız sıkıya geldiğinde bizi kurtarabilir misin?”

“Madem dördümüz arkadaş olacağız, tabii sizi kurtarırım.”

Böyle olunca hırsızlardan biri diyor ki:

“Bu gün hazineyi yaracağız.”

Esas hırsız diyor ki:

“Hazineyi yaracağız da bu **d vlet** ne yapacak?”

“Yav **d vletin** parası mı yok? **D vlet** hazineyi doldurur.”

Padi ah da diyor ki:

“Yav, bu i i elimize bula tırdıktan **gilli** olur ya insanlık hali bir kazaya tutuluruz. Gidip hazineyi kurutalım.”

Bunlar hazırlanıyolur. D rd  de yola  ıkıyorlar. Saraya varıp hazineyi a ıyorlar. Bakıyorlar ki, o g n n parası m cevher, altın... Neyse. orada parayı  l  yorlar. Esas h rsız diyor ki:

“Bir  l ekte ne kadar para var?”

“Ne yapacaksın? Doldurup gidelim.”

“Hayır, olmaz. Madem biliyorsun, bunu da bil  yle.”

Onların. **d vletin** hususi para torbası olurmu . Hazineden sekiz torba para  ıkmı . Padi ahla h rsızın biri demi ler ki:

“Haydi paraları alıp g t relim.”

Esas h rsızla k pe in dilinden anlayan demi ler ki:

“Gelin hazinedeki paraların tamamını almayalım. Yarisını alalım, yarisını da bir dahaki sefere alırız.”

“Tamam senin dedi in olsun.”

Paraları  l  yorlar. D rt ki iler ya, d rt torba alıyorlar.   yle d rd n  ayırıp hazineye koyuyorlar. Sonra kapıyı kilitliyorlar. N bet inin haberi yok, bir  ey yok. “Bir m ddet bu para bize yeter.” diyorlar. Esas h rsız “Yalnız, parayı harcayalım ama **d vlet** adamı kurnaz olur.   aret olan parayı asla ortaya  ıkarmayalım.  inde b yle i aretleli paralar olur. Kimde olursa bulurlar.” der.

Bunlar paraları alıyorlar, birbirinden ayrılıyorlar. “Biz .bir daha nerede bulu aca ız.” diye birbirlerine soruyorlar. Bulundukları yerde bulu maya karar veriyorlar. Padi ah isimlerini de alıyor. Hani onların haberi yok ya. Padi ah da payına d  eni alıyor. Saraya d n yor. Hanım sultanın yanına varıyor. Hanımı padi aha sorar:

“Padişahım, iş yapabildin mi?”

“Hey hanım! Bu **dövl**eti soyan hırsızlardan kimsenin haberi olmadı. Ama ben buldum.”

“Nasıl buldun?”

“Filan harabenin önüne vardım. Bunlar konuşurkene dinledim. Ben de vardım, onlara katılmak istediğimi bildirdim. Onlar da kabul ettiler. Hazineyi **yardı**k. Hazineye sekiz torba altın varmış. Dördünü oraya koyduk, hırsız razı olmadı. Hazineyi boşalttırmadı. ‘Ben hepsini alalım’ dedim, hırsız razı edemedik. Anlamak için hırsızın dediğine razı olduk. Torbayı getirdim. İşte altın burada.”

“Padişahım çok tetiksin.”

“Tabii ki, sen padişah karısı olarak bu hırsız bulunacak dedin de, ben padişah olarak bulmam mı?”

Padişah ile karısı kapıcılara geliyorlar. Sabahtan padişah diyor ki:

“Büyük veziri çağırın. Küçük veziri de çağırın. Ortanca vezirde gelsin.”

Vezirler gelir. Padişah vezirlere der ki:

“Vezir, ben bugün bir düş gördüm.”

“Hayrola padişahım.”

“Bizim hazineyi rüyamda yardılar.”

“Aman padişahım! Nasıl olur, nasıl yararlar? Hazinesinin kapısını nasıl açacaklar?”

“Bilmem, hayalimde böyle gördüm. Gidin bir bakıp yoklayın. Hazineye gidip hiç baktınız mı? Hazinesinin müdürü nerede?”

“Filan yerde.”

“Çağırın gelsin. Yardımcısı kimse o da gelsin.”

Vezirler gidip hazineye bakıyorlar. **Essahtan** da hazine yarılmış. Hemen biri kopup geliyor, varıyor. Padişaha diyor ki:

“Aman padişahım, hazineyi yarmışlar. Hiçbir şey kalmamış.”

“Hazineyi yarmak mesele. Bu iş nasıl olur yav?”

O dört torba hazinede kaldı ya! Kalanı da onlar **üleşiyorlar**. Padişah bütün halkı topluyor. “Bu para bulunacak. Yoksa bu memleketi kaldırıyorum.” diyor. Padişah paraları çalanı biliyor ya. Padişah vezirlerine diyor ki:

“Filan mağarada ben bir yandan gelirkene üç kişi gördüm. Orayı yokladınız mı?”

Vezirler padişahın söylediği yere hemen asker gönderiyor. Varsalar baksalar ki, üç kişi. Onlara derler ki:

“Ey hemşehrilerim! Dünya çalkanıyor, siz burada nasıl duruyorsunuz? Tellal çıgırılıyor, memlekette hiç kimse kalmayacak padişahın huzuruna gelecek diye. Hazineyi yarmışlar.”

“Git baba! Bizim vaziyetimizi görüyorsun. Hazineyi yaracak halimiz mi var?”

“Yook arkadaş olmaz. Sizi de götüreceğiz. Kasabanın halkı hep sarayda da siz nasıl duruyorsunuz burada. Haydi gidelim.”

Hırsızlar birbirine bakışıyorlar. Üçü de padişahın huzuruna varıyorlar. Padişah hırsızlara diyor ki:

“Siz nerdeydiniz? Niye gelmediniz? Emir verdim. Siz emre itaat etmez misiniz?”

“Nasıl olur şevketlüm? Nasıl emrine uymayız? Fakat biz fakirleştik. Orada yatıp kalkıyorduk. Bizim kimseyle ilgimiz yok.”

“İyi, geçin şöyle.”

Hırsızlardan birisi , gece gördüğümü gündüz tanırım gündüz gördüğümü gece tanırım diyen padişahı tanır. Doğru padişahın yanına varır. Padişaha der ki:

“Evet, parayı çalan bizik, kasayı yaran da bizik. Sen bizim arkadaşımızsın. Sen de bizimle beraberdin şevketlüm.”

“Ne? Lan bu ne konuşuyor? Bu kafayı üşütmüş, hele şunu biraz gezdirin.”

“Hayır padişahım. biz dört kişiydik: Biri sen, diğerleri biziz. Sen de bizim arkadaşımızsın.”

Halk “Padişah bunlarla işi olur mu? Vaziyetine bak. haline bak.” diyerek hırsızın söylediklerine inanmıyorlar. Padişah masanın üzerine çıkıp halka nutuk veriyor:

“Ey Türkiye’nin adamları! İyi dinleyin. Ben nasihat vereceğim. Bakın şu arkadaşınız bana ‘Siz bizim arkadaşımızsınız. Biz dört kişiyiz. Kasayı yaran biziz.’ diye ilan ediyor. Siz nasıl kanaat ediyorsunuz?”

“Padişahım bunlar korkusundan böyle söylüyorlar. ‘Acaba bize bir yararı dokunup bizi kurtarır mı?’ diye sana boyun büküyorlar.”

“Bu adamın söyledikleri **essah** mı yalan mı? Bunu bir daha gezdirin getirin.”

Adamı gezdiriyorlar. Tekrar geri getiriyorlar. Hırsız padişaha der ki:

“Hayır padişahım! Lafımdan dönmem. Ben gece gördüğümü gündüz tanırım, gündüz gördüğümü gece tanırım.”

Baş hırsız padişaha der ki:

“Ben çok okudum. Bu hüneri alana kadar yedi yıl, yedi sene emek verdim. Kasayı açan benim, yardımcılarım bunlar. Padişahım saklama.”

Halk korkuyor. Darağacı yağlanıp hazırlanmış. Herkes “Ya bana hırsız derlerse asılıyım.” korkusuyla dinliyorlar. Padişah diyor ki:

“Bak bu arkadaşın dediği doğru. Hazineden ne aldınız?”

“Dört torba altın aldık. Dört kişi birer torba götürdü.”

“Doğru söylüyor. Ben ‘Hazinedeki bütün paraları götürelim’ dedim ancak bu gördüğünüz kasayı açan adam, razı olmadı. ‘Hazine boşanmaz’ dedi. Sekiz torbanın dördü hazinede kaldı, dördünü götürdük. Hanım Sultan, büyük vezire söyle o torbayı getirsin.”

Vezir gidip torbayı getiriyor ki, “Amanın hakikaten o adam **essah** söylüyormuş, hakikati biliyormuş.” diyor halk. Biliyor musun? Padişahın aldığı torba getiriliyor. Hırsız diyor ki; “Ben torbadan az bir şey yedim. Gidip getirelim.”

Ötekiler de aynısını söylüyor. Yalnız birisi hazineden aldığı paranın çoğunu yemiş. Herkes parayı getiriyor. Fakat sekiz torbadan dördü eksik. Padişah vezirine soruyor:

“Hani yav burada dört torba etti. Ya öteki dört torba nerede? Bak bunlar açıkça söylediler. Ben de ortak oldum. Dört torba geldi. Diğer torbalar nerede?”

“İşte padişahım bilmiyoruz.”

Bunlar korkusundan saklıyorlar. Padişah halkına tekrar sesleniyor:

“Ey millet! Bu Türkiye doymaz. Türkiye’nin hırsız tükenmez. Bunlar esas hırsız. Amma siz gizli hırsızsınız. Dört torba buraya gelecek. Bunlara ortak olan benim, hazineyi yarıran da benim. Asıl hırsız sizsiniz. Hazine yarıldı diye fırsat buldunuz, dört torbayı **üleştiniz**. Sen, sen, sen hazırlanın bakalım. Başınız darağacına...”

Padişah esas hırsıza der ki:

“Sen hırsız değılsin. Sen tam **dövmlet** adamısın. Sen benim yerime bak. padişahsın.”

“Nasıl olur padişahım? Senin cübbeni ben giyemem.”

“Giyeceğın zaman var.”

Diğer hırsızlara dönerek der ki:

“Sen büyük vezirin yerinesin, sen de küçük vezirin yerinesin. Bu Türkiye’yi yönetecek, düzeltecek sizsiniz. Başımıza bir iş geldiğinde diğer **dövmletlerin** hazinelerini buraya getirir, yığarsınız. Bize zarar gelmez. Bu **dövmlet** zenginleşir.”

Padişah hırsızın kafasına tacı giydiriyor. Halka tekrar nasihatte bulunuyor:

“Bakın bu tacı bu adam idare edecek. Bunların emrindesiniz. Eski vezirleri, yardımcıları asın. Türkiye bundan ibret alsın. Bir hırsız hazineyi boşaltmayı istemiyor. Hırsız ‘Sekiz torbanın dördünü alalım, dördü hazine kalsın. Padişahın başına bir iş gelirse ne verecek ne yapacak? Milletimiz aç kalır.’ dedi. Biri köpeğın dilinden anlıyor, biri de gece gördüğünü gündüz tanır, gündüz gördüğünü gece tanır. Bak geldi geldi karşıma dikildi. Siz niye böyle gelip karşıma dikilmiyorsunuz.”

Ondan sonra padişah bunları başa geçiriyor. Hırsızlar kimsenin hakkını kimseye yedirmiyorlar.

Yiyip içip muradına göçüyorlar.

Muzaffer avuş

42. KÖSE

Zamanın birinde Köse isminde bir adam varmış. Bu adamın da bir öküzü varmış. Öküzü pazara satmaya götürmüş. Öküzün değeri o zamanki parayla elli liraysa beşyüz istemiş. Pazardakiler Köseye demişler ki: “Yav amca, öküzün değeri elli lira, sen beşyüz lira istiyorsun. Bizimle dalga mı geçiyorsun?”

Adamlar ne yapmışlarsa Köse öküzü beşyüzden aşağı vermemiş. Köse pazardan ayrılır. “Kasapların oradan gideyim de belki alırlar.” diyerek kasapların oraya gider. Kasapların oradan geçerken kasabın biri Kösenin önüne geçiyor:

“Selamünaleyküm.”

“Aleykümselam.”

“İsmi bağışla amca.”

“İsmim Köse.”

“Peki, öküz satılık mı?”

“Satılık.”

“Ne istiyorsun?”

“Beşyüz lira.”

“Yav Köse dayı o zaman ‘Satmıyorum’ de.”

“Hayır, satacağım.”

“Satacaksan makul bir fiyat söyle.”

“Beşyüz liradan aşağı olmaz.”

Kasaplar, Kösenin bu inadından dolayı kızarlar. Kasap Köseye der ki:

“Amca iyi amma öküzün bir özrü var.”

“Ne?”

“Öküzün bir gözü kör olsaydı.”

“Kolay.”

Köse yerden bir taş alarak öküzün gözüne vuruyor. Öküzün gözünü çıkarıyor. Kasap tekrar diyor ki:

“Bir eksiği daha var.”

“Ne?”

“Öteki gözü de kör olsaydı.”

“Ooo... Kolay.”

Köse öküzün öbür gözünü de vurup kör ediyor. Böylece öküzü iki gözünü de kör ediyor. Kasap, Köseye diyor ki:

“Bir eksiği daha var.”

“Ne?”

“Ahh... Ön ayağının solu kırık olsa.”

“Zor bir şey değil.”

Köse demiri çekip öküzün ayağına vuruyor. Öküzün ön ayağını kırıyor. Kasap, Köseye der ki:

“Şöyle kasaphanenin önüne yaklaştır.”

Köse yaklaştırıyor. Kasap Köseye dönüyor:

“Ah amca! Bir özü daha var. O da olmasa.”

“Ne?”

“Sağ tarafta arka ayağının biri kırık olsa.”

Köse vurup öküzün arka ayağını da kırar. Öküz olduğu yere düşer. O zaman kasap Köseye sorar:

“Köse dayı şimdi malına ne isteyeceksen iste.”

“Şu özü var dediniz giderdim. Şu özü var dediniz giderdim. Daha ne diyeyim. Beşyüz lira isterim.”

“Kaldır öküzünü buradan. Öküzünün pisliğini koklayacak değiliz.”

Köse hayvanı yerinden kaldırıp götüremez. Netice kasaplar öküzü elli liraya alırlar. Köse eşeğine binip memleketine çekip gider. “Eğer benim adım Köseyse bende bunun acısını onlardan yüz misli çıkarmaz mıyım?” diyerek memleketine varır.

Köse, bir gün merkebine odun yükler. Beş altı tane de sarı lira, cumhuriyet altını, cebine koyar. Pazara gelir. Kasapların önünden geçerken o sarı liralari parmağı ile eşeğin kışına basıverir. O zaman Köse, eşeğe “Duracak yer bulamadın mı? Bunlar bizim düşmanlarımız.” der. Kasaplar bunun sesini duyup dışarı çıkarlar. Kasaplar “Vay Köse dayı!” demeye kalmadan eşek sıkıntısından Kösenin kışına bastığı sarı liralari yere dökülür. Kasaplar bu hali görünce Köseye sorarlar:

“Bu ne Köse dayı?”

“Ne olsun sarı lira fabrikası. Sabaha kadar bir oda dolusu sarı lira meydana getirir. İhtiyacınız varsa dökülen altınları siz alın.”

“Köse dayı ne olur bu eşeği bize sat.”

“Yav o eşek değil ki, görüntüsü eşek onunu. Bu sarı lira fabrikası. Bunu sana nasıl vereyim.”

“Etme Köse dayı, ağırlığınca altın verelim.”

“Peki.”

Köse eşeği satmaya razı olur. Kasaplar, Kösenin eşeğini öküzün belki on misli paraya alırlar. Köse eşeği vermeden kasaplara eşeğin sırrını söyler:

“Ha unutmadan söyleyeyim. Benim eşeğim tılsımlı. Eşeği ahıra bağlayacaksınız. Önüne bir kazan arpa bir kazan da su koyacaksınız. Kapıyı kilitleyip bir hafta açmayacaksınız. Bir iki gün durup da gelip kapıyı açarsanız eşeği ölü bulursunuz.”

“Peki.”

Kasaplar eşeği alıp ahıra götürüyorlar. Önüne bir kazan su bir kazan arpa koyuyorlar, çekip gidiyorlar. Aradan üç gün geçiyor. Kasabın küçük bir oğlu varmış. Yoldan geçerken şöyle bir ahıra bakıyor. Baksa ki, ahırın kapısının deliğinde bir

parlaklık var. Meğer eşek ölmüş. Eşeğin nalı deliği tıkamış. O parlıyormuş. Oğlan koşarak eve varır:

“Baba ne duruyorsunuz? Ben kapıya vardım. Zorladım kapı açılmadı. Eşek altından başka gümüş de sıçmış.”

“Lan Köse eşek tılsımlı dedi. Bir hafta dolmadan kapıyı açarsanız eşek ölür dedi.”

“Yok yav. Ben gözlerimle gördüm.”

Kasap, oğlunu da alarak ahıra gelir. Ahırın penceresine merdiveni dayarlar. Pencereyi kasasıyla birlikte çıkarırlar. Baksalar ki, ahır boş, eşek ölmüş. Yemiş arpayı içmiş suyu kapının arkasına yığılıvermiş.

Köse durumun böyle olacağını bildiği için başka bir tezgah, **düzen** hazırlamış. Kösenin iki tane tavşanı varmış. Hanımına tembih etmiş:

“Ben çift sürmeye gidiyorum. Kasaplar gelince benim yanıma gönder. Bu tavşanların tekini kapının eşiğine bağla. Ben diğerini gönderirim. Bize üç kişilik ve üç çeşit de yemek yaparsın.”

“Tamam bey.”

Neyse... O zamana kadar kasaplar Kösenin evine gelmişler. Evin önünde bağırmaya başlamışlar:

“Köse dayı Köse dayı!”

“Köse dayı, ta şu dağın başında çift sürüyor. Oraya gideceksiniz.”

“Peki.”

Kasaplar oraya varıyorlar. Hemen Köse, çifti durduruyor. Gelenlere diyor ki:

“Korkarım acı bir haberle gelmişe benziyorsunuz. Betiniz benziniz atmış. Neden böyle oldu? Hayrola.”

“Sen sorma Köse dayı! Senin suçun yok. Böyle böyle... Bizim oğlan iki gün sonra gidip varınca eşeğin tılsımı bozulmuş, ölmüş.”

Köse yalandan dizlerine vurmaya başlamış:

“Vay beni. o sarı lira fabrikasıydı. Neyse canınız sağ olsun. Uzak yoldan geldiniz karnınız acıkmıştır. Şurdan hizmetçime söyleyeyim. Hanıma gitsin söylesin. Hanım bize yemek hazırlasın.”

“Kim o hizmetçi?”

“Tavşanım var ya. Oğlum tavşan, git ablana ‘Ağamın selamı var. Kasap misafirlerimiz var. Öğlene üç çeşit yemek pişirsin.’ de.”

“Köse dayı, bu tavşan bunları söyler mi?”

“Der tabii. Bu olmazsa, benim evladım neyim yok, ben ne yaparım. Uzağı yakın edenim bu tavşan.”

Köse tavşanı salınca dağa doğru kaçmış, gitmiş. Kasap Köseye sormuş:

“Yav Köse dayı, sen tavşanı koyuverdin. Fakat köy bu tarafta kaldı.”

“Tavşanın ön ayakları olduğu için dağ yukarı pek gider. Oradan köye kestirmeden geçecek.”

“Öyle mi?”

“Öyle.”

Köse biraz daha çift sürdükten sonra çiftçi bırakıp eve geliyorlar. Kasaplar baksalar ki, kapının arkasında tavşan bağlı. Köse hanımını çağırıyor:

“Hanım hanım! Tavşan geldi mi?”

“Geldi. Gelmez olur mu?”

“Bir şey dedi mi?”

“Dedi. Kasap misafirlerimiz var. ‘Ağamın selamı var abla. Öğle üç çeşit yemek çıkaracaksın.’ dedi.”

“Hazır mı? Acıktık biz.”

“Yaptım, hazır.”

Kösenin karısı hemen masayı kurup yemeği hazırlıyor. Hem yemek yiyorlar hem de birbirlerine bakıyorlar. Köseye derler ki:

“Ey Köse dayı, senin eşeğin ölmesinde senin kabahatin yok. Bu bizim kabahatimiz. Fakat bu tavşanı bize sat.”

“Yav bunun görüntüsü tavşan. Fakat bu tavşan değil. O benim evladım sayılır. Uzağımı yakın eden bu. Olmaz.”

“Köse dayı, bütün varımızı yoğumuzu vereceğiz.”

“Vermezdim ya eşekten zarar ettiniz diye satıyorum.”

Köse. fazlasıyla tavşanı kasaplara satıyor. Kasaplar tavşanı alıp gidiyorlar. Aralarında sırayla kullanmaya karar veriyorlar. Kasaplardan biri tavşanı götürüyor. Öğlene kadar çalışıyor çalışıyor, acıkıyor. Yalnız tavşana umut ediyor. Varıp tavşana diyor ki: “Oğlum tavşan, git ablana selam söyle. Yemeğimizi buraya getirsin.” Tavşan gidiyor. Kasap bekliyor bekliyor ne gelen var ne giden. İkindiye kadar bekleyen kasap işini bırakıp eve geliyor. Hanımına bağırıp çağırıyor:

“Hanım hani yemeğim.”

“Ne yemeği ne ekmeği. Sen bana tembih ettin mi?”

“Ne tembih etmesi. Tavşanı gönderdim ya! Tavşan gelmedi mi?”

“Tavşan falan gelmedi.”

Kasap dizlerine vurur. Öteki kasap tavşan sırası kendine geldiği için kasabın yanına varır:

“Tavşan sırası bana geldi.”

“Hiç sorma tavşanı kaçırdık.”

Bu arada Köse, kasapların tavşanı kaçıracaklarını bildiğinden bir **düzen** daha kurmuş. Kösenin iki tane düdüğü varmış. Hanımının karnına dıştan davar karnı sarıyor. Sardıktan sonra hanımına diyor ki:

“Onlar bana karşı gazaplı, öfkeli çıkar. Gazaplı çıktıkları zaman ben bıçağı alır hemen senin karnına saplarım. Kendini kaldır at. Ondan sonra onların öfkesi geçer. O arada onlar bana ‘Yav Köse dayı, hepsi iyi de şu yengeyi öldürmeseydin daha iyi olurdu.’ derler. Ben de onlara derim ki: ‘Benim cana can katanım var.’ Onlar sorar. ‘Ne?’ Ben de ‘Düdüğüm var.’ derim. Birinci düdüğü üflediğim zaman sallan,

yerde **debelen**. İkinci düdüğü üflediğim zaman bir kalk, tekrar düş. Üçüncü düdükte ayağa kalk. Gelenleri karşıla.”

“Olur bey.”

Kasaplar küfürler savurarak Kösenin evine doğru gelmişler. “Eşek verdin zarar ettik, tavşan verdin zarar ettik.”demeye kalmadan Köse karısına bağırmaya başlar. “Benim misafirimin, ahababımın çok olduğunu bilmiyor muydun?” diyerek bıçağı hanımına saplıyor. Tabii hanım yere düşüyor. O sırada kasapların öfkesi geçiyor. Köseye diyorlar ki:

“Yav Köse dayı ne yaptın? Bizim derdimiz elli iken senin derdin yüz oldu.”

“Yav sizin benim ahababım olduğunuzu bilir. Geldim ki; ekmek yok, yemek yok, bir şey yok. O zaman ben de bıçağı vurdum. Siz kafanızı yormayın. Ben onu diriltirim.”

Köse daha önce karısıyla anlaştığı gibi yapıyor. Üçüncü düdüğü çalınca kadın ayağa kalkıp kasapları karşıyor. Kasaplar Köseye diyor ki:

“Eee Köse dayı eşek verdin zarar ettik, tavşan verdin zarar ettik. Ne olur? Biz kasabız, her an için gazaba gelebiliriz. Ellerimizde satır, bıçak... Ne olur düdüğü bize ver?”

“Olmaz, onun görüntüsü düdüğü. O, cana can katan bir şey. Bundan elverişli bir şey olmaz.”

Kasaplar yalvarıp yakarıp Kösedan düdüğü alırlar. Düdüğü götürürler. Kura atarlar. Düdüğü sırası Ahmet’e düşer. Mesela kasaplar Ahmet, Mehmet, Hasan olsun. Ahmet düdüğü alıp eve geliyor. Hanımına erkeklik taslıyor. “Hani yemek, ekmek. Artık canıma tak etti.” deyip bıçağı **avradına** saplıyor. Hanımı kan içinde kalıyor. Düdüğü alıp öttürüyor, kadında hiçbir hareket yok. Yüzde çalsa binde çalsa kadında hiçbir hareket olmaz. Kadın ölmüş. Adam bağırıp çağırıyor. O zaman kendi kendine “Ulan benim karı öldü. Neden öbürlerinin karıları sağ kalsın. ‘Düdükten memnun musun?’ derlerse ‘Memnunum’ derim. Onlarda karılarını öldürsün.” der. Öteki kasaplardan biri Ahmet’e gelir:

“Ahmet, düdüğü sırası bize geldi. Düdükten memnun musun?”

“Memnun olmam mı? Cana can katıyor.”

O da düdüğü alıp gidiyor. Karısını öldürüyor. Düdüğü üflüyor nafile karısı canlanmıyor. Köse gibi bunlarda karılarının karnına davar karnı bağlamadı ya. Mehmet’te kendi kendine “Neden benim karım öldü de Hasan’ın karısı ölmesin.” der. Hasan, Mehmet’in yanına varır:

“Mehmet, düdükten memnun musun?”

“Memnun olmam mı? Cana can katıyor.”

Hasan da karısını vuruyor. Düdüğü çalıyor çalıyor kadın bir türlü kalkmıyor. Kasapların üçü de karılarını öldürüyor.

Köse, durumun böyle olacağını bildiği için bir **düzen** daha kuruyor. Kasaplar gazapla Kösenin yanına gidiyorlar. O zaman Köse karısına diyor ki:

“Karı şimdi onlar gazapla gelecekler. Çıkart elbiselerini ben giyeyim.”

Köse bıyıklarını sıyrıyor. Karısının elbiselerini giyiyor. Yazmayı başına örtüyor. Dışarıya kazanı kurup ateşi yakıyor. Sanki ölü yıkanmış gibi bir hâl meydana getiriyor.

Kasaplar, “Ulan avradını s... Kösesi. Neredeyse ortaya çık. Şerefsiz bizi mahvettin. En son **avrat**larımızı da öldürttün bize.” diyence orada, Kösenin kendi ya, elini kulağına şöyle veriyor. Kapının eşiğine oturuyor:

“Köse dayınız üç gece-üç gündüz oldu kara topraklara gideli.”

“Yav yenge hanım Köseyi biz öldürelim diye geldiydik. Kösenin ölümü Cenab-ı Allah tarafındanmış. Bizden iyi adammış. Başın sağ olsun yenge. Yenge hanım yalnız Köse ile çok iyi dostluğumuz, ahbablığımız vardı. Onun bize vasiyeti vardı. Biz ona vasiyet ettik, o bize.”

“Nasıl?”

“Bize ‘Arkadaş, eğer ben erken ölürsem benim avradımı siz alın, siz erken ölürseniz ben sizin avradınızı alırım. Malımız dışarıya çıkmasın.’ demişti.”

“Madem kocam böyle söz vermiş kabul. Ancak benim şartlarım var.”

“Şartın ne senin?”

“Yirmi sarı lira, cumhuriyet altını, yapacaksınız. Otuz batman yün alacaksınız.”

Köse aynı gelin satar gibi kendini satıyor. Kasaplar Kösenin şartlarını yerine getiriyorlar:

“İsteklerin tamam. Biz düğün yapacağız.”

“Olur.”

Köse gelin kılığına girip gelin oluyor. Göğüslerine birer turp koyuyor. Şimdi düğün kuruluyor. Düğün de çalgılıymış. Diyorlar ki “Şurada bir **ahraz** var atı ona çektirelim.” Eskiden gelini atla getirirlermiş. **ahraz** atın önünde, gelin atın üstünde gidiyorlar. Düğün alayı kasapların evine varıyor. Gelin attan iniyor. Millet dağılıyor. Damat, yani kasap, gelinin önünden gelip geçiyor. Gelin, yani Köse, kasaba diyor ki:

“Bak hele, aşağıdan **çerçi** geçiyor. Onu pencereden çağır. Çerez alalım da gece yatakta yeriz.”

“Canın sağ olsun, olur.”

Eskiden pencereler kalın demirli olurlardı. Damat pencereden kafasını dışarıya çıkarıyor. “**Çerçi çerçi.**” diye bağırıyor. O zaman gelin, yani Köse, damadı arkadan düzüyor.

Köse oradan kaçarak memleketine gidiyor. Kasaplar, Kösenin yaşadığı yeri muhasara altına alıyorlar. Köseyi yakalıyorlar. Köseyi alıp bir ırmak veyahut deniz kenarına götürüyorlar. Orada sandığın içine Köseyi tıkıyorlar. Sandığı kilitliyorlar. “Biraz dolaşıp geelim. Kösenin kaçacak hali yok ya.” diyerek gidiyorlar. O zaman bir koyun sürüsü su içmeye geliyor. Köse kendi kendine “Nasıl olsa bu sürünün arkasında bir çoban vardır.” diyor. Köse sandığın içerisinden “Almam ki almam.” diye bağırıyor. Çoban bunun sesini duyarak gelip Köseyi sandıktan çıkarır. Çoban Köseye sorar:

“Niye bağırıyorsun?”

“Niye bağırmaayım. Bu yaştan sonra padişahın kızını bana verecekler. Bende ‘Almam ki almam.’ diye bağırıyordum.”

“Sen deli misin? Al şu beşyüz koyun senin olsun. Şu itim, şu keçem, şu değneğim...”

Çoban mallarını Köseye teslim ederek sandığa giriyor. Köse, davarı köye doğru güderek gidiyor. Bu sırada kasaplar sandığın yanına varıyorlar. Çoban sandıktan bağıyor:

“İsterim isterim.”

“Lan Köse, ne istiyorsun?”

“Padişahın kızını isterim.”

“Vay **avradını** s... Kösesi. Her boku yedi. Bizi mahvetti. Şimdi de öleceğini düşünmüyor. Padişahın kızını istiyor.”

Kasaplar sandığı tutup denize atıyorlar. Çoban “Kırk kırk.” diyerek boğuluyor. Kasaplar köye doğru gidiyorlar. Köye doğru giderken Kösenin sesini duyuyorlar. Gelip baksalar ki, Köse. Köseye diyorlar ki:

“Lan Köse, seni denize atmadık mı?”

“Attınız, zarar mı ettim. O ‘Kırk kırk’ derken davarları sayardım. Beni beşyüz koyun sahibi yaptınız.”

“Biz bu Köseye hiçbir şey yapamayız.” diyerek evlerine dönüyorlar. Kasabın anası soruyor:

“Ne yaptınız?”

“Ne yapalım ana. En sonunda dürzüyü mal sahibi yaptık. Böyle böyle oldu.”

“Lan yavrum, Köse kadar olamıyor musunuz? Oğullarınızı götürün suya atın. Sizin de malınız olsun. Kösenin beşyüzse bizimki daha fazla olsun.”

Kadın kasapların çocuklarını çuvallara koyup denize atıyor. Çocuklar “Kırk kırk” deyip boğulurken karı “Oğlum kırk kırk saymayın. Yüz yüz sayın ki, bizimki Kösedden fazla olsun.” diyor. Karı suyun kenarında bekler ki sürü çıksın. Amma çocuklar ölmüş. Kadın eve geri geliyor. Kasaplar soruyor:

“Ne yaptın ana?”

“İkisini de denize attım. ‘Kırk kırk’ dediler. Bende ‘A yavrum yüz yüz sayın. Kösenin malını geçelim.’ dedim. Her halde oğlanlar yüz yüz saydı. Davarları denizden çıkaramadılar. Birkaç delikanlı daha atalım. Yardım etsinler.”

Birkaç delikanlı daha denize atıyorlar. Onlarda boğuluyor. Kasaplar diyor ki:

“Daha bu dövüşte yapacak bir şeyimiz kalmadı. Sülaleyi kırdırdı. Buna ne yapabiliriz? En iyisi bu yemek yapıyordur. Gidip bacadan yemeğine pisleyelim.”

Köse, bütün söylenenleri duyuyor. Köse hemen ekmek sacını ocağa koyuyor. Kasaplar saca yukarıdan pisliyorlar. Temsilde hata olmasın Köse bunu poğaça gibi yapıyor. Tepsiyi koyup bir çocuğa veriyor. “Kasaplara sat.” diye gönderiyor. Köse kasapların bokunu poğaça diye tekrar kendilerine yedirmiş. Köse, böylece kasapları alt etmiş.

Bu iş böylece sona ermiş.

Ali Rıza Deliaslan

43. AĞA İLE KÖPÜ

Bir varmış bir yokmuş... Evvel zaman içinde kalbur saman içinde bir köyün birinde bir ağa yaşarmış. Ağa çok zenginmiş. Hanımı bir gün demiş ki:

“Aman bey, ben işlerle başa çıkamıyorum. Bir çırak bulup getir. Bana yardımcı olsun.”

“Olur, hanım.”

Ağa pazara gitmiş. Çırak arıyormuş. Ağa çırak ararken, bir Köpü varmış, o karşısına çıkmış:

“Ben sana çırak dururum.”

“Olur.”

“Ağam, kim kime darılırsa onun kafasının derisi yüzülecek.”

“Tamam. Öyle olsun.”

Ağa, Köpü ile konuşa konuşa eve geliyorlar. Eve varmışlar. Ağa kapıyı açıp içeri girmişler. Ağa içeriye girerken ilende bir boy aynası varmış. Köpü eğilince aynadaki aksı da eğilirmiş. Kalkınca kalkarmış. Oturunca otururmuş. Kendini döveceğini sanıp eline ayakkabıyı almış. Aynadaki de almış. Ondan sonra Köpü “Bu adam beni dövecek.” diye ayakkabıyı kaldırdığı gibi aynaya vurmuş. Vurunca ayna yere iner. Ağa çıkar gelir:

“Ne yaptın ulan Köpü?”

“Ne yapayım Ağa, aynadaki adam beni dövecekti. Ben de onu öldürdüm. Darıldın mı yoksa Ağa?”

“Yok, darılmadım.

Geçip içeriye oturuyorlar. Ağanın üç tane kızı varmış. Ağa kızlarını çağırmış. Kızlar gelmiş. En büyük kız demiş:

“Hoş geldin Köpü.”

“Hoş bulduk, büyük kancık.”

Onun küçüğü gelmiş:

“Hoş geldin Köpü.”

“Hoş bulduk, ortanca kancık.”

En küçük kız gelmiş:

“Hoş geldin Köpü.”

“Hoş bulduk, küçük kancık.”

Oturmuşlar. Ondan sonra Ağa demiş ki:

“Kızım git bir kahve yap ki, Köpü içsin.”

Kızlar gitmişler, kahveyi yapıp getirmişler. Köpü kahveyi almış, fincanı evirir çevirmiş bu nasıl içilecek diye. Kahve pek sıcakmış. Köpü, fincanı ağzına atıp yutmuş. Ağa, Köpüye demiş:

“Ne yaptın, fincanla beraber yuttun?”

“Ah Ağa! Bir höplük bir şeydi amma ciğerimi yaktı geçti.”

Neyse... Oturmuşlar. Ağanın ahırda bir eşeği varmış. Hiç durmadan anırırmış. Ağa Köpüye demiş ki:

“Oğlum Köpü, şu eşeğe git bir kazan arpa bir kazan su ver. Sesi kesilsin.”

“Olur Ağa.”

Köpü kalkıp eşeğe bir kazan arpa bir kazan su vermiş. Ağa öyle dedi ya? Eşek bir kazan arpayı yemiş, bir kazan suyu içmiş. Nalları göğe dikmiş.

Köpü sabah varmış. Ahır da karanlıkmış. Kapıyı itmiş itmiş itilmezmiş. Kapının deliğinden bakmış. Eşeğin nalları tam deliğe denk gelmiş. Işıl ııl ııldarmış. Hemen Ağanın yanına koşuyor:

“Ağa Ağa! Eşeğiniz bir kazan arpayı yedi, bir kazan suyu içti. Altın işiyor.”

“Doğru mu söylüyorsun Köpü?”

“Doğru söylüyorum ağa.”

Ağa hemen gelip ahıra koşup bakıyor ki, **essahtan** altın gibi parlıyor. Bunlar kapıyı kırıyorlar. Bakıyorlar ki, eşek ölmüş. Hemen oradan Köpü atılmış:

“Darıldın mı yoksa Ağam?”

“Yok, darılmadım.”

Ertesi gün oluyor. Köpü ineklere hiç bakmazmış. İnekler açlıktan susuzluktan **mağırırılmış**. Ağa, Köpüye demiş ki:

“Lan oğlum, git şu öküzlere bir saman ver de yesinler.”

“Tamam Ağa.”

Köpü gidip yalıklara samanı dolduruyor. Öküzleri kesiyor. Kafalarını samanın içine gömüyor. Ağanın yanına dönüyor. Ağa, Köpüyü sormuş:

“Oğlum ineklere saman verdin mi?”

“Verdim Ağa. Burunları batana kadar saman yiyorlar.”

Sabah olmuş. Ahırda hiç ses seda yok. Ağa demiş ki:

“Varıp bir ahıra bakayım. Öküzlerden hiç ses gelmiyor.”

Ağa ahıra varmış, kapıyı açmış. Baksa ki, öküzlerin hepsi ölmüş. Köpü kesmiş kesmiş samana gömmüş. Hemen orada Köpü geliyor:

“Darıldın mı Ağa?”

“Yok, darılmadım.”

Ağanın küçük bir çocuğu varmış. Durmadan “Çişim geldi, çişim geldi.” diye ağlarmış. **Avrat** bıkmış:

“Aman herif, Köpüyü çağır da şu çocuğu çatlatsın gelsin.”

“Tamam **avrat**.”

Ağa Köpüyü çağırıyor. Köpü çocuğu tuvalete götürüyor. Çocuğu orada öldürüyor. Kuyuya atıp geliyor. Ağa, Köpüye soruyor:

“Ulan ne yaptın çocuğu?”

“Sen çatlat dedin bende çatlattım işte. Darıldın mı yoksa Ağa?”

“Yok, darılmadım.”

Ağa bakmış bundan kurtuluş yok. “Ne yapalım, ne edelim.” diye kara kara düşünürmüş. Akşam olmuş, karısıyla bir plan yapmışlar. Karısına demiş ki:

“**Avrat** yarın akşam Köpünün yatağını damın altına yap. Uyuyunca damdan **yuvahı** yuvarlayalım ölsün. Yoksa bundan kurtuluş yok.”

“Tamam.”

Akşam olunca Köpü ahırdaki dananın ayaklarını bağlamış. Dışarı çıkınca Ağasını görmüş:

“Ne yapıyorsunuz?”

“Hava pek sıcak sana burada yatak yapıyoruz. İçeride uyuyamazsın.”

“İyi iyi, yapın. Ben yatarım.”

Bunlar sevinmişler yatacak diye. Gece Köpü ahırdaki danayı getirip yatağa yatırıyor. Kendisi de gizlenip Ağa ile karısını seyrediyor. Bunlar dama çıkıyorlar. **Yuvahı** damdan yuvarlıyorlar. **Yuvah** damdan Köpünün üstüne düşüyor. “Maaa...” diye bir ses gelmiş. “Hah Köpüyü öldürdük.” demişler. Damdan aşağı inip bakmışlar ki, dana. Hemen oradan Köpü çıkıyor.

“Ne yapıyorsunuz?”

“Dana öldü de ona bakıyoruz.”

“Darıldın mı Ağa.”

“Yok, darılmadım.”

Ağa bakıyor bundan kurtuluş yok. “Bundan nasıl kurtulalım? En iyisi davarlarımızı alalım, yiyeceğimizi alalım, gidelim.” diyorlar Fıçılara un mun, su dolduruyorlar. Her şeyi hazırlamışlar. Köpü gece fıçının birine giriyor.

Sabah olmuş. Köpü ortalıkta yokmuş. Ağa “Haydi **avrat** Köpü ortada yok. Çabuk kaçalım.” diyor. Fıçıları katıra yüklemişler. Giderken giderken Köpünün çışı gelmiş. Köpü işemiş. Ağa bunu görmüş:

“**Abaruu...** Fıçı delindi.”

“Aman herif boşa gitmesin. Eğil de iç.”

Adam eğilip içtikten sonra diyor ki: “Ne kadar da tuzlanmış sıcaktan.” Ondan sonra gitmişler gitmişler köyden uzaklaşmışlar. “Köpüyü köyde bıraktık.” diye sevinirlermiş. Halbuki Köpü fıçının içindeymiş. Bir gölün kıyısına oturmuşlar. Fıçıları katırdan indirmişler. Fıçıyı açsalar ki, içinde Köpü. Köpüye demişler ki:

“Ulan Köpü, biz senden kaçtık da sen buraya da mı geldin?”

“Tabii geldim. Yoksa darıldın mı Ağa?”

“Yok, darılmadım.”

Akşam oluyor. Ağa **avradına** diyor ki:

“Şu Köpünün yatağını gölün kıyısına yap. Bizimkini de geriye yap. O uyuyunca suya atalım.”

“Olur.”

Tabii Köpü, söylenenleri duyuyor. Yatağı yapıyorlar. Gece olmuş. Ayın şavkı her tarafı aydınlatmış. Ağa bir güzel uykuya dalmış. Köpü yatağından kalkıyor. Ağayı yatağından alıp kendi yatağına getiriyor. Kendisi de gidip avradın yanına yatıyor. Biraz zaman geçtikten sonra Köpü avrada demiş ki:

“Kalk kalk **avrat**. Köpü uyudu. Göle atıverelim.”

“Tamam **herif**.”

Kalkıyorlar, gelip ikisi birlikte yatağı tutup göle atıyorlar. Ağa orada boğulup ölüyor. Köpü tekrar gelip **avratla** yatıyor. Sabah olunca **avrat** baksa ki, Köpü kucığında. Köpü`ye diyor ki:

“Lan Köpü, herifimi de mi aldın? Öldürdün.”

“Tabii öldürdüm. Ben seni alacağım.”

Köpü, Ağanın avradına el koymuş. Ağanın neyi var neyi yok hepsine el koyuyor. Derken Köpü zengin olmuş, gitmiş.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine.

Hayriye Zabar

44. DEĞİRMENCİ KÖSE İLE ÇİFTÇİNİN OĞLU

Adamın biri çiftçilik yaparmış. Bu adam ölüm döşeginde yatarken oğluna vasiyet eder: “Oğlum ben öldükten sonra, sen buğdayını götürdüğün zaman, köse adamın değirmeninde ununu öğütme.”

Adam neticede ölür. Oğlanın una ihtiyacı olur. Buğdayını alır, değirmene gider. Fakat değirmenci köse çıkar. Babasının vasiyetini hatırlar. Öbür değirmene gider o köse, ona gider o köse, diğerine gider köse. Köse olmayan değirmenci bulamaz. “Köse köse olduktan sonra ilk köse de öğüteyim ben bu buğdayı” der. Geri gelir kösenin değirmenine indirir. Buğdayı un ederler. Acıkırlar. “Ne edelim? Bu undan hamur yapalım. **Bezdirme** yapalım, yiyelim. Karnımızı doyururuz.” derler. Oğlan sorar:

“Şimdi kim yoğurur bu hamuru?”

“Sen yoğur.”

“Peki”

Yoğurmaya başlarlar. Değirmenci suyu çok döker cıvık olur. Unu çok döker koyu olur. Derken adamın ununun tamamını hamur yapar. Yoğururlar. “Ne yapalım? Ancak bunu ekmek yapabiliriz.” derler. Ekmek yaparlar. Değirmenci der ki:

“Bunu bölüşeceğiz.”

“Niye?”

“Sen buğday getirdin. Ben öğüttüm. Sen yoğurdun, ben suyunu döktüm. İkimiz beraber olduk, ekmek yaptık. İkimiz bölüşeceğiz.”

“Olur mu öyle şey yav? Un benim. Sen neyse öğüttün, hakkından başkasını alamazsın.” dediye de olmaz. Değirmenci Köse der ki:

“O zaman ikimizde birer yalan söyleyeceğiz. Hangimiz daha iyi, uygun yalan söylerse bu onun olacak.”

Un sahibi kabullenir:

“Söyle bakalım.”

“Benim bir atım var. İstanbul’a gider, ne gibi bir havadis varsa bana alır, getirir.”

“Eee... Başka.”

“Başkası bu işte. Eee... Sende söyle bakalım.”

“Ben, anamın düğününde bayraktar başıydım. Bizim bir sürü arımız vardı. Arıların memuru, mesulü bendim. Onların kaybolanından, gidip gelmeyeninden ben sorumluydum. Tabii anamın düğünü biteli iki-üç gün geçti. Arılarla ilgilenemedim. Düğün bittikten sonra bir araştırdım. Bir ayağı kırık arı var idi. O kayıp. Ulan bu nerede acaba. **Kerlik** iğnesinin üstüne çıktım, baktım. Bilmem ne kadar mesafede bir tilki ile bizim arı boğuşuyor. Gördüm, gittim oraya vardım. Elimde bir sopa, sopayı tilkiye vurunca tilki öldü. Kızgınlığından arıyı boğmuş. Karnını yardım, karnından bir kağıt çıktı. Kağıdı okudum. ‘Bok yeme Köse Dayı hak un sahibinindir.’ yazılıydı.”

Bu oyunu oğlan kazanır. Ekmeğini alıp köyüne döner.

Bu da bu kadar.

Necati Yılmazer

45. ASKERE GİDEN ADAM

Bir varmış bir yokmuş... Bir adam varmış. Bu adamın akranları askere gitmiş. Kendisi on gün sonra tek başına gitmiş. Gide gide bir Kodular Köyü'ne varmış. Orada başından geçenleri anlatmaya başlamış: “ Orada kaldım. Yarın trene binip gideyim diye. Oradaki kahveye girdim. Beni belki biri misafir götürür. Bir adam kapıdan girdi:

“Eee... Arkadaşlar! Bir kavak var kesilecek bataklığa düşmeyecek. Şu kadar para on lira.”

Ulan kendi kendime asker harçlığı yaparım dedim.

“Ben keserim”

Sabah olunca bu adam beni aldı gitti. Vardık, kuvvetli de bir eşek getirdi bağladı. Amma bir tarafı bataklık, çamurluk. Eğer düşse kavak değil imkanı yok bir şey çıkmaz. Kavağa baltayı ikindiye kadar vurdum. Kavak az kaldı. **Gıcılama**ya başladı. ‘Bataklığa düşerse ne yaparım? Paramı da vermez. Bir de beni döver.’ diye ipi adamın eşeğinin beline bağladım. Kavak o tarafa doğru “şaaak” diye yere düştü. Eşek havadan bataklığa fırladı. Kavak da gömüldü eşek de gömüldü. Adam beni öldürür diye oradan tüydüm.

Akşam ezanı yakın. Yarabbi nereye gideyim? Kaldım mı köyde. Trene binecektim. Kavak için kaldım. Şimdi bu adam gelir eşeğin parasını benden ister. Buradan ayrıldım. Vara vara baktım bir adam. Adam eşeğe dört tane teneke yüklemiş. Adama ulaştım. Adam bana dedi ki:

“Oğlum, şu eşeği sür de bir ufak su dökeyim.”

“Olur dayı.”

Ben eşeği sürerken elimdeki demir tenekeyi deldi. Tenekedeki pekmez başladı süzölmeye. Adam gelince beni öldürür, pekmezin parasını da benden alır diye demiri eşeğin bir tarafına sokuverdim. Oradan tüydüm. Adam gelince heybenin biri havaya kalktı. Tenekenin biri boşalmış.”

Adam uğraşa dursun gele gele bir koca karıya rast gelmiş. Karı inek sağarmış:

“Karı kısmı merhametli olur. Şuna bir yalvarayım deyip kapıya vurdum. ‘Ana ana’ dedim. Kadın bana baktı:

“Ana ben askerim. Trenime ulaşamadım. Bu gece beni misafir al. Garibim burada.”

“Ne edeyim? Kocam kızar amma geç bakalım. Acıdım oğlum.”

Geçtim oturdum. Kadın süt ile uğraşıyordu. Odada ağzı kapaklı bir kap vardı. Kedi de vurduğu gibi aldı gitti. Meğer içinde pişmiş et varmış. Kediye koca bir taş atayım dedim. Taşı atınca koca küpe değdi, kırıldı. Meğer yolda rastladığım **herifin** eviymiş. **Avrat** bir kopup geldi:

“Aman yavrum ne yaptın?”

“Ana ne yapayım? Orada et varmış. Kedi aldı. Benim yediğimi sanırsın diye kediye taş attım. Küpe değdi.”

“Eyvah filan köye pekmeze gittiydi. Şimdi gelirse seni de öldürür beni de öldürür.” diye ağlayıp didindi. O arada **herif** geldi. **Avrat** koştu:

“**Herif** nerede kaldın?”

“Ah **avrat** ah! Yolda bir veled-i zinaya rast geldim. Bir işeyeyim dedim. Geldim tenekeyi delmiş. Bulsaydım orada öldürürdüm **avrat**. Amma tüymüş. Pekmezin bir tenekesi heba oldu. Tuta tuta eve kadar geldi.”

“Ah herif ah! Bir veled-i zina da buraya geldi. Bir taş attı küpü kıldı. Pekmez heba oldu.”

Bir kıyamet koptu. Bunlar karı koca beni öldürür diye kapının arkasına saklandım. Onlar içeriye girer girmez tüydüm. Oradan kaçtım.

Bağdan bahçeden geçtim. Nerede yatayım derken bir bağda bal peteklerinin konulduğu yeri buldum. Karanlık, bir çuval bulup içine girdim, yattım. Gece üç dört tane hırsız çıkageldi. “Aman ağırını seçelim.” dediler. Bunlar bir orayı yokladılar bir burayı. “Lan bu ağır.” dediler. Beni çuvala soktular. Omuzlarına adılar. Azıcık biri götürüyor, azıcık diğeri. Birbirlerine diyorlar ki: “Filan yerdeki göle götürelim. Oraya çırpalım, balını alalım.” Kendi kendime “Eyvah beni suya çırpacaklar.”

dedim. Bende de toplu iğne vardı. Birinin boynuna batırdım. “Vay anasını s... arısı.” dedi. Beni yere attı. “Ulan çabuk olun şimdi sahibi gelir.” dedi birisi. Korka korka da götürüyorlar. Götürdüler götürdüler. İçlerinden biri “Ne kadar kaldı göle” dedi. Diğer dedi ki: “Ulan bu kadar daha gideceğiz.” dedi. **Hepeyi** gittikten sonra “Yaklaştık.” dediler. Bir de onun boynuna iğneyi batırdım. O da beni yere fırlattı. Çuvaldan o anda çıkıverdim. Beni görünce bir kaçtılar ki, sormayın, tazı bile yetişemez. Baktım çuval yeni. Çuvalı aldım. Dürdüm koltuğumun altına soktum. Öyle öyle sabah oldu. Kodular köyünden çıktım. Çarşıya vardım. “Arkadaşlar, şu çuvalı satacağım. Harçlığım yok.” dedim. O çuvalı beş liraya sattım. Gidip kıtama, birliğime teslim oldum. Varınca dediler ki:

“Niye oğlum sen on gün sonra geldin.”

“Ben efendim **Niğde**’de otururdum. Beni de köyde bulamamışlar. Firar kaydı vermişler. Duydum geldim.”

Elhamdulillah böyle bir askerliğe gidişim vardı”

İşte adam böyle bir askerlik yapmış.

Bu da bu kadar.

Hayriye Zabar

46. DELİ ZALA

Bir varmış bir yokmuş... Bir Deli Zala varmış. Aynı Deli Hayriye gibiymiş. Kimse evine almazmış. Bu köy köy gezermiş.

Bir gün güzel bir kapıya denk gelmiş. Kapının yanında durmuş. İçeriden bir ağlama sesi gelmiş. “Gelinim, geleli daha altı ay oldu. Ananı da öğrenmedik, babanı da öğrenmedik. Babana anana ben ne cevap vereyim.” diye ağlaşıyorlarmış. Kız bunu dinledikten sonra içeri varır. Kadın sormuş:

“Sen kimsin?”

“Benim burada bir kız kardeşim vardı. Buraya gelin geldi. Şu kadar ay oldu. Ben de başka memleketteydim. Annem babam hasretten beni gönderdiler. Bacımı görmek için geldim.”

Kız böyle söyleyince ev halkı yeniden ağlamaya başlamış. Hani gelin ölmüş ya onu bacısı yerine koyuyor. Kadın, kızın söylediklerini duyunca “Gelinim mezarda kemiklerin sızlasın. Bacın geldi seni göremedi.” diye ağlaşırlar. Akşam olunca kız kadına der ki:

“Ana karı, akşam olmadan beni savuşturun. Belki anam babam merakta kalır. Haber götürecektim.”

“Aman seni salmayız. Hevesimizi sana baka baka alacağız. Aman on, on beş gün kal.”

Ölen kadının kocası büyük memurmuş. Oğlan akşam eve gelince anasına sorar:

“Ana bu kim?”

“Aman kuzum bu senin baldızınmış. Bacımı göreyim diye gelmiş imiş.”

Hep birlikte ağlaşıyorlar. Adam da ağlamaya başlamış. Kız adama demiş:

“Enişte, beni sabahtan yolcu edin. Ben anama babama haber bildireceğim.”

“Aman baldızım gitme. Ben seni görünce karımı görmüş gibi oldum. Daha kardeşinden hevesimi almadım. Ne olursun burada bir iki ay kal.”

“Nasıl kalayım? Benim de çoluğum çocuğum, evim bucağım var.”

Sonunda kızı ikna ediyorlar. Kız burada kalıyor. Kız biraz hava alayım diye dışarı çıkıyor. Gezmeye alışkın. Bir tüccarın yanına varıyor:

“Bana şuradan on metre kaput ver. Yarın öbür gün paranı veririm.”

“Tamam, vereyim.”

Adam ölçüp veriyor. O kız kaputtan kefen dikeyor. Kasaba gidip bir ciğer alıyor. Kız bunları ev halkına göstermeden saklıyor. Evde akşam hoş-beş ettikten sonra herkes yatmaya gider. Kız kefeni giyip o ciğeri eline almış. Adamın odasına girmiş. Ciğerle adama vurmaya başlamış. Kız, adama karısının ağzından demiş ki:

“Eğer bacımı alırsan aldın. Yoksa almazsan imkanı yok seni yaşatmam. Gelir seni boğar giderim.”

Kız adama ciğeri pat pat vururmuş. Adam korkusunda kafasını içeri çekermiş. Adam yalvarmaya başlamış. “Aman vurma. Sabah anama-babama diyeyim. Onlar ne münasip görürse öyle yaparım.” demiş. Kız hemen oradan ayrılıp odasına gitmiş.

Sabah olunca kız bunlara kulak misafiri olmaya başlamış. Hele bunlar ne konuşuyor diye. Çaktırmadan odaya girer girer çıkarmış. Oğlan anasına gece gördüklerini anlatmış:

“Ana, sana bir şey diyeceğim. Ama inanmazsınız belki.”

“Ne oldu oğlum?”

“Gece gelinin rüyama, hayalime giriyor. Üzerime ne vurur bilmiyorum. Sabah kalktım hep yatağım kan. Kefeniyle üstüme dikiliyor. ‘İlla kardeşimi alacaksın. Başkasını alırsan seni yaşatmam, sen öldürürüm. Bacımı gönderme. Onun çocuğu neyim yok. Bacım dul onu alacaksın.’ diyor. Ben bunu baldızıma nasıl derim.”

“Nasıl diyelim oğlum? Evimizde misafir.”

Kız ağlayarak odaya girer. “Vay bacım, gelip görüşemedim. Kaç senedir başka memleketteydim.” demiş. Yine hep beraber ağlaşmışlar. Adam sabah işe gider,

akşam elleri dolu dolu gelirmiş. Yerlermiş içerlermiş. Kızın yüzüne gözüne bakılır olmuş, yiye yiye. Kıza güzel bir elbise giydirmişler.

Adam uyumaya gitmiş. Kız, kefeni giyip ciğeri eline alarak adamın odasına girmiş. “Bacımı alırsan al. Nikahına aldın aldın, yoksa yaşatmam.” diyerek ciğeri vururmuş. Bu hal bir ay devam etmiş. Kız bakmış ki, bu adam kendini almayacak.

Bir ağanın karısı kaz güdermiş. Bu kız ağanın karısının yanına gitmiş:

“Sen bir ağa karısısın. Sana kaz gütmek yakışıyor mu? Benim günlüğümü ver. Kazlarını ben güdeyim.”

“Ah... Keşke böyle bir iyilik yapsan. Efendi çok sever, sat diyorum satmıyor.”

“Ben güderim.”

Kız kazları gütmeye başlamış. Her gün birini keser, eniştesinin evine getirirmiş. Güzelce pişirip yerlermiş. Bu kız kazların yüz tanesini satar. Geri kalanını da keser keser getirir yerler. Kız kazların sahibinin evine gidiyor:

“Ne var anam? Aylığa mı geldin?”

“Ne aylığa geleyim? Aylık neyin istemem. Kazların hepsini terbiye ettim. Bir taneyi imkan yok terbiye edemedim.”

“Niye?”

“Bu kaz, ‘Aman hanımımı biri öptüü.’ diye ötüyor. Bu kazı böyle getirsem. Kaz böyle söylese kocan seni boşamaz mı?”

“Elini ayağını öpeyim, getirme. Ben kaz istemem.”

Kız bütün kazların sahibi olmuş olur. Hem satmış parasını almış hem de bol bol kaz eti eniştesine yedirmiş olur.

Kız, bir gün çarşıya gider. Bir tüccarın yanına varır:

“Bana bir top şu kumaştan. bir top şu kumaştan...”

“Kızım, hemen vereyim.”

Adam kızın istediği kumaşları kesmiş hazırlamış. Kız adama demiş ki:

“Ben bunu nasıl götüreyim? Burada kalsın yarın gelir götürürüm.”

Kız eve doğru gelirken bakmış ki, bir çocuk ölmüş, onu mezara gömmeye götürüyorlar. Kız da bunlarla birlikte mezarlığa gitmiş. Çocuğu gömüyorlar. Kız, çocuğu gömenlerin gittiğini görünce hemen gidip çocuğu mezardan çıkarıyor. Kucağına alıyor. Tüccarın oraya varıyor. Tüccara diyor ki:

“Çocuğum burada dursun. Bir uyanırsa imkanı yok durduramazsınız. Ben gidip bir adam tutayım. Bunları alsın, kalanını da ben alayım. Eve götürüp geleyim. İnanmazsan bak çocuğumu rehin bırakıyor.”

Kız kumaşları alır eve gider. Kumaşları yerleştirir. Geri döner. Gelir gelmez tüccara der:

“Aboo... Çocuğumu öldürmüşsünüz. Sizi astıracağım, kestireceğim.”

“Aman kadın elini ayağını öpeyim. Hükümete duyurma. O götördüklerinden beş kuruş istemem. Senin olsun. Ne olursun ver çocuğunu biz görelim.”

“Yok olmaz. Ben gömerim.”

Çocuğu alır. “Bu işten kurtuldum.” diye sevinerek mezarlığa taraf gider. Mezarlığa varır. Çocuğu mezara koyup üstünü toprakla doldurur. Gerisin geri eve gelir. Gayri bunlar kızı nikahlamaya karar vermişler. Ölen kızın kırkı dolmuş, elli ikinci gece okutulmuş.

Kızı oğlanla nişanlamışlar. Artık hanım olmuş. Kolu bileziklerle dolmuş. Saç baş yapılmış, giyinmiş kuşanmış. Bakmaya kıyılmıyormuş. Bu kadın evin içinde oynarmış. Kendi kendine “Hiçbir şeyin olmadan buralara gelip de eniştayi alan Deli Zala sen değil misin? Ölü çocuğu götürüp de tüccarın dükkanına koyup kaç top kumaşı alan Deli Zala sen değil misin? Avradın yüz kazını satıp yarısını enişteme yediren Deli Zala sen değil misin? Bir de ‘Ağamın karısını nasıl öptüü.’ diye bağırان kazı kadına götüren, kadın da ‘Aman bu da sana olsun.’ diyence bütün kazaları alan Deli Zala sen değil misin?” diye söyleyip oynarmış.

Kaynanası bu kızın söylediklerini duymuş. Hemen odaya girip kıza demiş:

“Namını duyardık. Gezmedik yer bırakmayan Deli Zala sen miydin?”

“Ben Deli Zala değilim ki?”

“**Aboruu...** Kimseler duymasın seni tanıyan olursa namusuma dışarı çıkamam.”

“Kaynanam kurban olam. Dilini çıkar da bir öpeyim.”

Kadın bu sözlerle inanıp dilini öpmesi için çıkarır. Kız kaynanasının dilini dişleyip koparır. Kadının ağzı kan revan içinde kalmış. Kelle dili gibi kopmuş. Kız hemen adama telefon açıp “Aman memurlar, âmirler filan efendinin annesi hastalandı. Acele gelsin.” demiş. Herif bindiği gibi gelir. Kadın laf söyleyecek halde değil ki. Kadın can veriyormuş gayri. Kadın eliyle kızı gösteriyormuş. Adam, hanımına sormuş:

“Neyi gösteriyor hanım?”

“Hevesini alamadığım gelinime malımı mülkümü, ne var ne yok onun üzerine yapın diye beni gösteriyor. Ne göstereyim? Kadıncağzı bacımdan hevesimi alamadı. Benden de hevesini alamadan gidiyor. Doktor getirelim, belki kurtulur.”

Adam hemen telefon açar. Doktor fazla vakit geçmeden gelir. Doktor kapıdan girerken kız doktora demiş ki:

“Al şu altınları buna zehir ver.”

Doktor içeri girince; “Bu dermansız derde tutulmuş. Buna bilmem ne derdi diyorlar. Bu hem serpici hem de öldürücüdür.” der. Doktor hemen kadına bir iğne vurur. Kadını öldürür. Oğlan feryât etmeye başlamış, “Canım anam, nasıl derdimiş?” diye. Ağzını açıp bakamaz ki; ağzı kan dolu. Kadıncağzı götürüp gömmüşler.

Aradan üç gün geçmiş, beş gün geçmiş. Kapının önünde bir taksi durmuş. Zile basılmış. Kız pencereden dışarı bakmış ki, doktor. Doktoru içeri almış:

“Sakin kimse girmesin. Benim doktorla işim var.”

Öteki adam dışarıda kalır. Doktor kıza der ki:

“Hani sen bana böyle böyle altın **işmâr** ettin. Kaynananı zehirlettin.”

“Ne ne? Bir de kaynanamı zehirledin öyle mi? Hemen telefon açayım kocama.”

Kadın hemen kocasını telefonla arar: “Çabuk gel. Ananı doktor zehirlemiş. Çabuk yetiş” der. Adam hemen gelir. Doktor, kıza der ki:

“Anam elini ayağını öpeyim. Sen bana böyle böyle demedin mi?”

“Ben sana öyle demedim. Koskoca doktorsun ne kadar büyük yalan söylüyorsun?”

Adam doktoru öldürmüş. Deli Zala doktordan da kurtulmuş. Kocasıyla birlikte mutlu yaşamışlar.

Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine.

Hayriye Zabar

47. DELİ MEMED

Bir varmış bir yokmuş... Evvel zaman içinde kalbur zaman içinde deve tellal iken, pire berber iken bir köyde su kıtlığı varmış. Bu su kıtlığı da devlerin suyu vermeyişinden ileri geliyormuş. Köylüler devlere bir kız verirlermiş. Devler bu kızı yiyesiyeye kadar suyu akıttırlarmış. Devler kızları yiyinceye kadar ne verirlerse köylüler onunla yetinirlermiş. Bir de köyde Deli Memed diye biri yaşarmış.

Bir gün kız verme sırası padişaha gelmiş. Devler Deli Memed'e gelip "Eğer biz seni yersek padişahın kızını yemeyeceğiz" demişler. Deli Memed bir hile düşünerek bu devleri yok etmek istemiş. Padişahın küçük kızıyla anlaşarak padişahın sarayının duvarına bir merdiven kurmuşlar. Bir gece Deli Memed devlere giderek "Bu gece padişahın kızlarının hepsini yiyeceksiniz." demiş. Sarayın önüne getirmiş. Deli Memed kurduğu merdivenden padişahın sarayına çıkmış. Devlerde aşağıda bekliyormuş. Deli Memed devlerin merdivenden tek tek çıkmalarını söylemiş. Her çıkan dev i teker teker öldürmüş. Devlerin hepsini öldürmüş. Sarayın gizli bir yerine gömmüş. O sırada padişahın küçük kızı elini devlerin kanına batırıp Memed'in sırtına sürmüş. Sabah olunca hiç dev kalmadığı için su kendi başına akmaya başlamış. Halk devlerin öldüğünü anlamış. Padişah devleri kimin öldürdüğünü öğrenmek istemiş. Bütün ahâlîye sorulmuş. Kimse "Ben öldürdüm" dememiş. Padişahın kızı "Devleri öldürenin sırtında bir belek var" demiş. Padişah herkesi kontrol ettirmiş. Sadece Deli Memed kalmış. Padişah Deli Memed'i saraya çağırtmış. Deli Memed'e demiş ki:

"Dile benden ne dilerse?"

"Padişahım sağlınızı dilerim."

"Bak Memed, senin öldürdüğün devlerin akrabaları varmış, suda yaşarlarmış. Siz sakın ola buradan dışarı çıkmayın."

Deli Memed bu sözleri dinleyecek adam değilmiş.

Padişah, üç kızını Deli Memed ve kardeşlerine vermiş, onları uğurlamış. Ayrıca Deli Memed'in üç kız kardeşi varmış. Bunlardan birini kaplanların, birini

aslanların, birini de kuşların efendisi ile evlendirmiş. Bir gün Deli Memed'in karısı devlerin sudaki akrabaları tarafından kaçırılır. Aygırların suyun altında bir köşkü varmış. Deli Memed karısının nereye götürüldüğünü bilmiyormuş. Deli Memed, kuşlar pirinden yardım istemiş. Bir yaşlı akbaba köşkün yerini bildiğini söylemiş. Bir plan yaparak karısını kurtarmaya karar vermiş. Deli Memed, karısıyla birlikte kaçarken aygır, Deli Memed'i parçalamış. Akbaba kuşlar pirine giderek Deli Memed'in öldüğünü söylemiş. Kuşlar piri, Deli Memed'in iyileşmesi için gerekli iksiri buldurmuş. İksir bulunup Deli Memed kurtarılır. Ama karısını aygırlar götürür. Deli Memed iki kurban kesip aygırlar için kanını denize akıtmış. Gelen aygırı yakalamış, karısını istemiş. Karısını getirmişler. Geri kalan iksiri denize döküp bütün aygırları helâk etmiş. Karısını alıp evine dönmüş. Mutlu bir hayat sürmüşler.

Onlar ersin muradına biz çıkalım kerevetine.

Halil Aksoy

48. RASTGELE

Varyemez bir insanın bir oğlu varmış. Aksine bu çocuk tam eli açık, cömert, sadakayı-fitreyi veren, hayrı seven bir gençmiş. Babasıyla arası hiç uz gitmezmiş. Bu sebeple babasıyla bir gün kavga yapmış, köyü terk edip gitmeye kafaya koymuş. Diyelim ki, **Gümüşler**'den **Niğde**'ye gidecek, oradan da bir vesayit bulduğunda da başka illere, vilayetlere gidecek. Un fabrikasının altında eski çayırılar, söğütler vardı. O söğütlerin altına oturmuş, kendi kendine düşünürken yanına bir ihtiyar gelmiş:

“Selamünaleyküm.”

“Aleykümselam. Otur baba.”

İhtiyar oturuyor. Bir müddet sessizlikten sonra ihtiyar oğlana der ki:

“Oğlum, sen burada ne oturuyorsun? Sen bir garip kimseye benziyorsun. Derdin ne? Çok da düşünceli görüyorum.”

“Baba, benim babam böyle böyle bir insan. Buna kızdığım için evimi barkımı terk ettim. Niyetim Bağdat’a, İran’a gitmek.”

“Ne yapacaksın Bağdat’ta?”

“Ne iş bulursam onu göreceğim.”

“Ben de Bağdat’a gideceğim oğlum. Yalnız çok yorgunum, şu söğüdün gölgesinde biraz yatalım uyuyalım. Kalkınca yolumuza devam ederiz.”

“Peki.”

Pîrle birlikte oğlan da bir müddet uyur. Uyandıklarında oğlan bakar ki, yattıkları yerde değiller. Demirciler bir tarafta, kalaycılar bir tarafta, han gibi bir vilayetin içerisinde bulur kendini. Oğlan ihtiyara sorar:

“Baba biz nereye yattık nereye geldik?”

“Oğlum, ben buraya bir defa daha gelmiştim. Burası galiba Bağdat olsa gerek. Sen de buraya gelecektin ben de. Allah bizi buraya getirip bırakmış. Bundan sonraki durumlar sana ait. Senin buradaki ismin ‘Rastgele’, kendi ismini söyleme. Ahmet, Mehmet olarak söyleme, kim ne derse ‘Rastgele’ de.”

“Peki.”

“Beni bir daha sıkışmadıkça arama.”

Pîr kaybolur gider. Tabii yanına gelen Hızır İlyas’mış. Onu öyle rüyada gibi götürmüş, bırakmış oraya. Çocuk bir müddet sağa sola koşturursa da **düzenli** bir iş bulamaz. Kim ismini sorduysa “Rastgele” dediğinden millet bunu bir serseri kaydına koymuş. Ahâlîden biri oğlana der ki:

“Oğlum, benim bir işim var. Sana on lira yevmiye vereceğim. Gider misin?”

“Rastgele.”

Oğlan gidip o işi görür. Zora da rastgele, kolaya da rastgele der tabii. Üç-beş yıl çalışır, birkaç kuruş para da biriktirir.

O vakitlerde Bağdat valisinin karısıyla arası açılır. Hanımını boşar. Sağdan soldan eşraf gelir. Şeriat kanununa göre o zaman hülle diye bir şey var. Bir kocaya verilir, nikah kıyılır. Sabahleyin o koca boşar, eski kocasına dönebilirmiş. Gelenek öyleymiş. Kanunu yasası oymuş. Vali beye derler ki:

“Yav Vali bey, senin durumun böyle olmaz. Biz seni hanımınla birleştirelim.”

“İyi ama benim hanım **dilbâz**, **hatırnâz**, misafirperver... Arkadaş benim hanımı kim olsa boşamaz. Herkesi memnun eden bir tip.

“Pekâlâ sen niye boşandın?”

“Bir anlaşmazlık yüzünden boşandık. Pişmanım amma gurur meselesi. Özür dileyelim, birleşelim.”

Vali her şeye razı olur ve adamlara der ki:

“Ne yapalım? Kimi bulalım buna?”

“Yav memlekete bir gariban geldi. Rastgele isminde bir serseri. Buna söyleyelim, biraz para verelim. Akşam odaya girsin. Yatağını hanımının yatağı üzerine yapalım. Ranza misali yani. Hanımın altında yatsın. O da üzerinde yatsın. Sabahleyin de boşar. Ondan sonra adamı buradan süreriz, gitsin.”

Aslında oğlan uyanıkmış. Tahsil de görmüş zamana göre. Hani medrese falan da görmüş. Fakat pîrin sözünü itikat üzere tam manasıyla tutmuş. Bir gün oğlanı çağırırlar:

“Rastgele, durum böyle böyle. Seni akşamdan damat tıkacağız. Sabahleyin kalkıp hanımını boşayacaksın.”

“Rastgele.”

Adamlar valiye oğlanı tanıştırlar:

“İşte Vali bey rastgeleyle geldi, rastgeyelle gidecek adam.”

“Peki, olsun.”

Vali bu işe razı olur. Akşamdan damadı tıkarlar. Hanım bakar; **centilmen**, dal gibi bir babayiğit. Bunda bir sır olduğunu keşfeder. Kadın uyanıkmış tabii. Kadın oğlana sorar:

“Rastgele sana bu ismi kim verdi?”

“Rastgele.”

Kadın dolabın içindeki kasanın kapağını açınca sarı lira birden yere iner. Oğlana der ki:

“Bundan iyisini mi rast getireceksin be? Bırak rasgeleyi ismin ne senin? Onu söyle.”

“İsmim Ahmet. İşte ben Türkiyeliyim. **Niğde**’den geldim. Filan yerde böyle bir mola verdim. Bir derviş yanıma geldi. Beni buraya kadar getirdi. O zamandan bu tarafa da “Rastgele” olarak geçinip gidiyoruz.”

“Allah rast getirdi muradını verdi. O pîr sana bu günü söylemiş. Bundan iyisi rast gelmez. Bundan sonra diyeceklerimi iyi dinle.”

“Peki söyle.”

“Sabahleyin seni çağıracaklar. Bir miktar para teklif edecekler. Senin beni boşaman için teşebbüste bulunacaklar. Sakın ha boşama. Korkma sana bir şey yapamazlar. Her ne kadar vilayetin valisi de olsa haklıyı haklı gören kadılar var, yasalar var. Seni ezmezler.”

“Peki.”

Sabah olur tabii. Kadın oğlanı giyindirir, kuşandırır. Banyoya sokar. Tıraşını yaptırır. Sabah kapıyı açarlar bakarlar ki; Rastgele yerine fidan gibi bir genç. Rastgele gelenlere derki:

“Buyurun. Ne istiyorsunuz?”

“Seni Vali Bey istiyor.”

“Ne olacak? Ne yapacakmış Vali Bey beni?”

“İstiyor işte. İlla gideceğiz.”

“Peki gidelim.”

Bu arada hanımı Ahmet’e der ki:

“Vereceğin cevabı biliyor musun Ahmet?”

“Ben konuşmasını bilirim. Merak etme.”

Kadın bir çıkın altın koyar oğlanın cebine ve gönderir. Oraya varırlar. Selamlaşmadan sonra vali de şaşırır. Akşamdan gördüğü Rastgele’ye benzemez bu. Değişik bir tip. Vali oğlana der:

“Otur.”

“Akşam seninle Rastgele diye tanışmıştık.”

“Eeee... Benim.”

“Peki ama o adam sen değilsin.”

“O adam benim. Rastgele de benim. Ahmet de benim. Şimdi söyleyeceklerinizi söyleyin. Teklifiniz nedir?”

“İşte akşam size söylemiştik. Rastgele dedin, tasdik ettin., durumu izah ettik. Sabahleyin hanımını boşayacağını vaat ettin.”

“Ben öyle bir vaatte bulunmadım.”

“Rastgele dedin.”

“Şimdiye kadar her kelimem rastgele değil miydi benim? Vaatte bulunmadım. Söz vermedim size. Başka bir teklifiniz varsa söyleyin.”

“Sana şu kadar para verelim.”

Zamanın kadısı, müftüsü falan toplanmış oraya . oğlana derler ki:

“Sen bu hanımı boşa.”

“Beyler, parayla hanım boşanırsa buyur beyim, şu parayı sen al. Hanımını boşa Vali beye veriver.”

Tabii çareleri tükenir. Elllerinde kullanacakları hiçbir koz kalmaz. Serbest bırakırlar. Bu oğlan evine varır. Hanımı vaziyeti sorar. Öğrenince sevinir. Mutlu bir zaman yaşarlar. Nihayetinde Ahmet’in kuyusunu kazmaya başlarlar. Fırsatını bulurlarsa bir tongaya düşürüp yok edecekler oğlanı.

O zamanın padişahları tebdil-i kıyam ederler. Yani derviş kıyafetini giyer Anadolu’nun köylerini veyahut o devletin civarını gezermiş. Bir gün padişah kalkmış, zannedersem Osmanlı zamanında olmuş, Bağdat’a varır. Bir parka oturur. Sonra, valiyi de tanır ya ezelinden beri gelip gittiğinden, saçlı-sakallı öyle bir dilenci kıyafetinde parkta otururken vali yanına varır:

“Allah rızası için birkaç kuruş verir misin?”

“Lan pezevenk! Geçen gün birisi geldi. Serseri, efendim “Rastgele” deyip benim **avradı** aldı. Sen de yarın gidersin bütün karıları almaya çalışırsın.”

Birkaç tane tokat patlatır. Ahmet de aynı parkta oturuyormuş. Kalkmış dervişin yanına varmış:

“Gel baba, şuraya otur. Nereden gelip nereye gidiyorsun?”

“Oğlum işte ben bir seyyâhım, dervişim. Gezip dururum. O adamı varlıklı gördüm üç-beş kuruş dünyalık istedim. O da beni bu vaziyete soktu.”

“Onlar vicdansız adamlar ama onlar memleketin büyük sınıflarına gelmişler. Olur böyle şeyler derviş baba. Sen bu birkaç kuruşu al. Kusura bakma, ben seni yolcu edeyim.”

Oğlan dervişi alıp evinine götürür. Tabii evinde ağırlar. Durumları dervişe anlatır:

“Şimdi o vali beni kaybetmek için çalışıyor ama ben Allah’ıma sığındım. Niyetim doğru yaşıyoruz işte.”

“Korkma evladım! Allah yardımcın olsun. Zaman ola hayrola. Belki sen bu vilayete vali olursun.”

Tabii derviş oradan çekip gider. O zamana kadar vali padişaha bir dilekçe yazar: “Şu şu şekilde karımdan boşanmışım. Şöyle bir garip geldi. Ona hülle yaptırmak için gerdeğe sokmuştuk. Neticede böyle durumlar oldu. Şimdi ise ailemden ayrırım. Buna bir çare. Sizden beklediğim bir **medet**.”

Padişah yerine vardığında, tabii o zamanın ilgilisi her kimse, vezirmiş herhalde gelir der ki:

“Padişahım, böyle bir dilekçe var. Bağdat’tan geliyor. Siz de Bağdat’taydınız. Size orada böyle bir dilekçe sunulmadı mı?”

“Sunulmadı. Getirin bakayım dilekçeyi.”

Vezir gidip dilekçeyi getirir. Padişah dilekçeyi okuduktan sonra katibine nâme yazdırır: “Ben Bağdat’ı gidip gözümle gördüm. Asayiş tamami biliyorum. O vali denilen adi herifi valilikten azlediyorum. Yerine Rastgele’yi vali olarak tayin ettim. Bunu herkes böyle bile.”

Bu nâmeyi Bağdat’a gönderir. Bağdat idarecisi, artık her kimse, valiyi valilikten azleder. Rastgele vali olarak atanır.

Bundan sonra karısıyla mutlu bir hayat sürer.

İbrahim Dabak

49. ÇINGIRDAK ALİ

Bir varmış, bir yokmuş... Bunun gibi hiç yokmuş. Bir Çingirdak Ali varmış. Giderken bir çalıya takılıvermiş:

“Anasını s... çalısı. Sana ateş getireyim de yakayım.”

Çingirdak Ali ateşe gitmiş:

“Ateş ateş, şu çalıyı yakıver.”

“Benim burda maşal maşal yandığım yerde, onun orda güzel güzel durduğu yerde niye yakayım?”

“Vay anasını s... ateşi. Sana bir su getireyim de söndüreyim.”

Sonra suya gitmiş:

“Su su, di şu ateşi söndürüver.”

“Benim burda ıldır ıldır aktığım yerde, onun orda maşal maşal yandığı yerde niye söndüreyim?”

“Vay anasını s... suyu. Sana bir camız getireyim de soğdurayım.”

Oradan ayrılıp camıza gitmiş:

“Camız camız, şu suyu soğuruver.”

“Benim burada çomak çomak yayıldığı yerde, onun orda ıldır ıldır aktığı yerde, niye soğurayım suyu.”

“Vay avradını s... camızı. Sana bir **canavar** getireyim de seni yedireyim.” deyip oradan ayrılır. **Canavarın** yanına gelir. **Canavara** der ki:

“**Canavar canavar**, şu camızı yiyiver.”

“Benim burda dağlarda gezdiğim yerde, onun orda çomak çomak yayıldığı yerde, niye onu yiyeyim?”

“Vay avradını s... **canavarı**. Sana bir it getireyim de kovalatayım.” deyip ite gitmiş:

“İt it, şu **canavarı** kovalayıver.”

“Benim burda kemik kemirdiğim yerde, onun orda dağlarda durduğu yerde, niye kovalayayım.”

“Vay avradını s... iti. Sana bir karı getireyim de taşılayayım.”

Oradan ayrılarak karının yanına gitmiş ve kariya demiş ki:

“Karı karı, şu iti taşılayıver.”

“Benim burda **kirmen** eğirdiğim yerde, onun orda kemik kemirdiği yerde niye taşılayayım?”

“Vay avradını s... karısı. Sana bir koca getireyim de sana varsın.” diyerek oradan ayrılır ve kocanın yanına gelir. Kocaya der ki:

“Koca koca, şu kariya var.”

“Benim burda **harman** savurduğum yerde, onun orda **kirmen** eğirdiği yerde niye varayım?”

“Vay avradını s... kocası. Senin harmanına bir kıyamet getireyim de gör.”

Çingirdak Ali, bir yel getirir, bir kıyamet getirir. Yel harmanı savurur, koca kariya varır, karı iti taşlar, it **canavarı** kovalar, **canavar** camızı yemeye gider, camız suyu soğurur, su ateşi söndürür, ateş dikenı yakar.

Yer içer muradına göçer. Masal burda biter.

Hüseyin Arslan

50. HOROZ İLE BEY OĞLU

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur zaman içinde bir horoz ve bir Bey oğlu varmış. Bu horoz eşinirken bir altın bulmuş. Bey oğlu demiş ki:

“Horoz kardeş, o altını bana ver, daha sonra sana veririm.”

Aradan biraz aman geçmiş. Horoz, Bey oğluna “Altınımı almaya geleceğim!” diye haber salmış.

Horoz yola düşmüş. Yolda giderkene bir tilkiye rastlamış. Tilki sormuş:

“Nereye gidiyorsun?”

“Bey oğlu altınımı aldı da oraya gidiyorum.”

“Bende geleyim mi?”

“Gel.”

Epey yol gidince tilki horoza demiş ki:

“Horoz kardeş ben yoruldum.”

“Açıl ağzım, gir tilki”

Horoz tekrar yola koyulmuş. Bir kurda rastlamış. Kurt sormuş:

“Horoz kardeş, nereye gidiyorsun?”

“Bey oğlu altınımı aldı da oraya gidiyorum.”

“Bende geleyim mi?”

“Gel”

Kurtla birlikte yola çıkmışlar. Kurt, horoza demiş ki:

“Ben yoruldum.”

“Açıl ağzım, gir kurt”

Horoz tekrar yola koyulmuş. Yolda bir sel gelmiş. Sel horoza sormuş:

“Horoz kardeşim, nereye gidiyorsun?”

“Bey oğlu altınımı aldı da oraya gidiyorum.”

“Bende geleyim mi?”

“Gel”

Horozla sel birlikte yola koyulmuşlar. Sel horoza demiş ki:

“Ben yorulдум.”

“Açıl ağzım, gir sel.”

Sel horozun ağzına girmiş. Horoz iyice büyümüş. Epey yol gitmiş, Bey oğluna varmış. Horoz, Bey oğluna demiş ki:

“Bey oğlu altınımı ver.”

“Küresteki tavuklar aldı.”

“Açıl ağzım çık tilki. Şunun tavuğunu ye.”

Tilki horozun ağzından çıkmış. Tavukları yemiş altını bulamamış. Horoz tekrar Bey oğluna demiş ki:

“Bey oğlu altınımı ver.”

“İneklerin altında.”

“Açıl ağzım, çık kurt.”

Kurt horozun ağzından çıkmış. İnekleri yemiş, fakat altını bulamamış. Horoz tekrar Bey oğluna demiş ki:

“Bey oğlu altınımı ver.”

“Evlerin altında.”

“Açıl ağzım, çık sel. Şunun evlerini yık.”

Sel horozun ağzından çıkmış. Evleri yıkmış fakat altını bulamamış. Horoz tekrar küllüğe dönüp eşelemiş ve altını bulmuş.

Masal da burda bitmiş.

KAYNAKLAR

ACIPAYAMLI, Orhan, “Türkiye’de Yağmur Duâsı ve Psiko-Sosyal Metotla İncelenmesi”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 21 (1-2) Ocak-Haziran 1963, s. 20.

AĞAKAY, Mehmet Ali (Haz.), **Türkçe Sözlük**, Ankara 1979, s. 556.

AKİDİL, İnci, “Alman ve Türk Masallarında Formel İfadeler”, **Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, 2 (1), Mart 1970, s.36-47.

AKKAŞ, Saffet, **Derdiyok ile Zülfüsiyah Hikâyesi Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma**, Niğde 1999 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

AKKOYUNLU, Ziyat Abdulmecit, **Binbir Gece Masallarının Türk Masallarına Tesiri**, Ankara 1982. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

Akpınar Dergisi, Şubat-Mart-Nisan 1940, s. 13-16; 2. Teşrin 1. Kanun 1940, s. 15-16.

ALANGU, Tahir, **Masal Araştırmaları Sahasına Toplu Bir Bakış ve Türk Halk Masallarının İç Yapısı ve Kahramanları Üzerinde Bir Deneme**, İstanbul 1943. (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi)

ALANGU, Tahir, **Billur Köşk Masalları**, İstanbul 1961.

ALANGU, Tahir, **Keloğlan Masalları**, İstanbul 1967.

ALPTEKİN, Ali Berat, **Taşeli Platosu Masallarında Motif ve Tip Araştırması**, Erzurum 1982.(Yayınlanmamış Doktora Tezi)

ALPTEKİN, Ali Berat, “Edebiyat Fakültelerinde Yapılan Talebe Tezlerindeki Masallar”, **Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi** (İzmir), II, 1983, 208-228.

ALPTEKİN, Ali Berat, “Halk Hikâyelerinde Kahramanlara Nasıl Ad Verilmektedir?”, **Milli Kültür**, sayı 70, Mart 1990, s. 36-39.

ALPTEKİN, Ali Berat, **Hayvan Masalları**, Ankara 1991.

ALPTEKİN, Ali Berat, **Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı**, Ankara 1997.

- ALPTEKİN, Ali Berat, **Kirmanşah Hikâyesi**, Ankara 1999.
- ARAZ, Rifat, **Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği**, Ankara 1995.
- ARSAL, Suat Salih, **Öz Türk Masalları**, Mersin 1935.
- ASLAN, Ahmet Ali, **Kuzey-Doğu Anadolu (Kars) Türk ve Kuzey Britanya Halk Edebiyatında Masallar**, Ankara 1998.
- ASLAN, Ensar, **Halk Hikâyelerini İnceleme Yöntemleri-Yaralı Mahmut Hikâyesi Üzerine Bir İnceleme**, Diyarbakır 1990.
- ASLAN, Ensar, **Çıldırli Âşık Şenlik, Hayatı-Şiirleri-Hikâyeleri**, Ankara 1975; 2. b. Diyarbakır 1992.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, **Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul 1992.
- AYGEN, Mehmet –S. BOZOK-H. GENÇ, **Afyonkarahisar Masalları**, Afyon 1983.
- Bahtaver, **Türk Masalları**, İstanbul 1930.
- BAİN, Robert Nisbet, **Turkish Fairy Tales and Folk Tales**, Londra 1896, 1901, 1970.
- BALİ, Muhan, **Emrah ile Selvi Han Hikâyesi / Varyantlarının Tesbiti ve Halk Hikâyeciliği Bakımından Önemi**, Ankara 1973.
- BANARLI, Nihat Sami, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, C. I, İstanbul 1998, s. 14.
- BARKAN, Ömer Lütfi, **Kolonizatör Türk Dervişleri**, İstanbul ? , s. 27.
- BECK, Sebastian, **Ahmed's Glück**, Heidelberg 1917.
- BEYSANOĞLU, Şevket, **Diyarbakır Folkloru**, Diyarbakır 1946.
- BİLDİK, Suna Pamir, **Yıldızeli Atıfet Bildik'ten Derlenen Masallar Üzerine Bir Araştırma**, Elazığ 1995.(Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi)
- BOLAT, Zekeriya, **İnli Kasabası Folkloru**, Erzincan 1998. (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi)
- BORATAV, Pertev Naili, **Contes Turcs**, Paris 1955.
- BORATAV, Pertev Naili, **Zaman Zaman İçinde**, İstanbul 1958.

BORATAV, Pertev Naili, **Le ‘Tekerleme’**, Paris 1963; İstanbul 2000.

BORATAV, Pertev Naili, **Türkisch Volksmarchen**, Berlin 1969.

BORATAV, Pertev Naili, **Az Gittik Uz Gittik**, Ankara 1969.

BORATAV, Pertev Naili, **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, İstanbul 1992.

BORATAV, Pertev Naili, **100 Soruda Türk Folkloru**, İstanbul 1994, s. 122.

BROCKETT, Eleanor, **Turkish Fairy Tales**, Londra 1963, 1965, 1968.

BROCKETT, Eleanor, **Turkish Fairy Tales**, London 1964; 2. b., 1965; 3. b., 1968.

Büyük Lügat, İstanbul 1990, s. 625.

Büyük Türkçe Sözlük, Ankara 1990, s. 745.

CAFEROĞLU, Ahmet, **Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme**, İstanbul 1940.

CAFEROĞLU, Ahmet, **Doğu İlleri Ağızlarından Toplamalar**, İstanbul 1942.

CAFEROĞLU, Ahmet, **Anadolu Ağızlarından Toplamalar**, İstanbul 1943.

CAFEROĞLU, Ahmet, **Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar**, İstanbul 1944.

CAFEROĞLU, Ahmet, “Niğde Ağızlarından Örnekler”, **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C. I. (nr.5-4), İstanbul 1946, s. 12.

CAFEROĞLU, Ahmet, **Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar**, İstanbul 1946.

CAFEROĞLU, Ahmet, **Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar**, İstanbul 1946.

CAFEROĞLU, Ahmet, **Orta Anadolu Ağızlarından Derlemeler**, İstanbul 1948.

CAFEROĞLU, Ahmet, **Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler**, İstanbul 1951

CARNOY, E. Henry – NİCOLAİDES, Jean, **Traditions Populaires de L’Asie Mineure**, Paris 1889.

ÇAĞLAR, C. Oktay, **Bor Ağzı**, Ankara 1965. (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi)

ÇAMLIBEL, Faruk Nafiz, **Han Duvarları**, İstanbul 1993.

- ÇELİK, Suzan, **Türk Masallarında Ölüm ve Yas**, Elazığ 2000. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- ÇOLAK, Faruk, **Şah İsmail Hikâyesi Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma**, Kayseri 1994.(Yayınlanmamış Doktora Tezi)
- ÇORBACI, Çiğdem, **Türk Masallarında Yardımcı İhtiyar**, Elazığ 2000. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- DECOURDEMANCHE, Jean Adolphe, **Fables Turgues**, Paris 1888.
- DEMİRCİOĞLU, Yusuf Ziya, **Yürükler ve Köylülerden Hikâyeler-Masallar**, İstanbul 1934.
- DENİZ, Rasim, **Kayseri Masalları**, Ankara 1996.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Ankara 1993, s. 625.
- DİLÇİN, Ali Dehri, **Çankırı Masalları**, Çankırı 1933.
- DONGAÇ, H. Ayhan. "Stith Thompson ve Masal (The Folktale) Adlı Kitabı", **Masal Araştırmaları / Folktale Studies I**, (Haz. Nuri Taner), İstanbul 1988, s. 167.
- DUYMAZ, Ali, **Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma**, Elazığ 1992.(Yayınlanmamış Doktora Tezi)
- EBERHARD, W. – BORATAV, Pertev Naili, **Typen Turkischer Volksmarchen**, Wiesbaden 1953.
- EBERHARD, W. – BORATAV, Pertev Naili, **Typen Turkischer Volksmarchen**, Wiesbaden 1953, s. 4.
- EKREM, Selma, **Turkish Fairy Tales**, New Jersey 1964.
- ELÇİN, Şükrü, **Halk Edebiyatı Araştırmaları**, C. II, Ankara 1988.
- ELÇİN, Şükrü, **Halk Edebiyatına Giriş**, Ankara 1993.
- EMİROĞLU, Seyit, **Meram İlçesi (Konya) Masalları Üzerinde Bir İnceleme**, Konya 1996. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)
- ERCİLASUN, Ahmet Bican, **Kars Ağızları**, Ankara 1975.

ERCİLASUN, Ahmet Bican – TURAN, A. Şekür, **Uygur Halk Masalları**, Ankara 1989.

ERGENEKON, Cavidan Başar, **Tepme Keçelerin Tarihi Gelişimi Renk Desen Teknik ve Kullanım Özellikleri**, Ankara 1999.

ERGİN, Muharrem, **Dede Korkut Hikâyeleri**, İstanbul 1994.

ERGİN, Muharrem, **Dede Korkut Kitabı**, C. I, Ankara 1997.

ERGUN, Metin, **Türkmen ve Anadolu Halk Masallarının Yapı ve Motif Açısından Mukayesesi Üzerine Bir Araştırma**, Erzurum 1988. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

ESER, R. Eda, **Türk Masallarında Çocuk Motifi**, Elazığ 2000. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Evliya Celebi, **Seyahatname**, C. I, İstanbul 1993.

GEDİK, İlhan, **20. Yüzyıl Başlarında Niğde**, Niğde 1996.

GEMALMAZ, Efrasiyap, **Erzurum İli Ağızları**, 3 C., Ankara 1978; Ankara 1995.

GENÇ, Reşat, **Türk İnançları ile Milli Geleneklerinde Renkler ve Sarı Kırmızı Yeşil**, Ankara 1999, s. 9.

GIESE, Fredrich, **Materalien zur Kenntnis der Anatolischen Turkisch I**, Paris 1907.

GIESE, Fredrich, **Türkisch Marchen**, Jean 1925.

GÖDE, Halil Altay, **Yalvaç Masalları Üzerine Bir İnceleme**, Isparta 1997. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

GÖKALP, Ziya, **Kızıl Elma**, İstanbul 1914; İstanbul 1998.

GÖKALP, Ziya, “Usullere Dair-Hakiyyat I: Masallar”, **Küçük Mecmua**, 1 (18), 2 Teşrinevvel 1922; Saim Sakaoğlu, **Masal Araştırmaları**, s. 36, 37, 38, 39.

GÖKALP, Ziya, **Altın Işık**, İstanbul 1923.

GÖKYAY, Orhan Şaik, **Dedem Korkutun Kitabı**, İstanbul 1973.

GÜNAY, Turgut, **Rize İli Ağızları**, Ankara 1976.

- GÜNAY, Umay, **Elazığ Masalları / Metin-İnceleme**, Erzurum 1975.
- GÜNAY, Umay, “**Masal**”, Türk Dünyası El Kitabı, C. 3. Ankara 1992, s. 321.
- GÜNEY, Eflatun Cem, **En Güzel Türk Masalları**. İstanbul 1948.
- GÜNEY, Eflatun Cem, **Bir Varmış Bir Yokmuş**, İstanbul 1956.
- GÜNEY, Eflatun Cem, **Evvel Zaman İçinde**, İstanbul 1957.
- GÜNEY, Eflatun Cem, **Gökten Üç Elma Düştü**, İstanbul 1960.
- GÜNEY, Eflatun Cem, **Az Gittim Uz Gittim**, İstanbul 1961.
- GÜVEN, Meriç, **Binbir Gece Masalları Üzerinde Motif Araştırması / Metin-İnceleme**, Balıkesir 1994. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- Hayat Ansiklopedisi**, C. II. s. 771
- İNAN, Abdulkadir, **Manas Destanı**, Ankara 1985; Ankara 1992.
- İNAN, Abdulkadir, **Makaleler ve İncelemeler**, C. I, Ankara 1987.
- İNAN, Abdulkadir, **Tarihte ve Bugün Şamanizm**, Ankara 1995.
- İslam Ansiklopedisi**, C. 8, İstanbul 1960, s. 120.
- JACOB, Geoge, **Xoroz Kardash (Bruder Hahn)**, Berlin 1906.
- KAFTANCIOĞLU, Ümit, **Köroğlu Kol Destanları**, İstanbul 1979.
- KAMPHOEVENER, Elsa Sophie Von, **Marchen und Geschichten Alttürkischer Nomaden**, Hamburg 1956.
- KAMPHOEVENER, Elsa Sophie Von, **Der Zedernbaum**, Hamburg 1966.
- KAPLAN, Mehmet –M. AKALIN- M. BALİ, **Köroğlu Destanı**, (Anlatan: Behçet Mahir), Ankara 1973.
- KARA, Ruhi, **Erzincan, Masalları (Metinler ve İncelemeler)**, Erzurum 1996. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)
- KARADAĞ, Metin, **Erzurum ve Çevresinde Derlenen Halk Hikâyeleri Üzerinde Araştırmalar**, C. II, Erzurum 1984, s. 195.(Yayınlanmamış Doktora Tezi)
- KARADAĞ, Metin – AKKAYA, Mehmet, **Kazdağı Masalları**, Ankara 1997.

Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, C. 1, Ankara 1991, s. 562, 563.

Kaşgarlı Mahmut, **Divanu Lûgati't-Türk**, (Çev. Besim Atalay), C. III, Ankara 1999, s. 7.

KAYA, Doğan, **Mahmut ile Nigar Hikâyesi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma**, Ankara 1993.

KAZIMOĞLU, Samir, "Azerbaycan Masallarında 'Desant Cümle' Anlayışı", **III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri**, Ankara 1997, s.35.

KENT, Margery, **Fairy Tales From Turkey**, London 1948.

KORKMAZ, Zeynep, **Güneybatı Anadolu Ağzları**, Ankara 1956.

KORKMAZ, Zeynep, **Nevşehir ve Yöresi Ağzları**, Ankara 1963.

KORKMAZ, Zeynep, **Bartın ve Yöresi Ağzları**, Ankara 1994.

KOŞAY, Hamit Zübeyr, **Dokuz Ötkünç**, Ankara 1929.

KOŞAY, Hamit Zübeyr, **Ankara Budun Bilgisi**, Ankara 1935.

KÖKSAL. Behiye, **Gaziantep Masalları Üzerine Bir İnceleme**, Konya 1995.(Yayınlanmamış Doktora Tezi)

KÖKTÜRK, Şahin, **Azerbaycan ve Türkiye'den Derlenmiş Masalları Karşılaştırma Denemesi**, Samsun 1996. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

KÖKTÜRK, Şahin, "Azerbaycan Masallarında Kalıp Sözler ve Deyimler", **V. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri**, Ankara 1997, s.89.

KUNOS, Ignazc, **Oszamn-Török Nepköltesi Gyujtemeny I**, Budapeşte 1887; **II** Budapeşte 1889.

KUNOS, Ignazc, **Türkische Volksmarchen aus Stanbul**, Leipzig 1905.

KUNOS, Ignazc, **Türkische Volksmarchen aus Adakale I, II**, Leipzig 1907.

KUNOS, Ignazc, **Fourty-Four Turkish Fairy Tales**, Londra 1913.

KUNOS, Ignazc, **Boszporuszi Tündervilag (Boğaziçi Perileri)**, Budapeşte 1923,

- KUNOS, Ignazc, **Türk Halk Edebiyatı**, İstanbul 1925; **Türk Halk Edebiyatı**, (Haz. Tuncer Gülensoy), Ankara 1994.
- KUNOS, Ignazc, **Türk Masalları**, (Türkçeleştiren Gani Yener), İstanbul 1987.
- MAKAS, Zeynelâbidin, **Yaralı Mahmut ile Mahbup Hanım Hikâyesi**, Erzurum 1979.(Yayınlanmamış Doktora Ön Çalışması)
- MENZEL, Theodor, **Billur Köschk (Der Kristal-Kiosk)**, Hannover 1923.
- MENZEL, Theodor, **Der Zauberspiegel**, Hannover 1924.
- NASRATTINOĞLU, İrfan Ünver, “Afyon Karahisar’da Keçecilik”, **Kültür ve Sanat**, Mart 1991, Sayı 5, s. 50.
- NEVRUZ, Hadi, **Elazığ Masal ve Hikâyelerinden Derlemeler**, Erzurum 1973.(Yayınlanmamış Lisans Tezi)
- NİCOLAİDES, Jean, **Contes Licencieux de Constantinople et de L’Asie Mineure**, Paris 1906.
- Niğde İl Yıllığı, “**Niğde Tarihi**”, Niğde 1997.
- OLCAY, Selahattin, **Doğu Trakya Yerli Ağzı**, Ankara 1970.
- OLCAY, Selahattin, **Erzurum Ağzı**, Ankara 1970.
- ÖGEL, Bahaeddin, **Türk Mitolojisi**, C. I, Ankara 1998.
- ÖGEL, Bahaeddin, **Türk Mitolojisi**, C. II, Ankara 1995.
- ÖNAY, Yılmaz, **Van Masalları Üzerine Bir Araştırma**, Van 1995. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)
- ÖRNEK, Sedat Veyis, **Türk Halk Bilimi**, Ankara 1995, s.140
- ÖRSAL, A. Sühendan, **Niğde Folkloru**, Ankara 1973. (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi)
- ÖZÇELİK, Mehmet, **Afyonkarahisar Masalları Üzerine Bir Araştırma**, Konya 1992.(Yayınlanmamış Doktora Tezi)
- ÖZÖN, Mustafa Nihat, **Resimli Türk Dili Sözlüğü**, İstanbul 1967, s. 671.

ÖZTÜRK, Ali, **Türk Anonim Edebiyatı**, İstanbul 1986.

ÖZTÜRK, Mahmut, **Fertek Ağzının Gramer Hususiyetleri**, Ankara 1956.(Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi)

PFLEGERL, Barbara, **Es War Einmal, Es War Keinmal / Türkische Volksmarchen**, İstanbul 1992.

PLANHOL, Xavier de, **Contes et Legendes des Peuples Turcs**, Paris 1958.

RADLOFF, W., **Sibirya'dan II**, (Çev. Ahmet Temir), Ankara 1956.

RADLOFF, W. - KUNOS, Ignaz, **Proben der Volksliteratur der Türkischen Stamme**, C. VIII, (Haz. Saim Sakaoğlu- Metin Ergun), Ankara 1998.

RAMSEY, Allan – CULLAGH, Francais Mc., **Tales From Turkey**, London 1914

RUGOFF, Milton, **A Harvest of World Folk Tales**, New York 1949.

SAKAOĞLU, Saim, **Gümüşhane Masalları / Metin Toplama ve Tahlil**, Ankara 1973.

SAKAOĞLU, Saim, “Formel Kavramı ve Türk Masallarında Benzer Durumlarda Kullanılan Formeller”, **I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri / 14 Ekim 1973**, Ankara 1974, s.148-194

SAKAOĞLU, Saim, **Türk Çocuklarına Masallar**, Ankara 1977.

SAKAOĞLU, Saim, **Kıbrıs Türk Masalları**, Ankara 1983.

SAKAOĞLU, Saim – ERGUN, Metin, **Türkmen Halk Masalları**, Ankara 1991.

SAKAOĞLU, Saim - DUYMAZ, Ali, **Hurşit ile Mahımihri Hikâyesi**, Ankara 1996.

SAKAOĞLU, Saim, **Masal Araştırmaları**, Ankara 1999.

SANDERS, E. W. C., **Tales of Turkey**, London 1925.

SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati, **Türk Destanları**, İstanbul 1972, s. 140.

SEVER, Mustafa, **Erciyes Yöresi Masallarında Tipler**, Ankara 1995. (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi)

SEYİDOĞLU, Bilge, **Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar**, Ankara 1975.

SEYİDOĞLU, Bilge, "Masal", **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, C. 6, İstanbul 1985, s. 149.

SOYLU, Turhan, **Güllüce Köyü**, Ankara ? ; AKARKEN, Şerafettin, **Niğde Çamardı ve Havalisi Yörük Ağzları**, Ankara ? ; SOYLUER, Serpil, **Niğde Folkloru**, Ankara?. (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezleri)

SPIES, Otto, **Türkische Marchen**, Düsseldorf-Köln 1967.

SUNGUROĞLU, İshak, **Harput Yollarında**, C. I, İstanbul 1958.

Şemseddin Sami, **Kamus-i Türkî**, İstanbul 1996.

ŞENER, Halis, **Anadolu Masalları**, İstanbul 1999.

ŞENOCAK, Ebru, **Leyla ile Mecnûn Hikâyesi Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma**, Elazığ 2000.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

ŞİMŞEK, Esmâ, **Kaçak Nebi Hikâyesi Üzerinde Bir Çalışma**, Erzurum 1986 (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi).

ŞİMŞEK, Esmâ, **Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması**, Elazığ 1990. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

ŞİMŞEK, İlhan, **Altay Köyü Ağzı (Niğde Ulukışla İlçesine Bağlı)**, Ankara 1972.(Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi)

TANER, Nuri (Haz.), **Masal Araştırmaları / Folktale Studies I**, İstanbul 1988.

TANER, Nuri, **Yalova Masalları**, İstanbul 1995.

TEKELİ, Eyüp, **Çukurkuyu Kasabası (Bor) Folkloru**, Erzurum 1973. (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi)

TEKİN, Mehmet – NAKİP, Bülent, **Dr. Edep Kızıldağı'nın Derlediği Hatay Masalları**, Antakya 1994.

TEKİN, Talat, **11. Yüzyıl Türk Şiiri**, Ankara 1989.

TEZEL, Naki, **Keloğlan Masalları**, İstanbul 1936.

TEZEL, Naki, **İstanbul Masalları**, İstanbul 1938.

TEZEL, Naki, **Contes Populaires Turcs**, İstanbul 1953.

TEZEL, Naki, **Türk Masalları**, 2 C. İstanbul 1971; Ankara 1997.

THOMPSON, Stith, **Motif Index of Folk-Literature**, 2 b., C. I., Indiana 1955.

THOMPSON, Stith, **Motif Index of Folk Literature**, 6. C., Indiana University, USA 1955-1958.

THOMPSON, Stith, **Motif Index of Folk Literature**, Bloomington, London 1958, 5.C., s.540,552,559,560.

TOGAN, Zeki Velidi, **Oğuz Destanı / Reşidüddin'in Oğuznamesi Tercüme ve Tahlil**, İstanbul 1972; İstanbul 1982.

TUĞRUL, Ahmet, **Niğde Masalları**, Erzurum 1973. (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi)

TUĞRUL, Mehmet, **Malatya'dan Derlenmiş Masallar**, Ankara 1946.

TUĞRUL, Mehmet, **Mahmutgazi Köyünde Halk Edebiyatı**, İstanbul 1969.

TÜRKMEN, Fikret, **Âşık Garip Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma**, Ankara 1974; 2. b. **Âşık Garip Hikâyesi / İnceleme-Metin**, Ankara 1995.

TÜRKMEN, Fikret, **Tahir ile Zühre**, Ankara 1983.

UYSAL, Ahmet Edip, **Archive of Turkish Oral Narrative I**, 1975; II. C., 1988.

UZUNOĞLU, Adellheid -Ocherbaure, **Türkische Marchen**, Hamburg 1982.

WALKER, Barbar K., **Once There Was and Twice There Wasn't**, Şikago 1968.

WALKER, Barbar K., **A Treasury of Turkish Folktales for Children**, ABD 1988.

WALKER, Barbar K., **Turkish Folktales for Children**, Ankara 1989.

WALKER, Barbar K., **The Art of Turkish Tale I**, 1990; II., 1991

WALKER, W. S. - UYSAL, A. Edip, **Tales Alive in Turkey**, Cambridge 1966.

YAMAÇ, Şekibe – MARTİNOF, Slaveyko, **Türk Masalları**, Sofya 1957.

YARDIMCI, Mehmet, **Yaşayan Malatya Masalları / Metinler ve İncelemeler**, Malatya 1996.

YAVUZ, Muhsine Helimoğlu, **Cigaramın Üstünde Bir Topal Karınca**, Ankara 1992; 2. b., 1994.

YAVUZ, Muhsine Helimoğlu, **Kim Uyur Kim Uyanık**, Ankara 1992.

Yeni Rehber Ansiklopedisi, C. 13, İstanbul 1994, s. 276.

Yeni Türk Ansiklopedisi, C. 6, İstanbul 1985, s. 2216.

YETKİN, Hulusi, **Gaziantep'te Derlenen Halk Masalları**, Gaziantep 1962.

YILDIZ, Gülşen, **Niğde Folkloru ve Halk Edebiyatı Ürünleri**, İzmir 1991.
(Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi)

YILMAZ, Mehmet, **Kırgız Halk Masalları / Motif Index ve Tercüme**, Erzurum 1994.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

LÜGATÇE

Masal metinlerinde geçen mahalli kelimeler ile anlamının dışında kullanılan kelimeler aşağıda gösterilmiştir:

A

Acık	: Azıcık
Ahali	: Halk, topluluk
Ahras	: Dilsiz
Akıl daneleri	: Fikir alınan, akıl alınan, danışılan kimse
As	: Kürkü değerli bir hayvan
Avrat	: Kadın, eş
Ayıktırmak	: Kendine getirmek

B

Bağır	: Göğüs
Bannak	: Parmak
Basmak	: Saldırmak, yok etmek
Bazar	: Pazar
Belek	: İz, işaret, tepe
Belemek	: Batırmak
Bellemek	: Sanmak, zannetmek, bilmek
Bezdirme	: Un ile hamur yapıp oklava kullanmadan açılan hamurun közün üzerinde pişirilmesiyle elde edilen bir tür yiyecek
Bildir	: Geçen yıl
Bişirgeç	: Ekmek sacının üzerindeki ekmeği çevirmeye yarayan bir alet.
Boyunduruk	: Öküzlerin boynuna takılan ağaçtan yapılmış bir çift sürme aleti
Bücü	: Böcek

C

Canavar	: Kurt
Cayır cayır	: Hayran hayran bakmak manasında kullanılır.
Cephe algın	: Cephe almak
Ciğer	: Çocuk (mecazen)

Civan : Çıban

Cuvap : Cevap

Ç

Çağa : Çocuk

Çakmak : Farkına varmak

Çalmak : Sokmak, kazmak

Çaput : Bez parçası

Çatmak : Atmak

Çay : En küçük akarsu

Çemirlemek : Katlamak

Çenig : Dağın eteği.

Çerçi : Öteberi satan kimse

Çevre : Örtü, bez parçası, tülbent.

Çığırnak : Çağırnak, bağırnak

Çırpamak : Vurmak

Çimçik : En küçük parça

Çivan : Çıban

Çuvaldız : İğnenin büyüğü

D

Daban : Alt, aşağı, zemin

Dağarcık : Torba

Dahra : Bir tür kesici alet, odun kırmada kullanılır.

Dal : Sırt

Datlı : Tatlı

Davar : Küçük ve büyükbaş hayvan

Debelenmek : Yuvarlanmak

Derketmek : Erimek, yok olmak

Dilbaz : Gönül alıcı

Dimağ : Akıl

Direkmen : Doğrudan doğruca

Dişirici : Hizmetçi, temizlikçi

Ditmek : Ayıklamak, didiklemek

Devirisi gün	: Ertesi gün
Diyet	: Değer
Döşek	: Yatak
Dünür gitmek	: Kız istemeye gitmek
Düvel	: Devletler
Düven	: Harman zamanı hayvanın arkasına bağlanıp üzerine ağırlık koyarak buğday, arpa vb. tahılların ayıklanmasında kullanılır.
Düzen tutmak	: Kendine göre hazırlık yapmak

E

Ebe	: Babaanne
Engin	: Düz arazi
Ense	: Tepe
Epey	: Uzun bir süre
Er	: Erkek
Erbişim	: Yumak
Essah	: Sahih, hakikaten
Esvap	: Elbise
Eşmek	: Kazmak

F

Fistan	: Elbise

G

Gangan	: Zümrüdüanka kuşu
Gaymak	: Yapmak, yığmak, yoğurmak
Gayri	: Başka
Gazaplanmak	: Öfkelenmek, hiddetlenmek
Gebertmek	: Öldürtmek
Gedik	: Ara
Gergef	: Nakış işlemede kullanılan yuvarlak kasnak
Gevirmek	: Çiğnemek
Gevşemek	: Yumuşak, katı tutmaktan vazgeçmek
Gıbil gıbil	: Yavaş yavaş
Gıcılamak	: Bağırmak

Gilli	: Sonra
Gön	: Deri
Göynün	: Gönlün
Guvel	: Evvel, eski
Guzu	: Kuzu
Güdük	: Kısa değnek, sopa
Gülzâr	: Gül bahçesi

H

Haiz	: Sahip olmak
Hatırnâz	: Hatır bilen
Herif	: Erkek, delikanlı
Herke	: Su kabı, kuyudan su çıkarmak için kullanılan kap
Hıfzetmek	: Gizlenmek, saklanmak
Hıncak	: Şimdi
Hızmatcı	: Hizmetçi
Hortlamak	: İtelemek, yuvarlamak
Hükümet	: Kadı, hakim(mecazen)

I

İcık	: Azıcık
İstirmek	: Isırmak

İ

İaşe	: Azık, yiyecek, ihtiyaç malzemesi
İbrik	: İçine su konulan kap
İç donu	: İç çamaşırı
İki canlı	: Hamile
İletmek	: Götürmek, ulaştırmak
İri	: Büyük
İşmâr	: Söz vermek, bakmak

K

Kadınus	: Güzel kadın
Kakılan	: Yerinden kalkan
Kalbur	: Tahıl elemek için kullanılan bir alet

Kalender	: Delikanlı, babayiğit
Kama	: Kısa saplı bir bıçak türü
Kamka	: Odun parçası, kıymık
Katiyyen	: Kesinlikle
Katmak	: Bırakmak, koymak
Kayılmak	: İstemek, razı olmak
Kelp	: Köpek
Kıç	: Bacak
Kırık	: Âşık, tutkun
Kırma	: Av tüfeği
Kirmen	: Yün eğirmek için kullanılan bir alet
Kişelemek	: Çağırmak
Koltuk	: Dip, alt, kuytu yer
Kopmak	: Acele etmek, koşmak, gitmek
Küllük	: Çöplük

L

Lalezâr	: Lale bahçesi
Lalik	: Çarık, ayakkabı

M

Mağırnak	: Bağırnak
Mağrip	: Batı
Mal	: Hayvan
Mania	: Engel
Mas	: Mal, mülk, variyet
Maşrık	: Doğu
Matağ	: Hikâye, masal, mesele
Medet	: Yardım
Melhem	: İlaç, derman
Mera	: Yayla, otlak
Merdivan	: Merdiven
Metel	: Masal, hikâye
Meyan	: Bu zaman içerisinde, bu süre içerisinde

Mil	: Çamur, balçık
Mintan	: Gömlek, elbise
Muayyen	: Belli
Muazzam	: İhtişamlı, görkemli, gösterişli
Müşkül	: Soru, istek

N

Naçar naçar	: Boş boş dolaşmak manasında kullanılır.
Nalbant	: Nalcı, atların ayaklarına nal takan kimse
Nevir nevir	: Çeşit çeşit manasında kullanılır.
Nida	: Çağırma
N'öreyim	: Ne yapayım manasında kullanılır.

O

Oturum	: Oturur hal

Ö

Ören	: Virane, harabe
Öte	: Uzak
Öte-bete	: Öteberi
Öteden aşmak	: Uzaktan gelmek

P

Patlak	: Bidon
Payton	: At arabası
Peçe	: Pencere
Perence	: Pencere
Peyda	: Ortaya çıkma
Pinçik	: Parça

R

Rast gitmek	: Rast gelmek

S

Saban	: Çift sürerken toprağı kazan demirden yapılmış alet.
Sadar	: Uzun değnek
Sahan	: Tabak

Salmak	: Göndermek
Santır	: Takım, alet, malzeme
Sarık	: Sarılı
Satmak	: Anlatmak
Savmak	: Başından atmak, kovmak
Seğirmek	: Canlanmak, kendine gelmek
Selahiyet	: Müsaade, izin
Semt	: Yamaç
Sındı	: Makas
Sırık	: Uzun değnek
Sıyaşlamak	: Sıvazlamak, okşamak
Sızgıt	: Kavurma
Silli sifilli	: Üstü başı perişan bir halde olan kimseler için kullanılır.
Siyaşlamak	: Okşamak
Soğdurmak	: Küçük abdest bozmak
Soğurmak	: Emmek
Soku	: İçinde buğday dövülen havan
Sokum	: Lokma
Soy gitmek	: Zoruna gitmek, aklına takılmak
Sünmek	: Sarkmak
Sürüklemek	: Örtmek, kapamak

Ş

Şamata	: Gürültü
Şavk	: Akis, güzelliklerin yansıması

T

Tavla	: Mera, çiftlik
Teberrik	: Yadigar, miras olarak
Tehir	: Erteleme
Temaşa	: Seyretmek
Tepik	: Çifte
Tepmek	: Kapatmak, üstünü örtmek
Terki	: Heybe, azık doldurmak için kullanılan bir nevi torba

Tes	: Hayvan pisliği
Tetir	: Yağ
Tezerken	: Tozarken
Tirikat	: Eski hale dönmek, fakirleşmek
Toklu	: Koç
Toy	: Düğün
Tuluk	: Küçük baş hayvanların derisinden yapılan bir tür kap
Tüymek	: Kaçmak

U

Uğruna	: Huzuruna, önüne
Ulak	: Haberci
Urba	: Elbise
Urgan	: İp

Ü

Üleşmek	: Paylaşmak
Ürkmek	: Korkmak
Üzengi	: Zincir, yular

V

Variyet	: Mal, mülk
Vüzerâ	: Vezirler

Y

Yalak	: Hayvanlara yem verilen yer
Yalçı	: Sert kaya
Yan	: Yön, Yer
Yaramaz	: Kötülük yapmak, zarar vermek isteyen
Yarmak	: Soymak, götürmek
Yazgı	: Kader
Yekün	: Tamamı
Yetişmek	: Tamamlamak, temin etmek
Yığın	: Küçümseme amacıyla kullanılır.

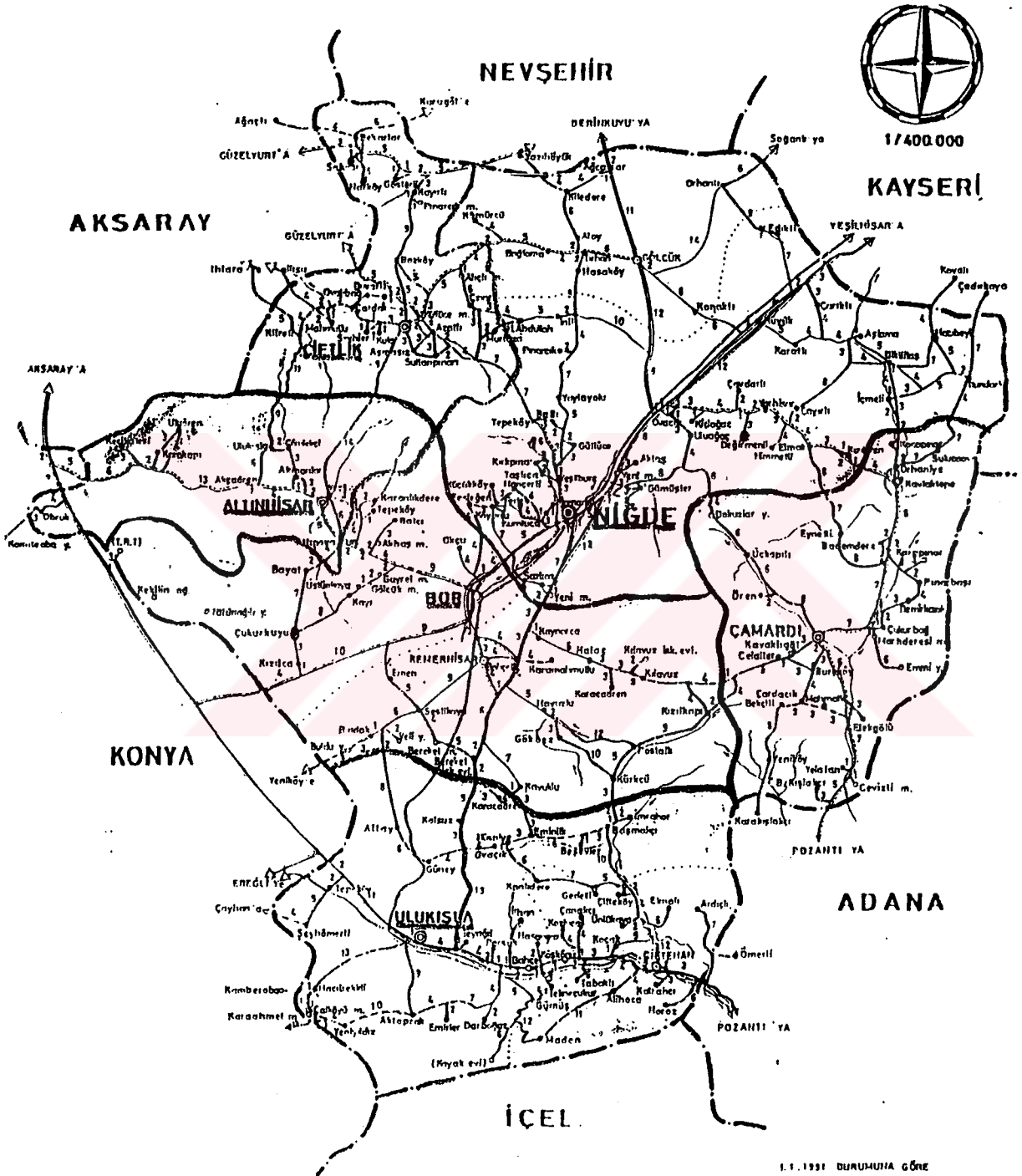
- Yutmak : Öğrenmek
 Yuvah : Damlarda toprağı bastırarak suyun sızmasını önleyen taştan yapılmış bir silindir.

Z

- Zarfinda : Süresi içerisinde
 Zerre : En küçük parça
 Zevce : Karı kocanın her biri
 Zım : Dip, çukur
 Zırpa : Gizlenilen yer
 Zıvıl : Bağlamak, önünde açmak
 Zıvırbaz : Sihirbaz
 Zopa : Dayak, sopa

HARİTA

1:1931 DURUMUNA GÖRE
ÇİZEN: Niyazi DAVARCI
NÖY HİZMETLERİ A. MÜDÜRLÜĞÜ, NİĞDE